

KOKEMUKSEN KOULUSSA.

Kirjoitti

Kyösti Teräs.

Tampereella,
Uuden Kirjapainoyhtiön Kirjapainossa 1895.

Heleän kirkkaana kohosi syyskuun aamuaurinko metsien helmasta pilvettömälle taivaalle. Sen säteiden valossa kimaltelivat kastepisarot ruohostossa ja lahden pinta päilyi peilikirkkaana kuvastaen kalvossaan rannalla kasvavat ikivanhat, uhkeat koivut, joiden oksilla linnut soinnuttivat aamusäveliään. Sieltä täältä vainioilta kuului leikkuuväen iloisia ääniä ja kyntäjain huudahduksia hevosilleen. Näitä tuttuja ääniä säesti laitumelle rientävän lehmikarjan kellojen kilinä, joka näin tyynenä aamuna vainioiden halki kulkevalta tieltä kuului vallan selvään.

Likolahden poukaman partaalla, kylän laidassa, sijaitsevan torpan kartanollakin jo huomattiin liikettä. Vanhanpuoleinen nainen kevein askelin siellä hääräili kaikellisissa askareissa. Puettuna oli hän kotikutoisiin pumpulivaatteisiin, joita varmaan lie-nee huolellisesti pidelty, kun ei vähäistäkään tahraa tai likapilkkaa niissä eroittanut aamuauringon heleässä valaistuksessa. Takapihalta kartanolle ilmestyvä kanaparvi ympäröi aamuaskareissaan puuhailevan naisen, joka varmaan näille kaksijalkaisille elä-

jille oli hyvin tuttu, kun niin häntä lähentelivät. Vaan naisen huomio näytti olevan kiintynyt toisaalle. Jonkinmoinen mieltiväisyys oli lyönyt leimansa naisen valkoiselle kirkkaalle otsalle. Hän tuskin lienee huomannut noita kaksijalkaisia holhotteja, jotka viimein hajautuivat eri tahoille pellon pientareille.

Naisen silmät vilkuivat tuon tuostakin askareiden lomassa pirtin akkunaa kohti ja surumielinen, vaan samalla lempeä ilme kuvastui hänen kasvoillaan, jotka varmaan olivat parikymmentä vuotta sitte olleet sangen kauniit. Miellyttävän vaikutuksen ne vieläkin tekivät ja naisen silmissä loisti jotain, joka tuntui ikäänkuin lämmittävän niitä katsellessa.

Hetken kuluttua ilmestyi torpan asuinrakennuksen rappusille eteisestä nuori, ruskeasilmäinen nuorukainen, joka huomattuaan naisen huudahti:

— Kas vaan, äiti! Te olette täällä jo täydessä hommassa ja minä kun en havahtunut ollenkaan, makasin niin kuin tukki. Vaan joko olette kauvan ollut valveilla?

— Olisit nukkunut vielä, Maunu, eihän ne niin aikaiseen joudu. Niin, kukapa sen tiennee milloin sinua kotona nähdäänkään, vaikka olisit ollut viimeistä yö-

tä. . . Rinnasta esiin tunkeutuva huokaus katkaisi äidiksi puhutellun naisen puheen ja kimalteleva kyynel herahti hänen tuuheista silmäripsistään valkoiselle poskelle.

— Äiti, älkää olko ikävissänne. Tulenhan jouluksi ainakin kotiin ja silloin viivyn täällä niin kauvan, hyvin kauvan, äiti. Ja silloin pidämme hauskaa. Tuon teille paljon tuomisia, saattepa nähdä.

Hymyillen kyynelten lomassa kuunteli Maunun äiti poikansa puhetta. Hän rakasti poikaansa, joka oli hänen ainoa elämänsä, vanhuutensa toivo. Vaan nyt oli hänen siitä erottava, tiesi kuinka kauvaksi. Raskaalta se tuntui ja sen vuoksi miettiväksi kävi äidin otsa. Maunu oli kyllä ennenkin ollut kotoa poikessa, vaan ainoastaan koulun käyntiä varten lähimmässä kaupungissa. Mutta nyt oli Maunu lähtevä pois kotoa kokonaan toisessa tarkoituksessa: etsimään vastaista elämän toiminta-alaansa ja se tuotti poikaansa rakastavan äidin aivoihin vakavia mietteitä.

Maunun katsellessa rappusilla auringon ylennemistä siniverhoiselle taivaalle, narahti takapihalle vievä portti ja reippain askelin lähestyi sieltä valkohapsinen, nuori tyttö kantaen toisella kädellään mai-

tokiulua. Se oli torpan piika, parikymmen-vuotias Liisa, joka palasi lypsämästä torpan ainoata lehmää. Liisan kintereillä seurasi tuuheaturkkinen musta koira, joka, huomattuaan Maunun heti häntäänsä ilosta liehuttaen ryntäsi Maunua kohti ja hypellen takajaloilleen nuoleskeli nuoren isäntänsä ja ystävänsä käsiä.

— No, no, Musti! Kyllä minä sinulle jouluksi tuon uuden kaulapannan, kerrassaan niin komean, että Niemelän Hallin silmät käyvät sitä nähdessä soikeiksi.

Salavihkaa silmäili torpan emäntä noita kahta ystäväystä ja nauruun vetäysi hänenkin suunsa hetkeksi kuullessaan, mitä Maunu jutteli Musti-ystävälleen. Vaan pian jälleen palasi hänen kasvoilleen tuo surumielinen vakavuus, joka kaiken aikaa ikäänkuin oli hämmentänyt niiden kirkkautta.

Liisan jälestä riensi torpan emäntäkin Maunun sivutse asuinrakennukseen. Savutorvesta ilmaan ylenevä savupatsas ja rasvan kärinä pian ilmoittivat että siellä oltiin aamiaisen valmistamishommissa.

Tällä aikaa Maunu vielä kerran halusi nähdä lapsuutensa leikkipaikkoja, joista nyt oli eroaminen. Hän läksi piennarta myöten kulkemaan niityn laidas-

sa rannalla olevaan koivikkoon, jonne liittyi niin paljon rakkaita muistoja. Siellä oli vähäinen huvimaja, jossa Maunu isän eläissä niin monta hauskaa hetkeä oli viettänyt vanhempiansa seurassa kesän lämpiminä päivinä. Täällä oli Maunu myöskin Niemen Ainan kanssa lukemattomia kertoja lapsena ollessa leikkisillä ollut ja nämä muistot niin selkeinä kuin eilispäivän tapahtumat nyt johtuivat mieleen. Maunun isä, Heikki Kanerva, näet oli ollut jokin vähäinen virkamies, joka luovuttuaan virastaan oli asettunut pienellä eläkkeellään elämään perheineen Likolahden torppaan, jonka hän oli vuokrannut eräältä moision omistajalta. Monta vuotta ei Maunun isä ollut ehtinyt torppaa viljellä, ennen kuin äkillinen, ankara tauti katkaisi hänen elämänsä langan ja niin jäi Maunu isättömäksi, ollessaan vasta 10 vuoden iässä. Tämä tapaus oli syvästi koskenut Maunun äitiin, joka siten jäi turvattomaksi leskeksi ja varsin vähiin varoihin, vaan huomattuaan, ettei rakkaan puolison poismenoa enää voitu suremalla auttaa, oli hän ryhtynyt lujin kourin torpan hoitoon, jossa oli niin onnistunutkin, ettei Likolahden torpassa oltu nähty puutteen päiviä. Tosin myöskin 120 markan vuotuinen eläke,

jota Maunun äiti nautti miehensä kuoleman perästä, oli hyvänä apuna, vaan ei yksistään sillä olisi torpassa toimeen tultu, ellei muulla tavoin olisi lisää hankittu.

Vaikkei Maunun äidin varat olleet suuret, niin oli hän kumminkin niistäkin uhrannut Maunun koulussa käyttämiseen lähimmässä koulukaupungissa. Ennen olisi hän tyytynyt itse niukempiin paloihin, kuin olisi Maunun jättänyt opista osattomaksi, sillä ainahan oppia saaneen oli helpompi toimeen tulla maailmassa, ajatteli poikansa tulevaisuudesta huolellinen äiti. Vaan pitkälle eivät torpan tulot ja vähäinen eläke riittäneet, joten Maunu ei voinut päähän asti suorittaa lukujaan ja nyt oli, niin kuin edellä on kerrottu, lähdettävä lapsuuden kodista vieraitten ihmisten pariin etsimään vastaista elämän toiminta-alaa.

Maunu suunnitti kulkunsa huvimajaan. Sinne tultuaan istuutui hän seinään kiinnitetylle lautapenkillä. Hänen ajatuksensa riensivät noihin mieluisiin, huolettomiin lapsuuden muistoihin. Äidin lempeä kuva ja isävainajan ystävälliset vaan samalla vakavat kasvojen piirteet väikkivät hänen mieleensä lapsuuden aikaa muistellessa. Vaan pilkistipä näistä muistoista esille myöskin viehättävät leikkitoiverin kasvat.

Miten lienee juhtunutkaan nyt niin selvästi muistoon eräs tapaus noilta ajoilta, jolloin Niemen Aina ja hän olivat eroittamattomia leikkitovereja. He olivat olleet kerran kukkia poimimassa naapuritalon haassa, jolloin yhtäkkiä oli vesakosta ilmestynyt vihainen härkä, jota molemmat olivat kauheasti säikähtäneet. Kiireesti olivat he lähteneet juoksemaan pellon aitaa kohden, jonka yli Maunu oli pian päässyt, vaan Aina, joka oli paria vuotta nuorempi ja heikompi voimiltaan, oli tarttunut hameestaan kiinni aidan selälle, pääsemättä siitä irti. Surkeasti oli Aina silloin huutanut apua ja kun Maunu koetti irroittaa kumppaliaan irti, oli tämä viimeinkin luiskahtanut Maunua vastaan ja pelosta vavisten pujottanut kätensä Maunun kaulan ympäri sekä sanonut: Sinun pitää aina suojella minua.

Vielä muutaman kesän olivat he senkin perästä melkein joka päivä yksissä, vaan kun Maunu joutui kouluun ja Ainakin jo oli alun toisella kymmenellä, niin eipä kesälomillakaan enää seurustelu sukeutunut semmoiseksi kuin lapsena, joskin usein sittekin Maunu ja Aina olivat yksissä. Heidän välinsä oli ollut kuin veljen ja sisaren, mitäpä muuta lasten väli

olisi voinut ollakaan, vaan viime aikoina, molempien jouduttua nuorukaisikään, ei seurustelu muodostunut enää niin vapaaksi, tuntui kuin jotain selittämättömyyttä olisi tullut välille. Vaan mikä oikeastaan tuota entistä tuttavallisuutta ja vapautta kahlehti, siitä ei Maunukaan ollut selvillä. Sen hän vaan oli huomannut, ettei hänen suhteensa Ainaan enää ollut entisellään eikä Ainakaan häntä kohdellut niin avomielisesti kuin ennen.

Eilen oli hän viimeksi käynyt läheisessä Niemen talossa, Ainan kotona, ottamassa jäähyväisiä talonväeltä. Aina oli näet varakkaan Niemelän talon ainoa tytär. Puhuessaan Ainan vanhempain kanssa kaupunkiin lähdöstään oli Maunu huomannut, miten mieltävää Aina tuli. Jokin tyytymättömyyden ja pettymyksen oire oli kuvastunut hänen hienopiirteisillä, viehättävillä kasvoillaan. Ja kun Maunu oli ottanut häneltä jäähyvästit, oli Ainan hento käsi kuin vähän vavahdellut ja silmäripsissä kiilui jotain kosteata.

Maunun lähdettyä talosta ja päästyä kartanolta pellolle vievälle portille, oli Aina juossut hänen jälkeensä ja sanonut huomisaamuna vielä käyvänsä

Maunun kotona lähtöä katsomassa.

Näissä muisteluissaan ja mietteissään Maunu istui yhä huvimajan penkillä katsellen akkunasta solakointa koivuja, joiden juurella kasvavassa ruohossa kastepisarat vielä kirkkaina helminä loistivat auringon valossa.

Hänen istuessaan kuului äkkiä köykäisiä askeleita huvimajaan kulkevalta polulta koivikossa. Maunu tunsu nuo askeleet ja niiden kuuleminen sai veren tavallista joutuummin kiertelemään hänen rinnassaan.

Kiireesti hypähti Maunu istualtaan ja riensi huvimajasta polulle.

— Maunu!

— Aina! No tulithan sinä kumminkin!

— Etkös olisi suonut?

— Aina, miten niin voit puhua nyt juuri eron hetkellä.

— Anna anteeksi, Maunu, en tahtonut sanoillani mieltäsi pahoittaa. Vaan niinhän on näyttänyt, ettet minusta. . .

— Minäkö? Mitä tarkoitat? Olemmehan lapsuuden toveria ja meidänhän aina pitäisi olla toisillemme hy-

viä — ystäviä, lausui Maunu, astellen Ainan sivulla pitkin polkua Maunun kotia kohti.

Heiltä taukosi puhe hetkeksi. Kummankin kieleen oli tullut kuin jokin salpa, joka kahlehti keskustelun.

— Siihen varmaan on aikaa, kun sinua taasen nähdään näillä mailla, lausui viimein Aina, keskeyttäen ikävän äänettömyyden.

— Eipä niinkään kauvan. Jouluksi tulen kotiin, jos vaan pääsen, ja silloin meillä pitää olla hyvin hauskaa, selitti Maunu näyttäytyen iloisammalta.

— Kovin on pitkältä jouluun, lausui Aira matalalla, tuskin kuuluvalla äänellä, lisäten: Mutta miksi sinä oikeastaan lähdet kaupunkiin?

— Mitäs minä täällä tekisin. Kaupungissa saan minä sijapaikan ja sinne vielä kerran vien äitinikin ja — — — entäpä jos sinäkin . . .

— Tuskin sinä meitä maalaisia sitte enää muistatkaan, saat kaupungissa uusia tuttaviam . . . muistutti Aina alakuloisena, aikoen vielä sanoa jotain, vaan huomattuaan Maunun äidin odottavan heitä torpan veräjällä, kuolivat viime sanat hänen huulillaan.

— Missä sinä niin kauvan viivyit, Maunu? No tullaahan tupaan, hyvät lapset. Ei tässä ole enää pit-

kiä aikoja. Tuolla näkyy jo Hannulan venhe tulevan, virkkoi Maunun äiti osottaen järvelle. Vinhaa vauhtia siellä näkyikin pitkähkö, kookas soutuvene lähes tyvän torpan rantaa.

Maunu ja Aina seurasivat Maunun äitiä tupaan, jossa aamiainen oli jo valmisna pöydällä, Äitinsä kehoitti Maunua syömään, asetellen hänen eteensä valmistamiensa ruokia ja Ainan työnsi hän pöydän ääreen Maunun sivulle. Vaan eipä näyttänyt kummallakaan nälkä olevan.

Pian oli Hannulan Taneli myös tuvassa ilmoittamassa, että nyt oli aika lähteä, jos mieli ehtiä kaupunkiin keskipäivällä. Maunun kapineet oli jo pantu valmiiksi matkalaukkuun, joten pitkiä aikoja ei enää matkaan valmistuksiin vaadittu.

Aamiaisen jälkeen oli Maunu lähtöön valmis. Vakavan näköisenä asteli hän rantaa kohden äidin ja Ainan seurassa.

— Jumala kanssasi ja kirjoita sieltä kaupungista, miten siellä voit, kuului äidin viimeinen kehoitus, kun venhe jo käänsi kokkansa järvelle.

Rannalle jäi Maunun äiti ja Aina katsomaan veneen poistumista yhä kauemmaksi.

Kyynel välkki Maununkin silmässä veneestä kat-
sellessa rannalle jääneitä. Vaan vene oli jo lahden
suuta sulkevan niemen nokan kohdalla ja kun se siitä
suuntautui järvelle, katosi kotitorppa, sen rakas ran-
tama ja rannalle jääneet näkyvistä.

Ilma oli kerrassaan herttainen. Aurinko loisteli jo
täyttä terää pilvettömällä taivaalla ja järven pinnalla
vienoinen tuulen viri suuteli kirkasta veden kalvoa.
Maunu katseli auringon säteitten tanssia veden vä-
reillä. Ajatukset lensivät kotiin, jossa armas äiti var-
maan istui ikävissään. Ja olihan Ainakin niin alaku-
loiselta näyttänyt. Nyt vasta ensi kerran tunsu Mau-
nu, miten outoa on luopua lapsuuden kodista ja läh-
teä outoon maailmaan, vieraitten ihmisten pariin. To-
sin oli hän ennenkin lähtenyt kodista vaan ainoas-
taan pian sinne palatakseen. Nyt lähti hän kotoa ko-
konaan toisessa tarkoituksessa, lähti hankkimaan toi-
meen tuloaan elämän tositoimissa.

Vaan nuoren ihmisen mieliala on kuin notkea ve-
sa. Se taipuu sen mukaan, minne päin sitä milloin-
kin taivutetaan. Niinpä Maunukin kuullessaan tois-
ten veneessä olijain pilapuheita pian unhotti koti-
ikävän ja tuli iloisemmalle tuulelle.

Tanelin ja hänen toverinsa iloisuus tarttui Maunuunkin ja kun sen ohella ilma oli vallan kaunis ja järven pinnalla ainoastaan heikko tuulen henkäys uursi vienoja väreitä, piin unhoittui koti-ikävä mielestä.

Päivä oli jo puolessa, kun venekunta saapui Mustanlahden satamaan, jonka kuvetta ei silloin vielä Porin rata saartanut. Siellä oli vilkasta liikettä kaikkialla, paitahisasillaan olevat miehet syytivät halkoja isoista lotjista laiturille ja toisiin samallaisin ahdettiin puisia tavaralaatikkoja, joita kauppiasten rengit kaupungista toivat hyvästi ruokituilla hevosillaan. Hetkisen katseltua satamaliikettä, läksi Maunu kaupunkia kohden astelemaan etsimään kauppias Stålia, jonka luona hänelle palveluspaikka oli luvattu. Sen oli hänelle Hämeenlinnassa asuva enonsa hankkinut.

Käveltyään pitkin katuja ja tiedusteltuaan ohi käyville patruuni Stålin taloa, osuikin hän viimein perille. Komea, uljas talo se oli ja kovasti pamppaili Maunun rinta astuessaan puotiin, jossa hyllyt olivat täynnä monenlaista tavaraa ja tiskin takana seisoi pari kaupunkikuosin mukaan vaatetettua nuorta herrasmiestä. Näiltä tiedusti Maunu, oliko kauppias Stål ko-

toisalla, jolloin hänelle avattiin ovi viereiseen huoneeseen ja käskettiin astua konttooriin.

Hämillään pysähtyi Maunu oven vierustalle, lausuttuaan hyvän päivän.

Keltaiseksi kiilloitetun konttoripulpetin ääressä istui siellä keski-ikäinen, vähän lihavahko herra, joka kirjoitti paksuun, edessään levällään olevaan kirjaan, nostamatta siitä silmiään ja vastaamatta mitään Maunun tervehdykseen.

Maunu rykäsi pari kertaa, mikä vaikutti sen, että pöydän ääressä istuva herra loi katseensa vastapäätä olevaa ovea kohti, jonka vierustalla Maunu seiso.

— Jahah, mitäs olisi asiaa, kysäsi talon herra.

— Minulla olisi asiaa kauppias Stålille. Nimeni on Maunu Kanerva.

— No sanokaa asianne, minä olen Stål.

— Enoni on puhunut Teidän luvanneen minulle paikan luonanne syyskuun 1 p:västä ja minä tulin Teiltä nyt sitä tiedustamaan. Minä olen valmis astumaan palvelukseenne aivan heti.

— Hm! Enonne? Kuka hän sitten on? Ahaa, nytpä muistan. Niin, siitä oli tosiaankin puhe, vaikka olen sen unhoittanut. Mutta mikä se olikaan nimenne?

— Maunu Kanerva.

— Vai niin. Enonne selitti, että haluatte kauppapalvelukseen ja minä tulin luvanneeksi, vaikka huonotahan nyt on ajat. No olkoon menneeksi. Mutta miksikä Te juuri kauppialalle halusitte? Kun ette pyrkineet luku-uralle?

— Ei ollut varoja.

— Niinhän se on, nykyään on niin ahtaat ajat. Ei se tämäkään liike-ala ole kehuttava. On niin kova kilpailu ja kaikki pyrkii kauppamiehiksi, vaikka liikoja on entisiäkin ja myyvät sitte niin polusta, että pian on konkurssi käsissä.

Maunu luuli kauppiaan puheellaan tarkoittavan, että hän saakin niine hyvineen lähteä takaisin kotiinsa ja ettei hänellä täällä ollut mitään tekemistä. Hän nousi sen vuoksi tuolilta, jolle kauppias oli käskenyt hänet istuutumaan, ja sanoi vähän alakuloisena: No jos niin on, niin en minä tahdo Teitä vaivata, vaikka olisihan siitä pitänyt ennen ilmoittaa. . .

— Mitä nyt? No älkäähän noin hätäilkö. Kyllähän tässä, jahka tuumitaan. Vaan joko Te tulitte aivan myötämöisin?

— Kyllähän minä läksin sitä varten.

— Jahah. Vai niin. No millä kyydillä tulitte?

— Sieltä meidän puolelta tuli pari miestä veneellä kaupunkiin ja siinä matkueessa minäkin tänne saavuin.

Saatuahan kuulla että Maunun tavarat olivat vielä veneessä kaupungin rannassa, tarttui kauppias kirjoituspulpettinsa läheisyydessä seinällä roikkuvaan nuoraan ja nyhti siitä, jolloin vähäisen kellon helinää kuului kartanon puolelta. Samassa aukesi konttorista sisähuoneisiin vievä ovi ja keski-ikäinen, vähän lihavnläntä nainen ilmestyi konttooriin.

Kauppias käänsi katseensa tulijaa kohti.

— Sinäkö se olitkin, Eeva. Minä soitin Paavaa, lie neekö hän siellä saapuvilla.

Nainen ei näyttänyt kuulevankaan kauppiaan puhetta. Hän heittäytyi huolettomasti pulpetin sivulla olevaan keinutuoliin ja jonkinmoinen tyytymättömyyden ilme kuvastui hänen otsallaan. Naisen puvussa oli koetettu tavoitella hienoutta ja uusinta muotia, vaan millään aistilla ei hän näyttänyt niitä osaan vartalollaan kantaa, ne roikkuivat kurtteisina, eikä keltaisen ruskea otsatukka lainkaan somistanut hänen kulmikkaita kasvojaan, joista ulkonevat poski-

päät esiintyivät niin silmiin pistävästi. Naisen katse oli jäykkä ja suupielissä ilmeni jotain vastenmielisiä piirteitä.

— Minä tarvitsen tänään välttämättömästi rahaa. Ompelijatar saapui juuri ja toi Leenalle ja minulle puvut arpajaisia varten, alotti hän puheen.

— No mutta, hyvä ystävä, nyt ei millään lailla riitä semmoisiin tarpeettomiin. Minulla on tänään välttämättömiä muita suorituksia.

— Vai tarpeettomiin. Niin te miehet aina sanotte, vaikka kyllä silloin ei säälitellä kun itse syydätte rahaa kapakkaretkillä. Minä tarvitsen kaksi sataa ja aivan heti. Täytyyhän olla puettuna ihmisten tavalla, kun menee arpajaisiin, eikä tyttöäkään voi sinne vanhoissa hetaleissa viedä, tiuskui nainen, joka oli kaupiaan rouva.

— No, mutta, kyllä kait teillä nyt on ennestäänkin vaatteita. Milloinkapa te olette ennenkään alastomina käyneet ja vastahan pari viikkoa sitte saitte uudet puvut.

— Miten tyhmä sinä olet, nehän oli hautajaisia varten, vaan ei suinkaan arpajaisiin voi mennä mustissaan.

Kirous oli pääsemäisillään kauppiaan huulilta, vaan samassa muisti hän Maunun saapuvilla olon ja se sai hänet hiukan hämilleen.

— Tässä on meidän uusi apulaisemme Maunu Kaverna, niin — ja minun vaimoni, lisäsi kauppias esitelyänsä.

Maunu kaapsahti uudelleen seisolle istualtaan astuen pari askelta kauppiaan rouvaa kohden, vaan tämä oli niin närkästyksissään äskeisen sanakiistan johdosta, ettei hän huomannut tarttua Maunun ojennettuun käteen tai ei ollut sitä näkevinäänkään.

Kauppias tarttui taasen kellon nuoraan ja riuhtoi sitä jotenkin kovalla kädellä.

— Minä tarvitsisin nyt heti ompelijattarelle, jatkoi rouva taannoista puheenainetta.

— Mikä helkkurin tulinen kiire sille nyt tuli, tiuskui kauppias, aikoen jotain lisätä, kun samassa talon renki työntäytyi ovesta sisään.

— Mene, Paavo, tämän vieraan kanssa rantaan noutamaan sieltä matkakapineita ja tuokaa ne piharakennuksen kamariin. Sano, Paavo, myös piioille, että laittavat sen heti järjestykseen.

— Niin menkää vain Paavon kanssa matkakapi-

neitanne noutamaan. Kylläpähän sitte tässä huomenna tuumitaan töistänne, virkkoi kauppias Maunuun kääntyen.

Maunu läksi kauppiaan konttorista Paavon kanssa, jättäen molemmat aviopuolisot kahden kesken konttooriin. Varsin oudon vaikutuksen olivat ensi hetket kauppias Stålin talossa Maunuun tehneet. Kauppiaan ja hänen vaimonsa keskinäinen kohtelu oli kokonaan toisellaista kuin hän oli kotonaan nähnyt. Ei ollut hän näet koskaan kuullut vanhempiansa noin tylästi puhuttelevan toisiaan, vaan aina oli niillä riittänyt ystävällisiä sanoja sekä lempeitä katseita keskinäisistä asioista keskustellessansa. Niin kauvan kuin isä eli ei hän ollut milloinkaan tylästi äitiä kohdellut. Ystävällisesti Maunun kotona oli kaikkia-kin kohdeltu ja tämmöiset äsköiset perhekohtaukset olivat siellä tuntemattomia.

Paavon kanssa Maunu kävi rannassa vähät matkakalunsa noutamassa. Ne nostettiin kartanon perällä sijaitsevassa vähäisessä puurakennuksessa olevaan pikku kamariin. Suuri ei ollut tämä huone ja ai-noastaan yksi akkuna kartanon puoleisella seinällä sinne päästi valoa. Tämä oli Maunun tuleva asunto.

Kamarin yhdellä seinämällä oli karttuunipeiton kattama sänky, sen viereisessä huoneen loukossa pesukaappi ja akkunan ääressä pienoinen maalattu puupöytä. Kun vielä mainitsemme pari yksinkertaista, vanhaa puutuolia, niin olemme luetelleet koko huonekaluston. Vaan vaaleahkot seinäpaperit ja vaaleaksi kiilloitettu katto tekivät huoneen muuten hupaisan, kodikkaan näköiseksi.

Niin, täällä hän tulisi asumaan ainakin toistaiseksi. Vaan miten oli hän viihtyvä näissä oudoissa oloissa, ensi kertaa vieraan palveluksessa. Tuo äskeinen kohtaaminen ei ainakaan ollut omiaan lupaamaan mitään hyvää.

Paavo oli rannassa käyntimatalla jo ehtinyt jutella yhtä ja toista talon oloista. Hän oli kertonut, että Stållilla kävi hyvä kauppa ja piti kauppiaan Paavon puheiden mukaan olla hyvissä varoissa. Tyhjästä hän oli alkanut ja köyhänä poikana tullut parikymmentä vuotta sitte Tampareelle ensin juoksupojaksi, josta toimesta oli päässyt puotimieheksi eräälle rikkaalle kauppiaille, joka harjoitti laajaa kauppaa koko maakunnan kanssa. Mutta sitte oli Stållin isäntä joutunut vararikkoon, jolloin Ståll oli avannut oman liikkeen ja

se olikin hyvin onnistunut, koska muutamia vuosia takaperin jo osti oman talon ja yhä pulskemmaksi oli elanto muuttunut. Näin olivat ihmiset kertoneet Paavolle ja hän taasen vuorostaan tietonsa jutteli Maunulle.

Vielä oli Paavo ehtinyt kertoa, että kauppiaalla oli neljä lasta, joista kolme nuorinta vielä kävi kaupungin koulussa, vaan vanhin tytär kuului jo olevan lähempänä kahtakymmentä. Puotiherroja kuului olevan pari, kumpikin asuivat ja söivät muualla, kävivät ainoastaan päivillä tointaan hoitamassa puodissa ja makasiineissa.

Hyvin hauskoja poikia kuuluivat nämä puotilaiset olevan ja vanhempi niistä varmaan oli hyvissä väleissä talon vanhimman tyttären kanssa, kun usein oli Paavokin ne nähnyt sunnuntaisin Pyynikillä kävelemässä. Paavo oli saanut näet kuulla, että Maunusta tuli uusi mies taloon ja sen takia hän näillä tiedonannoillaan koki päästä Maunun ystävyYTEEN.

Hetken oltuaan yksinäisessä kamarissaan silmäillen ulos kartanolle, näki Maunu kauppiaan astelevan kartanon poikki ja lähestyvän hänen huoneeseensa johtavia rappusia. Kauppias astui kamariin ja nähty-

ään Maunun virkkoi hän:

— Täällä Te saatte asua aivan rauhassa ja minä luulen että kyllä tulettekin viihtymään, jahka hiukan totutte. Kun vähän lepäilette täällä, niin menkää sitte kaupunkia katselemaan. Täällä on kauniita paikkoja joita tulevat pitkäin matkain takaisetkin näkemään, sellaiset tyhjäntoimittajat, joilla on joutavaa aikaa ja rahaa. Vaan tokko teille vielä on talossa mitään tarjottu? Eikö? No hitto, ne tuhat tulimmaiset, nuo akka-väet eivät ajattele muuta kuin hynttyitään. Vaan lähdetäänpäs yhdessä tuonne ruokapuolelle, niin ehkäpä siellä saamme jotain suuhun pantavaa.

Kauppias vei Maunun kartanolle antavasta käytävästä talon päärakennuksen eteiseen. Saliin vievästä ovesta näki Maunu vilahdukselta miten komeaa siellä näytti olevan. Katosta roikkui kristallikoristeisia kynttiläkruunuja ja huonekalusto oli mitä uhkeinta laatua.

Kauppias avasi eteisestä sivulle vievän oven ja hänen jälessään tuli Maunu vähäiseen, vaatimattomasti sisustettuun huoneeseen, jota varmaan käytettiin jonkinmoisiin keittoaskareisiin niin kuin astiain pesemiseen tai muihin semmoisiin taloustoimiin, kun

sen seinällä olevilla hyllyillä näkyi astioita, vaatekojeja ja muuta rojua. Pääkäytävän eteisestä sinne vievää oveakin näytettiin pidettävän lukossa, koska kauppias oli ottanut avaimen eteisen seinältä ja sillä avannut oven.

Kauppias lähestyi, huoneeseen tultua, huoneen toisella tai peräseinällä olevaa ovea ja avattuaan sen komensi paljain käsivarsin viereisessä huoneessa olevan hällin ääressä puuhailevaa naista joutuin laittamaan ruokaa uudelle „puukhollarille“. Tuo viereinen huone oli siis keittiö.

— Olkaa te vain täällä niin kuin kotonanne. Täällä saatte käydä ruualla, vaikka olisihan niillä noilla pii-oilla aikaa tuoda teille ruoka sinne kamariinne. Eiväthän silloin sentään riiteleisi keskenään tai hyppäisi tuolla kadulla. Vaan voittehan käydä täälläkin. Tuolta eteisen kautta pääsee tänne useimmin ajoin, kun otatte vaan avaimen naulasta, ja keittiön läpi myös on kulku. Niin odottakaahan vaan vähän aikaa, kyllä ne tuovat. Ja kun olette syönyt, niin kävelkää sitte kaupungilla. Jos sitte illalla pistäyttäisiin arpajaisissa, pitäneehän sinne mennä, vaikka eivät ne nykyiset kaupat juuri kannattaisi.

Näin juteltuaan poistui kauppias takaisin eteiseen ja jätti uuden puotipalvelijansa yksin.

Hetken perästä tuli jo keittiöstä sama nainen, jonka Maunu oli äsken nähnyt häärivän kastrullien ja keittopatain ääressä. Hän pyyhki huoneessa olevan suuren pöydän ja asetteli sille ruokakojeita, silmäillen sivulta Maunua. Hän olisi nähtävästi hyvin mielellään antautunut puheisiin, vaan alku näytti vaikealta:

— Herrako se on se uusi puukhollari, joka tulee asumaan tuolla kartanon perärakennuksessa, rohkaisi he nainen, joka oli talon kyökkipiika, viimein puhumaan, tuodessaan keittiöstä ruokaa pöydälle.

Maunu myönsi niin olevan.

— Oletteko jo ennen ollut puukhollarina, tiedusti kyökkipiika.

— En minä ennen ole ollut, vasta nyt olisi aikomus alottaa tätä uraa.

— Tehkää hyvin ja syökää! Vaan missä toimessa te olette ennen ollut, uteli piika yhä tuttavallisemmin.

— Minä olen käynyt koulua tähän asti, selitti Maunu.

— Vai niin, siis maisteri! huudahti piika ja tuo tut-

tavallinen ilme hänen kasvoissaan antoi tilaa jonkinmoiselle kunnioituksen tunteelle, kun hän jatkoi: Vai maisteri te olette! Miksi ette ruvenneet papiksi? Olishan se paljon parempi. Saappa nähdä, jos menestytte kauppahommissa. Oli meillä tässä vuosi takaperin niinikään muuan maisteri tiskin takana, vaan patruuni sanoi, ettei se osaa kauppoja tehdä eikä kelpaa kauppiaksi. Ja toiset puukhollarit aina kantelivat kieliä hänen päälleen. Vaikka poika polonen koki vointinsa mukaan aamusta iltaan häärätä ja toiset puuhasivat ainoastaan silloin kuin patruunin silmät kiiluivat konttoorinoven tirkistysreijässä, niin laiskan ja velton nimen hän kantoi. Lähettivätpä toiset hänen usein omille asioilleen ja kun patruuni sattui sillä aikaa kaipaamaan, valehtelivat ne hänelle, että varmaan lienee uusi puukhollari taasen vetelehtimässä kamarissaan. Miksi ette ruvenneet papiksi, se olisi ollut kokonaan toista, lörpötteli kyökkipiika. Kuultuaan askelia kyökistä, pujahti hän äkkiä sinne, joten Maunu jäi rauhassa päivällistään jatkamaan.

Vaan pian oli Maunun puhekumppani taasen huoneessa.

— Niin, tässä maailmassa täytyy kunkin katsoa

eteensä, muuten se ei menesty. Ei täällä toinen toisen etua katso, varsinkaan tässä kaupungissa, sen minä olen nähnyt. Minäkin ensimmältä palvelukseen tulvani tein työtä kuin hurja, vaan mitäs siitä, pahan nimen sain rouvalta palkakseni. Sisäpiika ei tehnyt muuta kuin käveli huoneesta huoneeseen, vaan kun hän osasi olla mielin kielin rouvan kanssa ja silloin liikkui kuin väkkärä kun rouva oli näköisällä, niin uutteraksi häntä sanottiin ja aivan esikuvaksi muille tolkutettiin. „Tuhma paljon työtä tekee, elää viisas vähemmälläkin“. Katsokaa tekin eteenne, muuten ei tässä maailmassa menesty. Kyllä minäkin lehden käänsin kun talon tavat opin tuntemaan, laverteli kyökkipiika.

— En minä aio tehdä muuten kuin mikä oikein on. Silmäin palvelus ja kavaluus ovat halveksittavia, tokasi Maunu närkästyneenä.

— No enhän minä sentään sellaista tarkoittanut, vaan mikäs auttaa, kun on täytymys... vaan eihän maisteri liene pahastunut.

— Ei minua sillä nimityksellä tarvitse kutsua, sillä en ole maisteriksi asti lukenut ja nyt olen kauppaapulainen, vakuutti Maunu vakavana.

— Maisteriksihan sitä kutsuttiin sitäkin maisteria, joka patruunilla oli lapsia neuvomassa viime talvena, vaikka hän vasta keväillä tuli tutentiksi, toimitti Maunun puhetoveri, hypistellen niin viattoman näköisenä esiliinansa lievettä. Maununkin vakavat kasvot vetäysivät tätä selitystä kuullessa hiukan hymyyn.

Aterioituansa läksi Maunu kävelemään kaduilla. Hän oli ensi kertaa eläissään Tampereella, eikä siis tuntenut ketään entuudesta koko kaupungissa. Outoja olivat kaikki kaduilla liikkuvat ihmiset, tuttuja kasvoja ei ollut kellään vastaantulijalla.

Pyynikkiä oli hän kuullut jo ennen kehuttavan kauniiksi ja sinne kyseli hän tietä kaupungin länsilaidalle jouduttuaan.

Kun joku oli häntä opastanut tielle, läksi hän tuuhean männistön halki luikertelevaa polkua astelemaan Tamperelaisten mieluisaan luonnon laatimaan kesäpuistoon.

Niin tutulta tuntui tohina mäntyjen latvoissa, että Maunu hetkeksi unhotti joutuneensa vieraisiin oloihin. Polku yleni vähän kerrassaan ja sen sivulla loitompana, alhaalla laaksossa häämöitti puitten runkojen lomasta palanen siintävää vettä.

Maunu suunnitti kulkunsa laaksoa kohden, poiketen alas jyrkkää rinnettä sinne vievälle uralle. Keskelä jyrkänteen rinnettä tuuheassa näreikössä huomasi maassa loikovan jonkun ihmisolennon. Se oli joku rääsyinen nainen, joka nähtyään Maunun, heti nousi pystyyn ja lähestyi polkua. Nainen oli varsin inhoittavan, vastenmielisen näköinen. Hänen kuluneet, likaiset vaatteensa olivat repalaiset ja hänen kiiltävä, musta tukkansa valui takkuisena huivin alta niskalle. Naisen ruskeissa silmissä paloi outo tuli, joka herätti Mannussa kammoa.

— Antakaa hyvä nuori herra köyhälle vaimo raukalle joku lantti, en ole pariin päivään nähnyt leivän palaa, kun sairauskin on pitänyt työtönnä, kerjasi nainen pitkäveteisellä totutulla nuotillaan.

Maunu yritti rientää ohi, vaan nainen astui vielä lähemmä ja kurottaen kättään Maunua kohti, uudisti rukoilevan pyyntönsä. Maunu silmäili hänen kasvojaan tarkemmin, vaan niin vastenmielisen vaikutuksen naisen kasvojen piirteet tekivät että hänen teki mieli kiiruhtaa juoksujalassa ohi. Nainen ei liene kumminkaan nuoruudessaan ollut niin inhoittavan näköinen, sillä noissa pöhettyneissä kasvoissa vielä

oli säilynyt joku piirre, mikä sai tähän luuloon. Vaan silmien terävästä, tuikeasta katseesta päättäen olisi naista luullut mielipuoleksi. Päästäkseen erilleen tästä vastenmielisestä kerjulaisesta, otti Maunu taskustaan lantin ja nakkasi sen naisen kouraan.

— Kost' Jumala, tuhannen kiitoksia! Eihän tässä paljon ole, vaan onhan se apua vähäkin. Varmaan ette ole tämän kaupungin herroja? Niin, eihän ne tämän kaupungin herrat enää minulle. Kyllä ne ennen, kun minä olin nuorempi. . . hahaa. . . Vaan mistä herä on? Tähän tapaan lateli nainen ahdistuen Maunua kysymyksillään.

— Tuolta olen maalta, murahti Maunu.

— Vai maalta, senhän arvasinkin, sillä eihän kaupunkilaiset minulle enää mitää antaisi, jättäisivät nälkään kuolemaan.

Vaikka Maunusta tuntuikin puheisiin antautuminen tämän repaleisen naisen kanssa inhoittavalta, niin naisen kurja ulkonäkö kumminkin herätti hänessä jonkunmoista sääliväisyyttä.

— Ei suinkaan ne teitä nälkään kuolemaan jättäisi, ilmoittaisitte tilanne vaivaishoidolle, intti Maunu.

— Hyvähän sitä on niin sanoa, kun ette tunne olo-

ja. Ei ne ihmistä sääli, kun se vanhaksi ja hylyksi joutuu. Kyllä silloin, kun nuori on, luvataan kaikki maailman hyvyudet, niin kuin minullekin tehtiin. Vaan eikö vielä riittäisi jotakin pientä lanttia, oikein mieltä kääntää nälkä ja väsymys, kerjäsi nainen yhä, koettaen saada äänensä niin nöyräksi kuin suinkin.

— Ei riitä, olen aivan äsken maalta tullut tänne tie-
naamaan.

— No minkäpä sille. Niin — maaltahan minäkin kerran tänne tulin. Siitä on jo kauan. . . Vaan se kirottu Rautio. . . Staliksi vai miksi kooliksi sitä nyt sanot-
tanee, sehän se. . . Näitä sanoessaan oli naisen käsi puristunut nyrkkiin ja silmissä välähti katkeran vihan leimaus. Mutta mitäpä siitä, te ette ymmärtäisi. . . kiitoksia vaan rahasta, lisäsi nainen ja alkoi vetäytyä takaisin näreikköön horjuvin askelin. Nainen oli jutellesaankin hiukan horjunut, vaan Maunu luuli sen johtuvan naisen ruumiillisesta heikkoudesta tai voimain vähyydestä. Naisen käytös ja vihan purkaus mainitessaan äskeisiä nimiä oudostutti Maunua. Mitä hän tarkoitti ja kuka oli tuo Stål, joka naisessa herätti niin paljon suuttumusta. Muutenkin oli naisen puhe ollut Maunusta käsittämätöntä. Mitä maailman

rikkauksia oli tuolle naisparalle luvattu ja sitte kumminkin jätetty kurjuuteen?

Maunu astui muutamia askelia eteen päin, vaan pysähtyi sitte ja vilkaisi taaksensa nähdäkseen, minne tuo vastenmielisyyttä ja samalla sääliä herättävä olento joutui. Vaan kun tuuheat näreet estivät häntä näkemästä, poistui hän muutaman askeleen polulta ja läheni sitte hiukan näreikköä.

Tuolta hän näki näreikön välistä sen inhoittavan olennon, joka hänessä oli herättänyt vastenmielisyyttä.

Siellä hän oli ja kun Maunu tirkisti oksien alitse, niin hänen sydämelleen tuo teki pahaa. Tuo raukka. Kuka sen tiesikään hänen historiansa, vaan kaikissa tapauksissa sääliä herätti hänessä tuo hänen ulkonäkönsä sittenkin. Maunu oli tullut sivistyneestä kodista, jossa oli opittu toinen toisiaan kohtelemaan sivistynein tavoin. Tuo epäkummallisuus hänen mieltään hämmästytti. Vaan kenties maailman meno oli semmoista kenties oli häntä väärin kohdeltu elämässä.

Maunu käveli jälleen polulleensa joka vei noitten pyhävesien vehreitten aaltojen läheisyyteen. Ne loiskivat rantaa, syleilivät niemiä ja unhottuneita kiviä.

Tuota aaltojen loisketta kun katseli meidän miehemme nimittäin Maunun sydän kutistui kokoon ajatellessaan tuota naisparkaa.

Maunu ei tiennyt vielä maailman tapoja, ei tiennyt mitä vääryyttä oli mahdollisesti tuolle naisparalle tehty. Vaan koska hän puhui jostain kärsitystä vääryydestä, niin tietysti oli jotain vääryyttä tapahtunut.

Maunu suuntasi uudestaan kulkunsa polulle, joka vei kohden lahden rantamaa; hän saapui viimein yksinäiseen paikkaan, jossa voi rauhallisesti katsella Pyhjärven sinertäviä aaltoja. Voi kuinka ne rauhallisesti loiskivat rantaan! Maunu istuutui eräälle kunnalle, jonka kärki sukelti kauvas noihin siintäviin, vienoisiin laineisiin. Ne tuudittivat kapinoivaa mieltä viihdytyksen helmaan.

Juhtui mieleen äskeiset puheet. Mitä oikeastaan tarkoitti kyökkipiika keskustelullaan?

Mitä tarkoitti tuo naisraukka kummallisilla puheillaan?

Maunu oli kaiken lapsuuden ja nuoruuden aikansa, niin kuin kerrottu, viettänyt maalla yksinkertaisissa oloissa rehellisen maalaiskansan keskuudessa paitsi ne väliajat, jotka hän oli ollut koulussa. Vaan

sielläkään ei hänellä ollut tilaisuutta tutustua paljon tämän maailman menoon koulun ulkopuolella, jonka vuoksi hän varsin vähän tunsii ihmisluonteita ja ihmisten keskinäisiä suhteita. Nyt vasta hän niin sanoen otti ensi askeleen kokemuksen koulussa tehden vähäisiä havaintoja, jotka herättivät vasta-alkajassa monellaisia mietteitä. Tuntui kuin ihmiset kaupungissa olisivat vähän erilaisempia kuin ne, joiden parissa hän ennen oli oleskellut.

Vaan kentiesi hänellä oli väärät käsitykset ja eihän hän vielä ollutkaan monen ihmisen kanssa täällä joutunut tekemisiin. Niin — kukapa sen tiesi.

Pyynikiltä läksi Maunu viimein uuteen kotiinsa. Päivä olikin jo kulunut jotenkin illan suuhun. Eräällä kadulla huomasi hän, miten pari poliisia käsivarsista talutti samaa repaleista naista, jonka hän joku tunti sitte oli kohdannut näreikössä Pyynikin laidassa, muassaan katuviertelä eteenpäin. Nainen pinnisteli vastaan ja sätti minkä kerkesi kuljettajiaan, vaan vastusteleminen ei auttanut.

Miksikään ne ovat sille niin armottomia ja minne ne nyt sitä vievät, mietti Maunu tuon ryhmän ohi kulkiessaan.

— Linnaan sinut olisi korjattava, kun aina esiinnyt näin ruokottomana ja humalaisena kuin sika, torui toinen poliiseista, kiskoessaan naista mukaansa käsi-varresta.

Raaka kiroussana kuului naisella olevan vastauksena tähän uhkaukseen.

Nyt vasta selvisi Maunulle, että tuo inhoittavalta näyttävä, kurja nainen oli juovuksissa. Sen vuoksi hänen silmissään olikin palanut outo tuli ja polvet näytäneet horjahtelevan kerjätessään Maunulta rahaa. Miten inhoittavaa nähdä vaimoihmistä tuollaisessa tilassa. Ei ollut Maunu sellaista ikinä ennen nähnyt eikä edes kuullutkaan, että tällaisia kurjia naisolentoja voi löytyä tämän ilman alla. Kuinka toisellaisia ne sentään olivat siellä kotiseudulla.

Illan hämärtäissä saapui Maunun vähäiseen kamariin, jossa hän yksin istui akkunan ääressä, nuori mies selittäen, että patruuni oli kehoittanut pyytämään Maunuakin lähtemään arpajaishuveihin, jotka toimeen pantiin tänä iltana jotakin hyväntekeväisyystarkoitusta varten. Tämä nuori mies ilmoitti olevansa toinen talon puotimiehiä ja nimeltään Santala. Myöskin hra Waara, vanhempi puotimies, kuului

lähtevän mainittuihin huveihin ja siellähän olisi tilaisuutta tutustumaan uuteen työtoveriin.

Maunu läksi Santalan mukaan. Kun he saapuivat Seurahuoneelle oli siellä eteisessä jo melkoinen tungos ja yhä tulvi kadulta avoimesta ovesta kaupunkilaisia sisään. Siinä kuhisi pönäköitä, lihavavatsaisia kaupungin herroja kohteliaasti kumarrellen ovesta saapuville juhlapukuisille naisille. Näytti, että koko kaupungin hienempi maailma oli päättänyt yksituumaisesti saapua tähän tilaisuuteen. Joukossa näki vaatimattomammastikin puettuja ihmisiä, joiden ulkonäöstäkin voi päätätä, että he kuuluivat joko käsitöläisten tai muuten vähemmän varallisissa oloissa elävään luokkaan.

Seurahuoneen avara sali täyttyi pian ihmisryhmistä. Viehättäviin toinen toisistaan erilaisempiin pukuihin puuetetut nuoret naiset tarjoivat arpoja kaupaksi ja hyvä menekki niillä näytti olevankin. Herrat oikein tunkemalla tunkeutuivat noiden keijukaispukuisten, hymyileväin ja sulosilmäisten myyjättärien ympärille ja kilvan ostelivat arpoja. Siellä näki Maunu patruuni Stålinkin häärivän ja kahmalokaupalla hänkin osti noita vähäisiä kierrettyjä arpalippuja.

Huomattuaan Maunun riensi patruuni hetkeksi Maunun luo ja ojensi hänelle poveltaan setelin.

— Ostakaa tekin arpoja tällä. Nämä arpajaiset on toimeen pantu hyvää tarkoitusta varten ja sitä on kaikkien edistettävä. Tulot näistä huveista näet käytetään työväen hyväksi ja onhan se kaunis tarkoitus. Näin puheli patruuni ja hänen kasvoillaan säteili oikein hyvänsuopaisuus ja ihmisrakkaus.

— Aivan niin, hra patruuni, nämä arpajaiset todella on toimeen pantu jaloa tarkoitusta varten ja varsin kaunistakin on nähdä, että kaupungin sivistyneet henkilöt kilvan uhraavat roponsa lähimmäistensä hyväksi, tarttui patruunin puheeseen muudan sivulla oleva herra, jonka pystyyn pyrkivä nokka hohti jotenkin punaiselta ja kasvot näyttivät kuin pöhöttyneiltä.

— Tseenare, hra insinööri. Niin, täytyyhän muistaa valvoa työkansankin etua ja jotain tehdä sen hyväksi, kun se vielä on niin alhaisella asteella, liittyi patruuni puheeseen.

Molemmat jatkoivat sitte keskusteluaan siitä, miten työväki on niin välinpitämätöntä ja huolimaton ta huolta pitämään taloudestaan, että tavallisesti työhön kykenemättömiksi tultua heti joutuvat toisten ih-

misten rasitukseksi. Silloin kuin niillä on tuloja, ei ymmärretä mitään panna säästöön vanhain päivain ja taudin kohtausten varalle, vaan eletään ylellisyydessä ja syödään jälestä kaikki, mitä saadaan. Arpajaiset kuuluivat olevan toimeen pantu siinä tarkoituksessa, että niiden tuloista muodostettaisiin jonkunmoinen rahasto, josta annettaisiin muun muassa apua jonkunmoisen kaupungin työväestön kassan perustamiseksi, jos nimittäin työväestöä saataisiin käsittämään omaa hyötyään ja omalta puoleltaankin osaa ottamaan tällaiseen hankkeeseen. Semmoinen kuului homma olevan sen mukaan kuin Maunu käsitti herrain keskustelua.

Maunukin kävi vuorostaan setelillään lunastamassa arpoja vetäytyen sitte eräasen salin nurkkaan katsomaan oliko niihin merkitty yhtään voittoa. Tässä toimeensa hän ehdottomasti keskeytyi, kun kuuli kupeellaan pari miestä keskustelevan innokkaasti. Miehet olivat siihen ilmestyneet Maunun huomamatta.

— Kyllä ne koettavat näyttää ihmisystävällisiltä herättääkseen työväestön kiitollisuutta. Vaan oma huvittelu siinä on pääasiana. Katsoppas insinööri

Kölleriäkin! Ei nyt sääli arpoja ostaissaan, kun tietää, että muut sen näkevät, vaan kyllä on mies taas valmis palkkoja alentamaan, jahka viikko tai pari kuluu.

— Jos ne oikein olisivat tarkoittaneet meidän hyvää, Juho, niin eihän ne silloin olisi kieltäytyneet myöntämästä kaupungin varoista apua kassamme hyväksi. Silloin kun pyyntömme oli esillä, niin Köllerikin oli sitä vastustanut muka sillä perusteella, että työmiehet tuhlaisivat koko raha-avun ylellisyyteen, ei niissä olisi minkään kassan hoitajaa. Niin oli väittänyt.

— Kyllähän niiden metkut tietää, lisäsi toinen keskustelevista jatkaen samassa: Katoppas tuota mestari Ketoakin, miten nyt mielistelee Köller-herraa, vaikka aina on meidän kuullen häntä vastustamassa, kun liikoja rasituksia laskettiin. Muuten olen minä monesti huomannut, ettei hän niinkään valvo työmiesten parasta. Päinvastoin koettaa hän, missä vaan voi käyttää käsiään omaksi hyväkseen työmiesten kustannuksella. Sitä ei moni tiedäkkään, miten halpamaisesti hän esim. minun kanssani menetteli. Kun näet olin tuonnottain sairaana pari päivää ja vaikka minä olin sopinut työkumppanieni kanssa, että ne

tekisivät minun tehtäväni, josta hyvästä minä heille korvaisin, niin tuo hyväkäs litviikissä pidätti minulta vielä enemmän kuin päivän palkan sanoen täytyvän-
sä niin paljon maksaa siltä ajalta minun sijaisilleni. Vaan jälestä päin sainkin kuulla, että hän oli pistänyt puolet rahoista omaan taskuunsa ja ainoastaan toisen puolen antanut sijaisilleni.

— Onko se mahdollista?

— Niin totta kuin tässä olen. Ja kyllä minä tietäisin muitakin tapahtumia kertoa, jotka todistavat, millä tavoin hän työmiesten hiellä ansaittuja pennejä pyörittelee taskuunsa, vaikka on esiintyvinään niin työmiesten etujen valvojana, vakuutti Juho.

— Mutta sehän on kerrassaan hävytöntä. Itse nauttii niin suurta palkkaa kuin kolme neljä työmiestä yhteensä ja vielä tuolla tavoin. . . sanoi Juhon toveri närkästyneenä ja jatkoi: Vaan entäpä jos herrat hänen metkujensa perille pääsevät.

— Eihän korppi korpin silmää nokkaa, sanotaan ja se toteutuu tässäkin. Ei ne siitä moiti, semmoinen kuuluu vain olevan älykkäisyyttä ja mitä ahväärineroa se lieneekään. Vaan kyllä minä vielä sen muistan, ei se Keto intikseen minun vaivannäölläni kapakois-

sa herrastele, uhkaili Juho ja hänen kätensä puristui nyrkkiin.

Pörhöllä korvin oli Maunu kuunnellut miesten keskustelua, joka herätti ristiriitaisia tunteita hänen herkässä tunnossaan. Tuntui mahdottomalta, että miesten väitteet olisivat tosia, vaan niin vakavan näköisiltä ja luotettavilta heidän kasvonsa kumminkin näyttivät.

Lopetettuaan arpalippujensa tarkastamisen, silmäili hän edelleen kirjavaa seuruetta avarassa salissa. Siellä huomasi hän nyt patruuni Stålin mitä ystävällisimmässä keskustelussa rouvansa kanssa. Kummankin kasvoilla säteili tyytyväisyys ja ystävällisyys, joka syrjäiseenkin jo teki hyvän vaikutuksen ja oli omiaan saattamaan siihen luuloon, että he olivat mitä onnellisin aviopari. Rouva Stålin katseessa ei näkynyt jälkeäkään siitä tylyyden karkeasta leimasta, jonka Maunu oli ollut huomaavinaan ensi kertaa hänet kohdatessaan kauppiaan kotona. Ja niin kohteliaasti käyttäytyi hänen miehensäkin kuin vasta olisi heillä kuherruskuukausi kulumassa. Kotoinen kuori oli kummaltakin poikessa ja ainoastaan juhlaa nähtävinä. Vaan semmoistako se elämä oikeastaan

olikin?

Illan kuluessa lyöttäytyi Maunu Santalan ja Vaaran pariin. Nämä antoivat hänelle tietoja kuka kukin henkilö oli, jonka nimeä Maunu halusi tietää. Jo hetken aikaa oli hänen huomiotaan vetänyt muudan solakkavartaloineen heleänsiniseen pitsileninkiin puettu, nuori vaaleanverevä nainen, jonka verevillä poskipäillä rusotti mitä viehättävin puna. Naisen suuret kauniit silmät ilmaisivat eloisuutta, vilkkautta, vaan tuo hiukan latistunut nenä ei ollut oikein sopuinnussa kasvojen viehättävien piirteiden kanssa, se näet jossakin määrin rumensi naisen kaunistaa ulkonäköä. Siitä huolimatta täytyi tunnustaa, että tuo nuori nainen oli sangen sievä olento. Puoleensa hän näkyikin vetävän miesten katseita ja suuri joukko ihailijoita hääri hänen ympärillään kohteliaisuuksia lausumassa. Tämä nuori nainen oli patruuni Stålin tytär Leena, jonka nimi Maunulle jo oli tuttu aamupäivästä saakka.

Maunullakin oli onni tulla esitetyksi isäntänsä tyttärelle noin vaan sivumennessä. „Saapa nähdä, kuinka tulette viihtymään kaupungissamme“ oli neiti Stål ainoastaan sanonut ja luonut häneen kauniit, suu-

ret silmänsä, joissa oli jotain, joka vastustamattomalla voimalla kuin tunkeutui ihmiseen. Kernaasti olisi Maunu katsellut noita silmiä kauvemman aikaa näin läheltä, vaan neiti Stålin täyty omistaa huomionsa niin monelle suunnalle, että Maunu pian sai sekaantua väkijoukkoon hänen huomiopiiristään.

Usein huvien jatkuessa Maunun silmät etsivät neiti Stålia, jonka heti eroittikin toisista nuorista naisista heleän taivaansinisen pukunsa takia. Tuo puku vaaleine pitseineen ja reunustoineen näkyi sopivan neiti Stålille mainiosti. Hänen solakka vartalonsa tuli siinä näkyviin säännöllisissä somissa piirteissä, ja hänen eloisista, kirkaista kasvoistaan uhkui nuoruuden kevät suloisimmassa ihanuudessaan. Ja kun myöhemmällä tanssin säveleet kajahtelivat parvekkeelta, nähtiin Leena kepeänä ja notkeana kiitävän tanssivain parien joukossa salin kiilloitetulla permannolla.

Jotenkin myöhäiseen saapui Maununkin vähäiseen kamariinsa arpajaishuveista. Vaan ei hän vielä kumminkaan heti paneutunut levolle, sillä ajatukset riensivät päivän tapahtumiin ja niihin havainnoihin, joita hän oli päivän kuluessa tehnyt. Miksikään tässä maailmassa pitää olla niin paljon epäsointua ja ris-

tiriitaisuutta? Tätä kysymystä mietti hän löytämättä tyydyttävää vastausta. Ei tiennyt hän, että vielä suuremmassa määrässä löytyy vastakohtia elämässä.

Näiden mietteiden lomassa lensi mieleen rauhaissa lapsuuden koti, jossa armas äiti tällä hetkellä varmaan lepäsi levollisen unen helmoissa. Muistui myöskin mieleen toiset yhtä tutut kasvot kotiseudulta, lapsuuden ystävän ja leikkiverin Ainan kuva. Vaan näiden muistojen ohella ajatukset eivät voineet erota noista hurmaavista, kauneista suurista silmistä, jotka Seurahuoneen salissa kerran olivat häneen kiintyneet. Ja tuntui kuin vielä nytkin niiden katse olisi kuumentanut hänen otsaansa ja vetänyt vastustamattomalla voimalla puoleensa, joskin toiselta puolen mietteet pyrkivät ryöstäytymään noihin kotiseudun armaisiin oloihin.

Vihdoin peittäytyi Maunu vuoteeseensa ja vaipui uneen. Vaan hänen mielikuvituksensa lienee ollut tavallista enemmän kiihtyneempi, kun kaikellaisia outoja unia unetar kylvi nukkuvan aivoihin. Hän oli olevinaan loistavassa, häikäisevän valaistussa, ja köynnöksille koristetussa suuressa salissa, jossa paraikaa vietettiin häitä. Hänelle ei ollut ensin selvillä, kenen

häitä siellä vietettiin, vaan kaikki näyttivät hymylevän hänelle salaperäisesti ja kilistelivät viinilasejaan hänen kanssaan. Samassa avautui sivuhuoneen ovi ja sieltä ilmaantui kukilla kaunistettujen tyttöjen seuraamana ja hurmaavan kauniina neiti Stål, puettuna vaalean pilven tapaiseen, röyhelöiseen pukuun, joka ei estänyt koko vartalon viehättäviä piirteitä hämmöittävästä näkyviin. Ruusuista tehty seppele oli hänen otsallaan ja hiuksia kaunisti vehreä myrttikruunu. Hymyillen ojensi hän kätensä Maunulle, joka siihen tarttui vapisten odottamattomasta autuaallisesta mielenliikutuksesta. Siinä tuokiossa olivat salissa olevat ihmiset kerääntyneet heidän ympärilleen piiriin ja pappi avoin käsikirja kädessä alkoi vihkiä häntä ja neiti Stålia avioliittoon.

Voi miten onnelliseksi oli Maunu tuntevinaan, itsensä tällä hetkellä, kun Leena hennolla vartalollaan nojasi häneen ja painoi päänsä sekä viehättävän poskensa hänen olkapäälleen. Maunu vapisi mielenliikutuksesta ja autuaallisesta onnesta. Vaan kun hän hetken kuluttua sattui vilkaisemaan morsiamensa kasvoihin, niin — voi kauhistusta — nuo armaat kasvot olivat muuttuneet Pyynikin rinteellä edellisinä päi-

vänä tapaamansa repaleisen, inhoittavan naisen piirteiksi. Hän ei uskonut silmiään, vaan katsoi uudelleen. Kamala muutos pysyi kumminkin totena, morsiamensa sijasta seiso i hänen sivullaan häneen nojaten tuo päihtynyt, ruma olento. Kaikki ympärillä seisovat olivat irvistelevinä heille peittämättömällä vahingon ilolla. Maunun silmissä musteni maailma, hän ei enää eroittanut pappia eikä ketään ja täydelliseen pimeyteen peittyi koko sali. Maunun polvet horjuivat kauhusta ja lattia oli huojuvinaan hänen allaan. Samassa tuntui kuin hän olisi vajonnut hirveällä vauhdilla johonkin pohjattomaan kuiluun.

Pilkkoinen pimeys vallitsi hänen ympärillään, vaan hetken kuluttua pilkoitti kaukaa vähäinen valopilkku, jota kohden hän läksi käsillään haparoiden verkalleen kulkemaan. Valopilkku tuli yhä suuremmaksi ja kuta lähemmäksi hän pääsi, sen selvemmin oli hän näkevinään tuon valon säteilevän ihmiskasvoista, jotka näyttivät niin tutuilta. Äkkijyrkät vuoren rinteet hämöttivät kahden puolen häntä ja niiden välissä olevan kuilun pohjalle hän siis oli pudonnut. Hän joudutti askeleitaan valoa kohden ja sanomaton riemu täytti hänen povensa, kun nyt jo tuns i nuo kas-

vot lapsuuden ystävän Ainan piirteiksi. Hän oli pääsemäisillään rotkon aukon suulle, jossa Ainan kasvot valoa heijastivat, kun yhtäkkiä voimakas valovirta tunkeutui luolaan häikäisevän kirkkaana. Maunu kömpi rotkon aukosta esiin valaistuun maailmaan. Kauniisti vihannoiva kenttä levisi hänen silmiensä edessä auringon kirkkaassa valaistuksessa ja peilikirkas lahden poukama säteili vehreän nurmen kattaman kentän laidassa, jonne vähäinen polku johti rotkon suulta. Lahden vilppailla vesillä souteli valkopukuinen joutsen joikuen kaihomielin. Maunu läksi astelemaan rantaa kohden ja tultuaan sinne kohosi lahden vesiltä myöskin rantaan tuo valkopukuinen olenno muuttuen Ainaksi. Hän levitti käsivartensa ja silloin syöksyi Aina ilosta säteilevin silmin hänen syliinsä. Samassa hän havahtui unestaan.

Aurinko pilkisti jo akkunaverhojen lomasta kamariin, kun Maunu sai silmänsä auki. Yöllinen kummallinen uni oli niin selvään hänen muistossaan, että tuntui kuin kaikki olisi tapahtunut todellisuudessa. Vaan pitkiä aikoja ei enää ollut yöllisen unen miettimiseen, sillä kolinaa kuului kartanolta, jossa jo liikkui ihmisiä. Maunu pukeutui sen vuoksi kiiruusti jou-

tuakseen ajallaan päivän toimiin kauppapuodissa.

Pian avattiinkin puodin ovet ja niin alkoi Maunun ensimmäinen päivä kauppa-apulaisena.

Outoahan se ensimmältä oli seistä tiskin takana ja kaikilta puotiin tulevilta tiedustella: mitä saisi olla. Vaan tottuihan siihen vähän kerrassaan. Se vaan tuntui niin vastenmieliseltä, kun piti kehua kaikkia tavaroita erinomaisiksi, vaikkei itsekään tiennyt niiden hyvyyttä. ja aina oli ostajille uskotettava, että tavarat maksavat kauppiaalle itselle enemmän kuin myydessä niistä otetaan hintaa.

Kun maalaisukkoja tuli puotiin kaupan tekoon, niin ensimmäisenä työnä oli tarjota niille aika nauku tiskin alla olevasta isosta pullosta, johon oli sekaisin kellarista olevista tynnyreistä laskettu paloviinaa ja rommia sekä ties mitä kaikkea. Suutaan virnistelivät maalaiset kulautettuaan pikarillisen tätä punertavaa seosta, jota puotimiehet kehuivat „ehta Jamaikaksi“. Sikarit myös annettiin ukkojen suuhun ja sitte tiedusteltiin kotiseudun kuulumisia, joiden lomalla jo ruvettiin tavarain hyvyyttä ja huokeahintaisuutta kehuskelemaan. Kaikkia maalaisukkoja puhuteltiin isänniksi tai talon tyttäriksi. Monellekin ukon tu-

rilaalle näytti se kuin tekevän hyvää, kun heitä isänniksi nimitettiin, vaikka jo ulkoasusta voi päätätä, etteivät ne todellisuudessa mitään talon isäntiä olleet. Tuntuihan hupaisalta, että edes kerrankin isännän nimitys annettiin. Ja silloin kuin eivät ukot olleet oikein kaupantekopäällä, annettiin heille pullosta „toisellekin jalalle“. Se keino useimmissa tapauksissa kumminkin tepsii. Ukot alkoivat useamman ryyryn saatuaan jutella avomielisesti oloistaan, kehuivat hevosiaan tai ämmiään ja ostivat „huokeita” tavaroita niin paljon kuin rahaa riitti.

Kauppias Stål harjoitti myöskin voikauppaa ostaen maalaisilta voita, jota hän sitte suuremmissa erin lähetti muille markkinoille. Maalaisten voit punnitsi Santala Paavon avulla pihan perällä olevassa makasiinissa. Joskus oli Maunukin siellä voita punnitessa ja häntä oudoksutti kun melkein joka kerran ukot tai maan emännät ruopivat korvallistaan punnituksen tuloksen kuultuaan ja ihmettelivät, miten se voi niin vähiin meni kaupungin mitoilla punnitessa, vaikka enemmänhän sitä olisi pitänyt olla. Santala näytti painojen latinalaisia numeroita ja laski, miten paljon ne yhteen tekivät sekä kehoitti voin myy-

jiäkin laskemaan, vaan minkä selvän ne noista numeromerkeistä tekivät, eiväthän ne tulleet hullua hurskaammaksi, joten täytyi puukhollariin luottaa. Santala selitti, ettei varmaan kotona olevat painot ole olleet „ruunattuja” ja että voi kevenee paljon kuljettaissa, kun suolavesi valuu pois astioista, vaikkei sekään selitys vieläkään oikein tahtonut sujua maalaisten päähän.

Kerran sai Maunu olla voin vastaanottajana. Maalaisiäjä, jonka voita hän punnitsi, kiven kovaan väitti, että voita pitäisi olla enemmän kuin painot näyttivät. Maunu laski useampaan kertaan, vaan eihän se siitä parannut. Leiviskää enemmän kumminkin olisi tavaraa pitänyt olla voin tuojan mielestä. Kylähän maalainen nurisi, vaan siihen sen täytyi tyytyä ja Maunun ilmoituksen mukaan hinta voista laskettiin. Painoja vaalle nostaissaan oli hänen huomioon herättänyt, että muudan paino, jonka päässä oli kaksi viivaa merkitsemässä että paino teki kaksi leiviskää, tuntui kädessä paljon raskaammalta kuin toinen niinikään kahden leiviskän paino. Ulkonäöltä oli se erilainen siinä suhteessa, että se näytti lyhyemmältä kuin toinen, vaan oli ainakin alapäästään koko

joukon paksumpi. Koossa ei kumminkaan ollut niin suurta ja silmiin pistävää eroa, vaan käsissä tuntuivat ne niin huomattavasti eri painoisilta. Päästäkseen tästä pulmasta selville, asetti hän toisen vähän pitemmän ja hoikemman painon toiselle vaakalaudalle ja tuon paksun, lyhyemmän painon toiselle sillä seurauksella, että paksumpi paino vaakalaudan toisen tasalta vaivutti heti lattiaan kiinni senmoisella vauhdilla, että palkit jysähtivät. Vasta sitte kun Maunu pani yhden leiviskän painon hoikemman, kohoksi keikahtaneen kahden leiviskän painon avuksi, pysyi vaaka tasapainossa. Tuo epäluulonalainen paino siis todella painoikin kolme leiviskää, ehkä kahdesta sitä käytettiin. Ihmekös, että maalaisten voit kävivät keveiksi.

Maunu luuli, että tämä erehdys johtui jostain epähuomiosta ja kiiruhti keksintönsä ilmoittamaan Santalalle ja Vaaralle.

— No etkö sinä sen vertaa käsitä, että pitäähän suolaveden painon varalle myös vähän laskea, muutenhan maksettaisiin täysi hinta siitäkin ja luuletteko sen kannattavan, selitti Vaara.

— Vaan tähän on kerrassaan petosta, kun ih-

misiltä siepataan leiviskä voita joka punnituksessa, kummaili Maunu.

— Kyllähän se nyt ensi katsannossa ei niin oikealta näytä, vaan paljon se hupenee voi kauppiaankin hallussa, ennen kuin se on uudelleen myyty. Muuten ei mitenkään kannattaisi sitä hintaa maksaa, minkä maalaiset vaativat, ellei näin tehtäisi, tuumi Vaara.

— Maksettakoon ennen alhaisempi hinta, vaan tuommoinen menetyshän on häpeällistä, suoraa vark—

— Ole sinä vaiti, joka et ymmärrä kauppatoimia. Kunhan ostaisit jonkun 500 leiviskää vähissä erin ja sitte yhtäikaa sen möisit, niin luuletkohan punnitesa 500 leiviskää tulevan. Hyvä jos on muutaman kuukauden perästä painoa jälellä enää 490 leiviskää. 10 leiviskää hupenee voi hyvin lyhyessä ajassa, kun suolavesi siitä pois valuu ja muutenkin keventyy, Keventyisihän voin paino kaikissa tapauksissa, olipa se maalaisen aitassa tai kauppiaan makasiinissa. Onko siis väärin, että ostaessa punnitaan voi keventymiten varalta, intti Vaara päättävästi ja hiukan suuttuneena Maunun vastaväitteistä.

— Vaan kaikissa tapauksissa ei se ole . . .

— Mitä se ei ole? Jos siinä enemmän ulkokullai-

let tuolla tekosuoruudellasi, niin ilmoitan patruunille, että väität meidän kaupassamme vääryyttä tehtävän. Sillä tavoin täytyy tehdä eikä se ole vääryyttä, vaan luonnollista eteensä katsomista. Kevenemisen vara vaan lasketaan edeltäpäin, sillä senhän se kevenisi maalaisenkin hallussa, eikä siis voilla todellisudessa vastaisuudessa enempää maalainen saisi.

— Vaan miksi ei tuota liika vähän näyttävää painoa käytetä silloin kuin esim. jauho myydään maalaisille?

— Kyllä kuulee, ettet asioita ymmärrä. Eiväthän jauhot kevene, niillä on aina sama paino ja sen vuoksi ei tarvitse niitä punnita kepenemisen varalta.

Maunu kyllä itsekseen myönsi, ettei hän tuntenut kauppaoloja, vaan millään tavoin ei häntä tyydyttänyt Vaaran selitys. Harjoitettiinhan tällä tavalla aivan ilmeistä petosta ja maalaisia nylettiin. Ja petosta kai se oli, koska maalaisille ei mitään virketty miten paljon kysymyksessä oleva punnituskalu oikeastaan painoi.

Aikoi Maunu asian ilmoittaa patruunillekin, vaan ei uskaltanut. Vaan silloin kuin hän sattui mainittua painoa käyttämään punnitessaan, laski hän sen aina

kolmeksi leiviskäksi.

Ei ollut Maunun oikeudentunnon mukaista sekään, että hänen toverinsa ottivat varsinkin päihtyneiltä maalais-ukoilta liika paljon hintaa tavaroista, joita muut, kun paremmin tunsivat hintoja, saivat paljon helpommalla. Varsinkin varakkaiksi tunnettuja isäntiä koetettiin saada päihtymään ja niille suotiin se kunnia, että käytettiin ryypyillä puotikamarissa eikä aivan tiskiltä naukkuja tarjottu niin kuin huonommin puotetuille ukon jönsiköille. Mutta Maunun puotitoverit ainoastaan nauroivat tällaisille arveluille, selittäen, että kullakin on oikeus ottaa tavaroistaan, minkä hinnan haluaa ja että kaikki kaupat ole yhtäläisiä, toisessa ansaitaan enemmän toisessa vähemmän. Myöskin on aivan mahdoton, väittivät toverit, määrätä tavaroille aivan seisovia hintoja. Ne on niin kuin kulloinkin sovitaan.

Paljon oli kauppatoimissa sellaista, mikä tuntui vastenmieliseltä Maunun luonteelle, vaan siihen täytyi vähän kerrassaan tottua. Kyllä Maunu ajatteli usein pyrkiä toisillekin aloille, vaan kun kerran tuli ruvetuksi tälle alalle eikä muitakaan paikkoja ollut saatavissa, niin puotimiehenä täytyi pysyä. Toi-

sekseen lohdutti hän itseään sillä, että kentiesi kaikki kauppa-alalla niin pitää ollakin, jos mieli liikkeen pysyä pystyssä ja tuottaa niin paljon voittoa, että sillä elää.

Maunu oli usein kummastellut, miten vanhemman puotimiehen Vaaran posket joskus ja varsinkin kartanon puolella olevasta kellarista palattua olivat niin verevät ja kieli puhuessa hiukan sammalsi. Sama tauti näytti Santalaakin silloin tällöin vaivaavan ja etenkin silloin, kun patruuni ei ollut kotosalla. Oli Maunu myöskin nähnyt puotikamarin loukossa tyhjiä ja puoliväliin tyhjennettyjä viinipulloja, vaan hän ei tietänyt kenen ne olivat.

Vaan eräänä iltana kuuli hän Vaaran käskevän toista puotimiestä noutamaan kellarista vähän maisiaisia. Santala saapuikin pian täysinäinen viinipullo povella. Sen sisältöä maistelivat puotikamarissa Santala ja Vaara sekä tarjosivat Maunullekin, vaan tämä ei siitä huolinut.

— Kas vaan! Vai ei kelpaa, kenties kerrot patruunille, pisteli Vaara.

— Milloin olen ennen kieliä kantanut? Vaan ei minusta sittekään tuo ole oikein tehty, onhan se toi-

sen omaisuutta, muistutti Maunu närkeästyneenä.

— Vai niin, luuletko meidän varastavan? Onhan patruuni itse käskenyt silloin tällöin lasin viiniä maistamaan, kun kaupat käyvät hyvästi. Ei tässä talo joudu häviöön tämänvertaisessa, se korvataan monin kerroin, kun tehdään hyviä kauppvoja. Tänäkin aamuna tienasin minä taloon yhdessä ainoassa kaupassa vähintään kolmisenkymmentä markkaa, kun möin häätarpeet Hepolan isännälle. Osti rommiakin viisi kannua, johon on vähintään kolmas osa vettä sekoitettu. Ja täydestä se meni. Mitäpä ne maalaiset ymmärtävät, kun kehuu tavaraa vaan hyväksi. Luuletko sitte, että patruuni kieltäisi tämän verran omaankin suuhun panemasta, kun vaan muuten pitää talon puolta, sanoi Vaara ja kaatoi pullosta viiniä juomalasiin.

Tästä lähtien eivät toiset puotimiehet enää Maunua kaihteneet tällaisia kellarimakeisia maistellesaan ja siltä todella näytti, että heillä oli siihen lupa, joskin eivät aivan patruunin silmäin nähden sitä tehneet. Vaan harvoinpa se patruuni enää puodissa kävikään, hän puuhasi enimmäkseen ajat konttoorissaan, jossa myöskin arvokkaampia maalaisostajia joskus käytettiin hänen puheillaan.

Niin kuin kerrottu, eivät kauppatoimet Maunua miellyttäneet. Kaikkein tyytyväisin oli hän silloin, kuin pääsi omaan, vähäiseen kamariinsa kartanon perällä. Tuttavia ei hän ollut hankkinut monta eikä siihen ollut juuri tilaisuuttakaan. Eikä entuudestaan hänellä ollut täällä ketään ystäviä, joiden kanssa olisi lomahetkensä viettänyt. Santala ja Vaara eivät näkyneet juuri haluavankaan häntä seuraansa paitisi työn toimissa eikä silloinkaan heidän välinsä ollut erittäin ystävällistä ja avomielistä laatua. Patruuni Stålin kanssa Maunu harvoin joutui puheikkain, sillä hän tavallisesti kauppaa koskevista asioista keskusteli Vaaran kanssa, joka oli jo pari vuotta ollut talossa puotimiehenä ja oli siis enemmän perehtynyt talon oloihin ja kauppatuttuihin. Ruokatunneillaan ei hän usein nähnyt talonväkeä, sillä Maunu söi yksin kyökin viereisessä kamarissa, jonne ei ollut asiaa muilla kuin piioilla. Sen hän vaan kumminkin oli tullut huomaamaan, että patruunilla ja hänen rouvalaan oli useinkin pieniä kotikahakoita ja tavallisimmin silloin, kuin rouva mieheltään vaati tarpeisiinsa rahaa. Patruuni Stål silloin aina manasi vaimoaan tuhlariksi sekä valitteli ahtaita aikoja, vaan lopuksi

hän vihapäissään aukaisi kirjoituspulpettinsa laatikon ja nakkasi vaimolleen muutamia seteleitä.

Vaan ken yksin muodosti jonkunmoisen valopilkun näissä kylmissä oloissa, se oli Leena, patruuni Stålin viehättävä tytär. Ellei hän olisi silloin tällöin saanut nähdä Leenan taivaansinisiä silmiä ja miellyttäviä kasvoja, niin olisi patruuni Stålin talo tuntunut kovin kolkolta ja autiolta. Olipa Leena joskus hänen aterioidessaan pistäytynyt kyökkikamariin ja puhunut jonkun ystävällisen, leikillisen sanan. Maunusta tuntui silloin, kuin ruoka maistuisi kerrassaan toiselta. Myöskin puodissa kävi talon viehättävä tytär joskus, vaan se harmitti Maunua suuresti, kun vanhempi puotimies Vaara aina tukkeutui toimittamaan Leenan asioita ja pyyntöjä. Oliko Vaaran ja Leenan välillä mitään lähempiä suhteita, siitä ei Maunu päässyt selville. Hän oli kumminkin taipuva mielummin uskomaan, ettei niin ollut laita, sillä Leena jutteli yhtä iloisena kaikkien kanssa. Myöskin uskoi Maunu Leenan olevan henkisessä suhteessa niin korkealla kannalla, että oli tullut tuntemaan Vaaran luonteen, joka Maunun mielestä oli vähemmin kunnioitusta herättävä. Miten voisikaan sivistystä saanut nainen miel-

tyä mieheen, jolla ei ollut mitään henkisiä harrastuksia, ei tiennyt eikä ajatellut muuta kuin miten vaan saisi hyviä kauppoja tehdyksi.

Niin — Maunu ei millään tavoin saanut päähänsä, että neiti Stål voisi vähääkään miellyä isäntänsä apulaiseen Heikki Vaaraan, joka kyllä oli ulkonäöltä varsin komea poika, vaan ilman mitään koulusivistystä. Olihan Leenalla paljon arvokkaampiakin ihailijoita, joilla varmaan oli kokonaan toisellaiset toiveet. Heikki Vaara kyllä näytti olevan isäntänsä erityisessä suosiossa, vaan tuskinpa hän tytärtään antaisi kumminkaan henkilölle, jolla ei ollut mitään omaa asemaa yhteiskunnassa.

Maunu ei tiennyt itsekään, miksikä tuo ajatus, että neiti Stål mahdollisesti voisi mielistyä Heikki Vaaraan, kauppias Stålin vanhimpaan kauppaapulaiseen, niin usein juolahti hänen mieleensä ja ikäänkuin tuntui kiusalliselta, harmittavalta. Mitä se häntä liikutti, suosipa Leena ketä hyvänsä. Vaan sittekin pyöri tämä ajatus hänen aivoissaan ja kun hän sattui näkemään Heikki Vaaran ja neiti Stålin joskus puhelevan toistensa kanssa, niin oli kuin jonkunmoinen paino olisi asetettu hänen hartioilleen ja rinnassa

tuntui niin ahtaalta.

Leenan ja Heikki Vaaran suhde toisiinsa tuotti Maunulle paljon pään vaivaa. Kun joku vähäpätöinenkin seikka siihen näytti aihetta antavan, niin ei sinä päivänä työt tahtoneet Maunulta laisinkaan luis-
taa ja mieli tuntui niin alakuloiselta, raskaalta. Olisi-
pa mieli tehnyt purkaa tyytymättömyyttään kaikille
ihmisille ja apeat sanat pyrkivät alinomaa huulille.

Kerran tämmöisenä ikävänä päivänä, joka sattui olemaan sunnuntai, läksi Maunu äkeissään kävele-
mään Pyynikille päin. Hän oli nyreissään koko maail-
malle tietämättä itsekään oikein mistä syystä. Edelli-
senä iltana hän vaan oli nähnyt Heikki Vaaran ja Lee-
nan hiukan ilkamoivan kartanolla ja se oli varmaan
Maunun mielen niin happameksi tehnyt.

Sivulleen katsomatta asteli hän Pyhäjärven kuvet-
ta kiertelevää polkua. Ilma oli näin syysmyöhäiseksi
varsin kaunis, lievä länsituuli kohisi männikössä niin
ystävällisesti ja pilvien lomasta pilkoittava aurinko
valaisi kuihtuneitten heinänkorsien ja kukkarunko-
jen kattamat kentät. Vaan Maunun mielen apeutta ei
syksyinen luonto lauhduttanut.

Saavuttuaan mietteissään eräälle avoimelle pai-

kalle männikön keskellä, josta oli vapaa näköala auringon valossa päilyvälle Pyhäjärvelle, kuuli hän sointuvan äänen oikealta sivultaan toivottavan hyvää huomenta.

— Hyvää huomenta! kuului ääni uudelleen. Mitä mietteitä te niin mielessänne haudotte, kun ette näe ettekä kuule mitään?

Maunu katsahti sivulleen ja huomasi nyt vähäisellä nurmipenkillä hiukan polun sivulla mäen rinteellä Leenan yksin istumassa.

— Niin, teillä mahtoi varmaan olla hyvin syvällisiä mietteitä, kun ette minua huomanneet, vaikka minä näin teidät jo etäältä. Ja kasvonne olivat niin suuttuneen näköiset, että minua jo alkoi peloittaa. Yritin pakoon juosta, kun niin äkäiseltä näytitte, jutteli Leena nauraen.

Hämillään katseli Maunu isäntänsä viehättävää tytärtä, joka tuossa petäjän kupeella nurmipenkillä istuessaan näytti vieläkin kauniimmalta kuin ennen.

— Pyydän anteeksi, etten teitä huomannut, minä kuljin niin huolettomasti, änkytti Maunu punastuen korviaan myöten.

— Ai, ai! Se merkitsee jotakin, että nuori mies pa-

kenee yksinäisyyteen ja kuljeksii niin syvissä mietteisä pää kallella. Eiköhän joku kaupungin tyttö ole vaan saanut teitä noihin ajatuksiin, laski Leena leikkiä nauraa hykertäen veitikkamaisesti.

— Minä läksin vain muuten kävelemään, kun ilma oli kaunis, koitti Maunu selittää ja puna hänen poskillaan yhä lisääntyi.

— Vaikk’ette ilman kauneudesta näkynyt lainkaan välittävän, niin ainakin minä olin huomaavanani, intti Leena ja jatkoi:

— Ilma on todellakin erittäin sievä. Harvoin enää tällaista säätä näkeekään, kun talvi on tulossa. Sen vuoksi minäkin tulin tänne kävelemään. Vaan voimehan kulkea yhdessä, kuu olemme molemmat samalla asialla. Vaan ensin pitää teidän luvata, ettette ole vihainen minulle, muuten en uskalla tulla kansanne. Te näytitte äsken niin vihaiselta, että minua jo pelotti. Ettenhän syö minua vihapäissänne? kujeili Leena nauraa hihittäen ja lähtien astelemaan polkua Maunun sivulla.

— Minäkö teille vihainen? Ei, neiti Stål, se on hyvin ikävä erehdys, vakuutti Maunu kiihkeästi.

— Niinpähän se minusta näytti ja olenhan joskus

ennenkin sellaista ollut huomaavinani. Vaan olenko minä todella teidän mielestänne niin vastenmielinen? laverteli Leena, luoden Maunuun mielistelevän katseen.

— Kuinka väärin te minusta ajattelette. Oikein mieltäni pahoittaa kuulla neiti Stålin noin puhuvan.

— Todellako? Vaan niin minä olen uskonut ja . . . onhan ikävää, jos kellä on . . . vihamiehiä, jutteli Leena astua sipsuttaen niin viehkeänä Maunun rinnalla.

Maunu silmäili salavihkaa ja arkamaisesti neiti Stålin solakkaa vartaloa ja miellyttäviä piirteitä. Neiti Stål ei ollut sitä huomaavanaankaan, vaan varmaan hän sen tiesi, kun niin hymyilevinä pysyivät hänen poskensa. Neiti Stålin rintaan oli kiinnitetty vasta puhjennut, heleämpunainen ruusu, joka ehdottomasti veti Maunun katseita puoleensa. Kuin sattumoilta loi neiti Stål silmäyksen taasen Maunuun ja nähdesään hänen surumielistä ihailua ilmaiseva piirre kasvoillaan silmäilevän ruusua, virkkoi hän:

— Eikös tämä ole todellakin kaunis ruusu? Sen leikkasin minä lemmikkiruusustani ja on se varmaan viimeksi puhjennut kukka tänä syksynä. Jos tietäisin että lakkaisitte vihaamasta minua, niin . . .

— Älkää kiusatko minua semmoisilla puheilla, sillä niin se on kauhea erehdys, että olisin teille suutuksissani, vakuutti Maunu.

— Oikeinko totta? tiedusti Leena vielä kiusaa tehden.

— Minä vannon sen, että . . . olen aina päinvastoin . . .

— Voisinkohan uskoa? No olkoon menneeksi. Palkinnoksi siitä saatte te tämän. Samassa kiinnitti hän ruusun Maunun nutun läpeen.

Maunun päätä aivan kuin huimasi, kun Leenan sievoiset, kauniit kädet kiinnittivät vastapuhjennutta ruusun kukkaa hänen rintaansa. Hän ei uskaltanut katsoa Leenaa suoraan silmiin ja varmaan kaikki veri oli suonista virrannut sydämmeen, kun siellä tuntui niin kuumalta.

Näin paljon ystävällisyyttä ei hän ollut odottanut. Hämillään kulki hän Leenan sivulla hyvän aikaa äänetönnä tietämättä mitä sanoa. Hän koetti keksiä jotakin puheenainetta, vaan mitään tähän Maunun mielestä juhlalliseen tilaisuuteen sopivaa ei mieleen juolahtanut etsimälläkään.

Mutta Leena tuli tässäkin avuksi. Hän alkoi huo-

lettomasti laverrella yhtä ja toista, joten Maununkin kielestä kahleet vähitellen laukesivat.

Saapuessa kaupungin laitaan silmäsi Maunu ruusuaan. Sen huomasi Leena ja sanoi iloisesti nauraen:

— Varmaan ensi työksenne nakkaatte sen kadulle erottuamme.

— En, sen vakuutan varmasti.

— No kentiesi säilytätte sen itsensä kukan vuoksi. Tehän kuulutte olevan kukkien suosija, varsinkin jos ne on maalta tuotuja, jutteli Leena hymyillen viekaan näköisenä. Maunun poskille lensi taas puna.

— Niin, Kyökki-Anna on kertonut, että teillä on akkunallanne maalta tuotu kukkavihko, jota säilytätte kuin silmäteräanne. Se mahtaa olla joltain hyvin hyvältä ystävältä. Saanko minäkin tietää, kuka sen antaja on? Varmaan en! laski Leena leikkiä, nähdessään miten ymmälle poika parka joutui.

— Niin, sen toin kotoa... änkytti Maunu hämillään, ihmetellen, miten Leena oli saanut tietää Kyökki-Annalta hänen kukkavihkostaan, jonka Aina oli hänelle antanut sinä aamuna, jolloin hän läksi kotoaan Tampereelle. Häntä tällä hetkellä harmitti, että oli säilyttänytkin niin kauvan tuota kuihtunutta

vihkoa, jossa oli vaan tavallisia niittykukkasia, sinisiä „Elä unhoita minua” ja muita yleiseen maalla tavattavia jokapäiväisiä kasveja, joita ei voinut verratakaan tähän Leenan antamaan heleän punaiseen ruusuun. Olihan se vielä otettu Leenan lemmikkikukasta.

— Mutta ettepä ole minulle vielä sanoneet, keltä te olette sen kukkavihkon saaneet, jota niin uskollisesti säilytätte akkunallanne. Olisi niin hauska tietää, kuka se onnellinen antaja on, uteli Leena yhä.

— Se oli vaan siellä maalla muuan. . . toveri, joka kotoa lähtiessäni sen antoi, selitti Maunu. Hänelle oli vaikeaa ensi kertaa elämässään kieltäytyä lapsuuden kasvinkumppania tunnustamasta ystäväkseen ja nimittää häntä vaan tuolla epämääräisellä toverin nimellä, jolla voi ymmärtää ketä tahansa.

Leena kiusasi häntä tuolla „toverilla” vieläkin ja erosi sitte Maunusta muutamalla kadulla.

Kamariinsa tultua sattui Maunu katsahtamaan kuihtuneisiin kukkiin akkunalla, jossa ne olivat vähäisessä vesilasissa. Jonkinmoista pistoa tunsu hän povessaan silmäillessään noita haalistuneita sinikukkia. Tuntui kuin ne olisivat häntä nuhdelleet jostakin.

Ja Ainan muisto palautui mieleen, vaan ei niin elävänä, voimakkaana kuin ennen.

Vaan Leenan antama ruusu hänen rinnassaan . . . se oli niin hurmaavan kaunis.

Ei, nuo kuihtuneet kukat eivät ansainneet hänen mielestään säilyttämistä, olivathan ne jo korreksi kuihuneet, ilman vehreitä lehtiä ja värinsä kadottaneet.

Hän aukaisi akkunan ja armotta lensi kuihtunut kukkavihko kartanon kivitykselle akkunan alla. Leenan antaman ruusun pani hän huolellisesti vesilasiin, johon hän ensin oli kaatanut raikasta vettä.

Vaan sittekin tuntui kuin tuon poisnakatun kukkavihkon juuret olisivat olleet syvemmällä — kiinni kasvaneet hänen sydämmeensä.

* *

*

Samana päivänä, jolloin Maunu oli ollut Pyynikillä Leenan kanssa kävelemässä, saapui iltapuoleen Maunun kotipitäjästä Hannulan Taneli kaupunkiin syksytarpeiden ostoon. Taneli tuli Maunuakin tapamaan ja hän toi paljon rakkaita terveisiä Maunun kotoa, jossa Taneli oli venekuntineen tulomatalla pistäytynyt. Aina oli myös ollut Maunun kotona ja oli lä-

hettänyt hänkin Maunulle sydämmelliset tervehdyksensä. Olipa Tanelilla Maunulle tuotavana kotituomi-
siakin ja kirje äidiltä.

Maunu tiedusteli tarkoin kotipuolen kuulumisia ja hyvin hupaista olikin hänestä pitkästä ajasta saada tietoja, miten siellä maalla kukin eli.

Maunun äiti kirjoitti, että hän oli Maunun kotoa lähdettyä ollut varsin raihnainen kaiken aikaa ja että ikävä hänellä oli ollut Maunua, varsinkin kun ei ensimmältä saanut häneltä mitään tietoja voinnistaan ja oloistaan kaupungissa. Kodin talouden hoidosta ei olisi tullut paljon mitään, ellei Aina olisi joka päivä käynyt uskollisesti häntä auttamassa. Vaan Aina tuli säännöllisesti joka aamu Maunun kotiin ja hääräsi usein melkein kaiken päivää torpan talouden toimis-
sa, ettei hänen, Maunun äidin, tarvinnut muuta kuin päältä katsoa. „Usein on hän tiedustellut, eikö sinulta ole tullut mitään tietoja”, sanottiin äidin kirjeessä, „ja sydämmellisiä tervehdyksiä käskee hän minun sinulle lähettämään“.

Kirjeen lopussa äiti ilmoitti niin hartaasti odottavansa Maunua jouluksi kotiin ja hyvin hauskaahan se kuului olevan Ainastakin, jos Maunu tulisi kotiin. Ai-

na oli myös lähettänyt hänelle kirjeen ja kotituomisten muassa seuraavat sievät sukat. Monta kertaa olivat äiti ja Aina niitä Ainan neuloessa iltahämärässä jutelleet Maunusta.

Kirjeen luettuaan ja Tanelin poistuttua asioilleen kaupungissa risteilivät monet ajatukset Maunun povessa. Äiti raukka siellä kotona oli ollut kipeä ja näytti olevan varsin huolissaan, miten hänen poikansa menestyisi uudessa toimessaan. Ja Aina . . . niin hän ei ollut unhoittanut äitiä, vaan oli ollut häntä hoitamassa ja joka päivä uskollisesti käynyt Maunun kotona äitiä auttamassa sekä huvittamassa. Tätä ei hän ollut tullut ennen ajatelleeksikaan . . .

Vaan millä tavoin hän oli palkinnut Ainan hyväntahtoisuuden? Olipa hän hävennyt ilmoittaa Ainan nimeäkään. Jos Aina olisi ollut tällä hetkellä hänen edessään, niin ensi kertaa hän ei olisi rohennut katsoa häntä silmiin. Niin kiittämättömäksi tuns Maunu itsensä muistaessaan, miten hyviä ystäviä he aina olivat olleet. Ja Ainan antamat muistokukat nyt olivat tuolla kartanolla kaikkien poljettavana . . .

Seuraavana päivänä kirjoitti Maunu Tanelin muassa kirjeen kotiin. Siinä kertoi hän oloista uudessa pai-

kassaan. Ei hennonut hän mainita mitään, ettei hän ollut oikein tyytyväinen nykyiseen toimeensa, ettei äiti alkaisi sitä murehtia. Päinvastoin kiitti hän hyvin aikaan tulevansa. Tulipa hän maininneeksi, että patruuni Stålilla oli varsin viehättävä tytär, joka oli ollut erittäin hyväntahtoinen ja ystävällinen hänelle. Vasta kirjeen lopussa, ikäänkuin sivumennen pyysi hän äitinsä lausumaan terveisiä myöskin Ainalle.

Moneen päivään ei hän sitte nähnyt Leenaa, vaikka olisi kuin suonut. Joka kerran kun konttoorista puotiin vievä ovi aukeni, Maunu oikein säpsähti, sillä hän odotti sieltä Leenaa. Vaan aina pettyi hän toivossaan, sillä konttoorista tulijat olivat patruunin puheilla kävijöitä. Eikä hän ollut tavannut häntä ruualakaan käydessään niin kuin joskus ennen.

Leenan antama ruusu säilyi yhä suurella huolella hänen akkunallaan kuin ennen Ainan antama kukkavihko je kartanolle päin oli hän sen hennot, loistavat terälehdet kääntänyt, että kartanollekin kukan hyvin huomasi.

* *

*

Ensimmäisiä lumia jo sateli roudittuneelle maalle

ja jääkannen olivat saaneet järvet tavallista aikaisemmin ja talven muassa virtasi kaupunkiin maaseuduilta paljon väkeä etsimään elinkeinoa ja työnansiota. Kesä näet oli ollut kaikelle kasvullisuudelle jotenkin epäsuotuisa ja olipa syyspuoleen hallakin usein paikoin liikkunut, joten vuosi oli tullut kaikkialla vajava, paikoitellen kerrassaan huono. Ja silloin kuin talollisille tulee vajava vuosi, ei heillä riitä tarpeeksi työnansiota irtaimelle kansalle. Huononpuoleisen vuodentulon seuraus siis vaikutti sen, että talven lähes-tyessä kaupunkiin tulvasi tavallista enemmän kaikellaista irtainta kansaa maaseuduilta etsimään jotakin työnansiota tehtaista ja yksityisiltä.

Vaan kaupungissa oli kyllin työväestöä ennestäänkin ja kun muutamissa kaupungin tehtaissakin supistettiin töitä talven ajaksi, niin eipä riittävässä määräs-ssä löytynyt kaupungissa töitä kaupungin omallekaan työväestölle.

Mutta työnansion puute aikaan saa aina ahdingon ja hädän työntekijäin piireissä. Niinpä jo alkutalvesta valitettiin usean työmiesperheen kärsivän kovaa puutetta ja näiden lukua lisäsi muualta työnansion etsintään tulleet. Palkatkin tietysti alentuivat sitä mu-

kaa, niin että työntekijöitä olisi saanut ruokapalkalla, varsinkin yksinäisiä miehiä ja naisia. Kaupungin työväestö karsain silmin katseli muualta tulleita, jotka vähensivät heidän ennestäänkin talven aikana vähäisiä työansioitaan, eivätkä siis millään ehdolla olisi suvainneet heitä työkumppaneikseen. Vaan eihän se ollut heidän vlassaan, sillä työnantajilla oli oikeus ottaa töihinsä ketä halusivat ja maksaa sen palkan, minkä vaan hyväksi näkivät.

Niin — maalta saapuneet työntekijät melkoisessa määrässä vähensivät kaupungin työkansan toimeentuloa ja vaikuttivat ennestäänkin ei liika korkeiden palkkain alentumiseen, jonka takia työväestön tila alkoi käydä varsin tukalaksi taloudellisessa suhteessa.

Ne tehtaitten työmiehet, joilla oli vakinainen paikka, kumminkin olivat onnellisemmassa asemassa satunnaisen ja saanta saaliilta saadun työn tekijäin suhteen, sillä joskin heidänkin palkkojaan tuo työttömäin tulva oli vähentänyt, niin olihan heillä kumminkin, joskin kovin niukalta, vakinaista tuloa, jolla niukuin naukuin hengissä pysyivät.

Sarkalan tehtaalla, jossa insinööri Köller oli isännöitsijänä, niinikään oli alennettu työmiesten palk-

koja suuressa määrässä ja otettu maalta työnhakuun tulleita miehiä myöskin joukkoon. Juho Kovala ja hänen kumppaninsa Pietari Mänty, joiden Maunu oli syksyllä hyväntekeväää tarkoitusta varten kaupungin Seurahuoneella toimeen pannuissa arpajaisissa kuulut niin ankarasti arvostelevan koko arpajaishommaa tai että herrat olivat ne hommanneet ainoastaan sokaistakseen työväestön silmiä ja omiatuntojaan nukuttaakseen, myöskin palvelivat Sarkalan tehtaalla, esiintyen jonkunmoisina työväen johtajina, jotka koettivat työkumppaneissaan herättää vireille harastusta valvomaan omaa etuaan sekä koettamaan pyrkiä alennustilastaan ja muiden johdonalaisuudesta itsenäisemmälle kannalle aineellisessa ja henkisessä suhteessa. Juho Kovala varsinkin, joka joistakin aikakauslehdistä oli imenyt tietoja työväen liikkeistä ulkomailla, koetti työtovereihinsa tyrkyttää näitä uusia aatteita sekä herättää heitä huomaamaan sorronalaisuuttaan.

Juho Kovalan puheita ensin pilkattiin, vaan viimein alkoi yksi ja toinen ruveta miettimään, että kylähän noissa uusissa aatteissa on paljon perääkin, vaikka eihän sitä oltu ennen tultu ajatelleeksi, vaan

minkäpä sille teki, kun työmies oli muiden armosta riippuva. Tämä syksytalvi oli kumminkin varsin otonlinen aika Juho Kovalan uusien aatteiden kylvämispuuille. Palkanalennus näet oli arka ja silmiinpistävä kohta, jonka seuraukset jokainen tehtaan työmies tunsi kouraan tuntuvalta tavalla. Juho oli huomauttanut, miten työmiehet ovat kerrassaan isäntänsä mielivallan alaiset. Nyt, kun yleinen ahdinko ja työttömyys ajoi maalaisia kaupunkiin, käyttivät työnantajat tilaisuutta hyväkseen ja alensivat palkat, selittäen, että elleivät työmiehet siihen tyydy, ottavat he toisia työmiehiä, joita kyllä oli tarjolla miten vähästä palkasta hyvänsä. Nämä Juhon väitteet tepsivät useampaan ja yleiseen myönnettiin, että kyllähän asia niin on. Jotkut kyllä muistuttivat, että tehtaihinkin vaikuttaa huono aika samalla tavoin kuin koko yhteiskuntaan ja sen vuoksi täytyy niiden pystyssä pysymistään tukeakseen alentaa työväestön palkkoja. Kun aika on ahdas, niin eivät tehtaan tuotteetkaan mene hyvin kaupoiiksi ja sen vuoksi eivät tehtaot voi maksaa entisiä palkkoja. Vaan Juho osasi nämä vastaväitteet kumota ja enemmistö kuuli hänen puhettaan.

Juho Kovala oli viimein saanut sen toimeen, että

Sarkalan tehtaan työväestö päätti miehissä isännöitsijältä pyytää korottaa palkkoja entiselleen ja eroittamaan työstä maalta tulleet työn etsijät, ettei oma työväestö joutuisi puutteeseen.

Eräänä aamuna klo 9 aikaan saapuikin työväestö miehissä konttorihuoneuston edustalle. Valittu lähetystö, jota Juho Kovala ja Pietari Mänty johtivat, meni konttooriin insinööri Köllerille esittämään työväen toivomuksia.

Tämä oli jo akkunastaan huomannut miesjoukon rappuisten edustalla ja kummastunein katsein silmäili kokoontunutta laumaa.

Kun konttoorin ovi aukeni ja Juho Kovala muutama miesten seuraamana astui sisään, kääntyi hänen katseensa heihin.

— Mites asia teittile nyt on? kysäsi hän ihmetellen.

Juho rykäsi pari kertaa ja hänen oikea jalkansa kaapasi tanakasti lattiaa.

— Hm! Niin, me tulimme ilmoittamaan, että meidän on aivan mahdoton tulla toimeen nykyisellä palkallamme kun ruokatavaratkin ovat niin kalliissa hinnassa.

— Häh! Mite sine sano?

— Me... tuota... kun ei millään lailla nykyisellä palkalla edes yksinäinen mies saa riittävää ravintoa, hyyryyn ja muihin menoihin ei jää mitään, ja perheelliselle varsinkin käy elämä tukalaksi, niin me pyytäisimme, että palkka korotettaisiin entiselleen. Nykyisellä palkalla on aivan mahdoton...

— Se on tosi, ei sillä elä mitenkään, vakuutti Pietarikin.

Insinööri Köller ei hyvään aikaan puhunut mitään, vaan hänen turpeat, pöhöttyneet kasvonsa kävivät vieläkin karkeamman näköisiksi. Vaikk'ei hän täydelleen ollut ymmärtänyt Juhon puhetta, niin se hänelle selvisi kumminkin, että puhe oli palkankorotuksesta.

— Vaatiko sine enempi palkkaa? Häh! karjasi hän ja loi kiukustuneen katseen Juhoon.

— Niin, sitähan me tulimme pyytämään ja myöskin pyytäisimme hra insinööriltä, ettei tehtaaseen otettaisi maalta tulleita irtolaismiehiä työhön, sillä muutoin omat miehet jäävät talveksi työttömiksi. Parempihan se olisi tehtaallekin, että sillä on vakinainen, tottunut työväestö, sillä eihän tottumattomista ole samaa hyötyä.

— Kuka sinulle anta lupa tulla tenne sellasen esi-tyksen kans? Mine maksa mite maksa ja se saa menne hiiten, joka lissä vaati.

— Kyllähän se niin on, vaan kaikissa tapauksissa-
han tehtaassa pitää olla työväkeä ja kun nykyisellä
palkalla ei voi toimeen tulla, niin yksimielisesti pää-
tettiin pyytää että korotettaisiin palkkaamme koh-
tuulliseen määrään. Ihmisiähän ne on työmiehetkin
eikä ne ainoastaan sillä elä, että saavat rikkaille työtä
tehdä, tarvitsevat ne palkankin, puheli Juho Kovala,
jonka kasvoille ilmestyi uhkaava piirre.

Insinööri Köller nähtävästi suuttui silmittömäksi,
vaan Juho jatkoi puhettaan:

— Myöskin pyytäisimme me, ettei kenenkään pal-
kasta pidätettäisi, mitä hän on velkaa kauppias Stålin
puotiin, sillä monikin päihdyttäviä juomia rakastava
saa sieltä viikon kuluessa väkijuomia velaksi, josta
sitte tehtaan konttooriin lähetetään vaan palkan pi-
dätys lappu, ja niin kuittautuu viikon palkka väkijuo-
mista, jotka ovat suureksi turmioksi. Vaimot ja per-
heet kotona näkevät nälkää ja . . .

— Ulos teelte, sine hävytön, ulos! karjui insinööri
Köller polkien jalkaa vihasta.

Miehet pelästyneinä peräytyvät konttorista kynnyksen yli, vaan Juho ei hievahtanutkaan paikaltaan.

— Käskevätkö me tulimme tänne ja kyllä me käskevätkö lähemmekin. Vaan kyllä se on niin, että me pyytäisimme insinöörin hyväntahtoisesti kieltämään kauppias Stålia antamasta tehtaan työmiehille velaksi varsinkaan väkijuomia, joista hän sitä paitsi nylkee liian kalliin hinnan, vaikka myy mitä vedellä ja myrkyllisillä väreillä sekoitettua moskaansa työmiehille lämmältään. Ellei siitä työmiesten viekoittelemisesta ja nylkemisestä heti tule loppu, niin meidän täytyy asia ilmoittaa kruunun miehille.

Insinööri Köller olisi varmaan karannut Juho Kovalan kimppuun, ellei Pietari, joka näki ettei Juho aikunut väistyä, olisi Juhoa nyhtäissyt kädestä mukaansa porstuaan ja väkisten vienyt hänet ulos.

Kartanolle tultua pui Juho nyrkkiä ja uhkaili vielä työmiesten veren ja hien imijöitä muistaa, ellei heidän pyyntöjään varteen oteta.

Hetken aikaa nurisivat miehet vielä kartanolla konttooriin edustalla. Juhoa moitittiin siitä, että hän oli liian vaativasti esiintynyt ja siten pahentanut koko yrityksen. Paremman vaikutuksen se olisi tehnyt,

niin arveltiin, jos olisi maltillisemmin menetelty. Nyt näyttivät kaikki toiveet ajautuvan karille, kun herrat suututettiin.

— Pitäisikö meidän heitä iän kaiken rukoilla? Meidän työstämmehän he itsekin elävät, syövät ja juovat hyvän parasta, jonka sijaan työmies saa nälkää nähdä. Ja insinööri Köller on tuon rommipatruunin kanssa yhdessä tuumassa, rahan sijasta tukkivat ne työmiehelle päihdyttäviä juomia, pistäen työmiehen suurella vaivalla ansaitseman palkan taskuunsa. Onko tämä oikeutta? Ja vielä heitä pitäisi rukoilla, mokomia nylkyreitä! Näin intoili Juho Kovala.

Alla päin vetäytyivät miehet vähän kerrassaan entiseen työhönsä. Suuttuneena ja uhkamielisenä meni Juhokin tehtaaseen ryhtyäkseen työhön Pietarin kanssa. Vaan kun he juuri alottivat työnsä, saapui konttoorista käsky, että Juhon ja Pietarin piti saapua konttooriin uudelleen. Työväestö tehtaassa meni tästä kutsusta kummiinsa ja arvelivatpa muutamat, että kentiesi isännät olivatkin tarkemmin mietittyään suostuneet heidän vaatimuksiinsa. Vaan Juho ennusti kokonaan toista.

Uhkamielisen näköisenä meni hän Pietarin kans-

sa konttooriin. Täällä oli nyt työnjohtaja Ketokin, joka ei ollut konttooriin tulijoita huomaavinaanakaan.

— Eikös se ole kaksi päiväpalkka, ku noi olle saamist’? kysyi insinööri Köller työnjohtajalta.

— Sehän niille on tuleva, myönsi tämä.

— Toos’ on ja älkä te ennä astu jalka tehtaan pääl, karjasi Köller, nakaten muutamia pikku rahoja Juhon eteen ovenpielessä olevalle pöydälle.

— Eroitetaanko meidät työstä sen tähden, että olemme rohenneet huomauttaa työväen oikeutetuista vaatimuksista ja vallitsevista epäkohdista? Tehdäänkö toinen vääryys toisensa lisäksi? tiedusti Juho.

— Ulos sine hävytöin! Sine villitse työväki. Men matkaas! komensi Köller.

— Älkää toki minua eroittako, millä minun perheeni eläisi, jos tämäkin vähäinen työnansio minulta otetaan. Enhän sitä minä sitä palkankorotuspuaa. . . tämä Juhohan se niin. . . . tietäähän sen mestari Ketokin.

— Kehtaatko alentaa itseäsi tuommoisia rukoilemaan? Luuletko niiden työmiestä armahtavan? lausui Juho ivallisella hymyllä, osottaen kädellään konttoriherroihin ja Ketoon.

— Tuokin on yhdenlainen työmiesten nylkijä, vaikka silmäin edessä luikertelee työmiesten kanssa kuin hyväkin työmiesten ystävä, jatkoi hän viitaten Ketoa kohti.

Pietari koetti vielä rukoilla, että hän saisi jäädä edelleen työhön, vaan tätä pyyntöä ei otettu kuuleviin korviin. Pois saivat he konttoorista lähteä.

Raskaalla mielellä poistui Pietari Juhon seurassa tehtaalta. Hän syytti Juhoa, että oli viekoitellut hänenkin onnettomuuteen, sillä minkäpä niille herroille teki, ne pitävät työssään ketä tahtovat ja maksavat sen palkan kuin haluavat. Ei niiden kanssa auta työmiesten vastarintaan ruveta.

Insinööri Köller oli käynyt tehtaassa työväestölle komentoaan lukemassa ja uhannut heti jokaisen erottaa pois työstä, joka vaan „itsevaltaisiin villitystoimiin“ vielä ryhtyisi.

Tällä tavoin päättyi Sarkalan tehtaan väestön yritys saada mielipiteitään ja toiveitaan tehtaan isäntäin kuuluviin. Keskuudessaan he kyllä salavihkaa nurisivat, ettei heidän oikeutettuja vaatimuksiaan laisinkaan otettu huomioon, vaan julkisesti eivät uskaltaneet tyytymättömyyttään ilmi tuoda, sillä mikäpä sit-

te olisi ollut turvana, jos isännöitsijä olisi uhkauksensa pannut toimeen.

Stålin puodista annettiin Sarkalan tehtaan työmiehille edelleenkin tavaraa velaksi, vaan ei kumminkaan heille niin tukkimalla tukittu rommia kuin ennen.

Eräänä lauantai-iltana ilmestyi Stålin puotiin joukko laihtuneita, kärsivän näköisiä vaimoja, joilla kuului olevan asiaa patruunille. Maunu ihmetteli, mitä asiaa heillä mahtoi olla, vaan vaimot eivät Heikki Vaarallekaan asiaansa ilmoittaneet, pyysivät vaan saada tavata patruunia itseänsä.

Heikki Vaara menikin konttooriin ilmoittamaan, että puodissa oli joitakin naisia, jotka halusivat välttämättömästi puhutella patruunia, Lienevätkö työntekijöitä, arveli Heikki patruunille.

Tämä viimein tulikin puotiin.

— Ihmisyyden ja nälkää kärsiväin lastemme nimessä tulimme tänne kieltämään, ettei meidän miehillemme täältä annettaisi viikon varrella velaksi väkijuomia, joista sitte pidätetään moneltakin melkein koko viikon palkka. Suurta kurjuutta saa perhe kärsiä, kun miehet menettävät työnansionsa väkijuo-

miin, selitti muuan joukosta.

— En suinkaan minä kehoita ketään juomaan. Te-pä hävyttömiä olette, kun tulette tänne komentoa jakamaan. Monta kertaa olisitte olleet ilman ruokaa, ellei täältä olisi annettu miehilleen velaksi ryyniä, jauhoja sekä muuta ruokatavaraa ja siitä hyvästä te olette hävyttömiä. Häpeisitte hiukan, tiuskasi kauppias Stål vaimoille.

— Kyllähän ne joskus ovat tuoneet ruokatavaraakin, vaan paljon helpommalla sitä saisi torilta, kun olisi käteistä rahaa, pitkitti äskeinen puhuja.

— Niin se on, maalaisilta saisi paljon helpommalta, vakuuttivat toiset.

— Ja sitähan me pyydetäänkin, ettei väkijuomia miehille myytäisi. Miehet tulevat kuin raivoiksi ja pitävät surkeaa elämää kotonaan, joukko saa kärsiä alituista puutetta ja nuo viattomat lapsiraukat... nyhkytti vaimo, joka näytti esiintyvän toisten puheenjohtajana.

— Mitä te tänne tulette häiritsemään ihmisten toimia. Tekisitte työtä tekin kotonanne ja hurvitteleisitte vähemmän miestenne palkkaa kahvikesteissä, niin ette puutetta kärsisi. Kyllä sitä aina osataan köyhyyt-

tä väittää muiden syyksi, vaikka itsessä on vika. Tuhaatte vain miehenne ansion turhuuteen ja tahtoisitte elää työttöminä kuin hyvätkin rouvat, kyllä minä sen tiedän, intti kauppias kärsimättömänä, aikoen poistua konttooriin.

— Vai me hurvittelemme miesten palkat! Te ne riistätte ja viekoittelette niiltä noilla kirotuilla väkijuomilla, rommilla ja mitä kaikkea ne lieneekkään. Vaan ellette lakkaa niitä velaksi heille tyrkyttämästä, niin me ilmoitamme esivallalle. Sepähän kumma, jos kauppiaat saavat ryöstää työmiesten lapsilta leivän suusta, intoili puhetta johtava nainen.

— Tiehenne täältä, hävyttömät, taikka minä kutsun poliiseja avuksi, uhkaili kauppias Stål, kadoten konttooriinsa.

Kauppiaan pois mentyä naiset kerran puhetullaan tultuaan eivät säästelleet sanojaan, vaan tuomitsivat kaikki kauppiaat samaan kadotukseen. Tietysti patruuni Stålille sinne annettiin ensimmäisenä matkaeväät ja koko hänen kauppaliikkeelleen samoin.

Aikansa kiihtynyttä mielentilaansa purettua läksivät naiset viimein tiehensä.

Tämän mielenosoituksen tehtaan työmiesten vaimojen puolelta oli Juho Kovala toimeen saanut. Sen johdosta, että hän oli mielestään oikean asian tähden viattomasti eroitettu työpaikastaan oli hän asettunut varsin kapinoivalle kannalle olevia oloja vastaan, jotka olivat toisille kansanluokille eduksi, jota vastoin sortivat lukuisaa työväestöä. Hän oli päättänyt avata työväestön silmät huomaamaan, miten paljon vääryyttä heille tehtiin tässä maailmassa ja miten varakkaat sekä säätyhenkilöt elivät ylellisyydessä alempien kansanluokkain kustannuksella. Niin — hän oli vannonut asettua taisteluun työväen oikeuksien ja etujen puolesta, vaikka itse sortuisi tässä taistelussa.

tuumiaan toteuttaakseen kuljeksi hän illoin työmiesten työstä palattua toveriensa kotona ja koetti näiden päähän istuttaa oppiansa: jokaisen työmiehen ruvettava yhteisin voimin taistelemaan pääomaa ja työnantajia vastaan, jotka pitävät työmiehiä orjuuden kahleissa. Kaikkia epäkohtia on julkisuuteen vedettävä ja ellei yhteiskunta hyvällä rupea niitä poistamaan, on työmiehillä oikeus itse käydä niihin käsiksi.

Vaikka tuumat Sarkalan tehtaalla niin nolosti

päätyivät, ei Juho Kovala kumminkaan tästä vastoinkäymisestä talttunut. Hän ajatteli, että kyllä vielä työmiehet eivät säikähdä niin vähästä, jahka paremmin saavat silmänsä auki ja huomaavat sorretun asemansa perinpohjaisemmin.

Myöskin työmiesten vaimojen aivoihin tahtoi Juho juurruttaa näitä mielipiteitään. Juholla oli jonkunmoinen puhelahja, joten hän taisi selvin piirtein kuvailla, miten suuri eroitus oli varakkaampien kansanluokkain ja köyhäin työmiesperheiden oloissa. Työväki sai raataa, selitti Juho, kaiken elämänsä aikaa ot-sansa hiessä ja kumminkin puute aina ahdisti kintereillä. Rikkaat maksoivat palkkaa ainoastaan sen verran, että työmies vaivoin pysyi hengissä, jota vastoin itse elivät herkullisesti ja laiskoittelivat. Tätä heidän pappinsa, jotka ovat yhtäläisiä kansan elättejä, saarnaavat Jumalan määräämäksi järjestykseksi. Vaan ei suinkaan Jumalan tahto ole se, että toiset elävät lähimmäistensä vaivannäöllä. Jumalako tahtoisi, että toiset näkisivät puutetta ja toiset eläisivät kaikellaisessa ylellisyydessä. Ei sellainen oppi ole kristinuskon mukaista, sillä kertoohan raamattu, miten ensimmäiset kristityt jakoivat tasan kaiken tavaransa

ja kaikki olivat yhden arvoiset. Nyt toisia kidutetaan koko elämän aikansa raskaassa työssä ja puutteessa, jonka palkinnoksi sitte kyllä luvataan vasta kuoltua iäinen ilo taivaassa. Vaan kaikki tähän ei ole muuta kuin yksinkertaisen kansan petkuttamista. Sillä Jumalalle ovat kaikki ihmiset yhtä rakkaat, eikä hän ole määrännyt toisia orjiksi ja toisia näiden kiduttajiksi.

Täytyi myöntää, että Juho Kovalan puheissa oli paljon sellaista, mikä järjellisesti ajatellen tuntui aivan oikealta, vaikka eihän kumminkaan tuo kaikki vielä täydelleen päähän mahtunut. Ja kuten sanottu, tapahtui Sarkalan tehtaan työmiesten vaimojen mielenosoitus kauppias Stålin puodissa hänen toimestaan. Hän näet oli vaimoja yllyttänyt sinne menemään sekä pannut niille sanat suuhun.

* *

*

Pari viikkoa ennen joulua oli kaupunkiin ilmestynyt varatuomari Hjerta, nuori, komea mies, joka kerrottiin olevan vanhaa ruotsalaista aatelissukua, syntynyt Ruotsista. Hänen vaiheistaan kuiskattiin yhtä ja toista, vaan kun hän oli varsin komea mies ja hauska seuratoveri sekä sitä paitsi aivan emämaan aate-

lisverta, niin otettiin hän vastaan avoimin sylin kaupungin hienompiin perheisiin, joissa harvoin olikin totuttu näkemään aatelismiehiä. Varsinkin kaupungin naisväki oli tähän todelliseen „gentlemanisiin” mielistynyt ja kun kerran naisväki on jonkun puolella, niin silloin ei ole hätää miestenkään epäsuosiosta, paitsi muutamissa tapauksissa.

Niin, varatuomari Hjerta oli varsin lyhyessä ajassa, noina parina viikkona, tullut tutuksi useimmissa kaupungin herrasperheissä. Myöskin kauppias Stålin perheessä oli hän nähty jo parina iltana ja silloin oli toimeenpantu tämän arvokkaan vieraan kunniaksi kerrassaan aika kekkerit. Samppanjamaljain kilistesä oli „herrassyötinki“ saanut kunnian esittää, että hän kaupungin yleisesti arvossa pitämää, toimeliasta liikemiestä patruuni Stålia saisi kutsua „sedäksi”, johon patruuni ei millään ehdolla olisi ensin suostunut. Eihän hän näet kuulunut ansaitsevan niin suurta kunniaa ja toisekseen niin „veljen” maljahan se paremmin hänen mielestään olisi ollut paikallaan, ellei säätyeroitus olisi ollut tiellä. Vaan kohtelias „herrassyötinki“ ei tahtonut sellaista puhetta kuullakkaan, sillä eihän sivistyneitten välillä oikeastaan ole mitään

eroitusta. „Sedäksi” hänen piti välttämättömästi saada patruunia kutsua, sillä vanhoja on kunniassa pidettävä.

Hymyillen olikin patruuni suostunut viimein „sedän” nimitykseen, vaikka joutavaahan se oli, jos kohta hän olikin pariakymmentä vuotta vanhempi kun tuo uusi herra „veli.”

Kyökki-Anna laverteli Maunulle, miten komeat illalliset „herrassyötinkille” oli laitettu ja kuinka kohtelias tämä uhkea herra oli. Häntäkin oli viime kerralla eteisessä, kun hän meni avaamaan salin ovea, taputtanut poskelle kysyessään onko patruuni ja neiti Leena kotona. Ja Leena oli esiintynyt „herrassyötingin” seurassa puettuna kuin ainakin pitoja varten.

Maunusta tuntuivat Kyökki-Annan lavertelut kuin puukon pistoilta. Muutenkin oli hänen mielensä viime aikoina ollut alakuloinen ja iloton. Jonkunmoisena valopilkkuna oli tässä yksitoikkoisessa olossa ollut se, että hän joskus sattumoilta näki neiti Leenan hymyilevät kasvot, vaan joulun lähestyessä oli Leenalakin ollut kaikellaisia joulunvalmistuspuuhia, ettei hän saanut kohdata Leenaa useihin päiviin.

Maunun mielestä oli Leena ainoa patruunin Stålin

koko perheessä, jota hän täydellisesti kunnioitti ja samalla myöskin ihaili. Leena näet oli ainoa, jonka kanssa voi keskustella ihanteellisimmistakin harrastuksista kuin ainoastaan „afääreistä.“ Hän näet harasti musiikkia ja kirjallisuutta, tunsi etevimmät kaunokirjalliset teokset ja oli muutenkin nauttinut kouluopetusta. Kun sitä paitsi Leena oli varsin vilkasluontoinen, kohtelias ja iloinen tyttö, niin ei kumma, jos Maunun nuorena povessa salaisen mieltymyksen ja ihailun tunteet isäntänsä viehättävään tyttäreen kasvoivat yhä voimakkaimmiksi. Ja olihan hän ollut Leenan silmissä silloin tällöin lukevinaan, että Leenakin suosi häntä.

Rakastavan nuorukaisen silmissä ei mikään näyttä mahdottomalta. Ajatuksissaan raivaa hän kaikki esteet tieltään ja toivo antaa mielikuvitukselle uutta elastusta. Maunukin haaveili, että hän voi vielä kerran omistaa tuon viehättävän ihailun esineensä kokonaan, onhan maailmassa ihmeellisimpiäkin asioita tapahtunut. Miksi ei hänkin voisi perustaa jonkun ajan kuluttua oman kauppaliikkeen ja silloinhan hänellä olisi varma asema yhteiskunnassa. Tyhjästä hän moni miljoonanomistaja oli ennen häntä alkanut.

Vaan vaarallisen kilpailijan ilmestyminen näkymölle himmensi näitä tulevaisuuden tuumia ja teki Maunun mielen varsin alakuloiseksi. Heikki Vaara, vaikka olikin isännän suuressa suosiossa, ei häntä enää niin paljon huolettanut, vaan tuo uusi kilpailija. . . se pani Maunun veren kuohumaan.

Maunu oli äidiltään saanut pari päivää sitte kirjeen, jossa hän ilmoitti, miten kaikki odottivat Maunua kotia jouluksi. Vaan Maunu ei voinut mitenkään irtautua kaupungista, eikä hän olisi tainnut toimiltaanakaan päästä, sillä joulun tienoilla oli kauppa vilkkaimmillaan, jolloin maalaisia tulvi kaupunkiin jouluostoksille. Kaupunkiin jäi hän jouluksi.

Tapaninpäivä-iltana oli „herrassyötinki” Hjerta taasen kauppias Stålilla. Kamarinsa akkunasta oli Maunu nähnyt hänen tulevan ja katoavan päärakennuksen eteiseen. Hetken kuluttua saapui patruuni Stål Maunun kamariin ja selitti, että renki Paavo oli lähtenyt luvatta kaupungille, vaikka hänen olisi pitänyt olla kuskina Tapania ajellessa. Kauppias pyysi sen vuoksi Maunua valjastamaan ruunan ja hetken aikaa kuskata hurauttamaan muiden mukana Leenaa, jolla kuului olevan halu hiukan ajella.

Maunu ei uskonut, kuuliko hän oikein. Leena haluaisi häntä kuskikseen.

Kerkeään joutui hän talliin ja pian oli ruuna reen edessä odottamassa rappuisten äärellä.

Eteisen ovi avautui ja kartanolle ilmestyi varatuomari Hjerta Leenan kanssa. Hjerta auttoi kohteliaasti Leenan rekeen ja sitte istuutui hänen sivulleen. Kaikki tuo kävi niin nopeaan, ettei Maunu ehtinyt tointua hämmästyksestään. Hänen päähänsä ei edes ollut juolahtanutkaan, että tuo aateliskeikari tulisi mukaan. Hän jäi tuijottaen seisomaan pitäen ohjaksia käsissään.

— No eikös jo lähdetä? Istukaapa kuskilaudalle, niin ajellemme hiukan, kehoitti Hjerta, joka puolestaan näytti kummastelevan Maunun hitautta.

Maunu loi samassa Leenaan kysyvän katseen ikään kuin olisi tahtonut tiedustaa, mitä hänen oli tehtävä.

Leenan poskille ilmestyi vieno puna. Hän käänsi sivulle päin kasvonsa ja sanoi viimein sointuvalla äänellään:

— Jos Maunu olisi hyvä ja kuskaisi meitä hiukan. . . minä en tiennyt, että Paavo ei ollut kotona, kyl-

lä ei muutoin olisi Maunua vaivattu . . .

Maunu istahti konemaisesti kuskilaudalle, läimäytti ohjasperillä ruunaa lautaselle ja samassa oikasi ruuna juoksuun.

Kaduilla liikkui ja ajeli paljon väkeä. Iloista naurun hahatusta ja leikkipuheita kuului kaikkialta, vaan eivät ne Maunua huvittaneet. Hänen kunniantuntoaan loukkasi syvästi tuo nöyryytys, että hänet oli komennettu kuskiksi kilpailijalleen, jota hän sydämestään vihasi. Hän toivoi, että reki jysähtäisi mäsäksi jotakin vastaan ja että tuo ylpeä keikari, joka oli tunkeutunut hänen onnensa tielle, taittaisi säärensä tai ruhjoutuisi rammaksi ikipäivikseen, vaan . . . niin, silloinhan voisi tapaturma kohdata Leenaakin. Tämä ajatus pakotti hänen toimertautumaan ohjaksiin, ettei ruuna kulkenut aivan omin ohjinsa.

Hänen korviinsa kajahti takaansa iloista keskustelua ja naurua. Hän tunsu nuo äänet Leenan ja varatuomarin ääniksi. Hänestä tuntui kuin ne olisivat ilveilleet hänestä ja kun puukon pistokset vihloivat ne Maunun sydäntä.

Ei, tätä kiduttavaa nöyryytystä haihduttaakseen ajatuksistaan läimäytti hän ruunaa ohjaksilla lauta-

sille, niin että tämä joudutti juoksuaan Pyhäjärven jäätä kohti. Varatuomari Hjerta oli näet käskenyt, että Maunu kääntäisi hevosen Pyhäjärven jäälle vievälle tielle, sillä järven jäällä olisi rauhallisempi ajella kuin kaupungin kaduilla, jotka kuhisivat väkeä täynnä.

Jäälle viettävässä alamäessä töytäsi reki ruunan kintuille. Vaan silloin ruuna pillastui ja läksi sen, minä käpälistä kerkisi, pyyhkäsemään eteenpäin.

Alussa tuntui reen perässä istuvia tämä huimaava vauhti ainoastaan huvittavan. Leena nauraa hykersi, vaan se vihloi Maunun korvia.

— Seis, seis! Me ajamme sulaan! huudahti varatuomari Hjerta pelästyneenä.

Nyt vasta oivalsi Maunukin, että vaara oli tarjona tällä menolla. Hän koetti pysäyttää hevosta ja kääntää sitä toiselle suunnalle, vaan ruuna oli koukistanut kaulansa kenoksi rintaansa vastaan eikä välittänyt laisinkaan Maunun nyhtämisistä. Se kiiti edelleen suoraa päätä mustalle paistavaa valvaketta kohti virtapaikalla.

— Senkin tolvana, hän ajaa tahallaan sulaan! Pysäytä taivaan nimessä! komensi varatuomari Hjerta kauhistuksissaan. Leena oli pelosta käynyt aivan vaa-

leaksi ja takertautunut hätäpäissään kiinni varatuomari Hjertaan.

Jo ratisi jää ruunan jalkojen alla hillitsemättömällä raivolla eteenpäin syöksyessään. Kaikki pysäyttämisyriytykset olivat turhat, ja tuo petollinen musta juova jään reunalla oli jo lähellä.

Vaan Hjerta ei odottanut viime hetkeen. Hän riuhtasihe irti reestä ja heittäytyi kauvas jäälle.

— Pelastakaa minut! kuului surkea huudahdus Maunun korvissa. Se oli Leenan ääni. Maunu katsoi samassa taaksensa ja näki Leenan sanomattoman pelon vallassa vaipuvan voimatonna reen laitaa vasten niin että pää retkotti reen laidan ulkopuolella. Varatuomari Hjerta matkan päässä nelin kontin ryömi pois päin vaaralliselta paikalta.

Maunu nakkasi salaman nopeudella ohjaket valloilleen ja koetti päästä kuskilaudalta reen peräpuolelle, vaan samassa hurrahti ruuna sulaan ja reki perässä.

Lauhat ilmat joulunpyhinä olivat syövyttäneet virtaavalle paikalle jäähän valvakkeen, jota peitti ai-noastaan ohkainen, petollinen riitta.

Säikähdyksistään tointui Maunu jääkylmässä ve-

dessä niin paljon, että ensi työnään pidätti Leenaa uppoamasta veden alle. Toisella kädellään saikin hän kiinni jään reunasta ja toisella piteli hän Leenan päätä koholla. Ruuna uida rymysi jääriitassa pyrkien sekin ylös, vaan onnistumatta.

Maunu huusi apua. Vaan he olisivat varmaan kylmästä kangistuneet, ennen kuin apu joutui, ellei hän omin neuvoin olisi ryhtynyt pelastumishommiin.

Vaan jään laita, josta hän kiinni piteli, oli liukasta. Veri tiukkui vaan hänen kynsiensä alta sormen päistä koettaessaan puristautua jäähän kiinni.

Onneksi oli hänellä puukko vyöllään tupessa. Vaan miten saada se käsiin, kun molemmat kädet olivat kiinni. Hän tarttui hampain jään reunaan, joka oli niin luja tässä kohden, ettei lohennut, ja niin voi hän hampaittensa varassa pysyttää sekä itseään että Leenaa veden pinnalla ja toisella kädellään ottaa puukonsa esiin. Tämän iski hän koko terältä jäähän niin kauvas kuin ylettyi. Puukosta oli hänen sitte parempi kiinni pitää ja pelastua uppoamasta.

Varatuomari Hjerta, joka yhä ryömi nelin kon-
tan peläten jään peltävän, huusi heille, että hän menee noutamaan apua. Tämä salonkikeikari oli vaaran

uhatessa kerrassaan raukkamainen pelkuri. Siihen sijaan, että olisi rientänyt apuun, luikki hän vaan vahvemmalle jälle, peläten omaa henkeänsä. Hänestä ei siis ollut mitään turvaa.

Maunu ponnisti kaikki voimansa toisella kädellään saadakseen Leenan sulasta jälle. Se onnistuikin, vaan samassa jää lohkesi ja he molemmat olivat veden varassa. Puukko oli jäänyt lohenneseen jäälohkareeseen pystyyn. Leena oli omaa painoaan mennyt umpisukkulaan veden alle, vaan Maunu veti hänet uivista palmikoista jälleen veden pinnalle.

Uudelleen jännitti Maunu viimeisetkin voimansa saadakseen Leenan jälle. Hengenvaarassa usein voimat lisääntyvät moninkertaisiksi, sillä elämä on rakas kaikille. Vihdoin kohottaen jaloillaan Leenan ruumista veden ja jään tasalle saikin Maunu hänet oikealla kädellään sysätyksi jälle, joka ei tällä kertaa pettänyt. Leena itse ei kyennyt vähääkään auttamaan, hän oli mennyt tiedottomaksi.

Maunu työnsi Leenan niin kauvas jälle kuin käteensä ylti ja ankaran ponnistelun perästä pääsi hän itsekin sulasta ylös puukkonsa avulla. Nelin ryömin konttasi hän tainnuksissa olevan tytön sivulle ja siir-

si hänet kauvemmaks sulasta, peläten joka askeleella, että jää murtuisi ja he uudelleen suistuisivat jääkylmään veteen. Tällä tavoin sai hän tiedottoman kumppalinsa laahatuksi kovemmalle jäälle, jolloin hän tempasi Leenan syliinsä ja läksi väsymyksestä hoiperrellen ja vilusta väristen kantamaan tiedotonta tyttöä kaupunkiin vievää tietä kohti kuun vienossa valossa.

Jonkun matkan päässä häämöittikin liikkuva ryhmä eläviä olennoita ja heti huudettiin:

— Tänne, tänne! Tuolla ne ovat.

Heitä lähestyi joitakin hevosella ajajia. Varatuomari Hjerta oli hänkin tietä kohti pyrkiessään äkännyt pari hevosella ajavaa miestä, jotka olivat pysähtyneet kuuntelemaan Maunun hätähuutoa. Näiden kanssa nyt Hjerta tuli hukkuvia „pelastamaan.”

Maunu oli oitis taakkoineen reellä. Leena tointui tietoihinsa, kun hän laskettiin rekeen pitkäkseen ja varatuomari Hjerta riisui pehmoiset turkkinsa hänen peitteekseen. Kun Hjerta asettui rekeen Leenan sivulle suojellen hänen päätään kylmältä, näytti Leena tekevän kädellään kieltävän liikkeen. Vaan Hjerta tuskin sitä käsitti ja niin oli hänellä nyt kiire jouduttais-

saan Leenaa kotiinsa lämpimään, ettei Maunua muistettu rekeen ottaa. Maunu jäi vilusta hampaat loukkua lyöden ostelemaan toisen miehen kanssa kaupunkiin. Toinen miehistä kuskasi Hjertaa ja Leenaa kotiinsa.

Heti ensimmäiseen taloon kaupungin laidassa talutti maalainen vilusta nääntymäisillään olevan Maunun. Ahkeralla hieromisella ja saaden lämmittäviä lääkkeitä virkosi Maunu pian voimiinsa ja saatuaan kuivat vaatteet talosta päälleen hän jo samana iltana palasi vähäiseen kamariinsa kartanon perällä.

Myöhemmällä tuli patruuni Stål katsomaan puotipalvelijaansa.

— Sinähän olit hukuttaa Leenan ja „herrassyötin­gin”! Kuinka sinä niin tyhmästi ajoit? Ellei „herrassyötinki” olisi saanut hevosta niin pian apuun, olisi Leena kuoliaaksi paleltunut. Tyttöparka oli aivan jähmettynyt. . . „Herrassyötinki” toki hänet pelasti niin viime hetkessä kuoleman käsistä, kun niin nopeaan joudutti hänet lämpimään.

Maunun silmissä välähti jotakin salaman tapaista ja hänen huulensa vavahtelivat, vaan hän ei virkka­nut mitään.

Kun patruuni Stål poistui Maunun kamarista sattui hän luomaan katseensa kuihtuneeseen ruusuun, joka yhä oli tallella vesilasissa hänen akkunallaan. Vaan kuoleutuneen, ruskeaksi kuivuneen ruusun terälehdet tuntuivat kuin irvistelevän hänelle.

Tätä ei Maunu sietänyt. Tuommoiseksi irvikuvak-siko oli hänen elämänsä ihanin unelma muuttuva? Ei, Maunu käänsi silmänsä toisaalle. Hän heittäytyi vuoteelleen, kätki kasvonsa peitteellä ja mieli teki ääneensä huutamaan tuskasta, joka kouristeli sydäntä.

Olisi ollut helpompi kuin olisi voinut itkeä, vaan nousemaisillaan oleva kyynel kuivui silmänurkkaan itsestään.

Eihän tässä maailmassa tapahdu oikeutta. Häntä syytettiin siitä, että Leena oli vähällä hukkoa, vaikka hän oli tehnyt, minkä oli voinut, pelastaakseen Leena uppoamasta. Ja hänen avullaanhan Leena pääsi pois sulasta, hänhän sen sieltä kantoi hevosen rekeen.

Miksi vaativatkaan häntä kuskiksi? Eikä hän tahallaan sulaan ajanut, sillä minkäs sille voi, että hevonen pillastui. Ja Leena? Voiko hänkin väittää tätä

onnetonta tapausta hänen syykseen. Sitte ei Leenalla ole laisinkaan oikeuden tuntoa. Ei, ei, Leena ei voi olla senmoinen.

Tällaisissa mietteissä väentelihe Maunu vuoteellaan. Lemmenkade, mustasukkaisuus kalvoi hänen rintaansa ja painoi hartioilla kuin kallion lohkar. Tuo pitkäsäärinen onnen etsijä, tuntematon tyhjän-toimittaja oli tullut hänen toivojensa tielle. Maunun käsi puristui nyrkkiin. Tämän vääryyden oli hän varatuomari Hjertalle kostava. Ellei häntä olisi tullut, niin toisin olisi asiat. Olihan Leena ilmeisesti häntä suosinut ennen tuon naisten imartelijan kaupunkiin tuloa. Maunun mieleen muistui kohtaaminen Pyynikillä, jolloin Leena omin käsin oli lempikukastaan otetun ruusun hänen rintaansa lempeästi hymyillen kiinnittänyt. Totta kait silloin Leenakin jotain tarkoitti. . . Miksikä hän muutoin olisi sen tehnyt? Ei kait Leena tahtonut ja voinut olla niin ilkeä, että olisi hennonnut viekoitella häntä mieltymään itseensä ja saavuttuaan tämän tarkoituksensa kylmästi sysätä hänet oman onnensa varaan ja pilkkata hänen tunteitaan. Mutta. . . jos sittekin kaikki oli vaan ajattelematonta, hetkellistä mielioikkua. . .

Maunu ei voinut tätä uskoa mahdolliseksi. Hänen oikeudentuntonsa mukaan oli sellainen menetys kerrassaan käsittämätöntä. Ei, hän karkoitti sellaiset ajatukset mielestään, jotka pyrkivät sinne varastautumaan.

Seuraavana päivänä kerrottiin koko kaupungissa, miten varatuomari Hjerta oli pelastanut kauppias Stålin tyttären viluun kuolemasta toimittamalla niin joutuin apua. Ainoastaan ikäänkuin sivumennen sanottiin, että oli se Maunukin tainnut olla apuna neiti Stålin jälle pääsemisessä, vaan kuskin syyhän se oli, että sulaan ajoivat.

Maunun sydäntä vihloivat ihmisten puheet, vaan ei virkkanut halaistua sanaa.

Leenaa ei hän ollut nähnyt moneen päivään. Ja kun hän tämän tapauksen perästä joskus sattui näkemään varatuomari Hjertan kartanolla, kun tämä meni patruuni Stålin perheeseen tai sieltä palasi, niin näytti tämä „gentlemanni“ kuin karttavan hänen silmäyksiään.

Kaupungilla jo hoettiin jonkun ajan kuluttua, että varatuomari Hjertasta piti tulla patruuni Stålin vävy. Myöskin kauppias Stålin palvelusväki kuiskaili toisil-

leen niin tulevan käymään, sillä talon rouvakin oli puolittain siihen puhunut. Ja paljon oli ruvettu jo kaikellaisia taloudessa tarvittavia vaatetarpeita Leenan omiin nimiin rustaamaan, joista syrjäiset päättivät, että varmaan Leena piakkoin joutuu naimisiin, vaikkei hän vielä olekaan julkikihloissa.

Kun kerran kyökki-Anna kahvia puotilaisille tuodessaan sattui kysymään Maunulta, eikö hänkin ole huomannut sellaisia viitteitä, niin tiuskasi Maunu äreästi, korviaan myöten punastuen, että mitä se häntä liikuttaa.

Vaan tätä äreyttään sai Maunu jälestäpäin katua. Liukaskielinen kyökki-Anna näet Maunun harmiksi puolittain leikillään muiden puotilaisten kuullen tokasi, että turhaa on muiden Leenaa meinatakkaan, „herrassyötinki” sen kyllä nappaa.

Viittauksellaan tarkoitti kyökki-Anna niin hyvin Maunua kuin Heikki Vaaraa, pääpuukhollaria, joka hänkin oli elättänyt tällaisia toivoja ja pyrkinyt Leenaa lähelle. Vaan Heikki Vaara oli tottunut menettelemään sen mukaan kuin kulloinkin tilaisuus vaati. Hän ei ollut ymmärtävinään, että tuo viittaus tarkoitti häntäkin vaan keikautti sen Maunua kohti.

— Jaa! Kyllä se taitaa olla Leena mennyttä kalua, vaan onhan niitä muita tyttöjä tuhansittain jälellä, nauraa hahatti Heikki Vaara ja ikäänkuin lohduttaen taputti Maunua olkapäälle.

Maunun veri kuohahti. Hän kohotti oikean kätensä ylös ja se olisi paukahtanut Heikin korvallukselle, ellei Heikki olisi silmänräpäyksessä tarttunut koholla olevaan käteen kiinni.

— Etkö sinä sen verran leikkiä ymmärrä, vai puristaako kenkä tosiaan niin pahalta paikalta, nuhteli Heikki, pidellen yhä kiinni Maunun kädestä.

— Anna minun olla, te olette kaikki niin ilkeitä! jupisi Maunu, koettaen irroittaa kättään. Samassa tuli puotiin ostajia, joten Maunu pääsi ivantekijöistä rauhaan. Vaan usein jälestäkin päin sai hän niellä karvaalla mielellä puotilaisten ja kauppiaan muun palvelusväen viittauksia siitä, että Maunua vaivasi rakkauden tauti.

* *

*

Oli helmikuun alkupuolella. Maunu oli ollut muutamana tutun puotipalvelijan nimipäivillä, jossa oli ajan kuluksi pelattu „myllymattia“ ja juotu punssia.

Kun nimipäiviltä oli lähdetty, oli joku ehdottanut, että mentäisiin kaupungin Seurahuoneelle syömään illallista nimipäivän päättäjäksi. Muutamien toveriensä kanssa tulikin Maunu Seurahuoneelle ja meni toverineen suoraa päätä ruokasaliin. Maunu istuutui erääseen vierashuoneeseen vievän oven viereen ja toiset keskemä salia ruokaa odottamaan. Mainittu ovi sattui olemaan raollaan, joten Maunu kuuli hiljaista keskustelua salin viereisestä, toisesta huoneesta.

— Ellen minä saa rahoja huomeniltana tähän aikaan, niin olen pakoitettu ilmoittamaan asian poliisille, kuului joku sanovan viereisessä huoneessa.

— Älkää herran nimessä hätäilkö ja pilatko koko asiaa. Huomenna minä pyydän tuolta rikkaalta möhömahalta hänen tyttärensä kättä ja silloin . . . pankin ovet minulle aukeavat. Kyllä silloin rahaa lähtee vaikka keltä, kun tietävät, että minusta tulee tuon rikkaan tyhmyrin vävy . . . Malttakaahan vain huomisaikaa . . .

Maunu tunsu viimeisen puhujan varatuomari Hjerntan ääneksi.

— Mikä sinua vaivaa, Maunu? Tule pistämään

poskeesi äläkä istu siellä niin alakuloisena kuin olisit maasi myönyt ja hävittänyt rahasi, ilkamoi muuan Maunun tovereista, jotka olivat keräytyneet pöydän ääreen. Maunu oli todella käynyt kalvakan näköiseksi ja hänen kasvoillaan kuvastui hillitty mielenliikuttus.

Heidän illastellessaan avautui viereisen huoneen ovi ja varatuomari Hjerta ilmestyi ruokasaliin kutsuen talon isäntää puheilleen. Varatuomari Hjerta ja talonisäntä keskustelivat jotakin matalalla äänellä. Talonisäntä tuntui hiukan empivän, vaan Hjerta taputti häntä olkapäähän ja sopotti: Huomenna on kaikki selvillä älkää hätäilkö. Minun täytyy vähän ukkoja voidella, kun tuli niitä kutsuttua.

Iltasen syötyä kiiruhtivat Maunun toverit tiehensä, vaan Maunu jäi vielä ravintolaan, ehkä kumppanit vaativat häntäkin poistumaan. Hän oli saanut päähänsä, että tuolla seikkailijalla varatuomari Hjertalla, oli jotain tekeillä ja sitä koitti hän saada selville. Varmaan hänen entisyytensä ei ollut niinkään puhdas, koska häntä uhattiin poliisin väliin tulolla, ellei huomiseen rahoja toimittaisi. Kukapa sen tietää, mitä kolttosia tuommoiset maankiertäjät tekevät, ajatteli

Maunu.

Hän meni entiselle paikalleen oven vieressä olevan pöydän ääreen, ruveten selailemaan pöydällä olevia sanomalehtiä.

Hetken kuluttua saapui ravintolaan muutamia herrasmiehiä, Hjertan seurustelukumppaneita, rientäen oitis ruokasalin viereiseen huoneeseen. Sinne vievä ovi oli jäänyt auki, joten se piiloitti Maunun, joka istui oven takana nurkassa, kerrassaan näkyvistä. Pian kuului huoneesta maljain kilinää ja äänekästä naurun rähinää. Samppanjapullojen korkkien pauke säesti silloin tällöin tätä iloista melua.

— Kyllä sinä olet kerrassaan onnen poika! Tulit, näit ja voitit, saat sanoa. Tampereen tytöt ovat aivan hullautuneet ja kyllä sinun pitää joku niistä viimeinkin valita, muuten ei ne pääse rauhaan, ennenkuin menettävät järkensä. Lindin Siirikin on niin laihtunut ja kasvot näivettyneet tyttö paralta kuin olisi ollut keltataudissa. Maljasi, arvoisa veli! laverteli joku tuossa hauskassa seurassa.

— Entäs Köllerin Sussu, naama on polosella käynyt kapeaksi kuin päreen syrjä ja semmoisia silmäyksiä näki sen heittävän tähän arvon veljeemme viime

tanssiaisissakin, että Jäämeren jäävuoret ne olisivat sulattaneet. Heh. . . heh! nauraa hahatti toinen.

— Niin, kyllä ne tyttöparat ovat viime aikoina saaneet huokailla, kuin eivät ole tienneet, ketä sinä, rakas veli, enin suosit. Lundströmin Elinkin sai aivan pyörtymyskohtauksen, kun sinä et muistanut kertakaan valssata hänen kanssaan. Minä kun häntä valssiin pyysin, niin valitti pahoin voivansa ja heti sen perästä oli polonen pyörriksissä. Paljokos ne heikot astiat sietävät. . .

— Te liioittelette, hyvät ystävät, koetti varatuomari Hjerta selittää, vaikka hyvältä tuntuikin, että hänen voittojaan niin kehuuttiin. Vaan maljanne, kunnian veikot! Lasit pohjaan! Tampereen tyttöjen muistoksi! Kyllä ne siitä tuskasta pian pääsevät, minä tässä kenties jo huomenna. . .

— Älähän mitään, vai huomenna. Mutta ken se onnellinen on, sano veli kulta? sateli kysymyksiä useamalta taholta.

— No kylläpähän vielä kuulette. Saihan ne viimeinkin minun pauloihinsa, hykersi varatuomari Hjerta itserakkaasti, täyttäen samppanjalla tyhjentyneitä laseja.

— Kunhan vaan ei olisi tullimestarin Adelaide, helkkarin kaunis tyttö ja jonkun viisikymmentä tuhatta perintöä, arveli joku.

— Onhan niitä parempiakin kultalintuja tässä kylässä. Hätäkös Hjertan on valita kun saisi vaikka viisi joka sormelle ja satain tuhansienkin tyttöjä, muistutti joku toinen.

— Eiköhän se olekin Stålin Leena, sen kanssahan sinulla olikin oikein romantillinen kohtaaminen Tapani-iltana. . . Sievin tyttö koko kylässä, katsoo kyllä vähän karsaasti, vaan isä on peijakkaan rikas. . . Koko Pirkalan pitäjä on hänelle velassa ja se muuttaa asiaa. . . laverteli joku kolmas.

— Perttuli, hänhän se varmaan onkin, eikö arvatu oikein. Helkkarin näppärä tyttö, koko kaupungin kaunotar ja sulavaliikkeisin kaikista. . .

— Saattaa olla, että Leena katsoo sinuun karsaasti, vaan hänen silmänsä ovat minusta kauniimmat kuin olen nähnyt. Ja entäs ukko Stålin rahat. . . kersaan kulta-aarre on Leena, muistutti siihen joku.

— Sinä olet hyvin epäkohtelias naisille, hyvä Pentti. Minä kun katson Leena Stålin silmiin, niin niistä ikäänkuin kuvastuu kokonainen komea rustitila

uhkeine rakennuksineen ja viehättävine puistoineen. Eikä niitä kahdensadan tuhannen tyttöjä noukita joka oksalta, selitti varatuomari Hjerta nauraa hykertäen.

— Sinä olet oikeassa. Kyllä sen Leenan kanssa Toukolan hovi lähtee vähintään ja hontattia . . . niin kuka sen tietääkään . . . Stålin taukset eivät ole tyhjät.

Maunu oli pakotettu kuuntelemaan tuota kevytmielistä lavertelua, joka ajoi veren jälleen hänen poskilleen. Noin kevytmielisesti ja halpamaisesti voivat nuo ihmiset jutella kaupungin nuorista neideistä takana päin, vaikka niiden parissa ollessaan esiintyivät kokonaan toisellaisina, mitä kohteliaimpina kavalleereina. Ja perinnön suuruus ainoastaan tuntui olevan arvostelun perusteena. Miten halpamaisia ihmisiä olivatkaan Maunun mielestä.

— Maistakaapa taas, hyvät herrat! Juodaan nyt minun tulevan aviosiippani muistoksi. Se onkin semmoinen tyttö, jonka joka hiuskarva on tuhannen arvoinen, kehoitti Hjerta.

— No Leenan malja, muistutti sitte joku.

— Vaikkapa niinkin, miksikä sitä salaisin enää. Eihän tyttö kyllä olisi minun säätyni mukainen, vaan

eihän nykyaikaan enää niin suuresti säätyeroituksesta kiinni pidetä. Ja kun tytöllä on niin hyvä halu eikä isäkään, vanha saituri, näy osaavan rahoillaan ihmiseksi elää, niin. . .

— Sinä nait tytön ja näytät miten rikkaan rahoja oikein käytetään, hi hi, muistutti muuan.

— Minkäs minä taidan kun tukkivat tyttöjään ja rahojaan, ivasi Hjerta, johon samppanja oli ehtinyt tehdä vaikutuksensa. Koko seurue puhkesi äänekkääseen nauruun.

— Te valehtelette! Leenaa ei ole teille tukittu, päin vastoin olette kaikin tavoin koettaneet kietoa koko Stålin perheen pauloihinne päästäksenne hurvittelemaan Leenan perintörahoilla. Te olette halpamielisin keinottelija! karjasi Maunu, joka ei ollut voinut kauvempaa enää hillitä itseään, vaan oli suuttuneena moisesta, Leenaa loukkaavasta ivasta ilmestynyt odottamatta puoleksi päihtyneen seurueen eteen.

Tämä odottamaton esiintyminen sai seurueen ensin hämille.

— Kenenkä luvalla tunkeudutte te, tiskin nuolija, yksityiseen seuraan kutsumatta? Tämän hävyttömyytenne saatte kalliisti maksaa, mokoma rauhan häirit-

sijä. Ulos täältä! kiljui varatuomari Hjerta.

— Kyllä lähden, vaan minä sanon vielä uudelleen, olette halpamielinen naisten häpäisijä. Leena Stål ei ole ikinä teille tungetellut, se on sysimusta valhe.

Maunu ei saanut enempää sanotuksi, varatuomari Hjerta oli erään toverinsa kanssa karannut hänen kimppuunsa ja sysäsivät häntä ruokasaliin. Ravintolan isäntä samassa kiiruhti hätään ja irroitti Maunun heidän kynsistään. Kiukustuneena vetäytyi Hjerta toverinsa kanssa takaisin huoneeseen ruokasalin sivulle ja Maunu pujahti myöskin tiehensä Seurahuoneelta.

Seuraavana päivänä Maunun toimiessa puodissa avautui konttoorin ovi ja patruuni Stål käski Maunua luokseen. Leena oli myöskin konttoorissa.

— Mitä hävyttömyyttä sinä olet ruvennut harjoittamaan? Olenko minä käsenyt sinua ihmisiä sättimään? kysyi patruuni vihasta leimuavin silmin.

— Mitä tarkoitatte? tiedusteli Maunu.

— Kylläpä sinun pitäisi se tietää. Olet esiintynyt eilen päihtyneenä Seurahuoneella ja häirinnyt ihmisten rauhaa, että minun täytyi hävetä, kun kuulin selaista kerrottavan.

— Teille on kerrottu kokonaan väärin, selitti Maunu katsoen patruunia suoraan silmiin.

— Vielä kehtaat siin sanoa, tekisin että käskisin sinut heti tiehesi talostani. Ja mennä sinä saatkin, kun tuotat häpeää taloon.

Maunun posket lensivät punaisiksi. Tämmöisen palkinnonko hän sai siitä, että oli henkensä uhalta pelastanut Leenan hukumasta? Hän aikoi lähteä, juosta suoraa päätä tiehensä koko talosta, jossa häntä näin syyttömästi soimattiin. Vaan samassa kuului Leena kuiskaavan jotain isälleen.

— No jospa tällä kertaa antaisin vielä anteeksi, kun Leena pyytää puolestasi, sillä olethan muulloin ollut hiljainen poika. Vaan mikä sinut eilen illalla pani niin pöhnään, että menit yksityistä seuraa häiritsemään? Se oli suuri häpeä.

— Teille on kerrottu väärin, sen vakuutan vaikka valallani. En voinut olla torjumatta häpäiseviä panettelupuheita, joilla tahdottiin mitä ilkeimmästi alentaa toisten arvoa, selitti Maunu.

— No kenenkä puolesta sinä olit ritarillisena esiintyväsi? Saanko luvan kysyä? tiedusti patruuni Stål.

— Kyllä kait ne samat, jotka minua ovat teille pa-

netelleet, ovat sen kertoneet, vastasi Maunu.

— Sinulla mahtaa olla varsin vilkas mielikuvitus. Varatuomari Hjerta ja muut mainitussa tilaisuudessa olleet kertoivat keskenään laskeneensa kaikellaisista leikkiä ja sinä olit kuin raivostunut ainakin käynyt heitä ahdistamaan. Tuskin muistatkaan mitä hulluuksia olit hourinut? Niinhän se on kun tuommoiset maistelevat miesten juomia. Vaan mene nyt kauniisti toimiisi, kehoitti patruuni.

Leena oli aikeessa poistua konttoorista. Maunun kärsimys loppui, kun häntä yhä syytettiin ja Leenan kuullen väkijuomain liikuttamana tyhmyyksiä tehneensä.

— Teille kuuluu kerrassaan valeita kerrotun. Hra Hjerta puhui loukkaavasti teistä ja . . .

Leena pysähtyi kuuntelemaan luoden Maunuun kummastelevan katseen.

— Minusta ja . . . No annappa kuulua, uteli patruuni.

— Tyttärestänne, lausui Maunu matalalla äänellä. Nyt oli Leena vuorostaan punastunut korviin asti.

— Hah hah. Jos mikään, niin tuo sinun hassutuksesi todistaa, että et ole ollut oikein täydellä järjellä.

Vaan milloin olen minä antanut sinulle valtakirjan esiintyä puolustajanani? Hah—hah, tämäpä on hullua! Toiset laskevat viattominta leikkiä ja sinä otat sen juovuspäissäsi täydestä todesta. Vaan tämä olkoon viimeinen kerta, jolloin suvaisen sinun tuommoisia hassutuksia kuunnella. Varatuomari Hjerta on hauska seuramies, vaan muutoin kerrassaan kelpo ihminen, joka ei puhu kestäään pahaakaan sanaa, kaikkein vähimmin meistä, siitä olen varma.

— Älkää uskoko häntä, hän. . .

— Kenenkä luvalla sinä uskallat sellaista puhua? tiuskasi patruuni, jonka veri alkoi tulistua. Miksi minun pitäisi häntä epäillä?

Maunu yritti jotain vastata, vaan nähdessään, miten väreet Leenan kasvoilla vaihtelivat ja rinta aaltoili valtavasti, kuolivat sanat hänen huulillaan.

— No joko viimeinkin alat hävetä? . . Mene toimiisi puotiin äläkä vast’edes hulluttele, karjasi patruuni, joka Maunun vaitiolon käsitti omalta kannaltaan.

Maunu poistui konttoorista. Hänen mieltään kirkvisteli katkerasti, että häntä oli näin syvästi syyttömästi loukattu. Tuntui kuin koko maailma olisi liitoutunut kiduttamaan häntä. Vaan senkin hän olisi

voinut kärsiä, unhottaa, anteeksi antaa, että häntä kohtaan näin väärin meneteltiin, olihan Leenan onni kysymyksessä ja se tuotti hänelle vielä suuremman tuskan. Hän häilyi kahden vaiheella. Toisen vuoron näytti hänen velvollisuudeltaan ilmaista patruunille ja Leenalle kaikki, mitä oli eilen illalla kuullut, ennen kuin se olisi liian myöhäistä, vaan toisekseen, miten hennoisi hän Leenalle, jota hän salaisesti rakasti nuoren sydämensä koko voimalla, tuottaa niin paljon surua. Sillä varmaan Leena kärsisi hirmuisesti, kun saisi tietää, minkälainen mies varatuomari Hjerta oikeastaan oli, jos nimittäin Leena todella rakasti häntä. Vaan eikö olisi sittekin parempi, että hän saisi ajoissa tietää katkerimmankin totuuden, kuin huomata erhetyksensä vasta liian myöhään.

Tällaiset ajatukset kaiken päivää kiusasivat Maunua. Usein oli hänellä koura jo konttoorin oven rivassa mennäkseen ilmoittamaan patruuni Stålille, että varatuomari Hjertaa uhattiin poliisein väliin tulollakin ja miten tämä pelastuakseen taloudellisesta pulasta ja kentiesi mistä kaikesta kosi Leenaa toivoen siten pääsevänsä patruunin rahoihin käsiksi, vaan yhtä monta kertaa peräytyi hän ovelta. Illemmällä kävi

Maunun tila tuskallisemmaksi, sillä hän oli palvelijoilta kuullut kuiskeita, että talossa valmistettiin joi-takin kekkerejä, varmaan Leenan ja Hjertan kihlajai-sia. Hän toivoi, että joku sattumus lykkäisi koko kek-kerit toiseen aikaan, jota ennen varatuomari Hjertan vehkeet ehtisivät ilmi tulla. Kun edes tulipalo pääsi-irti kaupungissa, niin lykkäytyisihän tuon Leenal-le niin tärkeän askeleen ottaminen toistaiseksi. Mau-nu ei uskaltanut mitään sen estämiseksi tehdä, sil-lä eihän häntä luultavasti olisi uskottukaan, jos hän olisi Hjertasta jotain ilmaissut ja sitte varmaan olisi-vat alkaneet arvella, minkä vuoksi hän niin innok-kaasti tahtoi tätä Leenan kihlausta keskeyttää. Hä-nen oma salaisuutensa, jota hän ei uskaltanut uskoa taivaan tähdillekään, vaan oli ainoastaan uneksinut yksinäisessä kamarissaan tulisi silloin kaikkien tie-toon. Mustasukkaisuuden aikaansaamat tuskat lisä-sivät Maunun levottomuutta ja tekivät taistelun sie-tämättömäksi.

Hänen päätään pakotti ja rintaa ahdisti kuin keuh-koja olisi puristettu hohtimilla. Hänen koko hermos-tonsa oli hirveän ärtynyt ja kiihoittunut niin että vä-häisinkin kolina olisi saattanut hänet raivoon ja un-

hoittamaan mielenmalttinsa. Toivo ja pelko taistelivat vallasta Maunun povessa. Hän odotti jotain ylenluonnollista tapahtuvan ennen ratkaisevaa hetkeä.

Muutamat silmänräpäykset tuntuivat kokonaisilta viikoilta tässä tuskallisessa odotuksessa. Maunu tunsi viimein päätään huimaavan, kaikki esineet puodissa näyttivät kääntyneen ylösalaisin ja pyörivät ympäri kiihkeässä kulussa. Hän kiiruhti hoiperrelen samassa heti ulos raittiiseen ilmaan. Mennessään kuuli hän epäselvästi Heikki Vaaran sanovan toiselle puotimiehelle:

— Maunu näkyy liika aikaiseen maistelleen kihlajaismaljoja, kun jalat hiukan horjahtelevat.

Maunu nojautui ulos tultuaan tikapuun kaiteeseen. Kylmä talviviima haihdutti tuon huumaavan tunteen, vaan päätä poltteli vieläkin ja valtimot jyskyttivät ohimoilla säännöttömässä tahdissa. Hän las ki kätensä sydämmellensä, jota sanaton tuska jäy ti, Kuinka kauvan olikaan tämmöistä tuskaa kestävä. Miksi ei tuo sydän kerrassaan tupehtunut, lakkauttanut lyöntiään, kun joka sykähdys synnytti niin kirvelevää kipua!

Maunu kuuli vaatteen kahinaa hiukan syrjemmäl-

lä. Kun samassa pilkisti esiin pilven raosta, joten hänen valossa voi tuntea päärakennuksen rappusille tulleen henkilön. Se oli Leena. Varmaan hän oli odottaissaan rientänyt rapuille katsomaan eikö varatuomari Hjerta jo olisi tulossa.

Kiihkeän odotuksen ja samalla onnellisuuden ilme oli heijastavinaan Leenan silmissä, joille hopean välkkyvä kuu loi vaaleaa valoaan.

Maunun kädet ehdottomasti ojentuivat Leenaa kohden vaistomaisesti. Oli kuin jokin vastustamaton voima olisi tarttunut niihin ja riistänyt häneltä itsensä hillitsemiskyvyn. Mutta oliko tuo liikkumaton olento rappusilla Leena vai ainoastaan Maunun vilkkaan mielikuvituksen ja tuskaisten ajatusten synnyttämä harhakuva.

Vaan mielikuvituksen tuote ei se sittekään ollut. Maunu astui muutaman askeleen rappuilla seisovaa kohden. Nyt, jos koskaan, oli hänen varoitettava Leenaa, ettei sokeasti syöksyisi turmioonsa, vaan mietti ensin ja kuulusteleisi minkälaiselle miehelle hän aikoi antaa kätensä.

— Neiti Stål, Jumalan tähden, älkää uskoko Hjertaa! Hän ei ansaitse . . . änkytti Maunu valtavan mie-

lenliikituksen käsissä.

— Kuinka te uskallatte minulle semmoista puhua? Oletteko joutunut pois järjiltänne, vai mikä teitä vaivaa? kysyi Leena närkästyneenä ja samalla ihmetellen. Tuommoisena ei hän ollut Maunua ennen nähnyt, Leena aikoi vielä jotain sanoa ilmaistakseen suuttumustaan, vaan aiotut nuhdesanat kuolivat hänen huulillaan, kun hän näki kuun kalpeassa valossa äärettömän tuskan kuvastuvan Maunun kasvoilla.

— Te olette varmaan sairas. Menkää Herran nimessä huoneeseenne. Renki-Paavo saa tulla katsomaan mitä te tarvitsette ja hakea lääkärin. . .

— Ei, ei, ei minua vaivaa mikään, vaan. . . ette nyt ymmärrä minua, antakaa anteeksi, että rohkenen näin puhua, vaan kun teidän onnenne on kysymyksessä, niin. . .

— Nyt suuttuisin teihin iäksi, ellen olisi muuten niin tyytyväisellä päällä. Vaan nyt en saattaisi suuttua kehenkään, en, en, vakuutti Leena alkaen nauraa iloisesti.

Hän tulee, hän tulee, kuuli Maunu Leenan kuiskaavan ja samassa kiireisin askelin sujahti hänen sivuitseen rappusia kohden varatuomari Hjerta uh-

keissa turkeissaan.

— Häijy, kun annoit minun odottaa näin kauvan. Vaan astu nyt sisään viimeinkin, sinä nahjustelija! kuuli Leenan leikillisesti sanovan varatuomari Hjertalle ja molemmat katosivat eteiseen, jonka ovella Maunu oli huomaavinaan Leenan vielä kerran vilkaisevan häneen.

He olivat kadonneet eteiseen. Hervottomina vaipuivat Maunun kädet alas, jotka hän oli uudelleen kurottanut Leenan jälkeen.

Maunu ei voinut enää auttaa asiaa. Hän oli mielestään tehnyt kaikki, mitä tehtävissä oli pelastaakseen Leenaa häpeästä, joka varmaan oli enemmän tai myöhemmin häntä kohtaava, jos kihlautuisi tuommoisen tuntemattoman seikkailijan kanssa.

Kauppias Stålin huoneissa oli valoisaa. Pöydillä ja piirongeilla paloi kynttilöitä ja katoista riippuvista kristallikruunuista tulvi steariini-kynttiläin valo kaikkialle. Oli jo saapunut koko joukko vieraita, patruuni Stålin perheen paraimpia tuttuja ja ystäviä. Mieliala oli mitä hilpein. Juteltiin päivän kuulumisia ja joulunpyhäin muistoja. Talonisäntä, patruuni Stål käveli huoneesta huoneeseen pysähtyen väliin yhden vä-

liin toisen vieraansa luo kuuntelemaan juttelua, ottamatta sanottavasti itse osaa siihen. Hän oli hiukan salaperäisen näköinen ja muhoili itsekseen kun sattui silmäilemään Leenaa ja varatuomari Hjertaa, jotka istuivat salissa sivuseinällä piaanon lähellä. Varatuomari Hjertan kasvoilla säteili tyytyväisyys ja Leenan silmät loistivat niin kirkkaina, että olisi kuvaisensa niissä nähnyt. Vanhahkot herrat totilasiensa ääressä iskivät toisilleen silmää ja nauraa hykersivät kiihkeästi toistensa kanssa. Salissa oli myös joukko naisia, muutamia vanhanpuoleisia rouvia ja Leenan tuttavina. Säälivin silmin katseli rouva Lind tyttärtään Siiriä, jonka silmäkulmasta väkisinkin pyrki kyynel kiehumaan nähdessään Leenan noin varman komean varatuomarin sivulla. Hän ei olisi millään ehdolla suostunut Stålin kesteihin tulemaan, vaan olisihan sitte ihmiset saaneet vielä enemmän vettä myllynsä. Täytyi näyttää, ettei välittänyt koko miehestä laisinkaan. Kateellisin silmin muutkin Leenan samanikäiset tuttavat katselivat tätä uljasta paria, sillä pariskunta kai niistä paneusi, vaikkei kihlausta vielä oltu julistettu.

Vieraat olivat jo juoneet teensä ja valtava tarjotin,

joka notkui täysien viinilasien ja monenlaisten makeisten painosta, kierteli ympäri salia palvelusneidin kuljettamana, kun renki Paavo ilmestyi salin ovelle eteisestä ja ilmoitti, että viskaali pyytäisi varatuomari Hjertaa hiukan puheilleen.

Kauppias Stål jo oli kohottanut lasinsa ylös ja nähtävästi aikoi puhua jotakin, kun eleet hänen suupielissään liikkuvat. Vaan renki Paavon ilmestyminen salin ovelle vaikutti sen, että hän laski lasinsa takaisin pöydälle.

— Viskaali pyytäisi herrassyötinkiä vähän puheilleen, kuului Paavon ääni ovelta uudelleen.

Kaikkein silmät kääntyivät varatuomari Hjertaa kohden. Tämän kasvot olivat käyneet yhtä vaaleiksi kuin palttina.

— No ei suinkaan herrassyötinki hänen puheilleen nyt tänä iltana jouda, kyllä kait hän käy jahka joutaa, tokaisi patruuni rengille tyytymättömän näköisenä, antaen kädellään merkin, että Paavo saisi poistua tiehensä.

— Viskaali odottaa täällä eteisessä. . . kuuluu olevan tähellistä asiaa. . . muistutti Paavo, joka ei tietänyt oikein, mitä hänen oli tehtävä, sillä viskaali, joka

todella odotti eteisessä, oli välttämättömästi vaatinut saada puhutella hra Hjertaa.

— Hm. . . silläpä nyt kiire. Miten sopimatonta tulla häiritsemään ihmisiä ja niiden vieraita. . . jupisi patruuni kärsimättömästi. Koko seurueessa lausuttiin paheksumisia tuommoisesta tungettelevaisuudesta ikään kuin ei olisi aikaa muulloin puhua asioitaan!

Kummastuksella oli Leena nähnyt vieressään istuvan mitä ilosimmalla tuulella olevan varatuomari Hjertan vaalenevan. Ja kun hänen vierustoverinsa ei Paavon ilmoituksen johdosta virkkanut mitään, vaan pysyi mykkänä, niin tuntui kuin hänenkin sydämensä olisi kutistunut kokoon. Vaan kentiesi varatuomari Hjerta ei kuullut, mitä renki Paavo tarkoitti.

Vaan kun renki Paavo oli toiseen kertaan ilmoittanut asiansa, kavahti Hjerta seisalleen ja läksi eteistä kohden. Vaan tarkkanäköinen katselija olisi huomannut, että hänen käyntinsä oli hiukan horjuva. Hän katosi eteiseen painaen oven kiinni jälkeensä. Paavo oli myös poistunut salista.

Salissa olevain puhe kääntyi röhkeisiin virka-

miehiin. Valitettiin, miten pöyhkeiksi ne ovat tulleet, jos ei aina niitä pidä hyvässä voiteessa. Onko tuokin ihmistäpa tunkeutua taloon, jossa on vieraita koolla. Kyllä kait viskaali Paavolta kuuli, että talossa oli vieraita, vaan yhtä hyvin ei hänellä ollut häpyä olla häiritsemättä ihmisiä. Varmaan se tuli nuuskimaan eikä mitään hänenkin suuhunsa tipahtaisi, sillä mikäs hengen loppu hänellä oli jo näin myöhällä, olisi huomisaamunakin ehtinyt asiansa toimittamaan. Yhtä ja toista kerrottiin todistukseksi viskaalin ja poliisien tungettelevaisuudesta ja valtansa väärin käyttämisestä.

Kun varatuomari Hjerta yhä viipyi eteisessä, alkoivat patruunin kasvot ilmaista tyytymättömyyttä ja kärsimättömyyttä. Useasti olivat jo Leenankin silmäykset lentäneet eteisen ovea kohti, eikä keskustelusta hänen ystävättäriensä kanssa ollut tulla mitään. Leena oli niin hirveän hajamielinen, jommoisena häntä ei koskaan muulloin oltu huomattu.

Vihdoin ilmestyi varatuomari Hjerta saliin. Hän koetti näyttää tyyntä ja pyysi kohteliaimmin anteeksi, että oli pakotettu poistumaan näin hupaisasta seurasta suureksi harmikseen. Eräs tärkeä, odotta-

maton asia, jota ei voinut toistaiseksi lykätä, pakotti häntä tällä kertaa lähtemään.

Leenan kasvot vuorostaan lensivät nyt kalman kalpeiksi.

Teidänpö lähdeävä pois kesken illan? Mikä ikävä juttu! Mitä on tapahtunut? Onko jotain ikävyyttä, joku sukulainen kuollut tai kipeä? Tällaisia kysymyksiä sateli varatuomari Hjertalle joka taholta.

— Minä en voi nyt sitä sanoa, vaan välttämättömästi vaaditaan minun läsnäoloani toisaalla. Pyydän vieläkin anteeksi, että olen pakotettu poistumaan, minua se surettaa vielä enemmän varsinkin nyt, jolloin... noh... mehän pian tapaamme taas toisemme, selitti varatuomari Hjerta kääntyen Leenaan päin viime sanoja lausuessaan.

Patruuni Stållille oli Hjertalla jotain kahdenkeskistä puhuttavaa. He poistuivat patruunin konttoori-huoneeseen. Hetken kuluttua saapuivat kumpikin saliin ja samassa poistui hra Hjerta kohteliailla kumaruksilla salista.

Varatuomari Hjertan lähdeettyä tähdättiin kysyviä katseita patruuni Stålliin. Hän huomasi, että kaikki olisivat halunneet tietää syytä varatuomari Hjertan

poistumiseen ja mitä niin tärkeää asiaa viskaalilla hänelle oli. Sen vuoksi patruuni Stål itsestään selitti, ettei mitään onnettomuutta tai muuta sellaista ollut kysymyksessäkään, eräs tärkeä asia, jota ei voinut toistaiseksi mitenkään lykätä, ainoastaan oli toimitettava. Harmittavaahan se oli, vaan minkäs sille teki. Posti näet oli tuonut Hjertalle viskaalin välityksellä erään kirjeen, joka koski erästä suurempaa perintöjuttua, ja siihen oli Hjertan välttämättömästi ennen yöpostin lähtemistä vastattava, ellei tahtonut itse heti lähteä matkaan.

Näin selitti kauppias Stål hra Hjertan poistumisesta ja se näytti tyydyttävän useampia. Vaan Leenaan ei tämä selitys näyttänyt vaikuttavan täysin tyydyttävästi.

Juomatta jääneitä viinilasia kilistettiin nyt vihdoin. Vaan mitään puheen pitämistä ei tullut kysymykseenkään. Kun hra Stål sattui tyttärensä läheisyyteen, taputti hän tätä poskelle ja kuiskasi: Älä nyt ole niin suruissasi, kyllä sitä viiniä on vastakin ja Hjerta palaa varmaan pian takaisin.

Vaan varatuomari Hjertaa ei kuulunut koko iltona takaisin palaavan, vaikka vasta myöhällä patruu-

ni Stålin vieraat läksivät talosta.

Varatuomari Hjerta ei voinutkaan enää saapua patruuni Stålin pitoihin, jotka oli aiottu hänen ja Leenan kihlajaisjuhlallisuudeksi. Hän oli matkalla muuttaman siviilipukuun puetun poliisin sivulla Turkuun.

Kun varatuomari Hjerta hiukan horjuvin askelin ja kelmeänä saapui eteiseen, näki hän siellä kaupunginviskaali Lindskogin. Viskaali käski renki-Paavon poistumaan eteisestä, joten he jäivät kahden kesken.

— Minä olen saanut Turusta poliisivirastolta erään kirjeen, jossa ilmoitetaan, että siellä on tullut ilmi vekselin väärennys. . . alotti viskaali puheensa.

Varatuomari Hjerta näytti säpsähtävän.

— Vaan minä en ymmärrä, mitä se minuun koskee, sanoi hän koettaen näyttää harmistuneelta.

Viskaali katsoi häntä tutkivasti silmiin ja jatkoi sitte: Vekselin asettajaksi on kirjoitettu teidän nimenne ja hyväksyjän nimi on. . . suokaa anteeksi. . . väärennetty.

— Minun nimeni väärässä vekselissä? . . . Ei, se on erehdys, tai tämä on sopimatonta leikkiä. . . joka tulee kalliiksi. . . änkytti hra Hjerta ollen suuttuvinaan.

— Jaa. . . minä en tiedä muuta, vaan kaikissa ta-

pauksissa pyydän, että seuraatte nyt minua, sanoi viskaali rauhallisesti.

— Mitä te aiotte? Ettehän vaan toimeen pane mitään „skandaalia“ ollessani vieraitten ihmisten luona? Minä vakuutan, että tässä on joku ikävä, selittämätön erehdys tapahtunut, joka kyllä pian selviää, kiiruhti nyt hra Hjerta selittämään hätäisesti.

— Paljon mahdollista, vaan minun täytyy tehdä velvollisuuteni. . . Olen saanut käskyn heti vangita teidät.

Varatuomari Hjerta peräytyi askeleen saliin päin. Tuo ilmoitus tuli niin odottamatta.

— No me voimme siitä keskustella huomenna. . . Vakuutan kunniasanalla, että piakkoin on kaikki selvillä ja enhän minä missään tapauksessa paikkakunnalta poistu, niin. . . semmoisesta on tarpeeton puhuakkaan. . .

— Minun kumminkin täytyy tehdä niin kuin on käsketty, muistutti viskaali.

— Ettäkö vangitsette minut? Sitä te saisitte katkerasti katua, sillä jokin erehdys on tapahtunut. Ja miettikää, mikä hälinä siitä nousisi koko kaupungissa. Ei, se ei käy laatuun, meidän täytyy keksiä joku keino, sil-

lä varmaan piakkoin saapuu tietoja, joista on näkyvä, että tämä on ikävä erehdys.

— Minä en valitettavasti voi muuta . . . kuin velvollisuuteni . . . poliisit odottavat meitä kartanolla.

Varatuomari Hjertan kasvot kävivät vieläkin kalpeammiksi. Vaan ette suinkaan aikone aikaan saada mitään „skandaalia” täällä, jossa olen vieraana. Voimohan sopia asiasta jollakin tavoin. Menemme minun asuntooni täältä ja siellä tuumittelemme, ehdotti hra Hjerta, jolta näytti kaikki aseet olevan riistetty.

Viskaali mietti mitään virkkamatta.

Varatuomari Hjertasta tuntui tuo miettiminen kovin pitkälliseltä, tuskauttavalta. Hän oli kuin kuumilla kivillä ja pelkäsi joka silmänräpäys, että tämä ikävä juttu tulisi muiden tietoon.

Viskaalin odottaissa eteisessä kävi sitte hra Hjerta selittämään syitä poistumiseensa. Hän keksi sen keinon, että muuan perintöjuttu, jota varten häneltä vaadittiin tietoja, pakoitti hänet poistumaan. Hänen kotonaan suostui viskaali hänen hartaista pyynnöistään siihen, ettei häntä julkisesti vangittu, niin kuin viskaalille tullessa virallisessa käskykirjeessä oli määrätty, eikä kruununkyydillä Turkuun lähetetty,

vaan sai matkustaa mainittuun kaupunkiin ainoastaan siviilipukuisen salapoliisin saattamana.

* *

*

Sinä yönä, jolloin varatuomari Hjerta yksinkertaisessa ajoreessä oli matkalla Turkuun, löytyi patruuni Stålin talossa kaksi henkilöä, joiden silmistä uni oli paennut. Ne olivat Leena, patruuni Stålin tytär, ja Maunu, jotka kumpikin valvoivat eri tahoillaan.

Maunu oli puodin kiinni suljettua lähtenyt rauhattoman mielentilan synnyttämää polttoa päästään haihduttamaan viileään talvi-ilmaan. Kulkeissaan katu näki hän, miten valoisaa patruuni Stålilla näytti olevan. Siellähän piti vietettämänkin kihlajaisia. Tämä ajatus oikein käänteli hänen mieltään, kun ei ollut voinut millään tavoin lähemmin ilmoittaa, minkälainen mies varatuomari Hjerta oli. Kaikki mitä hän hänestä oli sattumoilta kuullut, niin kuka sen tietää oli-ko se tottakaan. . . Vaan sittekin hänen parempi viettinsä vakuutti, että varatuomari Hjerta todella oli joku seikkailija. Kovin kunnottomasti kait hän oli käyttäytynyt Tapaninpäivä-iltana.

Palattuaan kävelyiltä oli Maunu mennyt asuinhuo-

neeseensa kartanon perällä. Häntä oli käyty kyllä kutsumassa illalliselle, vaan hän ei ollut mennyt. Hän ei siis tiennyt varatuomari Hjertan äkillisestä poistumisesta ja miten kihlajaiset sen johdosta menivät toistaiseksi myttyyn.

Levottomana käänteli hän itseään vuoteellaan ja mielensä oli karmea. Hän katui, ettei sittekään ollut suoraan sanonut, mitä Hjertasta oli kuullut. Hänen ajatuksensa riensivät kartanon toisella puolen olevaan päärakennukseen, jossa Leenan ja varatuomarin kihlajaisia piti vietettämän. Varmaan tuo raukkamainen pelkuri, joka oli saattanut ihmiset siihen luuloon, että hän se oli Leenan hukkumasta pelastanut, nyt istui onnellisena Leenan vieressä ja petollisilla huulillaan suuteli häntä. Tämä ajatus sapetti niin, että Maunu raivoissaan paukautti nyrkkinsä veriin sängyn vieressä olevaan seinään. Muistui mieleen Kyökki-Leenan sanat, että toinen täällä usein työn tekee, vaan toinen hedelmän nauttii. Soveltuivathan ne tähänkin tapaukseen, sillä hänhän se oli Leenan pelastanut, vaikei ollut siitä saanut palkaksean muuta kuin pahaa mieltä ja pilkkaa.

Myöskin Leenan silmiä uni väisti mainittuna yö-

nä. Hän oli isältään koettanut udella syy, miksi Hjerta niin salaperäisesti ja odottamatta läksi pois pidoista, jotka olisivat pitäneet olla heille kaikkein mieluisimmat koko elämässään, vaan hänen isänsä ei ollut ruvennut tarkempiin selityksiin, oli vaan sanonut, että jokin tärkeä asia vaati. Kuinka oli hänen ymmärrettävä, että hänen sulhasensa voi jättää kihlajaisensa keskeneräiseksi antamatta hänelle lähempiä selityksiä. Mitä kaikki tämä merkitsi? Tahtoiko kenties hänen sulhasensa vetäytyä puheistaan? Vaan ei, eihän se voinut olla mahdollista, sillä olihan Hjerta kaiken iltaa, ennen kuin renki-Paavo kutsui häntä viskaalin puheille, kohdellut niin lämpimästi, rakkaasti. Kenties on joku onnettomuus ja ikävyys hänelle tapahtunut.

Lukemattomat ajatukset risteilivät Leenankin aivoissa tänä yönä karkoittaen unen silmistä. Hän häilyi toivon ja epäilyksen välillä, ilo ja pelko vuoroin vaihteli hänen povessaan.

Myöskin juohtui hänen mieleensä Maunun kummallinen esiintyminen. Miksi tahtoi hän varoittaa, ettei Hjertaan ole paljon luottamista? Tiesikö Maunu jostain epäedullista Hjertasta? Eihän se kumma jos vara-

tuomari Hjertasta jotain pahaa puhuttaisiin, sillä ihmiset ovat panetteluhaluksia. Vaan miksi Maunu sittekin oli niin kiihkeä varoittaissaan häntä ja hänen isäänsä Hjertan suhteen? Olisiko poika parka rakastunut? Niin, minkäpä hän sille taisi, jos Maunu olisikin mieltynyt häneen. Vaan tuskin se sentään niin vaarallista oli, menee pian ohi ja niin rauhoittuu.

Sittekin nuhteli Leenaa tuntuksa. Eihän hän ollut oikein menetellyt Maunun suhteen. Miksi olisikaan poika paran päähän aiheita antanut tuonlaisiin ajatuksiin, jos niitä oli olemassa. Sillä kyökkipiika oli kertonut, miten uskollisesti Maunu oli säilyttänyt ruusua, jonka hän oli antanut hänelle keran Pyynikillä kävellessä. Ei ollut kumminkaan uskaltanut mainita, keltä sen oli saanut. Myöskin nuhteli tunto siitä, ettei Maunua oltu mitenkään muistettu itsensä uhraavaisuudesta Tapaninpäivä-iltana, jota vastoin varatuomari Hjerta oli tehty päivän sankariksi. Mutta mitenkään tuon pelastusjutun laita oikeastaan oli? Leenalle se oli jäänyt varsin hämäräksi, ehkä mieluummin hän uskoi kaikki Hjertan ansioksi. Niin ainakin hänelle oli kerrottu, sillä itse ei hän paljon muistanut koko tapahtumasta, kun oli jäisessä

vedessä mennyt tiedottomaksi ja tiedotonna hänet oli kotiakin tuotu.

Niin — miksikään tuo Tapaninpäivällinen tapaus oli esiintyvinaan hänen muistossaan toisellaisena, kuin ihmiset siitä kertoivat? Mielessä kangasti kuin Maunu se olisi henkensä uhalla häntä veden päällä pysyttänyt ja varatuomari Hjerta sitä vastoin hänet jättänyt hädän hetkenä ilman apua. Tuntoa nuhteli myös, kun oli tullut Maunua vähän mielistellyksi ennen Hjertan Tampereelle ilmestymistä ja sitte yhtäkkiä poika parka ilman mitään selityksiä noin syrjään jätetty. Miksi olikaan hän mielistellyt Maunua muun muassa tuolla Pyynikki-matkalla syksyllä.

Nämä ajatukset kiusasivat Leenaa. Ja hänen sulhasensa äkkipikainen poistuminen synnytti kaikelaisia arveluja. Varmaankaan ei kaikki ollut niin kuin piti olla. Kunhan vaan ei varatuomari Hjertalla olisi jotain ikäviä tapahtumia. Miksikään se niin säikähti, kun ilmoitettiin, että viskaali vaati häntä puheilleen.

Aamupuoli jo oli käsissä, vaan yhä kääntelihe Leena pehmoisella vuoteellaan.

Yhtä levoton oli myöskin Maunu vähäisessä kamarissaan kartanon perällä.

* *

*

Eräänä iltana hiukan edellä kerrottujen tapausten jälestä nähtiin pari miestä hiipivän pitkin mutkikas-
ta, pimeää kuistia tai kaduntapaista kosken itäpuolel-
la. Miehet vilkuilivat tuon tuostakin jälkeensä, ikään
kuin olisivat pelänneet, että heitä joku ajoi takaa tai
olisivat odottaneet jotakuta. Tuo pimeä, mutkainen
kuisti, jonka kahden puolen oli siellä täällä hökke-
limäisiä rakennuksia, vihdoinkin loppui ja epätasainen
aitojen ja veräjien katkaisema kenttä levisi miesten
eteen synkkine varjoineen, joiden seassa voi erottaa
pakkasen huurtamia pensaita ja puuryhmiä. Miehet
etenivät pimeässä pitkin kapeaa polkua ja saapuivat
vähäiseen tölöön männikön laidassa. Töllin edustal-
le saavuttuaan napauttivat he päreillä paikattuun ak-
kunaan, joka oli aivan pimeässä. Sisäpuolelta vedet-
tiin akkunaa verhoavaa vaatetta hiukan syrjään ja
samassa tunkeutui vähäinen valokuova paljaaksi tul-
leesta akkunaruidun laidasta.

— Päästä sisään, Juho, lausui toinen ulkona olijois-
ta.

— Ken siellä? kysyttiin sisäpuolelta.

— No avaahan hemmetissä, minähän se olen. Etkö tunne äänestä ihmisiä? Tuomas on myös mukana, selitti toinen ulkona seisovista, joka ei ollut kukaan muu kuin Pietari Mänty.

— Odottakaa, minä avaan heti! kuului ääni sisältä.

Hetkisen kuluttua lykättiin salpa töllin ovelta ja samassa avautui ovi.

Miehet astuivat matalasta oviaukosta pienoiseen tupaan, jonka maalaamattomalla puupöydällä paloi vähäinen tuiju.

— Iltaa! lausuivat tulijat.

— Iltaa, iltaa! Vaan minne Taneli ja Pöyry jäivät? kysyi töllin mies, jonka me tunnemme Juho Kovalaksi.

— Heidän pitäisi heti olla täällä. Vaan mitä varten sinä oikeastaan meitä tänne kutsuit? Eipä nälkäisen miehen haluttaisi näin pitkää matkaa turhan takia lumessa kahlata, jutteli Pietari Mänty.

— Odottakaaahan hiukan, kyllä me tästä paastosta pian teemme lopun, jos te olette miehiä ja itse vaan ojennatte kätenne leipääne ottamaan. Oma syymehän se on, jos nälkää olemme näinä aikoina nähneet.

— Tuo Herran nimessä leipälaukkusi esiin, en ole pariin päivään maistanut muruakaan, niin että suolet jo alkavat vonkua. Mitä me tässä enää odotamme. Neuvo hyvä mies miten tästä tuskasta päästäisiin, puheli Pietari ja alkoi etsiä huoneen loukoista töllin ruokavaroja.

— Tuossa on pahimpaan hätääsi, virkkoi Juho vetäen pöytälaatikon esiin, josta hän nakkasi kokonaisen leivän ja pari paperiin käärittyä silliä pöydälle.

Pietari ja Tuomas taittoivat leivän kahtia ja nälkäisen suden tavoin alkoivat ahmia näitä ruokavaroja kitaansa. Isoina harkkoina katosi leipä kummankin kurkusta alas ja niin kiire oli tässä toimessa kummallakin, etteivät ehtineet puhua sanaakaan. Juho katse li nälistyneiden miesten syömistä tuijottavin katsein. Hänen mustissa silmissään hehkui jokin salaperäinen kiilto ja hänen laihoilla kasvoillaan olivat piirteet muodostuneet entistä terävimmiksi.

— Enpä ole kahteen viikkoon näin täyteläiseksi vatsaani saanut. Tuhannet kiitokset Juho, vanha toveri, tästä kelpo ateriasta. Olen sitä kiitollisempi sinulle, kun tiedän ettei itselläsikään ole liikoja paloja. Kun vaan nyt olisi savut ruoan päälle, niin olisin tyy-

tyväinen kuin kuningas, puheli Pietari.

— Saat sitäkin, murahti Juho ja ojensi huuliltaan hänelle piippunysänsä. Akkunan pielestä naulasta otti Juho likaisen tupakkimassinsa ja antoi sen Pietarille, joka heti pani tupakkaa piippuun ja alkoi löyhyyttää siitä vinkeriä sauhuja.

Hetkisen kuluttua kuului kolkutusta eteisen ovela.

— Nyt ne tulevat, tuumaili Pietari Mänty.

Juho poistui eteiseen ja varovaisuuden vuoksi kysyi, kutka huoneeseen pyrkijät olivat. Saatuaan tyydyttävän vastauksen, päästi hän tulijat sisään. Ne olivat Taneli ja Pöyry, Juhon ja Pietarin entisiä työtovereita. Taneli oli pitkä, luiseva mies, jonka ulkonäkö näytti vähän villiityneeltä. Pöyry sitävastoin oli verrannollisesti lyhyt vartaloltaan ja leveä hartioilta. Hänen harmaat silmänsä ilmaisivat lyhyttä järkeä ja hänen latuskainen nenänsä teki nuo elottomat kasvot vieläkin tylsämielisemmän näköisiksi.

— Niin, johan minä sanoin, ettei työmies herrojen kanssa riidellessä oikeutta saa, vaikka ette sitä usko neet. Mitä hyödyitte, kun rupesitte käräjöimään Sarkalan herrain kanssa? Saatte vielä kaupan päälliseksi

mennä popsimaan vettä leipää sakkojen suorituksiksi. Turhaa on yrittääkään turvata tällaisiin keinoihin, alotti Juho keskustelun.

— Kyllä se päätös vielä hovissa muuttuu, arveli Taneli.

— Muuttuu varmaan, sepä kumma jos ei muuttuisi, kun meillä on oikeus puolellamme, vakuutti Pöyry.

— Kyllä olette sokeita. Ei korppi korpilta silmää nokkaa, olkaa siitä varmat. Sinne jää palkkanne herrain hyväksi ja vankeudella vielä saatte sakkonne sovittoa, uskokaa minua, intoili Juho.

— Kyllä se kummaa vain on, meidät eroitetaan työstä ilman syytä ja viikon palkka pidätetään herrain hyväksi. Minulta ja Juholta, jotka Sarkalan tehtaalta jo aikaisemmin eroitettiin, eivät kumminkaan niin paljon nylkeneet kuin viimeksi eroitetuilta miehiltä, ihmetteli Pietari Mänty.

Miesten keskustelusta kävi selville, että Sarkalan tehtaalta oli pari viikkoa sitte taasen erotettu koko liuta työntekijöitä ja pidätetty viikon palkka tehtaan ja työväestön kanssa tehdyn kontrahdin perustuksella. Kontrahdissa kuului näet olevan muun muassa sellainen määräys, että jos työmies rikkoo jollakin ta-

valla tehtaan järjestyssääntöjä vastaan, on tehtaalla oikeus eroittaa työntekijä heti työstä. Mutta miehet eivät olleet tienneet mitään sellaisesta määräyksestä, että sellaisessa tapauksessa myöskin heidän palkkaansa tai minkä olivat tehtaalta saamista myöskin pidätetään. Vaan tästä määräyksestä ei oltu työmiehille mitään hiiskuttu kontrahtia tehdessä, niin ainakin muistelevat kaikki, ja yleisesti arveltiin, että sen olivat herrat jälestä päin lisänneet.

Tehtaalta eroitettut työmiehet olivat tehtaan haastattaneet oikeuteen palkkansa pidättämisestä, vaan kuten jo edellisestä keskustelusta on käynyt selville, miehet päin vastoin tuomittiin sakkoihin ja heidän palkkansa jäi kuin jäikin sille tiellensä.

— Sen minä sanon, että lakia ja oikeutta emme me työmiehet saa, jos emme itse valvo etuamme. Leivän palan suustamme ne herrat vievät, jos emme pidä puoliamme, johan sitä olen kauvan saarnannut, vaikka te luotatte lakiin ja oikeuteen, selitti Juho Kovala.

Hetkisen äänettömyyden perästä kysäsi Taneli: Minkäs me sille taidamme, että meidät erotettiin ja palkkamme anastettiin?

— Ette suostuisi heidän väkivaltaisiin tekoihinsa,

ottaisitte omanne takaisin. Jos koira on esim. saanut luun järsiäkseen, niin mitä luulette sen tekevän, jos toinen sen siltä ryöstää? jutteli Juho Kovala.

— Se tietysti anastaa omaisuutensa takaisin, arveli Taneli.

— Niin — ei se olisi semmoinen lammas kuin te, tappelun se nostaisi, jos ken sen paloja alkaisi anastaa.

— Vaan mitä tarkoitat? tiedusteli Pietari Mäntykin.

— Ettekö ymmärrä? Tehdas on teiltä anastanut palkkanne, teidän omaisuutenne, joten nyt näette nälkää. Teidän hiellänne ja ankaralla työllänne ovat tehtaan isännät tulleet rikkaiksi. Viimekin vuonna kuuluivat ansainneet pääomalleen noin 20 prosenttia, se on toisin sanoen että he hedelmän nauttivat, he elävät herkullisesti ja ylenkylläisesti, kun te, jotka rahoja isännille tienasitte, saitte syödä silakkaa ja leipää. Tämänkin tarpeellisen ravinnon ne ovat mieli- valtaisesti teidän suustanne anastaneet, kun rupesitte ehdottelemaan, että palkkaanne parannettaisiin, kun teidän työnne on tuottanut isännille niin suuren voiton. Teidän ansaitsemillanne rahoillahan ne

oikeastaan mässäävät ja elävät kuin ruhtinaat jou-tilaina, huvitellen itseään laiskoina aamusta iltaan. Teidän rahoillannehan on ostettu viljaa tehtaan makasiini täyteen. Miksi annatte herrain hedelmiä nauttia siitäkin. Nyt tehtaan herrat myyvät sitä työmiehille ja kiskovat silläkin tavalla hyvät voitot. Miksi ette ota sieltä viljaa, kun sitä tarvitsette? Teidän tienaannehan se on, vaikka avaimet kyllä ovat tehtaan herrain taskussa, puheli Juho.

Miehet olivat höröllä korvin kuunnelleet puhetta. Jotain tuontapaisia ajatuksia oli jo ennen heidänkin päässään ajalehtinut, vaan nyt Juho oli ne osannut sanoiksi muodostaa. Tuntui kuin Juho olisi puhunut aivan heidän ajatuksiaan ja vieläkin enemmän.

— Mutta siitähän tulisi syytteeseen vark . . . niin . . . tuota omavaltaisesta menettelystä, tuumi Pietari Mänty.

— Sano suoraan, että varkaiksi ne haukkuisivat heti, kun omansa heiltä pois ottaisi. Vaan kutka tässä ovat oikeastaan varkaita? Nekö, jotka ovat ensin teiltä palkan ryövänneet, vai ne, jotka verkailta omansa poisottavat. Ken ei muuten omaansa saa kuin itse on pakoitettu sen takaisin anastamaan, niin sopiiko sitä-

kin varkaaksi sättiä? Ei, hyvät miehet, ne ne varkaita ovat, jos niiksi tulee, selitti Juho Kovala.

— Ei, me menemme ja otamme omamme, joka hänkin sekautui viimeinkin puheeseen.

— Niin — mikäs siinä auttaa, vaan onkohan se oikein. . . eikö ne poliisit sekaantuisi asiaan. . . tuumi Taneli.

— Tietysti ne poliisit pitäisivät herrain puolta. Kuka sen tietää, mitä mörköjä ne siitä ajatteleisivat, arveli Pöyry.

Kun siitä oli asiaa jauhettu julkisesti päättyi puhe kuiskailuun. Miehet lähenivät toinen toisiaan.

Lamppu sammahti viimein ja viisi miestä nähtiin kuutamossa kömpivän tuiskun kattamaa polkua kaupunkia kohti.

* *
*

Raastuvan rappusilla oli iso tungos. Kaupunkilaisia oli rientänyt laumoissa kuulemaan, miten päätös eräässä kuuluisaksi tulleessa jutussa oli langennut.

Asia oli seuraava. Muutamia Sarkalan tehtaan työmiehiä oli näet joku poliisi nähnyt ryntäävän Sarkalan tehtaan läheistöön. Kun poliisi oli mennyt lähem-

mä ottaakseen selville, mikä tarkoitus joukkueella oli ja keitä ne olivat. . . niin silloin niistä ei näkynyt jälkeäkään.

Yhtäkaikki oli seuraavana aamuna huomattu Sarkalan tehtaan viljamakasiinin ovi auki murretuksi ja viljaa oli hinkaloista kadonnut, vaan kuinka paljon, siitä eivät syyttäjätäkään olleet selvillä.

Taneli ja Pöyry olivat ensiksi herättäneet poliisin epäluuloja. Ne olivat viljalla vaihettaneet maalais-tuotteita Tampereen torilla.

— Hiljaa siellä, kuului viimein raastuvanoikeuden puheenjohtajan suusta. Tuokaa syytetyt esiin! komensi ääni raastuvan vahtimestaria, joka nöyrästi kumartaen totteli käskyä.

Kahden vanginvartijan seuraamana tuotiin Pietari Mänty ja Juho Kovala esiin. Ne oli poliisit saanut kiinni aukimurretun viljamakasiinin oven läheisyydestä.

— Soo! Tekö ne olette, jotka rupesitte viljaa varastamaan Sarkalan tehtaan viljamakasiinista, kysyi raastuvanoikeuden puheenjohtaja.

— Ei varastamaan, vaan ottamaan, mikä meille kuului, lausui Juho Kovala nostaen päätään hiukan

ylemmä.

— Me emme ole muuta kuin ottaneet omalla työllämme ansaittua omaisuutta, selitti Taneli.

— Siis te myönnätte, että olette tehneet murto-varkauden? kysyi raastuvanoikeuden puheenjohtaja, katsoen tutkivasti syytettyjä silmiin vuorotellen.

— Ennenkuin vastaamme tähän herra pormestarin arvoisaan kysymykseen, niin sallikaa meidän vuorostamme ensin tehdä muutama kysymys yleiselle syyttäjälle, pyysi Juho Kovalala, jonka silmissä paloi oudon innostuksen tuli.

— No mikä se sitte olisi? murahti oikeuden puheenjohtaja.

— Se on seuraava: Kaksi veljestä ovat päättäneet yhteisesti viljellä maapalstaa. Vaan toinen heistä on laiskempi eikä viitsi tehdä työtä, jonka vuoksi hän kesäkauden loikoo auringon paisteessa pellon pientareella ja katsoo vain päältä, miten toinen hiki otsalla raataa vainiolla aamusta iltaan. Tämä ahkerampi veli tyytyy siihen, että hän saapi vähäisen korvauksen kultakin päivältä vaivoistaan, jonka laiskempi veli hänelle kykeneekin suorittamaan, kun on jo ennenkin toisten hiellä koonnut itselleen melkoisen pää-

oman. Ahkera veli on siinä hyvässä uskossa, että hänkin työstään syksyn tultua saa talven leivän ja sitä tiukemmin hän puristaa kesän helteillä kuokan ja lapion vartta. Vaan kun syksyllä kesän saalis kootaan kuoppiin talven varaksi, niin laiska veli karkoittaakin ahkeran tiehensä ja jättää hänet talveksi leivättä. Sanooko yleinen syyttäjä tuota ahkerampaa veljeä rosvoiksi, jos hän nälän ahdistamana on käynyt omasta perunakuopastaan perunoita itselleen ottamassa?

Tyytymättömän näköisenä oli pormestari kuunnellut Juho Kovalan puhetta ja yrittänyt häntä pari kertaa keskeyttääkin, vaan viimein, kun Juho hetkeksi vaikenä, karjasi hän:

— Mitä juttuja sinä nyt latelet? Vastaa suoraan, tunnustatko olleesi osallisena murto-varkaudessa?

— Sarkalan tehdas ja me työmiehet olemme nuo kaksi veljestä. Me teimme työtä hikiotsalla kesäkauden. . .

— Asiaan! Älä turhia lavertele, kuului pormestarin ääni keskeyttäen.

Vaan Juho oli kuin haltioissaan. Hän pitkitti säikymättä kovalla, kiihkeällä äänellä:

— Niin — me teimme työtä, toivoen talven lei-

pää. Vaan meidät eroitettiin työstä, kun huomautimme, miten suuren voiton tehtaanomistajat työmiesten työstä kiskovat. Meidän työllämmehän . . . no kylä minä vielä vaikenen, jahka saan puhua suuni puhtaaksi. . . herrat ovat rikastuneet ja viettävät hyviä päiviä. Vaan meidän puhettamme ei otettu varteen, meitä uhattiin vankeudella ja rangaistuksilla, sanottiin kapinallisiksi ja sen semmoisiksi, jotka tahdomme väkivaltaisiin keinoihin ryhtyä ja viimein erotettiin meidät työstä. Vieläpä nuo herrat pidättivät useilta meistä omavaltaisesti viikon palkan, sanoen sen muka menettäneemme, kun olimme rikkoneet kontrahdin määräyksiä vastaan, vaan sellaista sopimusta ei ole tehty tehtaan kanssa, sen määräyksen ovat hrat omin päinsä panneet kontrahtiin . . .

— Vahtimestari, viekää tuo mies ulos, kun hän häiritsee oikeuden istuntoa, komensi pormestari.

Vahtimestari tarttui Juhon käsivarteen ja alkoi vetää häntä ovea kohden.

— Laki sanoo, ettei ketään saa kuulustelematta tuomita. Eikö meille enää suoda sitäkään oikeutta? Onko laki ja oikeus enää vain olemassa herroja varten, eikö se suojele meitä halvempia ihmisiä enää ol-

lenkaan? — No niin — onko se varkautta, jos ottaa omaansa takaisin, jonka toiset ovat väkivallalla meiltä anastaneet? Me olimme nälkään kuolemassa, jota vastoin tehtaan isännät . . .

— Ulos, ulos! komensi pormestari.

Eräs toinen oikeuden palvelija tuli vahtimestarin avuksi ja niin saivat he yhdistetyin voimin Juho Kovalan viedyksi ulos oikeussalista. Vaan ovella puisti hän vielä uhkaavasti nyrkkiä koko oikeudelle ja tehtaan puolesta esiintyvälle insinööri Köllerille.

Hetkisen piinallisen vaitiolon perästä jatkettiin asian käsittelyä.

Useita vieraitamiehiä kuulusteltiin, joiden todistuksista kävi selville, että Juho Kovala, Pietari Mänty, Taneli ja Pöyry olivat Tampereen torilla kaupitelleet viljaa. Vielä oli heiltä tavattu muutamia tyhjiä säkkejä, joissa oli tehtaan leima. Myös oli heidät nähty samana yönä, jolloin murtovarkaus tapahtui, liikkuvan epäiltävissä aikeissa Sarkalan tehtaan viljamakasiinin läheistöllä. Kaikki nämä todistukset ja miesten omat puheet aikaansaivat sen, että jokainen heistä tuomittiin murtovarkauteen syyllisiksi ja heti vangittiin. Juho Kovala sai kovemman rangaistuksen, sillä

hän tuomittiin sitäpaitsi työtoveriensa rikoksiin yllyttämisestä, niskoittelemisesta oikeutta vastaan ja häiriön aikaansaamisesta oikeudessa.

— Johan minä olen sitä sanonut, ettei tässä nykyisessä maailmassa enää köyhä oikeutta saa. Pienet varkaat rautoihin tuomitaan, vaan isot varkaat vapaina käyvät, intoili Juho Kovala raastuvan eteisesä kovalla äänellä väkijoukon kuullen tuomion julistettua. Hän tahtoi näyttää jonkunmoiselta marttiiralta, joka oli sortunut lain kouriin periaatteittensa tähden ja taistellessaan työväen oikeuksien puolesta rahavaltaa vastaan. Vaan hänen marttiira-arvonsa taisi jäädä vähän sekavaan valoon häntä uteliain katsein ja pörhöllä korvin kuuntelevan väkijoukonkin silmissä.

Kun insinööri Köller yleisen syyttäjän kanssa poistui yleisön odotushuoneesta eteisen kautta ei kiihkoihinsa joutunut Juho voinut olla hänellekään nyrkkiään puimatta.

— Kyllä tuonkin herran ihravatsaan on uponnut monen työmiehen päivä- ja viikon palkka. Vaan vielä tulee aika, jolloin tehdään loppulitviikki, ja silloin . . . voi niitä, jotka ovat leivän riistäneet työmiesten ja

heidän perheittensä suusta.

— Sine hävytöin, mine stemma sine ylös kunianloukkusta, mutisi insinööri Köller hammasta purren.

— Hva' ska' farbror bry sej om såna der. . . Han tycks vara från sina sinnen. . . kuiskaili yleinen syyttäjä insinööri Köllerin korvaan ja veti häntä käsivarresta mukanaan eteenpäin.

Parin tunnin kuluttua jo tuomitut olivat valmiit vietäväksi läänin pääkaupunkiin läänin vankilaan odottamaan hovioikeuden vahvistusta heidän tuomiolleen. Koko joukko uteliasta kansaa, varsinkin tuomittujen entisiä työtovereita, oli kokoontunut kaupungin vankilan edustalle katsomaan tuomion saaneiden lähtöä.

Tätä varmaan oli odotettu, koska useita poliiseja oli komennettu valvomaan, ettei mitään häiriötä yleisö saisi tehdä. Kaupungin viskaalille näet oli kerrottu, että Juho Kovalan ja Pietari Männyn toverit aikoivat ryöstää heidät vanginvartijain käsistä ennen matkalle lähtöä ja tämä juttu sai vapaakaupungin poliisin jaloilleen. Kaikellaisia muitakin huhuja liikkui kaupungissa tähän aikaan. Muun muassa hoettiin työväestön aikovan kerrassaan ruveta tasajakoa tekemään

tai väkivaltaisesti käyttämään ihmisten omaisuutta yhteisenä. Juho Kovala kuului heidän päänsä niin vil-
linneen.

Viskaali asteli vakavana poliisien seuraamana edestakaisin vankilan edustalla kadulla ja missä hän vaan huomasi työmiesten keräytyvä yhteen roikkaan, sinne hän heti kiirehti ja hajotti ne toisistaan, koettaen myöskin selville saada, mitä niillä oli täällä tekemistä.

Vihaista mutinaa kuului miesjoukosta, vaan julkiseen vastarintaan ei kukaan uskaltanut ryhtyä.

Vangin vaatteissa tuotiin Juho Kovala rikostoveriensa kanssa hetken kuluttua kaupungin vankilasta kartanolle, jonne poliisi ei päästänyt ketään syrjäisiä. Kiiruusti toimitettiin miehet kahteen vanginkyyditsijän rekeen ja samassa lähdettiin heitä porokello aissassa kiidättämään kauppatorin laitaa pitkin.

Nähtyään tovereitaan koko joukon vankilan edustalla kadulla olisi Juho yrittänyt heille jotakin puhua, vaan kyytimies läimäytti ruoskallaan hevosta selkään, jolloin matkue nopeaa kyytiä katosi näkyvistä.

Muudan ryhmä miehiä oli tunkeutunut samassa

silmänräpäyksessä, kuin vanginkyyditsijain hevosten päät kartanolta ilmestyivät kadulle vievään porttikäytävään, käytävän suulle ja joitakin aikeita heillä lienee ollut, vaan samassa oli siinä viskaalikin miehieneen tietä hevosille raivaamassa.

— Joka ei väisty, sen minä lain nimessä vangitsen. Pois tieltä! oli hän huudahtanut ja nämä uhkaukset näyttivät tepsivän. Vankeja kuljettavat reet pääsivät esteettömästi väkijoukon läpi ja matkalla läänin pääkaupunkia kohden ne nyt olivat.

* *

*

Varatuomari Hjertan paikkakunnalta pois matkustuksen perästä tuntui kauppias Stålin perheessä kuin kaikki ei olisi niinkuin olisi pitänyt. Jonkinmoinen raskas, painostava ilma vallitsi siellä, mikä näytti kuin vaivaavan jokaista.

Kauppias itse, joka muutoin oli vallan puhelias, joskin usein nyreällä tuulella, oli entistään ärtyisämpä eikä mikään käynyt hänen mielensä mukaan. Oman perheensä jäsenetkin saivat usein osansa patruunin ärtyisän mielen purkauksista ja puotimiehille oli hänellä paljon muistutettavaa yhdestä ja toisesta.

Huonoista ajoista varsinkin hän valitti ja uhkaili kerrassaan lakkauttaa liikkeensä, sillä eihän koko kaupanteolla enää elänyt, se tuotti vaan tappiota, huolta ja harmia, murisi ukko.

Myöskin rouva Stålilla oli tähän aikaan entistä enemmän moittimisen aineena piikain huolimattomuus. Eivätkä ne osanneet tehdä enää mitään talon emännän mieliksi. Mikä liekkään piikat niin riivannut, kun kaikki työnsä tekivät nurin päin ja olivat niin välinpitämättömiä. Kyllä vaan eivät entisen ajan piikat, niin saarnaili rouva Stål, saaneet niin huokeita päiviä pitää. Saivat nousta ylös jo kello 3 aikaan aamulla ja olla aisoissa yhtämittaa koko päivän tiukasti. Vaan nyt makaavat kuuteen seitsemään ja höyryävä kahvikuppi pitää olla nokan alla ennen kuin ajattelevatkaan johonkin työhön ryhtyä. Ja tähän aikaan ei palvelijoilla ole hetikään niin ankaraa työtä kuin ennen, jolloin saivat itse pestä pyykit, toimittaa silitykset, kuurata maalaamattomat lattiat, panna juomat ja vielä tehdä monenlaisia käsitöitä, kehruuta, kutomista j. n. e. sekä hoitaa karjan. Mikäs niillä nyt on hätänä, kun kaikki tarpeet tuodaan valmiina, rengit hakavat puut ja kantavat nekin huoneisiin, eivätkä tar-

vitse kynsiään verisiksi hangata lattioita pestessään, jotka nyt on maalatut. Leipureilta tuodaan leipäkin valmiina ja juoma ostetaan olutpanimoista sekä vaate tehtaista. Helpot päivät niillä on, vaan yhä laiskemmiksi ne tulevat ja sitä suuremmiksi kasvavat heidän vaatimuksensa. Tähän tapaan purki rouva Stål ilmi tyytymättömyyttään piiiilleen.

Leenakin oli ensi päivinä ollut tavallista harvapuheisempi ja pysyttelihe enimmäkseen huoneessaan. Hänen iloinen naurunsa ei kajahdellut salissa niin kuin ennen ja harvoin häntä nähtiin ulkosalla kaupungin kaduilla. Ja kun hän jotain jutteli perheen jäsenten kanssa, niin ei hänen sanoissaan ilmennyt entinen veitikkamaisuus ja huolettomuus, ääni särisi kuin soittokoneessa, joka ei ole oikeen vireessään tai josta joku kieli on katkennut.

Varatuomari Hjertan nimeä ei kenenkään kuultu lausuvan patruuni Stålin perheessä näinä viikkoina, jolloin koko talossa näytti kuin jotakin olisi joutunut poikki puolin. Näytti kuin perheen jäsenet olisivat tehneet jonkin äänettömän sopimuksen välttää hänen nimeään ja kun piiat joskus olisivat Leenan kuulleen yrittäneet „herrassyötingistä” jotain puhumaan,

niin Leena heti keskeytti puheen ja käänti juttelun toisiin asioihin. Vaistomaisesti nämä viimein käsittivät, että se asia oli kipeä, johon ei saanut kajota.

Muutamana aamuna saapui patruuni Stålin konttooriin muuan talonomistaja, jolla kuului olevan hyvin tärkeitä asioita.

Konttooriin tultuaan teki hän patruunille nöyrästi hyvän päivän jääden seisomaan oven suuhun.

Vaan patruuni oli tänään tavallista äreämmällä tuulella, ettei hän tullut virkkaneeksi mitään, selaili vaan nyreissään konttoorikirjojaan.

Mies rykäsi ja lausui hyvän päivän uudelleen.

Patruuni viimeinkin nosti silmänsä kirjoistaan ja kysäsi, mitä Vehalalle kuuluu. Se oli talonomistajan nimi.

— Eipä oikeen hyvääkään, kun ne ryöstövoudit meillä kävivät kirjoittamassa talon ja tavarat. Minä en oikein uskonut ensin heidän tuumaansa todeksi, kun te lupasitte, että velka saa olla vaikka sata vuotta, kunhan vaan kerran maksan, vaan myytäväksi ne sen kirjoittivat. Mutta toisellainenhan meillä oli sopimus, kun minä teiltä sen talon ostin. Mitenkä se näin on muuttunut se meidän välipuheemme? kysyi Veho-

la.

— No ymmärräthän sen itsekin, että kukin tarvitsee omansa. Kyllähän minä hiukan lupailin vähän aikaa odottaa kauppoja tehdessä, vaan sillä ehdolla, että sinäkin näyttäytyisit mieheltä, johon voi luottaa. Vaan mitäs tyhjää! Ei sinusta tule talon pitäjää ikänäsi tuolla meinalla. Alat rustailla yli varojesi ja teet velkaa. Sekin vanha pytinki olisi kelvannut vielä kymmeniä vuosia korjaamatta, vaan rupesit siihenkin rahaa tuhlaamaan ja otat sitä varten velkaa. Ei, semmoisella hoidolla et sinä taloa monta vuotta pidä. Täytyihän minun ruveta omaani perimään, ennen kuin se menisi muiden velkamiestesi käsiin. Minunhan se talo alkujaan olikin, tiuskui patruuni.

— Piti kait vanhaa rakennusta korjata, muuten olisi tullut isompi vahinko, jos koko talo olisi mädännyt korjaamatta. Nyt siihen saa vuokralaisia ja siten voisinkin lyhentää vuokrarahoilla talon hintaa, kun ette nyt pahimpana aikana olisi ruvennut ahdistamaan. Se ei ollut ollenkaan rehellistä menetystä teiltä, että ette pitäneet puhettanne . . .

— Mitä? Kuinka rohkenet näin hävittömästi puhua? Minä kootin sinua auttaa niin paljon kuin voin,

annoin taloni melkein polkuhinnasta ja velaksi vielä, vaan tämänkö nyt saan palkakseni. Niin se on kuin sinun laisiasi menee auttamaan, karjasi patruuni.

— Ette te sitä polkuhinnasta minulle myöneet. Kolmella tuhannella ja viidellä sadallahan sen itse saitte, eli oikeastaan väkisten otitte entiseltä omistajalta, oli joutunut teille velkaan, ja viisi tuhatta siitä minulta vaaditte, jonka hinnan sitouduinkin maksamaan. Kaksi tuhatta saitte puhtaasti käteenne ja loppua lupasitte odottaa vaikka kuin kauvan. Tällä välin minä olen taloa rakentanut ja korjannut, niin että minä olen jo taloon kiinni pannut rahoja hyvästi sen alkuperäisen hinnan. Vaan kun nyt tiedätte rahain olevan tiukassa, niin käytätte tilaisuutta hyväksenne ja myytte minulta talon ja tavarat loppu velasta. Onko se rehellisen miehen peliä?

— Sinä näyt rupeavan yhä hävittömämmäksi. Lappu täältä tiehesi.

— Kyllä minä menen, vaan eikö teillä ole vähääkään omaatuntoa, kun voitte minut perheineni jättää tällä tavoin puille paljaille? Ettehän te ole nyt niin rahan tarpeessa, ettette voisi odottaa sopivampaan aikaan. Nyt en saa rahaa mistään, että maksaisin teidät

kuitiksi, ja jos nyt talo myydään huutokaupalla, niin ei se nouse edes siihen hintaan, minkä se jo minulle maksaa. Minun säästöni uppoisivat taloon näkymätömiin nuokin kaksi tuhatta markkaa menisivät minulta omasta edestään. Teillehän talo joutuisi, jos se huutokaupalla myytäisiin, sillä eivät nyt muut taloja osta, ja niin minä jäisin rahoistani. Eihän teidän tunteenkaan sellaista salline. Armahtakaa nyt tällä kertaa, niin minä koetan hankkia muilta rahaa ja maksaa teille lopun hintaa.

— Minä tarvitsen rahaa välttämättömästi, ei se sitä somene, intti patruuni.

— Te siis tahdotte ahdasta aikaa käyttää hyväksenne ja anastaa minun rahani? Samoin petkutitte te talon entisen omistajan. Lainasitte sille pienen summan ja sitte hänen ollessa pulassa rupesitte häntä ahdistamaan ja myytitte talon huutokaupalla, jolloin te sen huusitte polkuhintaan. Vähäisen velan takia joutui mies talostaan. Monelta muulta te olette sillä tavoin talon itsellenne keilanneet. Ensin annatte velkaa toisten ollessa rahapulassa ja lupaatte odottavanne jos kuin kauvan, vaan kun näette, että sopiva tilaisuus tulee, niin ryöstätte niiltä talot lisän kanssa ja ta-

varoineen vielä. Niin teitte Korven Esalle, niin Pietulan Kallelle, niin Yrittäjän Juusolle ja monelle muulle lukemattomalle. Hullu olin kuin uskoinkin teidän lupauksianne, nyt saan katkerasti katua, että antausin teidän pauloihinne. Vaan kyllä vielä tilinteolle vaaditaan teitäkin petkutuksienne takia, puheli Vehala.

Tyhjin toimin lähti Vehala kiukustuneen patruunin luota. Eivät auttaneet rukoukset ei uhkaukset.

Samallaisilla asioilla kävi näihin aikoihin paljon muitakin armon pyytäjiä, vaan katkeralla ja ikävällä mielellä ne patruuni Stålin pakinoilta palasivat. Hän syytti ahtaita liikeaikoja, jotka pakottivat häntäkin omaansa perimään.

Patruuni Stålin puheissa mitä liikeolojen ahdinkotilaan tulee, oli osaksi perääkin, vaan ei hän ahtaisa raha-asioissa kumminkaan ollut, sillä hänen taloudellinen asemansa tällä kertaa oli mitä kukoistavimmalla kannalla. Velkoja ei hänellä ollut kuin muutamia tavarain tilauksia, jotka kyllä aikoinaan olisivat tulleet suoritetuiksi ja saamista oli hänellä sadoilta ihmisiltä. Moni maalainenkin oli kauppiaille velkaa isot summat, jotka alkujaan olivat olleet varsin vähäpätöisiä markkinoilla tai kaupunkimatkoilla teh-

tyjä tasku- eli kauppavelkoja, vaan jotka suunnattoman koron ja odottajaisrahain takia olivat kohonneet kaksin-kolminkertaisiksi alkuperäisestä määrästä, kun niitä uusittiin tuon tuostakin. Patruuni Stål näet aina jonkun ajan kuluttua antoi velallisilleen haasteen ruveten oikeuden kautta saamisiaan perimään. Häätäntyneet velkojat silloin riensivät sovittelemaan häntä ja pyytämään velan odottamista, johon hän ei millään ehdolla ollut taipuvinaan, vaan viimein auttaakseen velallisia pulasta myöntyi peruuttamaan haasteen, kun velkamies antoi uuden velkakirjan, johon entistä velkaa lisättiin melkoisella summalla, minkä tämä auttavainen mies vaati hyvittäjäisiä. Tällä tavoin kasvoi monenkin miehen velka alkujaan vähäisestä määrästä suureksi summaksi ja niin kietoutuivat velalliset yhä enemmän, lopulta auttamattomasti patruunin käsiin. Tiedettiin, että moni tilallinenkin oli saanut maaltaan lähteä mieron tielle, kun oli joutunut patruuni Stålin auttavaisuuden esineeksi. Velallisen hätääntyntä tilaa pulan aikana näet tiesi patruuni hyväkseen käyttää ja yhtäkkiä vaati kokonaan kaiken velkansa, jolloin velallisen omaisuus joutui vasaran alle. Patruuni huusi sen sitte polku-

hinnasta ja möi jollekin toiselle velaksi saaden koko joukon käsirahoja hinnan suorittamisen aluksi. Vaan jonkun ajan kuluttua osasi hän tuolta uudelta omistajalta keilata omaisuuden takaisin ja niin alkoi sama temppu. Näin patruuni Stål oli koonnut rikkautensa. Oveluushan se on, joka tässä maailmassa auttaa ja kunkin tulee katsoa eteensä, olivat patruuni Stålin periaatteita toiminta-alallaan.

* *

*

Kerran sattui Maunu iltahämärässä menemään makasiinista jotain noutamaan. Paavo oli selittänyt jättäneensä avaimen makasiinin ovelle, joten hänen ei tarvinnut ottaa avainta mukaan.

Hän tuli makasiiniin ja etsi noudettavaansa esinettä muutamasta loukosta, jolloin hän kuuli ensin hiljaisempaa jo sitte kovaäänistä keskustelua lauseinämällä erotetusta makasiinin osasta. Hän tuli tahtomattaankin pysähtyneeksi kuuntelemaan keskustelua.

— Ellette anna enemmän, niin minä paikalla menen ja ilmoitan viskaalille joitakin asioita, jotka luulen olevan teille vähemmän mieleisiä, tiuskasi naisen

ääni, jota Maunu muisteli ennenkin kuulleen.

— Kymmenen markkaa riittää kyllä. Kiitä kun senkin saat ja jos kovin uhkaillet, niin otan sen takaisin. Mitäpä loruja sinulla muuten olisi viskaalille juteltavaa? kysyi mieshenkilö, joka ei voinut olla kukaan muu kuin patruuni Stål.

— Muistakaapa mitä tapahtui noin 15 vuotta taakse päin. Ahaa, virkistyykö muistonne?

— Mitä sinä turhia höpiset, ei minulla ole aikaa sinun lorujasi kuunnella. Lähde nyt täältä, ja pidä suusi kiinni, muuten minä toimitan sinut irtolaisuudesta ja huonosta elämästä parempaan korjuuseen, kuului patruuni sanovan.

— Vai parempaan korjuuseen? Mutta jos minä laittaisin teidät itsenne, niin rikas kuin olettekin, parempaan korjuuseen — vankeuteen. Tehän minulle ne lääkkeet toitte, kun minä itkin ja valitin teidän vietelemänänne äidiksi tulevani. Te silloin annoitte minulle ne pirulliset lääkkeet ja sanoitte että näillä siitä pääsee.

— Hiljaa, hiljaa, kuiskaili nyt patruuni Stål.

— Vai niin, vai hiljaa. Niin te silloinkin minua viekoittelitte ja vannotitte etten puhuisi asiasta kelle-

kään sekä lupasitte minut korjata. Vaan mitenkä te sananne piditte? Jätitte kuin koiran oman onneni nojaan, kun ensin olitte himojenne uhriksi minut narranneet. Epätoivoissani ja häpeän käsissä viimein toutin väkeviä nauttimaan ja tämmöiseksi olen minä teidän tähtenne viimein joutunut. Sanoitte silloin minua niin kauniiksi ja viehättäväksi, kun tuhansilla valoilla vannoitte minua rakastavanne. Ja minä onneton luotin teihin, antausin teille kokonaan, vaan te turmelitte ja raiskasitte minut. Minä itkin ja valvoin yökaudet, kun tunsin missä tilassa olin ja rukoilin teitä polvillani pelastamaan minua häpeästä ja kurjuudesta sekä täyttämään lupauksenne. Vaan te siihen sijaan . . . toitte minulle ne onnettomat lääkkeet. Kokeuttomuudessani ja hätäyksissäni en tiennyt muuta keinoa kuin tottelin teitä ja niin . . . te tiedätte . . . ennen aikaa syntynyt lapsemme . . .

— Hiljaa, kuuletko! Tänne voi tulla ihmisiä. Tuossa on vielä viisi markkaa. Kyllä nyt riittää.

— Minulla on vielä tallella paperikääröt, jotka olivat lääkkeiden ympärillä. Ne on teidän käsialaanne ja myöskin muutamia teidän kirjeitänne olen säilyttänyt. Tahdotteko, että näytän ne viskaalille, vai an-

natteko enemmän rahaa? kysyi nainen kiusaten.

— Sinulla juoppolallilla niitä olisi tallella, jolla ei ole oikeaa asuntoakaan ollut vuosikausiin? Ja kuka sinua uskoisi? Eivätkä ne paperit toisekseen todista mitään. Tuossa on vielä viisimarkkanen, vaan tämä on viimeinen kerta, kun minä kärsin sinun rahan kuristamispyyteitäsi. Ellet tästäpuoleen jätä minua rauhaan, niin olen pakoitettu keinoihin, jotka varmaan eivät ole sinulle mieluisia.

— Että te uskaltaisitte minua suututtaa, vaikka tiedätte olevanne syyllinen tekoon, josta ette leikillä pääsisi oikeuden käsistä? Koettakaapa vain, niin kyllä minäkin näytän. Vielä niitä elää ihmisiä, jotka muistavat mitä Peipolan töllissä viisitoista vuotta sitte tapahtui ja miten te minut narrasitte pauloihinne.

— No mene nyt, jos sattuisi ihmisiä tulemaan, hätäili patruuni Stål.

— Vai on teillä nyt semmoinen kiiru päästä minusta erillenne. Kylläpä ette ennen kiirettä pitänyt, kun minä olin toisessa nahkassa, nuori ja kaunis, niin kuin kehuitte. Tämmöiseksi hylkiöksi olen minä teidän tähtenne tullut.

Samassa ilmestyi Paavo makasiinin ovelle tiedus-

tamaan oliko Maunu löytänyt etsittävänsä esinettä.

Patruuni Stål kuului silloin kuiskaavan jotain naiselle lautaseinän takana.

— Sata markkaa ellei tule lauantai-iltana Penttulan muorille — häneltä voin minä sen saada — niin menen puhuttelemaan viskaalia, kuiskasi naisen ääni.

— No katsotaan, jos täältä löytyisi jotain ruoan apua, murahti patruuni kovalla äänellä, että Paavosen kuulisi.

Patruuni Stål ilmestyi makasiinin samaan osastoon, jossa Maunukin oli, ja silmäiltyään hetken ympärilleen näki hän hinkalon päällä läjän palvattuja lihoja. Hän otti muutaman lihamurikan ja ojensi sen silmää salaisesti iskien naiselle, joka ei ollut kukaan muu, kuin sama rääsyinen, inhoittavan näköinen olento, jonka Maunu oli sattumalta nähnyt Tampereelle tultuaan Pyynikillä.

Nainen poistui viimein makasiinista.

Nyt vasta huomasi patruuni Stål Maunun makasiinin loukossa. Maunun näkeminen näytti hänestä odottamattomalta. Patruuni oikein säpsähti vaan koetti tekeytyä levolliseksi ja virkkoi:

— Noilta kerjäläisiltä ei saa rauhaa enää mitenkään, ellei niille jotain anna. Tuokin roisto tuli kerjäämään tänne ruokaa, ei kuulunut moneen päivään syöneen, ja päästäkseni hänestä erilleen, täytyi minun hänelle lihamurikka antaa.

Patruuni Stål oli näitä sanoja lausuessaan tarkkaan katsonut Maunuun saadaksensa selville, uskoi-ko Maunu hänen sanojaan, vai oliko hän kentiesi kuullut, mitä nainen oli uhkaillut taannoin lautaseinän takana. Maunu ei virkannut mitään, käänsi vaan päätään pois päin, niin että hänen kummastelevat kasvonsa eivät olleet patruunin näkyvissä.

Heti poistui patruuni makasiinista yhä muristen kerjulaisten tungettelevaisuutta, käskien Paavon, joka seisoj kartanolla makasiinin oven läheisyydessä, jollekin asialleen.

Maunun päässä risteili monellaisia ajatuksia. Hän oli kuullut täydellisesti patruunin ja tuon inhoittavan näköisen naisen keskustelun. Nyt kävi hänelle selväksi, miksi patruuni ennenkin oli puodistaan, silloin kuin siellä ei ollut muita, antanut tälle ryysyiselle naiselle paperikääröjä, joissa mitä lienee ollutkaan. Ja sen oli Maunu myös huomannut, että kun patruu-

ni milloin sattui näkemään tuon kurjan naisen, niin näytti se hänen tuntoaan jollakin tavoin töykkäävän, koska patruuni koetti päästä kokonaan häntä näkemästä. Naisen puheista oli Maunu käsittänyt, että patruuni oli aikoinaan tuon kurjan olennon viekoitellut. Ja jotakin perää mahtoi noissa kirjeissä ja papereissa olla, koska patruuni ei sallinut niistä enempää puhuttavan. Nainen oli kuiskannut myös jotain lapsesta ja kirotuista lääkkeistä y. m. Minnekkä oli lapsi joutunut ja millä tavoin? Olisikohan jotain kamalaa rikosta tapahtunut?

Maunu oli tällä tavoin saanut vihiä patruunin ja naisen salaisuuksista. Jotain rikollista varmaan oli tapahtunut, päätteli Maunu yksinään uskaltamatta kellekään hievahtaa, mitä makasiinissa oli kuullut.

Saman päivän illalla meni Maunu kylpemään erääseen kaupungin saunaan. Piletin myyjä neuvoi häntä menemään riisumahuoneeseen, joka vaatteesta tehdyillä verhoilla oli jaettu useampiin osiin. Riisuutuessaan kuuli hän hiljaista kuisketta verhon takaa. Joku henkilö samassa sattui rykäsemään, jolloin hän sen kuuli äänestä patruuni Ståliksi.

Maunu ihmetteli, että taasen oli tahtomattaan jou-

tunut kuuntelemaan isäntänsä salaisuuksia. Hän ei ensin välittänyt mitään verhon takana olevain kuiskeesta, vaan kun hän kuuli joitakin sanoja, jotka koskivat muutamia kirjeitä, niin hänen mieleensä juolahti aamullinen tapaus ja se sai hänet uteliaaksi. Maunu heristi korviaan ja sen verran hän kuuli, että patruuni pyysi pesijänaista — se oli patruunin kumppanina — toimittamaan hyvää palkkiota vastaan pois muutamia papereita Pinnin-Kaisalta. Se kuului olevan sen kurjan naisen nimi, joka saman päivän aamulla oli käynyt patruunia uhkailemassa ja rahaa kiristämässä.

— Helposti te ne saatte, menette vaan huomenna hänen luokseen ja viette vähän väkeviä mukanaan. Akka on niin närkäs väkijuomille kuin ajettu hevonen raittille vedelle. Siihen uppoaa rommia, viinaa tai mitä juomaa tahansa kuin lahoon kantoon. Saatte nähdä, että eukko on pian kumossa ja silloin voitte tarkastaa onko hänen säilössään jotain papereja. Tuokaa ne kaikki minulle, kyllä minä lopusta vastaan, jos tarvitaan. Eikä niistä mitään kysymystä tule tuollaisen retkun papereista. Ei kukaan häntä usko eikä ne paperit mitään merkillisiä ole, vaan

hän on peloitellut minua että hän on muka saanut jollain tavalla käsiinsä minun poikamiehen aikaisia kirjeitäni. . . niin arvaattehan, etten niitten soisi olevan vieraitten käsissä. Varmaan akka valehtelee kiskoakseen siten minulta rahaa, vaan tästä hänen metkustaan minä tahtoisin tehdä lopun, arvaattehan, ja sen vuoksi toimittakaa ne minulle, olipa niissä mitä hyvänsä, jos hänellä on sellaisia. Niinkuin sanon annan kyllä hyvän palkkion vaivoistanne ja tässä on jo käsi- rahaa. Näin kuuli Maunu isäntänsä hiljaa juttelevan pesijättärelle, joka auttoi patruuni Stålia pukeutumisessa. Sitte poistui patruuni Stål saunasta.

Kun Maunu palasi kylpymatkaltaan vähäiseen kamariinsa oli hän kuin kuumilla kivillä päivän tapahtumien takia. Häntä peloitti, että oli tahtomattaan sekaantunut patruuni Stålin salaisuuksiin, joista voi hänellekin olla kaikenlaisia ikävyyksiä. Kuka sen tiesi, mitä rikollisia vehkeitä patruuni Stållilla aikoinaan lienee ollutkaan, joiden ilmitulemista hän niin pelkäsi ja käytti kätyrinään tuommoisia ihmisiä saadaakseen pelätyt paperinsa takaisin. Se vielä teki Maunun aseman tuskallisemmaksi, kun hän ei uskaltanut kellekään hiiskua asiasta, vaan sai kaikki, mitä oli kuul-

lut ja nähnyt, painaa omaan pahkaansa, Toisille puotimiehille hän ei tohtinut hiiskua mitään ja vaarallista olisi ollu ilmoittaa asiasta viskaalillekaan tai poliiseille, sillä eihän hänellä ollut minkäänlaisia todistuksia ilmiantojensa toteen näyttämiseksi. Ja olihan patruuni Stål Leenan isä. Miten olisi hän voinut häpeää samalla tuottaa Leenalle, jota hän vieläkin rakasti. Vaan entäpä jos joskus nuo salaisuudet tulisivatkin ilmi ja silloin myös huomattaisiin, että hänkin oli niistä tiennyt? Sehän olisi vaarallista! Voitaisiin häntä syyttää tahallisten rikosten salaamisesta tai osallisuudesta niihin.

Hänen mieleensä juolahti viimein muuan keino. Hän päätti kirjeessä kysyä neuvoa enoltaan, joka nuorempana oli ollut asioissa patruuni Stålin kanssa ja siis varmaan tunsi patruunin luonteen lähemmin.

Hän kirjoittikin enolleen kirjeen, jossa hän takitilaan kertoi muun muassa, miten hän oli vakuutettu siitä, että varatuomari Hjerta oli paljas seikkailija, joka päästäkseen rahoihin käsiksi oli kosinut patruuni Stålin tyttärtä ja saanutkin myöntävän vastauksen, kuin myöskin miten hän odottamattaan oli kuullut insinööri Köllerin uhkaavan Hjertan jättää poliisien

käsiin, ellei tämä suorittaisi määräaikana erästä rahasummaa, jonka Hjerta varmaan oli hankkinut itselleen joko väärällä vekselillä tai muulla epärehellisellä tavalla. Vielä kertoi hän Hjertan salaperäisestä lähdöstä sekä miten hän tahtomattaan oli sekaantunut patruuni Stålin salaisuuksiin, kuullessaan hänen ja Pinnin-Kaisan keskustelua sekä miten patruuni oli palkannut erään henkilön varastamaan muutamia vaarallisia papereita mainitulta naiselta, jonka kanssa patruuni oli ollut rikollisissa väleissä. Hän kysyi lopulta neuvoa enoltaan, miten hänen olisi menetetävä. Kirjeen valmiiksi saatuaan pisti hän sen erään kirjan lehtien väliin ikkunalla aikoen seuraavana aamuna sulkea koteloon ja panna postiin.

Kun Maunu seuraavana aamuna hankkiutui lähtemään askareilleen huomasiikin hän, ettei hänellä ollut saapuvilla kirjekoteloita, joten kirje jäi edelleen kirjan sisään. Hän aikoi päivemmällä käydä kirjeen postiin toimittamassa, vaan hän sai jonkun esteen ja niin jäi se aamupäivänpostiin lähettämättä.

Kun Maunu iltahämärässä puodista meni huoneeseensa aikoen viimeinkin kirjeen toimittaa postiin, niin ei kirjaa, jonka lehtien väliin hän avonaisen kir-

jeensä oli pistänyt, enää löytynytkään ikkunalla. Hän luuli piaan käydessään hänen huonettaan siivoamassa nostaneen kirjan jonnekin muualle, jonka vuoksi hän sytytti kynttilän ja rupesi sitä etsimään.

Hänen etsiessään avautui ovi ja huoneeseen astui Leena pitäen erästä kirjoitettua paperiarkkia kädessään. Leenan kasvot olivat kelmeät ja hänen silmissään säihkyi raju mielenliikutus. Hänen huulensa vavahtelivat, kun hän ojenti paperiarkkia Maunuun päin ja kysyi:

— Oletteko te kirjoittanut tämän häväistyskirjeen?

Maunu oli hämmästyksestä aivan mykkä. Hän yritti ottaa paperin käteensä, vaan Leena samassa pelästyneenä veti sen lähemmäksi itseään ja hänen molemmat kätensä puristuivat lujaan paperiin kiinni.

— Ei, takaisin sitä ette saa, te kunnoton salapuri ja, ette väkivallallakaan. Vaan ettekö tunnusta, että se on teidän käsialaanne. Näettehän nyt, Maunu Kanerva, teidän käsialallanne kirjoitettuna, on tässä alla ja enollenne sen olette aikoneet, puhui Leena vihasta vavisten näyttäen varovasti paperiarkkia Maunulle.

— Miten se on teille joutunut... minä sen kyllä

kirjoitin . . . vaan uskokaa minua, en tarkoittanut mitään pahaa . . . En tiennyt mitä tehdä ja sen vuoksi päätin kysyä neuvoa enoltani, änkytti Maunu luoden katseensa maahan.

— Teillä ei olisi ollut mitään pahaa tarkoitusta? Kaunis vakuutus! Tuolla tavalla menette tahraamaan toisten ihmisten kunniaa ja mainetta, vaan voitteko vastata syytöksistänne, jos kirjeenne annetaan oikeuden tutkittavaksi? kysyi Leena luoden Maunuun tuikean, halveksivan katseen.

Maunu joutui yhä enemmän hämilleen ja pyysi hätäyksissään, että hän saisi kirjeensä takaisin, joka ei ollut kellekkään muille aiottu kuin hänen enolleen. Vaan Leena ei sitä antanut, sillä Maunun pitäisi oikeuden edessä vastaaman sanoistaan.

— Älkää Jumalan tähden puhuko semmoista. Te joudutte onnettomaksi ja samoin teidän isänne, sillä pyhästi vakuutan, että kaikki on totta, mitä kirjeeni sisältää. Minä olen omilla korvillani mainitut asiat kuullut ja tulen valallani ne oikeiksi vannomaan oikeudessakin. Kuka tietää mitä ikävyyksiä asiasta syntyi, hätäili Maunu pyytäen kirjettä takaisin.

— Teidän hätänne todistaa, että te pelkätte tut-

kintoa. Siis asia on teille kipeä . . . vaan minä en sitä siihen jätä, uhkaili Leena aikoen poistua kirjeen kanssa.

— Teillä ei ole oikeutta siihen kirjeeseen, se oli väärin, että se minun huoneestani anastettiin, muistutti Maunu.

— Luuletteko, että minä olen tämän käynyt täältä näpistämässä? Siis taasen teette uuden syytöksen. Vaan pankaa mieleenne, että vielä saatte katua lakkaamatta minua solvatessanne ja häväistessänne niitä, jotka minulle ovat rakkaita. Minä en ole varastanut tätä kirjettä teiltä, väitti Leena puhketen suuttumuksesta itkuun. En, en, minä en ole sitä ottanut, vaan pikku sisareni kun se kävi noutamassa teille lainaamaansa kirjaa minulle takaisin huoneestanne, niin sen lehtien välistä tämän löysin. Onko se muiden syy, että hävyttömiä kirjeitänne piiloitatte ihmisiltä ottamainne kirjain väliin ja sillä tavoin ilkeät kujeenne tulevat ilmi. Vaan tästä hävyttömyydestänne saatte vielä tekemistä, pankaa se mieleenne minua kirjeenne varkaaksi soimaaja. Samassa syöksyi hän kirje kädessään ulos ja ennen kuin Maunu ehti tointua hämmästyksestään kiiti Leena jo kartanon toisel-

la puolen ja katosi asuinrakennuksen pääkäytävään.

Maunu mietti, mitä hän oli oikeastaan Leenalle puhunut. Eihän hän kumminkaan ollut Leenaa syyttänyt kirjeen varkaudesta. Miten ilkeästi selitettiin hänen sanojaan. Miksi ei hänellä ollut syytä sanoa, että kirje oli hänen huoneestaan otettu, sillä hänen tietämättäänhän se sieltä hävisi ja joskin ei suorassa tarkoituksessa niin tuon omituisen sattuman kautta se siten joutui vääriin käsiin.

Hän alkoi epäillä, tokkohan Leena olikaan niin rakastettava luonteeltaan, kun hän oli kuvitellut mielessään. Jo ennenkin oli hän tämän ikävän havainnon tehnyt, vaan rakastettavan olennon viatkin rakkauten hurmaustilassa ollessa eivät tunnu loukkaavilta, päin vastoin näyttävät jonkinmoisilta avuilta nekin. Mutta nyt Leena aivan tahallisesti oli väärentänyt hänen sanansa ja väittänyt, että hän syytti Leenaa ilkeästä teosta.

Maunu oli varma siitä, että Leena vei kirjeen isälleen luettavaksi tai oli jo sen näyttänytkin hänelle. Mitä siitä seuraisi. . . . sitä ei hän paljon uskaltanut ajatellaakaan.

— Patruuni käski Maunu-herraa konttooriin heti.

Mitä hänellä lieneekään asiaa, kun niin olivat silmät pullistuksissa, ilmoitti renki-Paavo ovelta.

Maunu läksi kulkemaan kartanon poikki. Hänen ruumistaan karsi niin kylmästi.

— Sinäpä olet aika velikulta, kun ihmisten selän takana punot tällaisia kujeita, virkkoi patruuni Stål, koettaen hillitä vihansa puhkeamista.

— Sinut on jo ennenkin tavattu ilkeistä vehkeistä, vaan näin kauvas en olisi osannut sinun järjelläsi osattavan mennäkään, jatkoi patruuni. Tiedätkö sinä oikeastaan, mitä siitä seuraisi, jos minä sinun haastaisin oikeuteen tämmöisten minua ja minun perheeni arvoa alentavien parjausten ja herjausten levittelemisestä. Häh! Suus kiinni! Jos minä nyt tekisin oikein, niin minä heti antaisin sinulle tästä ensinnäkin. (Patruuni näytti vahvaa keppiään kirjoituspulpettinsa sivulla) ja vetäisin sinut heti vastaamaan sanoistasi, veijari.

— Se on kaikki totta, mitä olen kirjoittanut. Minä kuulin omin korvin, mitä te juttelitte saunassa ja pyysitte pesijättären anastamaan Pinnin-Kaisalta muutamia papereita. Myöskin kuulin minä, mitä te puhuitte saman Pinnin-Kaisan kanssa makasiinissa, puhui

Maunu rohkeasti katsoen patruunia suoraan silmiin.

Patruuni oli käynyt kalman kalpeaksi. Suuttumus ja pelko taistelivat hänen povessaan.

— Ja vaikka se olisikin tuhannen kertaa totta, niin millä sinä sen toteen näytät, ilkimys? Kukaan sinua ei usko. Vaan toisekseen on kaikki sinun omia juttujasi, jotka olet itsestäsi saanut päähäsi. Mutta minä voin toteen näyttää sen, että sinä olet kaiken talvea punonut juonia minun perhettäni vastaan, levitellyt halventavia juttuja minusta ja varatuomari Hjertasta. Etpä ole säästännyt edes tyttäreni mainetta. ja tässä on muuan selvä todistus, omalla käsialallasi kirjoittama häväistyskirjeesi. Kyllä minä sinulle linnan ovet auksi saan jos tahdon. Sinä olet ruvennut taistelemaan minua vastaan, vaan saadaanpa nähdä kumpi meistä jää lyhemmälle säikeelle. Kelvoton, laputa tiehesi ja heti paikalla minun talostani. Ellet ennen klo 9 illalla ole luitasi korjannut, niin kyllä minä kyytimiehet laitan. Häväistyskirjeesi pidän toistaiseksi tallessani.

Näin sanottuaan läksi patruuni Stål sisähuoneisiin paiskaten ovea jälkeensä niin että akkunat helähtivät.

Maunu tiesi nyt, että hänellä ei ollut muuta neu-

voa kuin lähteä pois talosta. Paikkansa menettäminen ei häntä niin surettanut, vaan se että häntä niin väärin oli ymmärretty kaiken aikaa tässä talossa ollessaan. Kaikki hänen hyvätkin tarkoituksensa olivat omituisten seikkain takia esiytyneet aivan väärässä valossa. Mitään vainoomistarkoituksia ei hänellä ollut Leenan isää kohtaan, joskin noudattaen sydämensä ääntä ei olisi sallinut Leenan joutua arvottoman henkilön verkkoihin.

Loukatulla tunnolla käveli Maunu pitkin Tampeleen katuja iltapimeässä. Eräs voimakas ääni soi hänen korvissaan: Mene ja ilmoita viskaalille, kaikki mitä tiedät patruuni Stålin salaisista hommista. Se oli loukatun, vääryyttä kärsineen itserakkauden koston tunne. Voit myös samalla ilmoittaa, mitä kaikkia näit patruuni Stålin kaupanteossa maalaisukkojen kanssa, puhui sama tunne, juhtaen muistoon, että tuo väärä paino, jolla voita ostaessa punnittiin, vielä oli makasiinissa. Vaan eräs toinen tunne soi vielä voimallisemmin hänen korvissaan. Se oli se tunne, joka hänet oli pysyttänyt lämpimänä Leenaa pelastaessaan Pyhäjärven jäisestä hyhmästä Tapaninpäiväiltana. Ei, mitään ikävyyksiä ei hänen tähtensä saisi

tulla Leenalle eikä Leenan tunnottomalle, tyllylle isälle, jonka povessa kiitollisuudelle muille jaloimmille tunteille ei näkynyt olevan rahtuistakaan sijaa. Tämä tunne sai voiton ja yhä valtavammin pani se sydämen sykkimään. Vaikk’ei häntä ikinä oikein kästettäisi, niin Maunu päätti tyytyä kohtaloonsa.

Kävellessään kaduilla muistui hänen mieleensä talo, jonne hän oli osautunut vilusta puolikuolleena mainittuna merkillisenä iltana ja jossa häntä silloin talonväki ystävällisesti hoiti, vaikka olivat hänelle aivan tuntemattomia ihmisiä.

Tänne päätti hän mennä. Kenties siellä ainakin ensi yöksi saisi yösijan, sillä paljon muitakaan tuttuja ei Maunu ollut kaupungissa vielä hankkinut.

Talon väki ottikin Maunun ystävällisesti vastaan ja lupasi hänelle yösijan. Kummissaan vain olivat kun Maunu näytti niin harvapuheiselta, eikä oikein heidän mielestään tyydyttävästi selittänyt, miksi hän ei kauppias Stålilla ollut viime yötään.

Kun Maunu hetken kuluttua meni noutamaan kappineitaan ja niiden kanssa läksi vähäisestä, entisestä huoneestaan kartanon perällä, niin näki hän pääsisäänkäytävän rappusilla Leenan seisomassa. Hän

nosti lakkiaan jäähyväisiksi ja pyysi anteeksi, jos tahottomattaan oli tullut hänen mieltään pahoittaneeksi, vaan Leena käänsi hänelle selkensä ja katosi rapuilta.

Sekö lienee vaikuttanut, että taakkansa, joka sisälsi hänen pukimiaan, tuntui Maunusta tavattoman raskaalta. Lähettäen saapui hän kaupungin laidassa sijaitsevaan kortteeritaloon, jossa hänelle yösija oli luvattu.

Raskas, kiveä kovempi oli Maunun pään alusta sinä yönä. Hän eli ajatuksissaan uudelleen kaiken sen ajan tapahtumineen ja vaiheineen, minkä hän oli kauppias Stålin talossa. Suruisia muistoja, kovia kokemuksia jäi vaan tältä ajalta mieleen. Vaan hän olikin kokemuksen koulussa.

* *
*

Kun Maunu seuraavana aamuna havahtui, paistoi aurinko jo akkunaverhojen lomasta huoneeseen. Hänen kulmiaan pakotti hirveästi ja päässä jyski kuin hamarilla alasimeen taottaessa sydämen joka tykytyksellä. Hän aikoi hypähtää ylös vuoteelta, vaan kummallista, ruumiin jäsenet eivät ottaneetkaan to-

tellakseen tahdon käskyä. Ne olivat kuin kangistu-
neet, turtuneet ja paloivat kuin tulessa. Hän kurot-
ti kätensä vesituoppia kohden sammuttaakseen jano-
aan, vaan hervotonna vaipui käsikin vuoteen laidalle
ja tämä liikahdus synnytti ruumiissa suurta kipua.

Suurella ponnistuksella pääsi hän viimein vuo-
teellaan istuilleen. Nyt tunsu hän selvään, että hän oli
kipeä, sillä päätä pakotti ankarasti ja kuumat väreet
virtailivat hervottomissa jäsenissä. Vesilasi, jolla hän
koetti jäähdyttää polttelevaa kurkkuaan, vapisi hä-
nen hervottomassa kädessään.

Hän koitti ajatella eilispäivän tapahtumia, vaan
ajatusvoimakin tuntui jähmentyneen.

Kauvemman aikaa istuissaan vuoteellaan alkoi-
vat huonekalut pyöriä hänen silmissään ja pää, joka
tuntui niin raskaalta, veti häntä kumoon. Hänen täy-
tyi painautua uudelleen vuoteelleen.

Maunu oli ajatellut yön vaan vietettyään matkus-
taa äitinsä luo maalle ja vielä nytkin toivoi hän het-
ken aikaa levättyänsä voivansa matkaan lähteä, vaan
päivän kuluessa kuume hänen ruumiissaan yhä yltyi
niin että hänen täytyi jäädä vuoteen omaksi. Hän oli
huolissaan siitä, että oli tullut vieraiden ihmisten vas-

tuksiksi, vaan talon ystävällinen emäntä käski hänen sellaiset ajatukset kerrassaan karkoittamaan mielestään.

Toisena aamuna Maunu tunsi, ettei hänestä ole matkalle lähtijää tiesi kuinka pitkään aikaan. Kuume oli kohonnut tavattomassa määrässä ja voimat kokonaan kadonneet niin ettei hän omin voimin saanut vesitilkkaa suuhunsa. Hän pyysi talonväkeä kirjoittamaan hänen tilastaan äidilleen. Sen se tekikin ja ensi posttiin lähetettiin kirje Maunun äidille.

Viikon päivät oli Maunu jo virunut vuoteen omiana taistellen kovan kuumeen ja sen synnyttämien kipujen käsissä. Kuume oli väliin kohonnut niin suureen määrään, että hän menetti tajunsa ja houraili. Pari viimeistä päivää oli hän hourailut melkein yhtämittaa, jonka vuoksi talonväki jo tuli levottomaksi, kun Maunun kotoa ei alkanut mitään kuulua. Talon emäntäkin viimein alkoi käydä neuvottomaksi sairaan takia, joka oli aivan outo eikä tietty, onko hänellä muita sukulaisia lähitienoilla, joille voisi asiasta ilmoittaa, kun Maunun kotoa ei saapunut mitään tietoa. Hän neuvoi miestänsä menemään asiasta ilmoittamaan patruuni Stållille, vaan tämä ei ollut tietääk-

seenkään Maunun sairaudesta. Se ei kuulunut häntä liikuttavan. Näyttipä vaan närkästyvän, kun häntä tultiin vaivaamaan Maunun tähden.

Vihdoin lauantaina saapui Maunun äiti Tampereelle kotoaan. Muassaan oli hänellä Aina, joka kai-kin tavoin oli pyrkinyt päästä kaupunkiin saatuaan kuulla, että Maunu oli arveluttavasti sairastunut.

Maunu houraili kuumeen käsissä, kun hänen äitinsä ja Aina ilmestyivät sairashuoneeseen.

Epätoivo kuvastui murheellisen äidin kasvoilla nähdessään poikansa vuoteen omana ja saamatta häneltä yhtään järjellistä sanaa. Hän kumartui vuoteen yli ja huusi Maunua nimeltään, vaan sairaan kuumesta hehkuvat silmät tuijottivat vaan kattoon ja hän höpisi itsekseen jotain, josta muut eivät käsittä-neet.

— Maunu, minun rakas poikani, etkö tunne äitiä, äitihän se on, joka on tullut tänne sinun luoksesi, puheli Maunun äiti itkeä tyrskien, vaan sairas ei näyttänyt laisinkaan tajuavan, mitä hänen ympärillään tapahtui.

Aina seiso i vuoteen ääressä jalkopuolella ja pyyhki kotikutoisella esiliinallaan kyyneleitä silmistään.

Lääkäri oli vast'ikään käynyt sairaita katsomassa ja määrännyt uusia lääkkeitä. Talonväki oli näet pitänyt huolta siitä, että Maunu parin päivän perästä sairastumisestaan sai lääkärin hoitoa. Tänään oli hän käynyt viimeksi ja sanonut talonväelle, että tauti on saanut arveluttavan käänteen. Kuume kuului kohonneen korkeimmilleen ja ellei se heti alene, niin loppu on lähellä, sillä sairaan voimat olivat jo kokonaan riu-tuneet.

— Ruiskuttakaa tuonne, tuonne, ettekö näe, missä tuli on irti. . . Nyt se polttaa. . . se polttaa! Hoi! Kas! Minä en ole niin sanonut. . . Se ei ole tosi. . . Te ette minua käsitä. . . Se kirje. . . niin kirje. . . Nyt se polttaa. . . se polttaa. . . ruikutti Maunu houreissaan vuoteella.

— Maunu rukka, missä se polttaa? kysyi äiti hellästi, lykäten sivulle Maunun otsalle valunutta tukkaa ja piti toisessa kädessään Maunun kättä.

Sairas riuhtasi kätensä irti ja pani sen sydämmelensä huutaen kuumeen käsissä käheäksi tulleella äänellään taasen: se polttaa. . . polttaa!

Uudet lääkkeet saapuivat pian apteekista ja niitä annettiin sairaalle. Illan tullessa näkyi sairaas tulevan

yhä levottomammaksi. Hänen ihonsa oli niin kuuma, että se oikein poltteli, kun kädellä silitti.

Maunun äiti ja Aina vaalivat huolellisesti sairasta. Heillä ei näkynyt olevan paljon toivoa sen eloon jäämisestä. Maunun äiti ei tätä epätoivoaan salannut. Hän valitti katkerasti itkien, että oli päästänytkin Maunun kaupunkiin. Maalla ei varmaankaan hän olisi näin vaaralliseen tautiin sairastunut ja elänythän se olisi Maunu muunkin toimeentulon puolesta siellä maallakin. Muutenkin oli poika niin vieraantunut kodistaan, kun joutui kaupungin oloihin, valitti äiti.

Myöhä oli jo käsissä lauvantai-iltana. Tuon tuostakin muutteli äiti ja Aina kylmiä kääreitä ja jäitä vuoteella hourailevan sairaan ohimoille. He eivät jutelleet enää montaa sanaa, vaan kuuntelivat henkeä pidättäen sairaan tuskallista hengitystä. Aina ei ollut monella sanalla ilmaissut mielentilaansa. Hänen povessaan oli toivo viimeiseen asti, vaan nyt näytti hänenkin toivonsa ajautuvan karille. Miksi olikin kirje, jossa ilmoitettiin Maunun sairastumisesta, ensin mennyt epäselvän osotteen takia väärälle seudulle, tehnyt mutkan ja sitte vasta saapui liian myöhään Maunun kotiin.

Ei hän ollut osannut aavistaakaan, silloin kuin Maunu läksi maalta kaupunkiin, tapaavansa Maunun tällaisessa tilassa. Lapsuuden leikkitoverin kuolinvuoteen äärellekö hänen piti rientää kaupunkiin?

Kauppias Stålin talossa olivat kaikki huoneet valaistut. Siellä näet vietettiin Leenan ja varatuomari Hjertan kihlajaisia, joiden johdosta patruuni oli toimeen pannut juhlalliset kekkerit. Huoneet kuhisivat täynnänsä vieraita, koko vapaakaupungin kerma tai valiojoukko.

Leena kulki sulhasensa sivulla ympäri salia vastaanottamassa tuttujen onnentoivotuksia, joita sampanjalasien kilistessä niin runsaasti jaeltiin joka taholta. Tulevan „sinatyörskän” malja kostutti kaikkien hymyileviä huulia.

Miten onnellisena ja ilosta säteilevänä hän esiintyi komean sulhasensa sivulla. Ei vähäinkään ajatus sen illanmuistoista, joka ensin oli kihlajaisiksi aiottu, näkynyt sumentavan hänen viehättäviä, sydämen hyvyttä ilmaisevia kasvojaan. Niin — jalosydämislä hän ainakin tänä onnellisena iltanaan näytti. Ja pinnaltaan voi sameakin lähde esiintyä kirkkana.

* *

*

Kauvan aikaa oli Maunu häilynyt elämän ja kuoleman rajalla. Viimeinkin voi lääkäri vakuuttaa, että hän oli pelastettu elämälle.

Ainan oli pitänyt lähteä kotiinsa ja Maunun äiti oli jäänyt kaupunkiin hoitamaan ankaran taudin käsistä vitkalleen toipuvaa poikaansa.

Maunun äitiä huoletti suuresti, kun Maunu yhä edelleen pysyi niin mykkänä. Äitinsä hellimpiinkin äidillisen rakkauden osotuksiin ei hänellä ollut monta sanaa sanottavaa. Päiväkaudet nähtiin hänen kasvoillaan välinpitämättömyyden leima, hän eli vain kuin omaa elämistään ajatuksissaan eikä juuri mikään, mitä hänen ympärillään tapahtui, näyttänyt kiinnittävän hänen huomiotaan puoleensa.

Huolestunut äiti koitti ottaa selkoa Maunun mielentilasta ja mitä ajatuksia Maunu oikeastaan mielessään hautoi, vaan Maunu kätki huolellisesti syyt mielentilaansa. Hän ei antautunut laisinkaan puheisiin asioista, jotka olisivat mahdollisesti ilmaisseet, mitä hän niin huolellisesti piiloitti povessaan ja mietiskeli lakkaamatta, pysyen kylmänä, tunteettomana kaikel-

le muulle.

Lääkärillekin oli Maunun äiti asiasta puhunut, vaan tämä selitti Maunun silminnähtävään välinpitämättömyyteen olevan syynä aivokuumeen aikaan saaman aivojen hermostumisen, joka kyllä sopivalta hoidolla ohi menisi. Parasta olisi, ettei siitä oltaisi tietääkseenkään eikä sairaalta itseltä liiaksi tiedusteltaisi syytä alakuloisuuteensa, vaan ystävällisyydellä koetettaisiin voittaa sairaan luottamusta ja elämän halua.

Kun Maunu voimistui sen verran, että kykeni vähän liikkumaan, ehdotti äiti, että molemmat lähtisivät viimeinkin kaupungista kotiin maalle. Maunu ei tätä tuumaa vastustanut, vaan ei näyttänyt suuresti olevan siitä iloissaankaan, niinkuin äiti oli odottanut. Ja vaikka Kuuselan Taneli, josta Maunu lapsena oli paljon pitänyt, oli tullut heitä kotiin noutamaan, ei Maunuun tämän vanhan, kotiseudun hyvän tutun näkeminenkään tehnyt mitään vaikutusta. Hän oli välinpitämätön ja kuivakiskoinen kuin ennenkin. Maunun äidin sydämeen pisti katkerasti poikansa välinpitämättömyys, joka näkyi muodostuvan kerrassaan tunnottomuudeksi, vaan hän salasi mieli-

haikeansa, sillä kentiesi se oli, niinkuin lääkärikin sanoi, seuraus ankarasta, ajatusvoimia ja tunne-elämää hervauttavasta aivokuumeesta.

Kotiin tultuaan huomattiin tuon haluttomuuden ja kyllästymisen kaikkeen vaivaavan Maunua yhä edelleen. Ei hän etsinyt muiden seuraa ja jos milloin oli vanhain tuttavienkin parissa, ei hänellä ollut juuri mitään puhumista. Omista oloistaankaan Tamperella ei hänen kuultu koskaan sanaakaan hiiskuvan ja jos ken sattui niistä häneltä jotakin kysymään, niin antoi hän tyytymättömän näköisenä kierteleviä vastauksia ja käänsi puheen toisaalle. Hän voi istua tuntikaudet kotituvan ikkunan ääressä ja katsella lumisinkaleitten levotonta tanssia ulkona tai hangella keväisen auringon synnyttämiä valohelmiä.

Aina oli ensimmältä usein käynyt Maunun kotona ja näytti iloitsevan Maunun toipumisesta. Hän ei salannut iloaan ja sanoi toivovansa, että Maunukin jälleen olisi yhtä iloinen ja reipas kuin ennenkin, kun ensin täysin tervehtyy taudin jättämistä seurauksista. Vaan Maunun umpimielisyys ja välinpitämättömyys vaikutti sen, että Ainan käynnit Maunun kotona harvenivat. Hän näytti loukkaantuvan kun hänen osa-

nottavaisuuttaan niin palkittiin.

Oli jo kevätpuoli. Purot lirisivät vapaina mäkien rinteillä, jotka jo alkoivat paljastua lumesta. Talven tuimat tuulet olivat käyneet lauhkeiksi kevätlöyhkäyksiksi ja aurinko herätti vähitellen eloon talviuudessa nukkuvan luonnon. Pääsiäinen oli käsissä.

Kylän nuoriso oli päättänyt tehdä pääsiäis-aamuna yhteisen hankiretken urpien hakua varten. Olihan se vanha tapa ja talven hanget vetelivät jo viimeisiä virsiään.

Pääsiäislauvantai-iltana tuli Aina Maunun kotiin ja kertoi, miten toiset nuoret olivat tuumineet seuraavana aamuna lähteä Pyhävuorelle urpien hakuun.

— Tietysti sinä Maunu tulet mukaan. Minä tulen tänne sinua noutamaan jo kello 4 aikana, vaan olet-han silloin jo valveilla, ellet, niin kyllä sinut hereille saan niin kuin ennenkin, jutteli Aina iloisena.

— Mitäpä asiaa minulla sinne on, murahti Maunu kääntäen kasvonsa Ainasta pois päin.

— Sitä jota muillakin. Tuothan toki pääsiäisurpia vanhalle äidillesi — jos et muille, muistutti Aina harmistuneena.

— Menethän toki, Maunu, Ainan kanssa muiden

mukana. Kävittehän joka pääsiäisaamu ennenkin ja Aina laittoi joka kerran niistä niin sieviä pääsiäisko-ristuksia meille ja omaan kotiinsa, sekaantui Maunun äiti puheeseen.

— Kun Maunu ei virkkanut enää sanaakaan, vaan katseli ainoastaan akkunasta ulos iltahämärään, nousi Ainakin rahilta lähteäkseen kotiinsa.

— Sinä olet tullut niin kummalliseksi, Maunu. Ei sinua enää tunne samaksi ihmiseksikään, kuin ennen kaupunkiin menoasi. Vaan kyllä minulta vast'edes kaupungin herrat rauhan saavat. Hyvästi täti, kyllä minä teille urpia tuon niinkuin ennenkin, sanoi Aina ja pujahti ulos tuvasta.

Maunu säpsähti, kun tuvan ovi narahti kiinni Ainan poistuttua. Hänestä tuntui nyt vasta kuin hänelle olisi ikipäiviksi jotain mennyt lukkoon. Vaan eihän hän voinut sitä auttaa.

— Sinä olet tosiaankin, Maunu, kerrassaan muuttunut, mikä sinuun lienee mennytkään siellä Tampe-reella. Olet kaikille niin kylmäkiskoinen, että oikein ikäväksi käy. Nyt ja monesti ennen olet pahoittanut Ainankin mielen, vaikka Aina varta vasten tuli kaupunkiin sinua hoitamaan ja aina on ollut sinulle hy-

vä, tosiystävä. Vaan sinä olet melkein kiittämätön ja katkeroitat vanhan äitisikin päivät. Monta katkeraa hetkeä minä olen saanut niellä sinun tähtesi viime aikoina, vaan minä olen kaikki kärsinyt, kun olen toivonut, että vielä tulet entiseslesi. Mikä sinun viimein periikään, kun minun pääni murheesta hautaan kallistuu, valitti äiti itkeä nyhkyttäen.

Näin suoraan ei ollut Maunun äiti puhunut pojalleen koko sinä aikana, minkä Maunu oli ollut kotona.

— Antakaa anteeksi, äiti rakas, en tiedä itsekään, mikä nurja henki minua vaivannee. Vaan totisesti en ole tahallani teidän mieltänne pahoittanut, sillä en ole ennen tiennytkään, että te olette niin kovin kärsinyt minun tähteni, rukoili Maunu vesissä silmin.

— Miksikä et saata äidille uskoa salaisia surujasi? Olisihan se helpompi itsellesi, sillä tiedäthän että äitiäsi osaa ottaa sinun suruihisi. Ei kellekään maailmassa sinun onnesi ole niin kallis kuin äidillesi, pitäisihän sinun se tietää.

— Äiti rakas, kyllä siitä olen vakuutettu. Vaan älkää minulta tiedustelko mitään, en voi sanoa, eikä minulla ole mitään sanottavaa. Vaan minä koetan tästä puoleen voittaa ikävän luontoni, en tiennyt, että siitä

niin paljon kärsitte.

Sen enempiin selityksiin ei Maunu nytkään antautunut.

Maunun äiti arvasi, että jokin salainen haava oli auki Maunun sydämessä, vaan mistä se oli johtunut, sitä ei huolehtiva äiti saanut selville. Mitään häpeällistä se ei kumminkaan mahtanut olla, sillä olihan äiti tuntenut poikansa luonteen niin tarkoin ennen tämän kaupunkiin menoa.

Vaan kuka sen tietää. Onhan niin moni nuorukainen puhtaalla tunnolla lähtenyt maailman viettelysten pyörteisiin lapsuuden viattomasta kodista ja ennen pitkää eksynyt harhateille. Äidin sydäntä väritytti näin ajatellessa. Olisiko hänen turmeltumaton, maailman pahuudesta mitään tietämätön poikansa tullut saastutetuksi kaupunkielämän loalta. Ei, se ei voinut olla mahdollista, jokin muu salainen murhe varmaan kalvoi Maunun sydäntä.

Pääsiäispäivänä saapui Maunun eno Maunun kotiin vieraaksi. Tämä oli iloinen tapaus Maunun kotona. Maunukin näytti hetkeksi unhoittavan umpi-mielisyytensä rakkaan sukulaisen parissa, jota hän ei ollut tavannut pariin vuoteen. Varsin mielissään oli

Maunun äitikin saadessaan ainoan, elossa olevan lähimmän sukulaisensa, veljensä, vieraakseen ja nähdessään, että Maunukin oli nyt paljon avomielisempi ja iloisempi kuin ennen, joskin tuo surumielinen ilme hänen kasvoillaan pysyi enonsakin kanssa jutellessaan.

Maunun äiti jutteli veljelleen kaikki huolensa ja miten Maunu oli kerrassaan kuin muuttunut toiseksi ihmiseksi kaupungissa ollessaan. Joskin siihen osaksi lienee syynä se, ettei hän ole vielä perin pohjin toipunut entiselleen ankarasta taudistaan, niin jotain muutakin varmaan oli Maunun alakuloisuuteen syynä, selitti Maunun äiti veljelleen.

— Ole huoleti, kyllä minä pojan siitä taudista parannan. Ei se niin vaarallista taida olla, lienee vaan hiukan kärventänyt siipiään jonkun petollisen virvatulen lähelle lentäissään. Kyllä minä ne tuskat tunnen — niin — nuoret on nuoria, nuoruus ja hulluus, vaan vanhuus ja viisaus, laverteli eno nauraen, taputtaen sisartaan olkapäähän.

— Minä uskon, että se on jotain vakavampaa laattaa, vaikka en ole onnistunut selville saamaan. Hän salaa niin huolellisesti kaikki tunteensa, valitti Mau-

nun äiti.

— No sepähän nähdään, vaan kaikissa tapauksissa pitää Maunun päästä johonkin toimeen, se on paras lääke. Olikin vallon hyvä, että Maunu on nyt vapaa entisestä paikastaan, sillä minä tarvitsen nyt luotettavaa apulaista ja Maunu on siihen omansa. Sitä varten oikeastaan tänne tulinkin, että tuumitteleisin sinun ja Maunun kanssa siitä asiasta. Jos hän olisi ollut vielä Stålinkin palveluksessa, niin olisin minä hänet työtoverikseni pyytänyt, minä näet tarvitsen nyt häntä välttämättömästi, selitti eno.

— Vaan eihän Maunusta vielä ole maanmiehen töihin eikä poika niitä ymmärrä, väitti Maunun äiti.

— Semmoisiin toimiin en häntä tarvitsekaan. Minä jätän itsekin maantytöt toisten hoitoon ja rupean hommaamaan muuta.

Suurin silmin oli Maunun äiti kuunnellut veljensä kertomusta.

— Niin, minä olen ruvennut kauppaliittoon erään ulkomaalaisen kanssa, jolle minä rupean lähettämään muutamia meidän maamme tuotteita ja niiden ostoa varten perustan piakkoin kaupan Tampereelle. Tämän liikkeen yhteydessä tulen tietysti harjoitta-

maan kaikellaisten muidenkin tavarain kauppaa, sekä myyntiä että ostoa. Maunu on jo vähän tutustunut kauppa-alalle ja häneen minä voin muutoin kaikissa asioissa luottaa, jonka vuoksi olen varsin mielissäni, että hän nyt sattui olemaan vapaa uuteen toimeen astumaan. Ei kait sinullakaan ole mitään sitä vastaan sanomista, sillä minä maksan hyvän palkan, jos liike rupeaa menestymään, ja muuten kohtelen häntä kuin hän olisi oma lapseni. . . Kaarlo raukka. . . häntä en voi koskaan unhoittaa enempiä kuin hänen äitiäänkään, rakasta Elli-vainajaani. Kun edes olisin saanut pitää lapseni, vaan. . . senkin armoton tuoni korjasi, lausui eno melkein kuiskaamalla ja väräjävä kyynelel tipahti hänen parrakkaalle poskelleen silmäripsistä.

— Yhäkö sinä suret rakkaita vainajiasi, Topias? Johan siitä on niin pitkä aika, eikä se suru auta. Rasitat vaan itseäsi. Täytyy tyytyä Jumalan tahtoon, lohdutti Maunun äiti veljeään.

— Ainahan ne mieleen muistuu, rakas sisko, vaan jätetään ne sikseen. Mutta mitäs muutoin ajattelet minun esityksestäni?

— Enhän tuota tiedä. Kyllä minä en suinkaan si-

tä vastusta, tiedänhän, että tarkoitat Maunun parasta, sillä sinähän olet hänen ainoa lähin omaisensa, vaan minä pelkään, ettei Maunulla ole enää halua kauppalalle. Hän on tainnut saada siitä kyllänsä, minkälaista se lieneekään ollut siellä Stålilla.

— Suoraan sanoen kyllä minäkin kaduin jälkeen päin, että tulin häntä sinne hommanneeksi, vaan en hän minäkään tiennyt, minkälaiseksi Stål on muuttanut siitä, kuin minä hänet tunsin. Ei hän ole juuri hyvissä kirjoissa rehellisten liikemiesten piireissä. Vaan sen olen saanut tietää vasta jälkeen päin. Minä tunsin hänet nuoruudessani ja silloin ei hänen mainettaan ja luonnettaan vastaan ollut kellään mitään muistuttamista. Vaan kyllä minä pojan saatan toisiin ajatuksiin tässä suhteessa, kun vaan sinä siihen myönnyt, vakuutti Maunun eno.

Pääsiäispäivät viipyi eno Likolahden torpassa, Maunun kodissa. Tällä ajalla koitti eno Topias salavihkaa silmällä pitää Maunua saadakseen selville, oliko hänen äitinsä puheissa niin paljon perää, vai olivatko hänen äitinsä huolet liioiteltuja. Eno Topias ei kertakaan kajonnut suoranaisesti Maunun oloon kauppias Stålin palveluksessa, vaan jutteli ja laverteli muita

asioita odottaen, että Maunu itse joskuskaan sattuisi siitä puhumaan. Vaan ei Maunukaan sinne päinkään kertaakaan puhetta kääntänyt. Sen hän kumminkin huomasi, ettei Maunu aivan entisellään ollut, joskin koetti näyttäytyä iloiselta enonsa seurassa.

— No, Maunu, mitäs sinä pidit kauppatoimista? kysäsi kerran eno suoraan Maunulta katsoen häntä silmiin.

Maunu ei tähän vastannut mitään.

— Taisit olla hyvinkin mieltynyt siihen, vai mitä? jatkoi eno tiedustelujaan.

— Eivät minua ne miellyttäneet, murahti Maunu.

— Sepä kumma! Ja mikä siihen oli syynä?

— Sillä alalla on niin paljon vastenmielistä. Täytyy valhetella ja . . . pettää ostajia.

— Ohoh! Miksi sillä alalla pitäisi enemmän valhetella kuin muissakaan toimissa? Sinäpä olet saanut varsin nurinpuolisia ajatuksia kauppaliikkeestä, väitti eno nauraen.

— Esimerkiksi pitää ostajille uskotella, että tavara maksaa kauppiaille itselle enemmän kuin minkä hän myyjältä saapi. Eikös se ole suoraa valhetta? Ja sitte nylkevät kauppiaat liikaa voittoa. Paljon muu-

takin epärehellisyttä sillä alalla on, vakuutti Maunu vakavasti.

— Kenties olet saanut sen käsityksen niistä henkilöistä, joiden kanssa tällä alalla ensiksi jouduit tekemisiin. Vaan eikös ole väärin tuomita koko kauppasäätyä epärehelliseksi, jos jotkut yksityiset sellaisia olisivatkin. Myönnän kyllä, että tällä alalla harjoitetaan paljon petosta ja epärehellisyttä, vaan löytyy niitä tunnollisiakin ja kunnioitusta ansaitsevia kauppiaita, sen vakuutan kunniasanallani ja siihen saat täydellisesti luottaa, sillä kyllä minä luulen enempi kokeneeni tässä maailmassa kuin sinä. Vaan onko sinun mielestäsi sitte koko kauppatoimi häpeällistä? kysyi eno uudelleen.

— Jos ei juuri niinkään, vaan toisilta ihmisiltä voittoa kiskomalla kauppiaat kumminkin tavalla tai toisella elävät, intti Maunu.

— Jahah. No oletko ensin hyvä ja tuot tuolta uunin laidalta minulle tulitikkulaatikon. Kiitos! Mistä te näitä tulitikkuja saatte, ettehän vain, sinä ja äitisi, näitä itse valmista? Ei, tässähän onkin laatikossa tehtaan leima. Vaan käypikö äitisi itse näitä laatikoita tehtaasta noutamassa? uteli eno aivan tosissaan.

Maunu katsoi kummastuneena enonsa silmiin.

— Niin, niin, mistä te hankitte tulitikkutarpeenne? uudisti eno kysymyksensä.

— Kirkonkylän puodista kait se äiti niitä on ostanut, selitti Maunu.

— Entäpä jos siellä ei olisikaan puotia? Mistäpä sitte tämän puolen ihmiset hankkisivat tulitikkuvansa? uteli eno yhä vakavan näköisenä.

— Sitte tuotettaisiin niitä tietysti Tampereelta, arveli Maunu.

— Vaan jos ei sielläkään olisi kauppapuoteja, joista tulitikkuja saisi ostaa, niin mitenäs silloin kävisi?

— Mutta enohan nyt liioittelee, totta kait niitä sieltä aina saisi, tuumaili Maunu.

— Mutta jos kaikki ajatteleisivat kaupanteosta, niin kuin sinä äsken, niin silloin ei olisi ainoatakaan kauppapuotia koko maailmassa eikä siis Tampereellakaan. Yksinpä tulitikutkin olisivat pitkien matkain päästä hankittavat tai täytyisi olla ilman niitä. Tampereella kyllä on tulitikkutehdas, josta ilman kauppiaittenkin välitystä suorastaan näitä välttämättömän tarpeellisia tarveaineita saa suuremmissa erin, vaan ellei siellä semmoista olisi, niin ei auttaisi muu kuin pi-

täisi varta vasten matkustaa Turkuun asti. Mutta eiköhän se matka maksaisi? Tästä sinun pitäisi huomata, miten paljon kauppaliikkeestäkin on hyötyä koko yhteiskunnalle, kun sen avulla tavarain ja välttämättömän tarveaineitten saanti tulee yleisölle paljon helpommaksi. Jos köyhäkin esim. joulukseen haluaisi palan nisuleipää, niin mistä hän saisi sen pienen määrän nisujauhoja, minkä hän tarvitsee, ellei kauppiaita olisi. Sama olisi suolain ja monen muun taloudessa välttämättömän tarpeellisen tarveaineen laita. Yksityisen ei kannattaisi pientä tarve määräänsä hankkia ulkomailta, sillä kustannukset nousisivat kovin kalliiksi, vaan kuin kauppiaat tuottavat niitä laivalastittain, niin silloin tietysti kuljetus- ja muut kustannukset tulevat paljon helpommiksi. No eikös silloin kauppaliikkeestä ole hyötyä kaikille?

— Enhän minä ole kauppa-ammattia kokonaan hyödyttömäksi väittänytkään, muistutti Maunu.

— Sinä kumminkin näyt katsovan sitä ostajien nylkemiseksi, jos kauppias ottaa tavarasta hiukan kalliimman hinnan kuin minkä tavara hänelle itselle maksaa. Vaan ajatteleppa, millä tavoin esim. tuo kirkonkylän kauppias on tavaransa hankkinut. Lentä-

mällä eivät tavarat ole hänen puotiinsa tulleet. Ensinnäkin on hänen täytynyt matkustaa kaupunkiin tavaroita ostamaan ja valitsemaan. Sitte on hänen pitänyt tavarat kuljetuttaa tänne ja maksaa niistä runsas kuljetuspalkkio. Kun hän nyt myöpi niitä täällä tarvitseville, niin onko väärin, että hän korottaa tavarain hintaa siinä määrässä, että kuljetus- ja muut kustannukset tulevat suoritetuiksi. Sitä paitsi on hänen suoritettava kunnalle veroa liikkeestään ja monenlaisia muita ulostekoja. ja pitäisihän hänen saada vähän vaivoistaankin korvausta sekä kohtuullinen korko liikkeeseen pannulle pääomalleen. Sittekin on ostajille hyödyllisempi, että tavaroita on aina heidän likitienoiltaan saatavissa, sillä paljon kalliimmaksi tulisi, jos ostajain pitäisi itse pitkäin matkain päästä tarpeensa noutaa. Minä esim. kahvinaulasta maksan mielelläni ennemmin 5 penniä voittoa meidän kauppiallemme, kuin lähden Hämeenlinnasta niitä vartta vasten hankkimaan, sillä silloin kuluisi minulta ja hevoselta päivä siihen matkaan ja silloin tulisivat kahvit minulle maksamaan paljon enemmän. Ja kun kauppiaat tuottavat tavaroita suuremmissa erin sekä kuljetus- ja muut kustannukset tasataan kutakin

tavaranaulaa kohti, niin supistuu kuljetusmaksu pienen ostajan tavarasta hyvin vähiin. Kernaastihan sen maksaakin, kun pääsee itse pitkistä matkoista erilleen.

Ei, Maunu. Kauppaliike oikein harjoitettuna on hyödyksi koko maalle. Kauppiaat välittävät ulkomaisien tarveaineitten saantia ja kotimaan tavarain ulkomaille leviämistä. Jos yksityinen, joka ei näihin asioihin ole perehtynyt, esim. lähettäisi koko vuoden kulessa säästämänsä voim ulkomaille, niin saattaisi tapahtua, ettei hän voistaan saisi penniäkään. Sillä kun hän ei tuntisi, kuka on luotettava ostaja, niin voisi hän lähettää tavaransa semmoiselle henkilölle, joka ei siitä hintaa suorittaisikaan. Minkäs sitte tekee ulkomalaiselle. Samoin voisi kauppaoloihin tottumaton tilatessaan jotakin tavaraa ulkomaalta saada ainoastaan turmiutunutta, arvotonta roskaa. Toisin on laita kun tavarain myynti ja osto käy siihen toimeen tottuneitten käsien kautta ja sellaisten henkilöjen välityksellä, jotka varsinaisena ammattinaan sitä harjoittavat.

Mutta kauppiaat tällä tavoin hyödyttävät koko yhteisliikettä ja voimakkaalla tavalla avustavat kaikkien muidenkin elinkeinojen elpymistä, niin eikö se

sinun mielestäsi ole yhtä kunniallinen ja hyödyllinen sekä isänmaallinen kuin mikä muu toimi ja elinkeino hyvänsä? Tietysti täytyy kauppiaankin saada jotain vaivoistaan, vaan kukas täällä maailmassa ilmaiseksi vaivaa näkee ja työtä tekee? Ja työstäänhän pitää kunkin saada leipäänsä. Olisiko sekin sinun mielestäsi voiton kiskomista, jos äitisi esim. vuokraisi tämän teidän torppanne jollekin viljeltäväksi, ja kantaisi vuokra-ajalta määrätyn vuokramaksun vuodessa? Onhan äitisi oikeutettu vuokran kantamaan, sillä se on hänen omaisuuttaan, jonka hän on vain ajaksi sovitulla ehdoilla toisen käytettäväksi luovuttanut.

Maunulla ei ollut mitään puhumista. Vaan eno Topias pitkitti yhä talousopillisia opetuksiaan.

— Kyllä minäkin tiedän, että kauppiaittenkin joukossa löytyy paljon tunnettomia ja oman voiton pyytäjiä, vaan ei kumminkaan näiden poikkeusten tähden koko kauppasäätyä ole epärehelliseksi leimattava. Ja kuten olen huomauttanut, on kauppatoimi päin vastoin oikein käytettynä hyödyksi koko maalle. Ellei kotimaisia miehiä antautuisi kauppa-alalle, niin ihmisillä ei olisi tarpeellisimpiakaan talous- ja tarveaineita saatavissa tai joutuisi koko maan kauppa ja lii-

ke ulkomaalaisten käsiin. Vaan mitäs hyötyä siitä olisi? Voitto joutuisi ulkomaalaisten taskuihin, jota vastoin nyt se jää omille kansalaisille ja tässäkin toimesa saa lukuisa joukko oman maan miehiä ja naisia elinkeinonsa. Myöskin voivat kauppiaatkin silläkin tavoin suuresti hyödyttää maata, että välittävät Suomen tuotteiden vientiä ulkomaille. Kullakin maalla ja kansalla on näet aina jotakin tuotetta, jota siltä riittää toisillekin. Eikös se ole eduksi, että meidän tuotteitamme yhä suuremmissa määrässä menisi kauppoiksi ulkomaille, kun niiden hinnalla taasen voimme ulkomaalaisilta ostaa heidän tavaroitaan ja sellaisia luonnon tuotteita ynnä raaka-aineita, jotka ovat meille aivan välttämättömän tarpeellisia ja joita ei ole omassa maassamme saatavissa. Tällainen kansainvälinen tavarain vaihto on jokaiselle maalle hyödyksi, se vilkastuttaa liikettä ja toimintaa kaikilla aloilla. Esim. jos maanviljelijät rupeavat suuremmissa määrässä käsittämään kansainvälisen tavarain vaihdon merkityksen, niin heidän elinkeinonsa ei koskaan, eikä hallavuosinakaan jätä heitä pulaan, niin kuin usein on ollut laita maassamme. Maanviljelijän ei kannata juuri suuremmissa erin viljaa lähettää ulkomail-

le, paitsi mitä ulkomailla halutaan siemenviljaa ja tavallisimmin vaan Suomen kauraa. Mutta jos opitaan valmistamaan esim. sellaista voita, mikä on ulkomaalaisten maun mukaista, niin Suomen talonpoika voi karjan antimistaan saada sellaisen tulolähteen, jonka avulla hän on kaikista rahapulista pelastettu. Siihen suuntaan asianymmärtävät henkilöt ovatkin siellä täällä jo maanviljelystä alkaneet ohjata. Vaan välittäjinä tässäkin tarvitaan liikemiehiä.

Minäkin olen aikonut perustaa tällaisen tavarain välityskaupan Tampereelle enkä minä katso sellaista tointa laisinkaan häpeälliseksi, päinvastoin pidän sen yleisölle hyödyllisenä, varsinkin jos voisin osaltani edistää Suomen tuotteiden vientiä ulkomaille ja siten valmistaa maanmiehillemme tilaisuutta rahanansioon. Jospa sitte siinä sivussa ansaitseisinkin kohtuullisen toimeentulon itsellenikin sekä muille tässä liikkeessä työskenteleville, johon minun tietysti täytyy käyttää melkoista pääomaa aluksi, niin onko se sinun mielestäsi yleisön nylkemistä?

— Sitä en koskaan tulisi väittämäänkään, sillä tunnenhan enon niin perin rehelliseksi mieheksi, vastasi Maunu hiukan nolona.

— Mutta kauppatoimissa voi olla ja onkin paljon muitakin yhtä rehellisiä ja tunnollisia ihmisiä, jos muutamista olisitkin huonomman käsityksen saanut, vakuutti eno.

Seuraus tästä keskustelusta, jota eno Topias yhä jatkoi, oli se, että Maunu tuli kauppatoimista kokonaan toiseen käsitykseen kuin ennen.

Eno Topias samalla kosketteli varovasti Maunun ilmeistä elämään kyllästymistä ja välinpitämättömyyttä ilmaisevaan mielentilaankin. Hän puhui omia kokemuksiaan ja miten ihmiselämässä sattuu tapah- tumia, jotka lannistavat intoa ja vaikuttavat mieleen niin lamauttavasti. Vaan ihmisellä ei ole oikeutta antaa veltoksi, välinpitämättömäksi hyvällekin harrastuksille, sillä totuuden täytyy viimein voiton saavuttaa. Vaikka vääräys jonkin aikaa menestyisikin, niin totuus se on, joka maan perii. Ja vaikka ympärillämme näkisimme kuinka paljon hyvänsä epärehellisyttä, epäjaloa omanvoiton pyyntiä tai paheita ja kulmikkaisuutta ihmisten keskuudessa, niin koko ihmiskunta joutuisi onnettomaksi, elleivät kaikki totuutta ja rehellisyyttä harrastavat ihmiset yhteisvoimin olisi niille vastapainona ja taistelisi jalompien

harrastusten hyväksi. Esim. suuremmaksi hyödyksi on ihmiskunnalle, että jokin jaloja rientoja harrastava kansalainen esimerkillään, sanoillaan ja töillään vaikuttaa kansalaistensa keskuudessa, kuin vetäytyy välinpitämättömäksi erakoksi johonkin yksinäiseen vuoren rotkoon erämaassa. Meidän tunteemme ja hyvätkin harrastuksemme voivat saada kovia kolauksia elämän koulussa — me olemme elämän ja kokemuksen koulussa aina haudan partaalle saakka — vaan silti ei ole meillä oikeutta leiviskäämme maahan kaivaa. Isänmaa ja yhteiskunta tarvitsee kaikkien tunnokkaiden poikiensa ja tyttäriensä käsivarret ja lämpimät harrastukset palvelukseensa. Velvollisuuksien täyttämiseen harjaantuminen on muutoin paras voide ilkeiden ihmisten iskuille. Kun aina menettelemme oikein ja niin kuin velvollisuuden tunne vaatii, niin on ikävimmissäkin oloissa, elämän pimeimpinäkin hetkinä lohdotus tunnossamme. Ja jälkeen päin päinvastoin kärsityt vääryydet tarjoovat jaloille sydämille jonkunlaista nautintoa. Vaikka ne ovat aikanaan katkeria mielelle, niin niiden muisteleminen antaa uutta yllykettä ja intoa taistelemaan oikean ja hyvän puolesta. Luottamustamme ihmisiin

emme siltä saa menettää, joskin joukossa tavataan sellaisia, jotka joskus hyvät ajatuksemme ihmisistä yleensä saattavat häpeään. Ei, elämä näyttäisi kovin arvottomalta, jos ensi koettelemuksien annamme lannistaa mielemme, ja se olisi kovin pelkurimaisista. Elämän taisteluihin antautuneen, jommoisia satureja me kukin laillamme olemme, tulee rohkeasti kulkea tietänsä eteenpäin väistymättä oikealle tai vasemmalle totuuden suoralta tieltä, vaikka vastoinkäymisiäkin kohtaisi. Sillä aina pitää paikkansa, että kuta vaikeampi tie on kuljettavana, sitä suloisempi on viimein perille pääseminen. Ja tapahtuupa usein niinkin, että tapausta, jota nykyhetkenä pidämme suurimpana, auttamattomana onnettomuutena, jonkun ajan kuluttua, jahka olemme asiaa tarkemmin ja tyyneästi punninneet, katsomme kokonaan toisilla silmillä, jopa olemme mielihyvillämme siitä, mitä aikoinaan tapahtui.

Tähän tupaan keskustelemalla onnistuikin elämää enemmän kokeneen enon voittaa Maunun luottamusta yhä suuremmassa määrässä sekä herättää hänessä uutta elämän intoa ja toiminnan halua.

Kun eno Topias pääsiäispyhien kuluttua läksi Li-

kolahden torpasta seurasi Maunu hänen muassaan enonsa maatilalle, josta muutaman viikon kuluttua jo oli aikomus matkustaa Tampereelle uutta kauppalii-kettä avaamaan. Maunu oli lupautunut ilolla, asiaa tarkemmin harkittuaan, enolleen apulaiseksi. Mau-nun äitikin oli tästä tuumasta varsin mielissään.

Niemen Aina ei ollut käynyt Likolahden torpassa koko pääsiäispyhien aikana. Hän oli ilmeisesti louk-kaantunut Maunun kylmäkiskoisen kohtelemisen ta-kia ja kuului sitte menneen sukulaisiinsa naapuriky-lään. Enonsa mukaan lähtiessäänkään siis ei Maunu saanut tavata loukkaantunutta lapsuuden leikkitove-riaan, vaikka nyt hän olisi sen kernaasti suonut.

Viikon päivät oli Maunu viipynyt enonsa luona, kun jo tuli lähtö Tampereelle uudelle toimialalle. Me-nomatkallaan kävi hän vielä kotonaan enonsa kans-sa, jolloin hän toivoi tapaavansa Ainan päästäkseen lapsuuden toverin kanssa jälleen hyviin väleihin, jos se enää olisi mahdollista, vaan Niemen Aina ei ollut vielä tullut kotiinsa sukulaisistaan. Tämä seikka su-retti Maunua, vaan muuten oli hän jo melkein yhtä hilpeä kuin ennenkin. Oleskelu onon kotona oli suu-resti vaikuttanut hänen mielentilansa elpymiseen.

Hän oli päättänyt kaiken tarmonsensa takaa ruveta työskentelemään uudessa toimessaan, joka enon periaatteen mukaan ohjattuna ei tuntunut laisinkaan vastenmieliseltä, vaan päinvastoin oli yleishyödyllisestä merkityksestä. Olihan kokonaan toista työskennellä sellaisen henkilön rinnalla, jonka katsantokantaa ja toimia voi kunnioittaa. Ja jos hän milloin sattuisi tapaamaan patruuni Stålin joukkuetta, niin aikoi hän niitä katsoa suoraan silmiin, sillä eihän hänellä ollut mitään hävettävää heidän suhteensa. Heidän, patruuni Stålin perheen jäsenien oikeastaan pitäisi tuntea tunnossaan, että he olivat kunnottomasti häntä kohdelleet. Mitään kiitosta ei hän ollut saanut siitäkään, että oli pelastanut kauniin, vaan sydämettömän Leenan hukkumasta, päinvastoin oli Mauulle siitä ollut monta mieliharmia. Ja vaikka hän oli tarkoittanut Leenan todellista hyvää ilmoittaissaan, mitä hän oli saanut tietoonsa varatuomari Hjertasta, niin ilkimielisyydessään selittivät patruuni Stål ja hänen tyttärensä sen tapahtuneen kokonaan toisella aikomuksessa. Ei, hänen ei tarvinnut silmiänsä luoda maahan niitä kohdatessaan, vaan jos noilla ihmisillä, jotka niin usein olivat tahallaan hänen

mielensä katkeroitaneet, oli tunnossaan enää vähäisenkään parempi ääni eleillä, niin täytyi sen nuhdella heitä ilkeästä menetyksestään.

* *

*

Parisen viikkoa oli Maunulla ja hänen enollaan Tampereella ollut ankara työ kauppaa reilaan panningissa. Kauppapaikaksi oli eno Topias onnistunut saamaan vuokralle huoneiston kaupungin vilkasliikkeisimmän kadun varrella. Jo edeltäpäin oli hän myöskin tilannut tarpeellisen kaluston huoneustoa varten ja näitä paikoilleen asetellessa sekä tavarastoa hyllyille ja puodin seinille järjestäissä puuhailivat he aamusta iltaan. Maunun enolla oli hyvä aisti tällaisissa toimituksissa niin että kun liike viimein avattiin, esiintyi avara puotihuoneisto tavaroineen ja näytteineen mitä miellyttävimmässä asussa, vaikkei siellä nähtykään korukaluja ja ylellisyysesineitä vaan tavallisesa taloudessa ja varsinkin maalaisoloissa välttämättömän tarpeellisia kaluja sekä tarveaineita.

Näiden kahden viikon kuluessa ei Maunu ollut liikkunut paljon ollenkaan kaupungilla. Kerran oli hän jollakin asialla, jolloin hän sattumoilta huoma-

si neiti Leena Stålin tulevan vastaansa kadulla. Maunun entinen varmuuden tunne Leenan suhteen näytti hetkeksi kokonaan kadonneen. Nähdessään Leenan näin odottamattaan alkoi hänen sydämensä sykkiä valtavammin ja hän häilyi muutaman silmänräpäyksen, menisikö hän edelleen Leenaa vastaan vai kääntyisikö takaisin päin eli kiirehtisikö kadun toiselle puolelle. Sivukadullekaan ei hän olisi enää ehtinyt ajoissa poiketa. Vaikka hän oli päättänyt rohkeasti katsoa vastaisuudessa kauppias Stålin perheen jäseniä silmiin niitä tavatessaan, niin jokin valtava, selittämätön tunne yritti ajamaan tuon varman päätöksen karille. Tuntui kuin sydämen kokoon puristumisen takia kaikki veri olisi virrannut päähän ja aikaansaanut jonkunmoisen huumauksen. Vaan tätä ei kestänyt kauvan. Maunu astui eteenpäin ja oikasi niskansa entistään suuremmaksi.

Hän oli jo muutaman askeleen päässä neiti Stålistä, kun hän loi katseensa suoraan vastaan tulevan silmiin ja nosti lakkiaan. Mutta samassa silmänräpäyksessä teki neiti Stål äkkikäännöksen sivulle ja katosi parilla harppauksella jalkakäytävän sivulla olevaan muotikauppaan. Ei pienintäkään päännyökkäystä tai

huomaavaisuuden osoitusta saanut Maunu vastaukseksi tervehdykseensä. Eikö neiti Stål kentiesi olisi häntä huomannut tai tuntenut? Mutta olihan hän ai-noastaan muutaman askeleen päässä.

Maunu ällistyi hiukan tästä omituisesta tapautumisesta. Tuntui jälkeen päin kuin joku olisi pistänyt hänen niskaansa jääpalan, josta valui kylmiä vesikarpaloita pitkin selkärankaa. Leenan käytös ei häntä tosin oikeastaan harmittanut, ei ainakaan hän sitä myöntänyt itselleenkään, vaan ei se paljoa siitä puutunutkaan.

— Ei se minun häpeäni ole, jos ovat ilman häpyä. Kyllä minulta tästedes saavat rauhan, mutisi Maunu työpaikkaansa rientäen.

Uusi liike alkoi hyvillä enteillä. Uteliaisuus ensin nä houkutteli yleisöä joukottain uutta kauppaa katsomaan. Vaan pian huomattiin, että uudessa kaupassa oli saatavana kaikkia mitä käytännöllisimpiä ja samalla siroja sekä kestäviä, kussakin kodissa tarvittavia kaluja verrannollisesti huokeilla hinnoilla samoin kuin muitakin taloustarpeita. Etenkin maalaiset näyttivät uuteen kauppaan kiintyvän, sillä siellä ostettiin melkein kaikkia maalaistuotteita ja hintaa makset-

tiin enemmän kuin ennen oli saatu välikauppialta. Niin sanottuina toripäivinä, jolloin maalaiset vanhan tavan mukaan tulivat tavaroineen kaupunkiin, nähtiin uudessa kaupassa huoneisto kuhisevan täynnä väkeä.

Tämä oli jo herättänyt patruuni Stålinkin huomiota, sillä hänkin oli näihin aikoihin asti harjoittanut melkoista kauppaa maalaisväestön kanssa. Häntä harmitti kovin kuin maalaiset kertoivat, että uudessa kaupassa maksettiin monestakin maalaisen tavarasta kalliimpi hinta ja että maalaisille tarpeellisia kauppatavaroita taasen sai huokeammalla kuin hänen puodistaan. Kukapa sen tiesi, minkälainen vaarallinen kilpailija tuosta tulokkaasta voi koitua. Sitä ahkerampaan tarjottiin siihen sijaan patruuni Stålin puotikamarissa maalaisisännille rommiryppyjä ja vakuutettiin, ettei uuden kauppamiehen varat pitkälle sellaisia hintoja kestä. Konkurssiin ne on joutuneet varakkaammatkin kilpailijat ja uhkahintain maksajat.

Vaan maalaisissakin oli monta, jotka ennen pitkää huomasivat, että rommiryppyjen hinnan kauppias Stål moninkertaisesti otti takaisin maksaessaan

paljon vähemmän maalaistavaroista ja ottaessaan enemmän maksua maalaisen tarveaineista, jonka vuoksi yksi toisensa perästä siirtyi kaupantekoon uuteen puotiin. Täällä ei ostajia viekoiteltu ja kiihoitettu kaupantekoon väkijuomien avulla, eikä niitä edes pidetty kaupankaan. Siihen sijaan annettiin kotiin vietäväksi lapsille paperikäärössä joitakin makeisia ja pieniä kirjavihkoja, jotka sisälsivät hyödyllisiä ja samalla huvittavia kertomuksia sekä neuvoja jossakin maatalouden haarassa, niinkuin karjan ja eläinten hoidossa, voin uudenaikaisessa valmistuksessa, juurikasvien viljelyksessä j. n. e. Eno Topias oli tähän tarkoitukseen näitä pieniä kirjasia erittäin painattanut arvokkaiksi tunnettujen lähteitten mukaan. Tällaisia kaupantekijäisiä useat toisellaisiin tottuneet kyllä halveksivat ensimmältä, vaan toiset kertoivat jälestäpäin kotoväen olleen varsin mielissään niistä. Kirjasista oli huvitusta kaikille, kun niitä luettiin kotilieden ympärillä ja olipa niiden johdosta ensin yksi sitte toinen saanut jonkun hyvän neuvon maatalouden alalla, varsinkin kun suomenkielellä ei vielä paljon tällaista kansantajuista kirjallisuutta löytynyt-kään.

Patruuni Stålin kaupassa huomattiin jonkun ajan kuluttua silminnähtävästi maalaisostajain vähentyneen, jota vastoin uusi kauppa oli saavuttanut yhä suurempaa suosiota. Ken siellä kerran kävi kaupan-teossa, hän halusi sinne vastakin. Myöskin jonkinmoinen uutuu den viehätys voi vähän vaikuttaa täl-läkin alalla ja se myöskin laillaan houkutteli yleisöä katsomaan uutta kauppaa ja sen tavaroita. Ja kun jo-ku maaseutulainen oli kerran käynyt uutta kauppaa koettamassa, niin häneltä kotiseudullaan toiset uteli-vat, miten edullista siellä oli kauppvoja tehdä. Jos sit-te tiedot olivat edullisia, niin kiihoitti se toisiakin sin-ne kaupantekoon. Tällä tavoin uusi kauppa voitti yhä enemmän suosijoita ja tuttavvia maaseuduilla.

Tämä sapetti kovin patruuni Stålia, ja vaikka hän ja eno Topias aikoinaan olivat olleet hyviä tuttavvia, jopa ystäviä, niin ei patruuni Stål nyt enää kärsinyt nuoruuden toveriaan. Oli niin ja näin, jos hän tervehti kuivasti tavatessaan eno Topiaksen joskus kadulla. Myöskin Sarkalan tehtaan työväestöstä oli yksi toi-sensa perästä lakkauttanut ruokatavarainsa ja mui-den tarveaineiden oston patruuni Stålin puodista. Ai-noastaan sellaiset, jotka rakastivat väkijuomia, vielä

kävivät velkakaupan teossa siellä ja syöttinä siihen oli Stålin puodista saatava värjätty viina, jota myytiin heille velaksi, niinkuin ennenkin ulkomaan rommin nimellä ja sitte tehtaan konttoorista isännöitsijä Kölleriltä kantoi patruuni Stål siitä runsaan maksun työmiesten palkasta. Tällä tavoin kiertyi useinkin heidän palkkansa melkein kokonaan Stålin taskuun, joten litviikkipäivänä ei miehille jäänyt monta penniä kouraan. Pakostakin täytyi sitte ottaa uutta velkaa patruuni Stålin puodista, koska muutoin eivät olisi seuraavaan tilipäivään eläneet. Niin pysyivät nämä velkaantuneet työmiehet aina patruuni Stålin kahleissa. Hän tukki heille minkälaista tavaraa vaan tahtoi ja otti minkä hinnan halutti.

Kun eno Topiaksen puotihuoneustossa myöskin oli erityinen huone, jossa pidettiin kaupaksi kaikellaista ruokatavaraa, niin kuin voita, palvattua lihaa, suolakalaa, leipää y. m., niin kävi täällä paljon työläisperheitä niitä ostamassa, varsinkin kun huomattiin, että hinnat olivat hiukkasen huokeammat kuin välikauppiaille ja muissa puodeissa. Sillä tavoin taloudestaan parempaa huolta pitäviä Sarkalan tehtaalaisiakin opastui kaupantekoon uudessa puodissa. Ju-

tellessaan puheliaan uuden kauppiaan kanssa kertoivat nämä, millä tavoin enemmistö tehtaan työväkeä oli melkein kuin pakotettu tarveaineensa patruuni Stålin kaupasta ottamaan, kun hän joka tilissä kantoi suurimman osan miesten palkasta entisen velan suoritukseksi, väliin ei palkka edes siihen riittänytkään, ja miten moneltakin rommin hinta oli enin palkasta nyhtäissyt.

— Mutta sehän on kerrassaan tunnotonta menettelyä. Silloin ei työmiehillä koskaan ole tilaisuutta ostaa tarpeitaan, keltä katsovat edullisemmaksi ja milloin esim. ruokatavaraa olisi vähän huokeammalla hinnalla saatavana, vaan ovat aina toisten käsissä. Kuinka Sarkalan tehtaan isännät sallivat sellaista tapahtuvan? kysyi eno Topias miehiltä.

— Isännät itse eivät asu täällä, missä lienevät muissa kaupungeissa, joten tehtaan hoitajat saavat menetellä niin kuin tahtovat, selittivät miehet.

— Vaan mitä hyötyä siitä voisi olla esim. insinööri Köllerille, että hän pidättää miehiltä palkan Stålin saatavista?

— Niinhän ne kertovat, että hän saa jonkun määrätyn jotenkin suuren prosentin Stålin hyväksi mies-

ten palkoista pidättämistään rahoista. Perää kait siinä puheessa lie, sillä miksipä hän muuten siihen vajaan rupeisi.

— Mutta eihän Stålilla ole oikeutta tukkia väkijuomia velaksi, väitti eno Topias.

— Ei niissä laskuissa, joita hän tehtaan konttooriin lähettää, mitään mainitakaan rommista tai muista väkijuomista, kaikki kulkee puotitavaran nimellä.

Eno Topias puisti päätään. Hän ei tahtonut uskoa miesten puhetta, vaan Maunu tiesi vakuuttaa, että niin oli asianlaita. Vielä kertoi Maunu yhtä ja toista muutakin patruuni Stålin vehkeistä kaupanteossa maalaisten kanssa.

Eno Topias päätti vakaasti jotain tehdä tuon ilmeisen epäkohdan poistamiseksi. Hänen mielestään oli kauheaa, että juoppouteen taipuvia työmiehiä viekoi-teltiin velaksi ostamaan väkijuomia ja sitte kiskaistiin niistä ankaralla työllä ansaittu palkka. Millä vaimoparat lapsineen toimeen tulivat köyhässä kodissa tällaisella menetyksellä. Yhä suurempaan kurjuuteenhan sellainen elämä vei ajan ollen. Ei, jotakin oli tehtävä.

Hän huomasi kyllä otettuansa lähempää selkoa

näistä asioista, että syrjäisen oli vaikea sekaantua koko juttuun. Jo ennestäänkin katsoivat muut liikemiehet ja kauppiaat uutta tulokasta karsain silmin nähdessään miten uusi kauppias yhä suuremmassa määrässä voitti varsinkin köyhemmän kansan ja maalaisten suosiota. Patruuni Stål etenkin kadehti uutta kilpailijaa ja jos eno Topias nyt alkaisi häntä jollain tavalla ahdistaa rommin myynnin johdosta, niin varmaan joutuisi Stål raivoihinsa. Myöskin käsitti hän, että Stålilla ja insinööri Köllerillä oli yhteinen etu kysymyksessä. Vaan jos hän asiaan tarttuisi, niin selitettäisiin heti että hän sulasta kateudesta tai muista vähemmän arvokkaista vaikuttimista pyrki vahingoittamaan kilpailijaansa.

Kerran hän kumminkin, omin silmin nähtyään miten suurta kurjuutta useille kymmenille työmiesperheille tuo laitton rommikauppa tuotti, kävi asiasta puhumassa insinööri Köllerille. Vaikka hän selitti totelleensa ainoastaan tuntonsa ääntä eikä suinkaan missään muussa tarkoituksessa tulleet asiasta puhumaan sekä pyysi, että tehdas rupeisi joihinkin toimiin sulasta ihmisrakkaudesta kurjuuden poistamiseksi työmiestensä perheistä, niin yhtä turhaan rau-

kesi hänen tuumansa kuin aikaisemmat yritykset tässä suhteessa. Päin vastoin insinööri Köller ankarasti kiukustui, että vieraat ihmiset tunkevat nokkaansa hänen ja tehtaan asioihin.

Vaan eno Topias oli niitä henkilöitä, jotka ensi yrityksen onnistumattomuus ei saa aikeistaan luopumaan, Ei, hän mietti uusia keinoja. Hänen mieleensä muistui sananpars: „Ellet itse auta itseäs, niin ei Jumalakaan sinua auta”. Tämä oli varmin keino tässäkin. Työmiesten itsensä tuli ryhtyä toimiin epäkoh-tien poistamiseksi. Stålia kyllä voisi lain ruoskalla pakoittaa ainakin näennäisesti lakkauttamaan laitto-man menettelynsä vaan silloin yleinen mielipide olisi hänen puolellaan. Sanottaisiin, että häntä on kilpai-lijansa sulasta ammattikateudesta ruvennut vainoo-maan.

Eikä asia tulisi sen paremmaksi, jos tätä tietä mä-tähaavaa ruvettaisiin parantamaan. Sillä mitä se aut-taisi, jos julkinen rommin velkakauppa saataisiin lak-kautumaan. Stål voisi ryhtyä varokeinoihin ja oli osaksi jo ryhtynytkin. Väkijuomain suoranaista ve-laksi antamista näet Stålin puodissa kierrettiin siten, että rommia velaksi haluavat juoppomiehet käsket-

tiin puotikamariin, jossa niille annettiin pari markkaa kouraan velaksi. Tällä rahalla miehet sitte ostivat puodista Stålin värjättyä viinaa. Sillä tavoin menetellen voi Stål väittää, ettei hän ollut väkijuomia velaksi antanut, vaan puhdasta rahaa. Oliko sitte se hänen syynsä, jos miehet sen rommin oston käyttivät.

Eno Topias päätti, kuten sanottu, herättää Sarkalan tehtaan työmiehissä itsessä halua vapautumaan tuosta paheesta, joka yhä syvemmin heitä upotti ai-neelliseen ja henkiseen kurjuuteen. Hän mietti, mistä päästä hän alkaisi. Tehtaallekaan ei hän voinut mennä miehiä puhuttelemaan, sillä varmaan olisi hän sieltä karkoitettu tiehensä. Vaan mitähän kun olisi kääntyä kaupungin papin puoleen. Se olisi varmaan viisainta.

Niin hän tekikin. Hän meni pastori Lyran puheille lämpimin sanoin selittäen hänelle, että pastori L. myöskin liittyisi yhteistoimiin työkansan keskuudessa vallitsevain mätähaavain parantamiseksi. Kaikkein tähän kurjuuteen arveli hän pääasiallisesti olevan syynä työkansan tietämättömyyden ja sen henkisen alennustilan, johon ruumiillista työtä tekevä kansa on sortunut. Työkansa olisi nostettava alennusti-

lastaan valistuksen ja tietojen avulla, sitte sille paheet näyttäisivät paheilta ja niin täytyisi niiden väistyä valistuksen jalostavain hedelmän tieltä.

Pastori oli kuunnellut ensin vakavana eno Topiaksen puhetta ja hän myönsi kyllä, että tässä puheessa oli paljon perää. Vaan hän oli muuten mielipiteiltään vanhan kansan miehiä, jotka kaikkea uutta katsovat jollain epäluulolla. Hänen päähänsä näkyi juolahtavan, että tässä voi kauniin kuoren alla piillä joku sielunvihollisen juoni, jolla jotain uutta harhaoppia tahdottaisiin tyrkyttää kansan sekaan kirkon ja ihmissielujen turmioksi. Sitä paitsi oli hän sovintoa ja rauhaa rakastava mies, joka ei halunnut tulla pahoihin väleihin kaupungin vaikuttavien henkilöjen kanssa. Kuka sen tietäisi millä silmällä Sarkalan tehtaan omistajat ja muut liikemiehet kaupungissa katsoisivat tuollaisia tuumia tai jos hän paikkakunnalle vasta siirtyneen, melkein tuntemattoman henkilön kanssa rupeisi toimiin työväen hyväksi. Olihan muutamain vuosien päästä luultavasti Messukylän emäpitäjän kirkkoherran vaali tulossa ja . . . niin, parasta on olla suututtamatta vaikutusvoimaisia henkilöitä. Niiden äänet painavat kirkkoherran vaalissa enem-

män kuin monen sadan työmiehen tahto. Ja pastori Lyralla oli toivo lähimmässä tulevaisuudessa päästä lihavalle leivälle.

— Kyllähän työväen keskuudessa on paljon mätähaavoja, vaan ei siinä ihmistoimet auta, ellei apua ruukoilla Jumalalta ja anneta hänen henkensä vaikuttaa uutta elämää. Saarnaanhan minä joka pyhä kirkossa ylönsyömistä, juomista, elämän koreutta ja kaikkia paheita vastaan yleensä, vaan ajat ovat pahoja ja ihmiset eivät tahdo ottaa sanasta vaaria, selitti pastori L.

— Mutta jos pastori vielä erityisemmin tahtoi si vaikuttaa epäkohtain poistamiseksi, esim. silloin tällöin kävisi arkinakin puhumassa työmiesperheissä, että ihmisten on pidettävä huolta kuolemattoman henkensä tarpeista ja pyrittävä jalostuttamaan luonnettaan, kunkin kykynsä mukaan. Ja minun mielestäni voitaisiin esim. liittyä taisteluun väkijuomien käyttämistä vastaan, kun ne ovat niin suureksi turmioksi ihmisille. Jos pastori selittäisi heille väkijuomain seuraukset kaikessa alastomuudessaan ja miten suuri synti juoppous on, niin luulen että monen silmät aukeneisivat ja niin usea taipuisi lupaamaan, että hän

karttaa väkijuomia kuin myrkkyä, jota ne ovatkin, arveli eno Topias.

— Ei suinkaan minun aikani anna juosta talosta taloon, jos eivät opetustani ja saarnaani ota korviinsa. Ja toisekseen, niin, . . . kyllähän väkijuomat ovat liiaksi nautittuina ihmisille turmioksi, vaan ei kristityn sovi raamatusta poiketa. Viinipuun hedelmän on Luoja luonut ihmiselle virkistykseksi ja todelliseksi iloksi. Voidaanhan muitakin Jumalan lahjoja väärin käyttää ja se on yhtä suuri synti Jumalan edessä. Teillä näkyy autuuden asioissa olevan vähän väärä käsitys, vaikka muutoin tunnustankin, että varmaan hyvää tarkoitate. Sanankuulija voi erehtyä, vaan pappi ei saa kallistaa korvaansa eksyttävillä opeilla, muistutti pastori L., jonka otsa oli vetäytynyt ryppyyn.

— Suokaa anteeksi, että rohkenin näin puhua. Kyllähän pastori kaiken voimansa mukaan koee työtä tehdä sielujen hyväksi, eikä sille mitään voi, jos ihmiset sulkevat korvansa neuvoille. Vaan minä ajattelin, että pastori erittäin voisi joskus teroittaa raittiutta ja nuhteetonta elämää työväen mieliin ja saada heistä moneen lupautumaan kerrassaan kiroamaan väkijuomat tai . . . tuota . . . noin luopumaan niiden naut-

timisestä, kun ne ovat heille turmioksi.

— Ettäkö minun pitäisi opettaman vastoin raamattua? Mitä te puhuttekaan sielunpaimenellenne? Jos ken käyttää väärin Jumalan lahjoja, niin se on niiden oma syy, vaan väärä oppi on Herralle vielä suurempi kauhistus. Kavahtakaa itseänne ennen kuin se on myöhäistä Jumalan sanan väärentämisestä. Seläisten nimeä ei pidä löydettämän elämän kirjassa. Te näytte olevan kauheassa erhetyksessä. Sielun vihollinen on niin kavala, että se viettelee sieluja kadotukseen kaikellaisilla syöteillä, jotka näyttävät ensi silmäykseltä kauniilta, vaan jotka Herran edessä ovat kauhistus. Jo virkavalani sitoo minua raamatun oppiin ja jos minä saarnaisin Jumalan lahjat kiroukseksi, niin silloin levittäisin väärää oppia, josta Jumala seurakuntaansa varjelkoon. Sitä paitsi minut harhaoppisena tuomiokapituli heti erottaisi viralta, jota väärin käyttäisin sielujen kadotukseen johdattamiseksi. Jos te tällaisen väärän opin levittämiseen minun apuani pyydätte, niin olette suuresti erehtynyt.

— Vieläkin pyydän anteeksi, vaan ehken on pastori väärin käsittänyt minua. Ajattelen, että ihmisillä on täysi valta olla nauttimatta väkijuomia ja tehdä

myöskin semmoinen lupaus, kun niistä minä en ainakaan tiedä koituvan mitään hyvää paitsi lääkkeinä käyttäen. Eihän se pitäisi olla vastoin kristinoppia. Enkä minä luulisi niiden syntiä tekevän sekä sen vuoksi kadotukseen joutuvan, jotka heikommille veljilleen hyvää esikuvaa näyttääkseen vapaaehtoisesti luopuvat päihdyttävistä juomista. Sanoohan Paavaliakin, että hän on kaikille kaikiksi, ollessaan juutalaiskristittyjen parissa ei hän loukannut niiden tapoja ja pienuudesta perittyä katsantokantaa ja taasen pakanoista kristityiksi tulleitten joukossa ollessaan noudatti hän kaikessa heidän tapojaan, mikä ei loukannut hänen tuntoaan eikä Kristuksen oppia, uskalsi eno Topias huomauttaa.

Vaan pastori L. tuli kärsimättömäksi. Hän väitti eno Topiaksen väärin tulkitsevan Raamattua ja Paavalin sanoja sekä uhkasi kutsua eno Topiaksen kirkoneuvoston eteen, jos hän alkaisi väärää oppiaan levittää muillekin.

Eno Topias huomasi, ettei hänellä ollut mitään kannatusta aikeilleen odotettavana pastori L:n puolelta. Pahoilla mielin ja epäilyksen valtaamana palasi hän pastori L:n pateilta.

Vaan eräs tapaus muutaman Sarkalan tehtaan entisen työmiehen perheessä karkoitti eno Topiaksen mielestä kaikki epäilykset asiansa oikeudesta. Hän näet eräänä iltana iltahämyssä sattui kulkemaan pitkän katua kaupungin laitaosassa. Sydäntävihlova naisen huuto tunkeutui hänen korviinsa eräästä matalahkosta, ränsistyneestä talosta. Hän riensi joutuisin askelin huoneistoon, josta huuto kuului. Täällä sai hän nähdä kamalan näyn. Muuan raivostunut mies uunin kohennuskepillä hakkasi vaimoaan voimainnsa takaa lattialla. Vaimo parka kiemurteli verissään lattialla ja lapset olivat tyyntyneet loukkoon pelosta vapisten. Salaman nopeudella hyökkäsi eno Topias apuun ja riisti kepakon sydämmettömältä mieheltä, joka näytti olevan juovuksissa.

Mikä oli aikaansaanut tämän verisen näytelmän? Väkijuomat ne yksistään olivat tähänkin veriseen kohtaukseen syynä. Mies kuului kaiken palkkansa, minkä satunnaisella työllään ansaitsi, vievän väkijuomakaappoihin. Nälkää ja kurjuutta sen vuoksi kärsittiin kotona. Olipa mies mennyt niinkin pitkälle, sai eno Topias rääkätyltä vaimolta kuulla, että oli väkijuomain himoa tyydyttääkseen pantannut ompe-

luksia, joita vaimo oli ottanut tehdäksensä muutamilta kaupungin rouvilta. Mainittuna iltana niinikään yritti mies väkisin riistämään vaimonsa käsistä erään ompelutyön viedäkseen sen panttiin. Vaimo oli silloin vastustanut, vaan seuraus oli se että mies joutui aivan raivoonsa.

Ei, se ei suinkaan ole ristiriidassa kristinopin ja Raamatun kanssa, että ihminen luopuu kokonaan väkijuomain nauttimisesta, koska ne kerrassaan vievät ihmiseltä järjen ja tekevät hänet petoakin julmemmaksi.

Tämä tapaus sai eno Topiaksen täysin vakuutetuksi, että väkijuomat ovat myrkkyyä, jonka nauttimisesta ihmisellä on oikeus luopua huomattuaan että ovat hänelle turmioksi.

Hän oli antanut rääkätylle vaimolle rahaa ja käsenyt miehen, joka itsekin näkyi häpeävän tekoaan, tulemaan luokseen seuraavana aamuna.

Nolona ja häpeissään saapuikin mies eno Topiaksen puheille.

— Kuinka te voitte menetellä niin julmasti vaimoanne kohtaan, jota te Jumalan ja ihmisten edessä olette vihkivalassanne luvanneet rakastaa kuole-

maan saakka? Ja mitä kurjuutta saavat teidän viattomat lapsiraukkanne nähdä kotona, kun isä elää noin tunnottomasti? Ellen minä olisi apuun rientänyt, niin olisitte voinut vaimonne pieksää kuoliaaksi juovuspäissänne. Eikö se olisi ollut kauheata? Itse olisitte silloin joutunut linnaan ikipäiviksi ja lapsiraukkanne vaivaishoidon niskoille. Ellette nyt heti lupaa ikipäiviksenne luopua väkijuomista, niin minä ilmoitan asian poliisille, jolloin saatte vastata vaimonne rääkkäämisestä oikeuden edessä. Tokko olette ajatelleetkaan, mitä seurauksia siitä on? kysyi eno Topias ankarasti.

Mies ei rohjennut nostaa silmiään lattiasta.

— Parempiko on viettää kunniallista, raitista elämää vapaudessa kuin olla kaikkein ihmisten kammona ja pelkona sekä viimein joutua rautoihin vankilan asukkaaksi? Se on aivan omassa vallassanne. En ymmärrä, miksi niin paljon vihaatte omaa itseänne, että elätte kuin peto. Luopuisitte sen myrkyä nauttimisesta, joka teidät tekee järjettömäksi ja hullaa tuommoisiin tekoihin. Minä lupaan hankkia teille vakinaista työtä ja jättää julman rikoksenne poliisille ilmoittamatta, jos pyhästi vannotte, ettette ikipäivinä maista

väkijuomia. Valitkaa nyt ennen kuin se on myöhäistä.

Miehen karkeat kasvot värähtelivät. Hän näytti valtavasti liikutetulta. Eno Topiaksen puhe oli pistänyt kipeästi hänen sydämmeensä.

— Vieläköhän tuota voisi elämänsä parantaa. No jos yksikään ihminen enää voi minun lupauksiini luottaa, niin minä vannon, ettei tästä hetkestä tippaakaan väkijuomia mene minun suustani alas, lausui mies väräjäväällä äänellä.

Eno Topias jutteli nyt paljon ystävällisemmin ja lupasi pitää huolta hänen perheensä toimeentulosta, kun vaan pysyy lupauksessaan. Kotia lähteissään oli miehellä koko joukko eno Topiaksen antamia ruokatarvareita muassaan.

Eno Topias puuhasi nyt kaiken tarmonsensa takaa saada muitakin seuraamaan miehen esimerkkiä. Hän puhutteli useampia, jolloin hän ilokseen huomasi, että löytyi sellaisiakin, jotka olivat taipuvaisia hänen tuumiinsa. Vaan jos mieli viedä tätä harrastusta eteenpäin ja saada raittiusaate varmemmin juurtumaan työväestössä, niin tarvittaisiin varta vasten jommoistakin seuraa ja kokouspaikkaa, jossa asiasta tuumiteltaisiin.

Hän kävi asianomaisten ja kaupunginpalvelijain puheilla pyytämässä huoneustoa, jossa saataisiin pitää kokouksia. Vaan kun kuultiin minkälaiset aikeet eno Topiaksella oli mielessä, niin kaikkialla annettiin kieltävä vastaus. Kaupungin yleiset huoneustot eivät kuuluneet olevan sellaisia tarkoituksia varten. Muun muassa kävi eno Topias pyytämässä kansakoulun salia, vaan sitäkään ei uskallettu antaa. Koulun johtokuntaan kuului näet pastori Lyra ja myöskin kauppias Stål, jotka heti panivat vastaan.

Eno Topias ei säikähtänyt esteitä. Hän päätti omalla kustannuksellaan vuokrata huoneen tähän tarkoitukseen ja jossain kaupungin syrjäosassa hän viimein saikin vuokratuksi.

Ensimmäinen kokous oli eräänä sunnuntai-iltana. Eno Topias oli levitellyt tietoja siitä työmiesten kesken ja kutsunut heitä saapumaan kokoukseen tuumittelemaan yleishyödyllisistä asioista. Huone tulikin miehiä täyteen, usean sinne oli vetänyt ainoastaan uteliaisuus.

Eno Topias lämpimin sanoin selitteli, miten paljon kurjuutta yhteiskunnassa väkijuomat aikaan saavat. Niihin uhrataan työnansio, hyvä maine ja perhesopu

sekä tunnonrauha. Hän elävin piirtein kuvaili miten suuri eroitus on juomarin ja raittiin työmiehen kodin välillä. Edellisessä aina vallitsee epäjärjestys, köyhyys ja kurjuus, jota vastoin rauha, rakkaus, tyytyväisyys ja hyvinvointi on nähtävänä kodissa, jossa perheen isä elää säännöllisesti.

Seuraus tästä kokouksesta oli se, että kolmisenkymmentä miestä juhlallisesti päätti luopua päihdyttävään juomain nauttimisesta. Niiden joukossa oli ensimmäisenä mies, joka vaimoaan oli niin kurjasti rääkännyt.

* *
*

Yhä vilkkaammaksi kävi kauppa uudessa kauppuodissa, jota vastoin patruuni Stålin puodista niinhyvin maalais- kuin kaupunkilaisostajat vähenivät päivä päivältä. Patruuni Stål oli ensin lohduttanut itseänsä sillä, ettei eno Topias — sillä nimellä uut- ta kauppiasta yleisesti kutsuttiin — kauvan jaksanut niin huokeilla hinnoilla tavaroita myydä, vaan ennen pitkää joutuisi konkurssiin. Mutta mitään sellaista ei kuulunut, päinvastoin näytti uuden kauppaliikkeen taloudellinen asema vahvistuvan yhä lujemmal-

le pohjalle. Aina suurempia määriä tilasi uusi kauppias tavaroita ulkomailta ja samassa suhteessa lähetti kotimaan tuotteita ulkomaille. Tämä menestys ei antanut patruuni Stållille ei yön ei päivän rauhaa. Hän oli miettinyt jos joitakin keinoja millä tavoin hän saisi vaarallisen kilpailijan sellaiseen permeen, josta sen olisi työläs selviytyä. Usein oli hän odottanut että uusi kauppias, joka oli hänen lapsuuden tuttavansa, joskus tarvitsisi hänen apuaan lunastaissaan liikealalla tavallisia vekselejä, vaan sellaista tilaisuutta ei tullut koskaan. Hän tekeytyi jo, milloin vaan tilaisuutta siihen sattui, ystävälliseksi ja antoi suoranaisia viittauksia tai tarjouksia, että hän olisi valmis auttamaan, vanhan tuttavuudenkin vuoksi, jos eno Topiakselta milloin sattuisi rahoja puuttumaan.

— Onhan se aivan tavallista liikemiesten kesken. Minäkin joutuisin usein pulaan, kun joku vekseli on maksettavana, ellen saisi apua toisilta ja muut taasen vuorostaan kääntyvät sellaisissa tapauksissa minun puoleeni, selitti patruuni Stål tällaisia tarjouksia tehdessään.

Vaan eno Topias ei näyttänyt koskaan tarvitsevan tarjottua apua.

Patruuni Stållilla oli kumminkin toiset tuumat kuin auttavaisuus mielessä. Hän olisi halunnut jollain tavalla saada eno Topias kintaisiinsa voidakseen sitte sopivassa tilaisuudessa puristaa miestä arimalta paikalta. Sillä tavoin oli hän jo monta ihmistä mieron tielle laittanut. Ensin antoi velkaa ja silloin kuin velallinen sattui muutenkin satunnaiseen ahdinkoon tai rahapulaan, niin silloin vaati armotta hänkin omansa ja toimitti velallisen omaisuuden vasaran alle, jossa tapauksessa hän polkuhinnasta pääsi toisen omaisuuden isännäksi. Se kävi kyllä lain varjon nimessä, vaan tunnollisen ihmisen mielestä ei moinen menetys voi olla muuta kuin ryöväystä tai sulaa konnamaisuutta. Eno Topias oli kumminkin kuulut niin paljon patruuni Stålin vehkeistä, ettei hän siihen syöttiin tarttunut.

Patruuni Stålin vallanalaisuudesta riippuvia oli vielä koko joukko maakauppiaita, kun olivat joutuneet hänelle velkaan. Näiden kanssa menetteli hän, niin kuin halusi. Niiden täytyi ostaa tavaransa häneltä, muutoin olisi hän yht'äkkiä pannut ne velasta lujille. Moni kyllä halusi irtaantua tämän painajaisen kahleista, vaan kun kerran hänen kynsiinsä

oli joutunut, niin siinä sitä pysyi. Patruuni Stål käytti toisten riippuvaisuutta hyväkseen siten, ettei hän, kun huomasi, että velkamiehet taipuivat hänen vallanalaisuuteensa, niiden omaisuutta lopettanut yhdellä iskulla, vaan vähän kerrassaan imi niiltä yhä runsaammat tulot itselleen. Hän näet oivalsi, että lehmä on parempi lypsäen kuin tappaen.

Käyttäen näitä hänen kahleisiinsa joutuneita maakauppiaita käytyreinään ja urkkijoinaan sai patruuni Stål tietää, että eno Topias oli liikerahoikseen lainannut äskeisin muutamalta varakkaalta Pirkkalan rustitilalliselta suuremman summan, tai 10,000 m:kaa rahaa.

Tämän kuultuaan luuli hän viimeinkin saavansa vaarallisen kilpailijansa masennetuksi. Hän matkusti heti rustitilallisen luo ja ikäänkuin sivumennen alkoi puhua, miten monikin kauppias Tampereella on horjuvilla portailla. Muun muassa kertoi hän uuden kauppiaan olevan aivan vararikon partaalla, mikä ei ollut kummakaan, kun möi tavaroitaan alle omien hintojen.

Rustitilallinen, joka oli enemmän lyhytjärkinen mies, säikähti pahanpäiväiseksi kuullessaan patruu-

ni Stålin näin juttelevan sekä valitti, että hänkin oli eno Topiakselle tullut lainanneeksi niin paljon rahaa.

— Vai olette tekin hänelle rahoja lainannut? Kyllä saatte sivellä leukaanne niiden rahain takia, sillä peniäkään ette tule saamaan takaisin. Kaikki hukkuu konkurssiin, jonka hän kuuluu tekevän näinä päivinä. Olipa se teille suuri vahinko, sääliitti patruuni Stål.

— Tulinhan tuota antaneeksi, kun kehuttiin hänen olevan niin varmoilla jaloilla. Vaan parasta on että heti matkustan kaupunkiin ja otan edes tavaraa jonkun summan edestä, arveli rustitulallinen.

— Hänen tavaransakin tainnee jo olla takavarikossa. Vaan minä voin teitä auttaa hiukan. Nähkääs minä näet olen maksava hänelle jonkun summan ja jos siirrätte hänen teille antamansa velkakirjan minulle, niin minä kuittaaan hänen saatavansa siten ja maksan teille velkakirjan sisällön.

Herkkäuskoinen rustitulallinen suostui mielihyvällä siirtämään eno Topiaksen antaman 10,000 markan velkakirjan patruuni Stålille, joka heti löi velkakirjasta rahat pöytään. Vaikka patruuni Stål ei hevillä rahoja kynsistään päästänyt, niin nyt ei hän kitsastel-

lut, kun hän luuli tuon ostamansa velkakirjan avulla voivansa vahingoittaa kilpailijansa liikettä. Rustitilallinen olisi varmaan ollut kiitollinen, jos olisi saanut velkakirjan arvosta kolme neljättäkin osaa, vaan Stål oli auliilla tuulella, hän maksoi täyden hinnan.

Kaupunkiin saavuttuaan oli Stålin ensimmäisenä työnä lähettää kaksi kaupunginpalvelijaa vaatimaan eno Topiakselta valtakirjan sisältöä. Rahat oli hänelle toimitettava vielä samana päivänä, muuten ryhtyisi hän toimiin eno Topiaksen konkurssitilaan asettamiseksi tai panettaisi puodin heti kiinni.

Kun kaupunginpalvelijat saapuivat eno Topiaksen puotiin ja ilmoittivat asiansa, kuunteli tämä ja väitti, ettei hän ole Stålille penniäkään maksava. Vaan nämä näyttivät hänelle rustitilalliselle antamaansa 10,000 markan velkakirjaa, josta hän vaadittaissa sitoutui tuon summan korkoineen takaisin maksamaan.

Eno Topias ei ollut odottanut, että ihmiset voivat olla näin kavaloita ja rakentelevat tällaisia pyydyksiä toisten teille. Rustitilallinen oli näet velan luvannut pitemmäksi ajaksi, ja nyt oli hän sen jo heti siirtänyt Stålille. Vaan se oli varmaan tapahtunut Stålin hou-

kutuksista, siitä oli eno Topias vakuutettu.

Hän läksi patruuni Stålin puheille, niin vastenmielistä kuin se olikin, saadakseen kuulla oliko Stålilla todella täysi tosi mielessä. Vaan häntä ei tahdottu päästää Stålin luo, sanottiin syyksi, että patruuni on pahoinvoipa.

Kun eno Topias päättävännäköisenä lähestyi konttoorin ovea, puikahti Heikki Vaara, joka edelleen palveli patruuni Stålin kaupassa, konttooriin, sanoen menevänsä ilmoittamaan patruunille asiasta.

Kun eno Topias päästettiin viimeinkin patruunin puheille, virui patruuni Stål mukavassa asennossa konttoorin sohvalla verhoffuna paksuun jalkoihin asti ulottuvaan villaiseen yönuttuunsa, päässä neulottu villamyssy.

— Suo anteeksi, etten voi nousta ylös, minä olen niin pahoin voipa. Vaan paina puuta, tee niin hyvin, virkkoi patruuni Stål vieraalleen.

— Kuinka se on oikeastaan sen rustitilalliselle Pekkalalle antamani velkakirjan laita? Ymmärsinkö minä oikein kaupunginpalvelijain tarkoitusta, että sinä vaadit siitä rahat heti? kysyi eno Topias.

— Kyllä se niin on. . . voihkun pistää kylkeeni. . .

tuota minulla itselläni on huomenna suuri vekseli maksettavana ja sen vuoksi minun täytyy siitä saada rahat, voihi patruuni Stål.

— Ja sinä kehtasit mennä häneltä velkakirjaa ostamaan toivoen minun saattavasi siten pulaan. Onko tämä vanhan kumppanin tekoa? Ja jos sinä huomenna tarvitseisit rahoja, niin et olisi mennyt niitä Pekkalalle tukkimaan eilen. Kaikki on häpeällistä valletta. En olisi uskonut sinua sellaiseksi, vaikka kyllä yhtä ja toista olen sinusta kuullut. Pekkala ei olisi ilman sinun väliin tunkeutumistasi velkakirjaa sinulle antanut, sillä meidän kesken oli puhe, että velka saa seistä kauvemman aikaa.

— Minä olin häneltä saamista ja sen vuoksi. . . oih tuota kylkeä. . . otin sen saamisestani.

— Kaikki tuo on omia juttujasi, sillä Pekkala ei varmaan itsestään olisi sitä antanut. Vaan onko sinulla todella tarkoitus kiristää minulta rahat näin muuttamassa silmänräpäyksessä, kun en ensinkään tiennyt varustautua tätä tapausta varten?

— Ei minun muu auta, kun itsekkin tarvitsen välttämättömästi, sanoi patruuni silmäillen kattoa.

— Kurja keinottelija! Koetat toisille kuoppaa kai-

vaa, vaan kunhan et itse sinne kerran putoisi, lausui eno Topias halveksivasti ja läksi konttoorista.

Hän meni ilmoittamaan kaupunginpalvelijoille, että he rahat saavat seuraavana aamuna. Vaikka hän olisi voinutkin toteen näyttää, että Stål oli viekoittelemalla ja hänen liikkeestään vääriä huhuja levittämällä velkakirjan käsiinsä hankkinut vahingoittaakseen hänen elinkeinoaan, niin päätti hän välttää joutumasta mihinkään tekemisiin moisen halpamaisen henkilön kanssa ja siis hankkia rahat. Siinä hän onnistuikin, vaikka hankalaa tietysti oli näin vähäises-
sä ajassa niin suurta summaa kokoon haalia, ja seuraavana aamuna vei hän rahat kaupunginpalvelijoille saaden velkakirjan takaisin.

* *

*

Naisväellä patruuni Stålin perheessä oli tähän aikaan paljon hommaa ja tointa. Vaikka varatuomari Hjertan ja Leenan häät oli päätetty pitää vasta ensi syksynä, niin nyt aikaiseen keväillä jo lukuisa joukko kaupungin neulojattaria työskenteli kaikenlaisissa valmistuksissa nuoren pariskunnan kotia varten. Patruuni Stålin mielestä hänen vaimonsa ja tyttären-

sä menivät liikoihin, ja säälistihän hiukan rahanme-
nojakin, vaan toisekseen hänkin tahtoi näyttää, ett'ei
hänen tyttärensä aivan alastomana miehelle mene.
Pitihän sitä tytön saada, mietti patruuni Stålikin, vaa-
tevarojakin mukaansa myötäjaisiksi, kun oli millä
laittaa ja kun tyttö joutui niin ylhäisiin naimisiin.
Toista oli kun patruuni Stål ja hänen vaimonsa pe-
rustivat omaa rypysijaa. Ei kummallakaan ollut edes
liinavaatteita enempää kuin paitariekalie päällä ja toi-
nen pesussa. Ja toisen huoneen nurkassa he häyön-
sä makasivat. Vaan kun onni oli potkaissut ajan oloon
varoja, niin olisihan ollut häpeä, jos tytön olisi kovin
tyhjänä aatelismiehelle rouvaksi laittanut.

Leena itse oli innokkain näissä hommissa. Hän kä-
vi kaupungin hienompain rouvain luona tiedustele-
massa aina uusia ja uusia malleja sekä kuoseja ja saa-
massa neuvoa, mistä ulkomaan tehtaista hienoimpia
liina- ja muita kankaita, pitsejä y. m. olisi saatavissa.
Kotimaiset olivat kovin karkeita hänen mielestään,
jonka vuoksi ulkomaalta tilattiin salvettikankaasta
pyheliinoiniin saakka. Kaikki piti olla niin hienoa ja
kallista, vaikka isä hiukan yrittikin mukisemaankin,
että pitäisihän Hämeen pellavakangas edes joksikin

kelvata. Vaan antoihan isä setelitukun toisensa perästä, kun Leena hiukan ukkoa kaulaili ja muistutti että Fridolf — se oli Hjertan ristimänimi — oli tottunut kodissaan hienoihin oloihin. Sitte ei tarvitseisi hävetä, jos Hjertan sukulaisiakin tulisi heidän kotonaan käymään.

Vaan missä tuo nuoren pariskunnan tuleva koti tulisi olemaan, siitä ei oltu vielä aivan selvillä. Varatuomari Hjertalla näet ei vielä ollut mitään virkaa, vaikka varmaankin hän niitä olisi saanut jos kuin monta, arveltiin. Itse oli hän selittänyt, että hän ensi vuoden naimisiin mentyään tahtoisi ainoastaan omistaa armaan puolisonsa onnelliseksi tekemiseen, asuivatpa he sitte missä hyvänsä. Hätäkös heidän oli eläissä, kun Hjertalla oli suuri perintö tiedossa sukulaisiltansa, joka perintöjuttu tosin vielä oli riidassa, vaan hän oli varma voitosta.

Patruuni Stål oli ehdottanut, että nuori pariskunta häiden perästä tai siksi kuin Hjerta ottaa vastaan jonkun viran, tulisi asumaan patruunin omistamaan Toukolan hoviin, vaan Hjerta pani heti vastaan, sillä ikävähän maalla olisi syksyllä ja talven tultua.

Kaupungista tiedusteltiin yhtä ja toista huoneus-

toa, vaan sopivaa ei tahtonut löytyä tai sellaista, joka olisi ollut kyllin uhkea ja komea tähän tarkoitukseen. Tullinhoitajan perheen asumahuoneusto kyllä olisi mukiin mennyt, vaan ne olivat sen vuokranneet jo seuraavaksikin vuodeksi. Patruuni Stål kyllä olisi voinut saada velkaisen tullinhoitajan komeasta asunnostaan pois muuttamaan, kun olisi hiukan ukkoa hätyyttänyt vanhoilla veloilla, vaan tämä taas sen sitte tavarain tullauksessa muistanut. Ei, parasta on pysyä hänen kanssaan sovinnossa.

Useasti kyseli Leena sulhaseltaan, minkälainen heidän kotinsa tulisi olemaan näytellen samalla mitä kalliita somistuksia hänellä jo oli tätä toivottua kotia varten. Kerrankin kun näistä asioista oli puhe, lausui Leena:

— Oi Fridolf, et usko miten kiihkeästi minä tulen rakastamaan meidän kotiamme. Minä koetan kaikki mitä voin saadakseni sinut siellä viihtymään. Ja minä asetun meidän onnemme vahdiksi majamme ovelle. Kaikki, jotka pyrkivät häiritsemään onneamme, minä ovelta karkoitan tiehensä. Oi, miten ihanaa se tulee olemaan saada uhrautua rakastetulleen ja aina eriamättömillä siteillä olla häneen liitetty. Minä olen niin

hirveän maltiton, en maltaisi odottaa niin kauvan. . . Ajattele, vielä melkein puolivuotta, ennen kuin viimeinkin olemme omassa kodissamme, laverteli Leena nojaten päätään Hjertan olkapäätä vastaan.

— Tietysti minäkin ikävöin sitä hetkeä, jolloin tulimme eriämättömillä siteillä yhdistetyksi toisiimme, selitti varatuomari Hjerta vetäen morsiantaan lähemmäksi.

— Mutta sanoppa minkälaisen hääleningin minun pitää laittaa, että miellyttäisin sinua. Eikös valkoinen morsiuspuku sinunkin mielestäsi ole vanhanaikainen? Semmoinenhan on jokaisella. . . vaan minä tahtoisin sinun vuoksesi pukeutua vähän. . . no älä naura. . . niin — oikein sieväksi. Tullinhoitajan Adeeli näet kertoi, että nykyään on Pariisissa ruvettu käyttämään aivan vaaleankeltaisia silkkileningeitä morsiuspukuina. Mutta miksi sinä naurat. Olenko minä lapsellinen sinun mielestäsi, tiedusti Leena vähän loukkaantuneena, kun hänen sulhasensa suu vetäysi hymyyn.

— Sinäkö lapsellinen! Ei, armaani, vaan sinä olet kerrassaan hurmaava. Vaikka sinä pukeutuisit — anna anteeksi ruma vertaukseni — säkkikankaasta teh-

tyyn pukuun, niin sittekin olisit sinä ihanin tyttö kuin maailmassa olen ikinä nähnyt. Ja tietysti saat sinä laittaa sellaisen hääpuvun kuin tahdot, sillä minä olen vakuutettu, että kaikki tulevat ihastumaan minun morsiameni sulouteen, huomautti varatuomari Hjerta silitellen Leenan kutria, vaikka hänen otsalleen ilmestyneistä tuskin näkyvistä rypyistä voi päätätä, ettei häntä Leenan laverrukset niinkään suuresti huvittaneet kuin Leena uskoi.

— Ja mitäs pidät näistä vihkipallin malleista? Eikös ne ole aistikkaita? Päälyys punaisen tummasta sametista tämmöisillä kauneilla ompeluksilla reunoissa. Minun mielestäni niistä tulee vallan sievät, vai tahdotko sinä toisen mallisia? uteli Leena, näyttäen mallivihkoa.

— Sinä saat täyden valikoimisvallan, sillä minä täydellisesti luotan sinun makuusi, vakuutti varatuomari Hjerta vähän hajamielisenä. Hän nähtävästi ajatteli kokonaan toisia asioita.

Leenakin viimein huomasi sulhasensa hajamielisyiden. Hänen päähänsä juolahti, että kenties hänen sulhasensa oli huolissaan siitä, ettei se perintöjuttu, josta hän oli niin paljon puhunut, vielä ollut päättynyt

ja sen vuoksi aikoi Leena karkoittaa sulhaseltaan nämä ikävät ajatukset. Leena luuli huomanneensa sulhasensa joskus muulloinkin, kun hän otti heidän tulevan kotinsa puheeksi, vaipuvan vakaviin ajatuksiin.

— Rakas Fridolf, sinä olet nyt niin vakavan näköinen. Miksi et voi minulle ilmoittaa jos sinulla on jotain huolia? Olemmehan toisemme ystäviä ja oi — vielä enemmän, vielä lähemmällä siteillä toisiimme liitetyt. Enkä minä ole niin köyhä kuin sinä luulet, jutteli Leena painaen päätään yhä lujemmin varatuomari Hjertan olkapäätä vastaan.

Varatuomari Hjerta säpsähti. Mitä kummaa Leena tarkoitti tuolla viimeisellä viittauksellaan.

— Minä en oikein kuullut, mitä sinä sanoit, virkkoi hän sitte ja hänen kasvoilleen lensi heleä puna.

— Suo anteeksi, vaan saanko sanoa, mitä sinä äsken mietit, kysyi Leena nostaen ylös päätään ja silmäillen hymysuin sulhaistaan.

— Sen sinä kyllä arvaat, ihastuttava veitikka, sillä mitäs minä muuta ajatteleisin kuin sinua. Yöt päivät viipyvät ajatukseni sinun luonasi, selitti varatuomari Hjerta, jonka hajamielisyys nyt oli täydellisesti tiesään.

— Kyllä osaksi, vaan samalla varmaan ajattelit, että minä olen suurivaatimuksinen. Vaan se minä en ole, tyydyn niin vähään ja . . . niin . . . vaan älä nyt pahastu . . . onhan isä luvannut meille melkoisen perinnön naimisiin tultuamme. Ei se ole niinkään pieni kuin ehkä luulet, joten kyllä me toimeen tulemme . . ., laverteli Leena luullen siten karkoittavansa sulhasensa ikävän tuulen. Hän näet otaksui sulhasensa olevan huolissaan siitä, millä he omaa kotia perustaisivat.

Hjertan kasvoille kavahti uudestaan puna. Oliko kukaan osannut lukea hänen sydämensä salaisimpia ajatuksia. Sillä ellei Leenan isää olisi hoettu todella upporikkaaksi, niin ei hän koskaan olisi Leenan kanssa kihloihin joutunut. Vaan perinnön toivo se oli, joka varatuomari Hjertan sai mielistymään ja viimein kosimaan Leenaa. Hän oli niin paljon nähnyt maailmassa, että hän heti huomasi minkälaisilla keinoilla tuo rikkaus oli kokoon haalittu ja että Stålin perheessä ulkonaisen loiston alla piili paljon karkeaa ja vastenmielistä, vaan enemmän kuin kaikki tämä painoi vaa'assa perheen kehuttu varallisuus. Eikä hänenkään elämänsä ollut niin esikuvaksi kelpaava, vaik-

kei täällä hänen entisyyttänsä tunnettu. Myöskin oli varatuomari Hjerta havainnut, että Leenallakin taisi suurinna vetovoimana kihloihin menemiseen olla päästä muka naimisiin aatelismiehen kanssa ja siten ajan oloon ylhäisiin piireihin, vaikka Leena osasi-kin jotakuinkin nämä aikeensa salata. Ja ken lähemmin oppi Leenaa tuntemaan, ei se tapahtunut Leenan eduksi, päinvastoin hänen turhamainen, kulmikas ja kunnianhimoisen luonteensa teki vastenmielisen vaikutuksen. Varatuomari Hjertalle ei Leenan todellinen luonne jäänyt tuntemattomaksi, vaan hän ei siitä välittänyt, kun tiesi naimisen kautta Leenan kanssa varoihin pääsevänsä käsiksi. Koko hommassa oli hänellä varojen saanti tärkeimmästä merkityksestä. Vaan yhtä hyvin ei hän ainakaan patruuni Stålille enemmän kuin Leenallekaan tahtonut näyttää, mikä naula häntä oikeastaan naimisiin veti ja siksi joutui hän hämilleen, kun Leena otti puheeksi perintönsä.

— Mutta minä en ymmärrä sinua nyt vähääkään, armas Leena. Mitä sinä tarkoittit sillä, että otit puheeksi perintösi? Ethän vain uskone, että . . .

— Minä ajattelin, että jos sinä olisit huolissasi, millä sitä aluksi tullaan toimeen ja sen vuoksi tulin sii-

tä puhuneeksi. Vaan et saa väärin ymmärtää minua, muuten olisin niin onneton. . . minä tarkoitin, ettei meillä ole mitään hätää, kun sinä vain olisit iloinen, virkkoi Leena hiljaisella äänellä koettaen hymyillä.

— Luuletko, että tosiaankin voisin pahastua tai väärin käsittää sinua. En ikinäni, vaan en minä ole mistään sellaisista vähäpätöisistä asioista huolissani. Onhan velvollisuuteni pitää kaikesta sellaisesta huolta ja sen teen mielelläni. Vaikka emme rossaakaan sinun perintöäsi saisi, niin kyllä me eletään, vakuutti varatuomari Hjerta kiihkeästi.

— Enhän sitä ole epäillytkään, vaan ajattelin keventää sinun mieltäsi ilmoittamalla, että en sitä minäkään niin tyhjänä miehelään tule. Eikös se ole hyvä, että morsiankin tuo jotain yhteiseen pesään? Eihän lisä luotaan lykkää, sanotaan. Saanko sanoa, miten paljon isä on aluksi meille luvannut? kysyi Leena viehistellen.

— Kyllä, vaan sillä ehdolla, ettet ikinä luule minulla olleen mitään sellaisia ajatuksia mielessä, kun sinun kättäsi pyysin. Sillä minä olen rakastunut sinuun ainoastaan oman itsesi tähden, väitti varatuomari Hjerta, vaikka hän silminnähtävästi paloi ute-

liaisuudesta saada kuulla, miten paljon Leenalle oli oikeastaan perintöä luvattu.

— Uskonhan minä sen. Vaan älä sinäkään luule, että isän lupaamain rahain tähden tulen olemaan suurellinen. Ei, ei, rakas Fridolf, en tule koskaan enää niistä sanaakaan hiiskumaan, sinä saat niiden kanssa aina menetellä niin kuin tahdot. Minun onneni on se, että saan sinun kodissasi olla jonkunmoisena kotisi sulostuttajana. Oi jospa siinä onnistuisin! Tahdon tehdä kaikki, mitä voin kotimme sulostuttamiseksi. Uskotko sen, rakas Fridolfini? kysyi Leena hehkuvien poskien ja hänen päänsä painui jälleen varatuomari Hjertan olkapäälle.

Varatuomari Hjerta näkyi jo katuvan, että hän oli estellyt Leenaa ilmoittamasta perintönsä määrää, sillä oikeastaan ei hän mitään halunnut tietää niin kiihkeästi kuin juuri sitä.

— Uskonhan minä sen, armahani ja osottaakseni, että aivan täydellisesti käsität sinun jalot tarkoituksesi oikealta kannaltaan, niin . . . nyt saat . . . ilmoittaa minulle kaikki mitä hyvässä sydämissäsi liikkuu niin kuin aina vastaisuudessakin, mielisteli varatuomari Hjerta ja suuteli intohimoisesti morsiantaan.

— Kiitos, Fridolfini, luottamuksestasi, kuiskasi Leena ollen näyttävänä ylen onnelliselta.

— Vai on se hyvä isäsi semmoisia asioita sinulle puhunut kuin... tuota... perintö... tai kuinka paljon hän antaa hurmaavalle tyttärelleen, jonka rakkauteen en ikinäni vaihtaisi koko maailman rikkauksia, jatkoi varatuomari H. koettaen viekoitella Leenaa uudelleen tarttumaan äsköiseen puheen aineeseen.

— On, on... kolmekymmentä tuhatta markkaa hän lupasi antaa meille jo häöpäivänä aluksi... ja ei se vielä siihen jää... isällä on paljon saatavia, sanoi Leena hymyillen.

Leenan iloinen tuuli näkyi varatuomari Hjertaan-kin tarttuvan, vaikka se johtui kokonaan toisista syistä. Kolmekymmentä tuhatta markkaa yhdellä kerralla käteen! Soihan semmoinen tieto niin kauniilta korvassa ja sai silmänkin ilosta säteilemään. Kelpasi niillä elää ja pääsisi vapaaksi vaarallisimmista velkamiehistään.

Varatuomari Hjertan ja hänen morsiamensa lempikohtaus hiukan häiriytyi, kun patruuni Stål astui huoneeseen. Edellä ollut keskustelu näet tapahtui Leenan kotona.

Patruuni Stålkin näytti olevan kerrassaan mitä hauskimmalla päällä. Nähtyään nuoret rähähti hän nauramaan ja pisti leikkipuheeksi.

— Kas vaan, vai täällä te jo olette! Varmaan teillä on ollut ikäviä asioita juteltavana, kenties olette riidelleet, kun niin happaman näköisiltä näytätte. Vaan minä en ole ollenkaan murrituulella. Köllerillä oli niin hemmetin hupaista illalla . . . niin illalla . . . vaan arvathan sinä rakas veli, Fridolf, että kun illalla rupeaa oikein hauskaa olemaan, niin vastahan sitä aamupuoleen kotiin kömmittää. Sen vuoksi tuli tässä vähän pitempään nukuttua. Vaan mitä te oikeastaan olette riidelleet? tiedusti patruuni ja nauroi edelleen ääneensä.

— Mekö riidelleet? Päinvastoin meillä on ollut hyvin hauskaa, niin hirveän hupaista, että . . . että . . . ehätti Leena sanomaan isälleen.

— Että . . . että sinua oikein nyt suututtaa, kun minä tulin tuota hauskuutta häiritsemään, keskeytti patruuni hymyillen ja iski silmää tulevalle vävyllään.

— Oih kuin isä on nyt ilkeä, virkkoi Leena koettaen näyttäytyä loukkaantuneelta, vaikka huonolla menestyksellä.

— Tietysti soisit sinä kaikki muut, jopa oman isäsi-kin niin kauvas kuin pippuri kasvaa silloin kuin olet sulhasesi parissa, älä teeskentele ollenkaan ulkokul-
lattu, kiusasi patruuni tytärtään nipistäen häntä kor-
vanlehdestä.

— Vaan minulla on jotain tärkeää ja samalla hu-
vittavaa sinulle kerrottavaa, Fridolf veikkoseni. Meil-
lä tulee vielä suuret liikehommat. Se on jo päätetty
asia. Eilen illalla me Köllerin kanssa puhuttiin asiat
selväksi ja nyt ei muuta kuin toimiin. Minä tarvitsen
välttämättömästi sinunkin apuasi ja toivon, ettet si-
nä siitä kieltäy. Mutta sinä Leena saat nyt mennä vä-
hän muille toimillesi ja minä lähden Fridolfin kanssa
konttooriin lähemmin keskustelemaan näistä asiois-
ta. Ne koskee ainoastaan erästä uutta liikeyritystä ja
semmoisia ette te naiset ymmärrä, selitti patruuni.

Heitettyään ovelta sormisuukkosen morsiamel-
leen seurasi varatuomari Hjerta tulevaa appivaari-
aan tämän konttoorihuoneeseen.

Tänne tultua selitti patruuni, miten hän aikoo
piakkoin ruveta perustamaan erästä uutta, suuren-
moista tehdasta Tampereelle. Insinööri Köller oli an-
tanut hänelle hyviä neuvoja tässä suhteessa. Siitä pi-

täisi tulla loistava liikeyritys, joka pian voisi omistajansa tehdä miljoonain isännäksi. Niin oli insinööri Köller vakuuttanut ja hänhän käsittää sellaisia asioita, kun on jo useita vuosia itse ollut suuren tehtaan isännöitsijänä. Vielä oli Köller, tuo patruuni Stålin hyvä ystävä ja neuvonantaja, kertonut, että Sarkalan tehtaan omistajat tulisivat kaikin tavoin suosimaan tätä uutta liikeyritystä sekä tekemään yhteisiä „äffärejäkin.” Sen onneksi oli sitte tullut vähän liiemmaksi maisteltua, etteipä patruuni sanonut oikein muistavansa kotiin tuloaan. Hirveän hauskaa vaan kaiken iltaa oli ollut.

Mutta näin suuremmoisen tuuman toteuttamiseen tarvittiin paljon käteistä rahaa. Sen vuoksi aikoi patruuni Stål ruveta perimään kaikkia saamisiaan lukuisilta velkamiehiltään, joita oli joka kulmassa Tampereen seudulla ja vieläpä kauvempanakin. Ei muuta kuin uloshakemukseen velat heti. Ja uloshakemustoimissa tarvitsi patruuni Stål tulevan vävynsä apua, hän kun oli lakimies.

Patruuni Stål otti konttoorissa olevasta arkustaan esiin tukuttain velkakirjoja.

— Kas tässä on sinulla työtä. Me panemme ne ve-

lat uloshakemukseen. Sinä saat olla niin hyvä ja kirjoittaa niihin asiaan kuuluvan velanhakemuksen ja sitte ne lähetetään sitä mukaa kuvernööriin. Meidän pitää saada rahaa, sillä suuren tehtaan rakentaminen lyhyessä ajassa nielee paljon varoja ja tarvitaan sitä liikepääomaakin, selitti patruuni Stål.

Seuraus tästä keskustelusta oli että joka päivä vei posti isot pakat patruuni Stålin hakupapereita kuvernöörinvirastoon ja maaseudun kruununpalvelijoille.

Ennen pitkää alkoi ryöstömiesten vasara paukua maaseuduilla. Usealta myytiin talo ja tavarat patruuni Stålin veloista. Paljon kävi hätääntyneitä velkamiehiä Tampereellakin armoa pyytämässä tai että patruuni Stål odottaisi edes jonkun aikaa, vaan hän oli tällä kertaa taipumaton sanoi itse omansa välttämättömästi tarvitsevan. Ei taipunut hän uudista- maankaan velkakirjoja, vaikka velalliset olisivat antaneet uuden velkakirjan vielä isommasta summasta, kuin velka todellisuudessa olikaan, kuten ennen oli tehnyt. Hänen korvallisiaan kyllä kutkutti semmoiset tarjoukset, vaan hän oli saanut päähänsä vielä enemmän voittavansa, kun hän panee rahansa uuteen tehdasyritykseen. Myöskin olisi kerrassaan tois-

ta olla suuren tehtaan isäntänä. Silloin hän herättäisi paljon suurempaa huomiota kuin tavallisena kauppiana. Hänen neuvoaan voisi sitte hallituskin kysyä liikeasioissa, pääsisi ylhäisten herrain tuttavuuteen ja varmaan kaupunkilaiset valitsisivat hänen valtiopäiville. Niin . . . kuka sen tietää, miten korkealle vielä hän kohoisi. Onhan ennenkin monta torpasta lähtenyt tehty aateliksi ja arvotettu korkeilla kunnianimillä . . .

Varatuomari Hjerta työskenteli päivillä usein tulevansa appensa konttoorissakin velkahakemuspapereita kuntoon laittaessaan. Kerran otti hän kotiinsa lähtiessä tukon näitä papereita mukaansa saadaakseen kotonaan perin pohjaisemmin niitä tarkastella. Kummakseen löysi hän erään velkakirjan sisältä muutamia kokoon käärittyjä kirjeitä, jotka näyttivät olevan hyvin vanhoja, koska paperi niissä oli jo kellelastunut. Hän ei malttanut olla ottamatta selkoa kirjeiden sisällöstä. Kaikki kirjeet olivat kirjoitetut samalla käsialalla ja samalle henkilölle. Vaan niiden sisältö näkyi hänelle antavan paljon pään vaivaa. Muutamassa kirjeessä puhuttiin lääkkeistä, joita seuraisi kirjeen mukana, toisessa vakuutettiin, ettei kukaan

pääse salaisuuden perille, kun vaan menetellään viisaasti ja varovaisesti.

Varatuomari Hjerta ei tullut hullua hurskaammaksi ennen kuin oli lukenut joka lapun. Vaan sitte vetäytyivät hänen huulensa omituiseen hymyyn.

— Ahaa, arvoisalla appiukolla on ollut tällaisia salaisuuksia. Kirjeet ovat hänen kirjoittamiaan, käsiala ilmeisesti muistuttaa hänen käsialastaan, vaikka siitä näkyy olevankin vuosia, jolloin hän on nämä kirjeet kirjoittanut. Olipa mainio asia, että minä satuin nämä käsiini saamaan, näiden avulla voin minä ukolta kuristaa rahoja miten paljon tahansa, sillä ei suinkaan hän ennemmin tahdo joutua syytteenalaiseksi. . . hm. . . no miksen sanoisi suoraan. . . henttunsa sikiön surmaamisesta. Nyt minulla on sellaiset valtit, että voin pyörittää tuota visukinttua niin kuin tahdon. Hän on ollut osallinen — sen näkee näistä kirjeistä — tuon naisen. . . mikä Kaisa Pinni hän sitte lie nee. . . sikiön häviämiseen, tässä on ilmeiset todistukset siitä. Kumma että ukko on uskaltanut näitä näin kauvan säilyttää ja miten hän on nämä kirjeiden saajalta takaisin hankkinut, puheli varatuomari Hjerta yksin huoneessaan.

Hän kääri kirjeet huolellisesti kokoon ja lukitsi ne piironkinsa laatikkoon kuin olisivat olleet hyvinkin kalliita arvopapereita. Patruuni Stålille ei hän aikoinut löydöstään aluksi hiiskua sanaakaan. Jos ukko kaipaisikin joitakin kirjeitä, niin päätti hän selittää, ettei hän mitään sellaisia ollut nähnyt. Vaan vastaisuudessa voisi hän ne myydä patruuni Stålille takaisin kalliista hinnasta. Ukon täytyy maksaa, ajatteli tuleva vävy-poika, mitä hyvänsä välttääkseen ikäviä seurauksia. Löydöstään oli varatuomari Hjerta kerrassaan iloisella tuulella, sillä nyt hän tiesi, että rikas patruuni Stål oli kokonaan hänen vallassaan.

Mutta kuinka hän voisi mennä vävyksi sellaiselle miehelle, joka oli elänyt rikollisessa yhteydessä kenties minkälaisen huonon naisen kanssa ja ollut avulhisena lapsensa mur. . . Tämä sana keskeytyi varatuomari Hjertan huulilla ja ajoi tumman punan hänen poskilleen.

Vaan samapa se, asiasta ei varmaan kukaan tieninyt ja oli se jo ehtinyt vanhettua, jottei vastaisuudessaakaan ollut mitään „skandaalia“ pelättävissä, etenkin kun patruuni oli ollut niin varovainen ja hankkinut kirjeensä takaisin ja nyt ne olivat hänen käsissään.

sään. Kelläpä sitä ei ollut nuoruuden . . . hairahduksia, ajatteli Hjerta muistellen omia seikkailujaan tällä alalla.

Varatuomari Hjerta piti tulevaa appiukkoaan silmällä eikö tämä huomaisi, että kirjeet olivat kadonneet. Vaan patruuni Stål oli varmaan jo aikoja unhoittanut niiden olemassa olon, koska hän ei kertaakaan näyttänyt viittaustakaan siihen suuntaan. Hänellä oli muutoinkin niin paljon hommaa ja huolta periessään velkamiehiltään saamisiaan.

Muutamien kuukausien kuluessa oli patruuni Stålin kassalaatikkoon tällä tavoin karttunut puhdasta rahaa tavaton summa. Setelipino kohosi laatikossa setelipinon vieressä ja piakkoin oli hänellä aikomus viedä rahat pankkiin juoksevalle tilille ja sitte ruveta tehtaan rakennuspuuhiin. Puoleentoista sataan tuuhanteen markkaan jo nousi kokoon saatu summa ja lisää oli tulossa.

Eräänä iltana, kun patruuni Stål oli laatikkoonsa säilyttänyt päivän kuluessa nimismiehiltä saapuneet rahat, aukeni konttoorin ovi verkalleen ja konttooriin ilmestyi Pinnin-Kaisa yhtä inhoittavan näköisenä kuin ennenkin. Hänen silmänsä vaan olivat painu-

neet syvemmälle silmäkuoppiin ja niissä leimusi outo tuli.

Patruuni säpsähti ehdottomasti nähdessään tuon kurjan olennon odottamatta edessään.

— Te ette ole antautunut minun puheilleni, vaikka minä useasti olen koittanut saada puhua jonkun sanan kanssanne. Sen vuoksi tulin tänne.

— Teillä ei ole tänne mitään asiaa, menkää paikalla tiehenne. Mitä te oikeastaan minulta vaaditte, kun ahdistatte minua, missä vaan näette, ja tunkeutte tännekin. Rahaa minä en kerjäläisille kumminkaan anna, menkää vaivaishoidon esimiehen puheille, komensi patruuni harmistuneena.

— Malttakaapa vähän. Haluatteko, että korotan ääntäni keskustellessamme. Puotimiehillänne tuolla on hyvät korvat, no kuulkoot, kun niin haluatte. Minä voin toteen näyttää, että Sauna-Maija . . .

— Hiljaa siinä, sinä nylkyri. Mitä juttuja sinä nyt olet keksinyt, tuskaili patruuni.

— Sauna-Maija on teidän käskystänne varastanut minulta ne kirjeet . . . niin tiedättehän mitä ne sisälsivät — ja tuonut ne teille. Vaan älkää luulko että minusta vielä olette kuitti . . . On niitä ihmisiä, jotka

muistavat mitä Toukolan niemen saunassa sinä yönä tapahtui, jolloin teillä oli niin suuri hätä. . . kuiskasi nainen hiljaa ainoastaan patruunin kuuluviin.

Patruunin kasvoilla vaihteli tavaton kelmeys ja kiukun puna.

— Ulos täältä, juttujen juoruaja. Ei kukaan usko sinun tarinoitasi. Luuletko sinä minun olevan niin tyhmän, että moisilla narrimaisilla peloituskeinoilla yhä minulta rahoja nylet, karjui patruuni vihasta sähisten.

— Kyllä vielä saatte katua että koiran tavoin minua kohtelette. Tietäkää, että Kourun Juhana on vielä elossa ja hän voi todistaa mitä Toukolan niemellä tapahtui, kuiskasi nainen vetäytyessään takaisin puotiin konttoorista.

Vaan patruuni oli joutunut kuin raivoihinsa. Hän hyökkäsi ottamaan keppiään konttoorin nurkasta ja sitte kiiruhti puotiin.

Naisen ilkkuvan katseen hän enää näki kadulle vievällä ovella ja samassa oli nainen kadulla.

— Tuhat tulimmaisen kerjäläiset miten hävittömiksi ne käyvät, kun niille ei tuki mielin määrin rahaa, ähkyi patruuni puodissaan puotimiestensä kuul-

len.

Kun patruuni palasi takaisin konttooriinsa, alkoi hän astella edestakaisin konttoorin lattiaa, kunnes hänen suuttumuksensa hiukan asettui. Hän mietti keinoja, miten hän pääsisi tuosta kiusanhengestänsä vapaaksi. Vaikka kukaan ei uskoisikaan tuommoisen hylkiön puheita, niin olihan kiusallista, että joskus joutui sen kanssa tekemisiin. Kuka sen tiesi, miten tungettelevaksi moinen roisto voi vielä käydä.

Saattaa saapua taloon vieraitten aikana ja toimeen panna häväistyksen.

Vaan nyt vasta juolahti patruuni Stålin muistoon, mitä nainen oli puhunut. Hän oli maininnut jotain eräästä todistajasta, joka vielä eli. Kourun Juhana on vielä elossa, niinhän se räähkä sanoi.

Patruuni Stål oli pysähtynyt yht'äkkiä keskelle lattiaa ja hänen kasvonsa olivat tuhkanharmaat. Hän muisteli kerran ennen eläissään kuulleensa tuon nimen. Olisiko se sama, joka siellä Toukolan töllissä. . .

Ei, se ei voinut olla mahdollista, sillä sen miehenhän patruuni oli lähettänyt Venäjälle. . . Pietariin. . . menemään kuulumattomiin ja antanut hyvästi rahojia, että häviäisi näiltä mailta. Ja sitte oli tullut tieto,

että mies oli kuollut koleraan.

Ei, kaikki tuo oli valhetta, kokoon kyhätty, että häneltä taasen kiristettäisiin rahoja. Patruuni kyllä ei muutamasta sadasta markasta olisi piitannut, vaan kun tuo akan pahus ahdisti häntä ehtimiseen. Hän ajatteli, että jos nyt olisi antanut, niin sama tempu olisi taasen muutaman päivän kuluttua edessä. Eikä akka voisi rahoja niin pitää, etteivät ihmiset niistä tietäisi, kuin juo kuin lahokanto. Silloin tulisi ilmi, keltä niin suuria summia saa ja silloin arvattaisiin, että hänellä ja tuolla viheliäisellä olennolla on aikoinaan ollut joitakin salaisuuksia tai yhteisiä asioita.

Kerrassaan toinen menetys oli vastaisuuden varalta viisaampi. Ei ole tuntevinaan koko ihmistä, niin hänen täyty viimein jättää hänet rauhaan. Hoilottakoon sitte ihmisille mitä haluaa, niin ei kukaan usko hänen juttujaan.

Näistä mietteistään heräsi patruuni Stål, kun konttorin ovi aukeni sisähuoneitten puolelta ja hänen vaimonsa ilmestyi konttooriin.

Rouva Stål kuhisi neulojalta vasta tuodussa uudessa pukineessa. Hänen otsakiharansa olivat tavallista enemmän kierteille käärityt kuumennettujen hius-

saksien avulla ja vaatteista löyhkysi tavaton hajuvesien lemu. Rouva Stål näytti olevan tyytymätön, hänen tylynnäköisillä vaaleilla kasvoillaan, jotka alkujaan eivät liene olleet niinkään rumat, oli luettavana tavallista ärtyisämpi ilme ja hänen sinisisissä silmissään oli pidätetyn kiukun tuli ilmi puhkeamaisillaan.

— Aina me saamme sinua varrota. Tullinhoitajalta jo äsken näytiin mentävän ja sinä vaan et joudu valmiiksi, virkkoi rouva S. äreällä äänellään.

— Äläs tätä kiirettä. Kyllä sinne ehdit vielä tyhmyksiäsi latelemaan ja haukkumaan piikojasi pienemmälläkin hopulla, ärähti patruuni Stål.

— Milloinka minä olen vieraisissa ollessani tyhmyksiä jutellut niin kuin sinä. Kaikki herrathan sinulle takana päin nauravat eikä kummakaan, tiuskui patruunin rouva.

— Aina sinä rakennat riitaa kotoisalla, vaikka kylässä koetat tekeytyä toisellaiseksi. Vaan kyllä ne ihmiset sinun alkujuuresi tietää ja pianpa se tulee näkyviin. Käyttäyt ja puhut niin kömpelösti, kuin vieläkin olisit Ollilan karjapiika ja haukut piikojasi — muusta et osaa puhuakkaan. Ja taasen olet niin paljon hajuvesiä holvannut päällesi, että oikein koko huone haisee,

riiteli patruuni.

— Eikö sitä jo lähdetä? kuului ovelta varatuomari Hjertan ääni. — Se sai keskeytymään patruuni Stålin ja hänen vaimonsa välillä sanasodan. Vaan siihen heillä oli hyvää tilaisuutta vastaisuudessakin ja jokapäiväistä leipää ne Stålin ja hänen vaimonsa välillä olivatkin.

Heti joutui patruuni Stålkin „valmiiksi” ja niin lähdettiin vieraisiin. Insinööri Köllerin luona kuului mainittuna iltana olevan kutsujaiset ja sinne oli patruuni Stålinkin perhe illan viettoon käsketty.

* *

*

Oli puoliyö käsissä. Insinööri Köllerin uhkeassa asunnossa Sarkalan tehtaalla vasta olivat vieraat istuutuneet ilta-aterialle. Kauppias Stålin talossa sitä vastoin palvelusväki makasi jo aikaa sitte sikemässä unessaan. Herrasväkeään kotiin odottavan sisäpiiankin silmät olivat painuneet umpeen loikoesaan pukeutuneena kyökkikamarin nahkasohvalla. Hän oli sammuttanut kaikki tulet, luullen heräävänsä, kun kesteistä kotiin palaava herrasväki soittaisi eteisen ovelta olevaa kelloa. Vähän ennen sohvalle

painauttuaan oli hän käynyt konttoorihuoneessa kat-
somassa, oliko siellä kaikki reilassa seuraavaksi päi-
väksi. Sieltä palattuaan oli hän paneutunut pitkäk-
seen ja siihen nukkui.

Hän heräsi oudosta rätinästä, joka kuului seinän
takaa salista. Mutta mitä ihmettä, hengittäessä niin
pahasti kirveli kurkkutorvea ja silmiin pisti kuin ti-
kulla. Hän kaapsahti ylös, vaan oli pyörtyä. Huone oli
täynnä savua, sen hän sai viimein selville. Hänen oli
vaikea löytää ovea. Haparoiden pitkin seiniä hän vii-
mein löysi pääeteiseen vievän oven ja sai sen auki.
Vaan siellä hulmusi seinissä ilmituli. Kauhistuneena
peräytyi hän takaisin, paiskasi oven kiinni ja ryntäsi
savun läpi vastaisella seinällä olevalle, kyökkiin vie-
välle ovelle. Sen sai hän vaivoin auki ja niin pelastui
hän savuun tukehtumasta. Vaan kyökkiinkin oli jo sa-
vua tunkeutunut. Silmänräpäyksessä herätti hän toi-
set sikeimmässä unessaan makaavat palvelijat.

Vaan mihinkään tulen sammutustoimiin eivät he
voineet ryhtyä, kun tuli oli jo saanut niin suuren val-
lan ja he olivat säikähdyksestä puoli tainnoksissa.
Melkein alastomina syöksyivät patruuni Stålin nais-
palvelijat kyökin eteisen kautta kartanolle. Liekit ai-

van kuin seurasivat heidän kintereillään. Niin nopeaan levisivät ne kaikkialle.

Korkealle puskiivat jo liekit Stålin talon vinnin akkunoista, ennen kuin palomerkkiä annettiin kaupungissa.

Köllerin luona olivat illallisvieraat mitä hilpeimmällä tuulella, kun palomerkkin räikeä ääni ilmoitti tulen olevan valloillaan kaupungissa. Kohtelias isäntä koetti rauhoittaa vieraitaan selittäen että kyllähän ne siellä kaupungissa palokuntalaiset tekevät parastaan tulipalon sammuttamiseksi, vaan tämä rauhoituskeino ei auttanut, kun ei tiedetty kenenkä kotona tuli teki tuhojaan. Vieraat sen vuoksi kaikki kiiruhtivat kaupunkiin, kun jokainen luuli tulipalon olevan kodissaan.

Kun kauppias Stålin perhe saapui lähelle kotiaan näki patruuni kauhukseen, että koko heidän talonsa oli ilmi tulessa.

Hän meni säikähdyksestä ensin sanattomaksi ja yritti rynnätä palavaan rakennukseen, vaan pari palokuntalaista estivät häntä syöksymästä varmaan kuolemaan.

— Mi. . . nun ra. . . rah. . . rahani, kaksi sataa tu. . .

tuhatta . . . pelastakaa . . . änkytti patruuni Stål ojentaen, kauhistus ja sanomaton tuska kuvautuneena kasvoillaan, palavaa rakennusta kohti. Vaan hänen äänensä hukkui ihmisjoukon hälinään, tulen räiskeeseen ja palokuntalaisten aseitten kolinaan.

Hulmuten kohosivat liekit korkealle patruuni Stålin palavasta asuinrakennuksesta. Tuli oli jo saanut niin suuren vallan ettei ollut ajattelemistakaan saada taloa säilymään liekkien tuhotöiltä. Puotihuoneustokin hehkui runsaine tavaravarastoineen yhtenä tulimerenä ja kartanon puolella olevat makasiinitkin sekä ulkokuoneet jo olivat syttyneet palamaan niin että palokuntalaisten oli pitänyt peräytyä kartanolta kadulle. Palokuntalaisten pelastustoimet tarkoittivat nyt enää saada läheisiä taloja varjelluksi raivoavan tulen uhriksi joutumasta. Kauppias Stålin talo ei ollut enää pelastettavissa.

Koko palavasta talosta ei saatu pelastetuksi kuin ainoastaan vähäinen määrä arvotonta rihkamaa. Täysineen joutui talo tulen saaliiksi eikä konttooriin ollut kukaan uskaltanut tunkeutua, joten sieltä ei pelastettu ainoakaan paperilappua.

Kuin halvauksen lyömänä oli patruuni Stål katsel-

lut omaisuutensa tuhkaksi muuttumista. Hänen liiketoverinsa ihmettelivät mikä miestä niin vaivasi, sillä olihan tulipaloja muillekin sattunut ja luulivat patruunin tulleen säikäyksestä sairaaksi, kun ei ukko parka kyennyt kysymyksiin vastaamaan, seisoi vaan jalat hajallaan ja nojaten selkäänsä naapuritalon seinää vasten.

Varatuomari Hjerta oli palopaikalle saavuttuaan ja huomattuaan, ettei pelastustoimista enää patruuni Stålin talolle ollut suurta apua rientänyt viemään säikähtynyttä tulevaa anoppiaan ja morsiantaan sekä tämän nuorempia sisaria tullinhoitajan asuntoon, jossa ne ensi hätään saivat kattoa päänsä päälle. Sitte palasi hän patruuni Stålista ottamaan selkoa. Hetken haettuaan tulevaa appeaan väkijoukosta löysikin hän tämän hajajaloin seisomasta naapuritalon seinustalla.

— Kuinka on laitasi? Sinä näytät kuin olisit tullut sairaaksi, tiedusti Hjerta Stålilta, joka tylsistynein katsein silmäili palavaan rakennukseen.

Nähtyään varatuomari Hjertan näytti patruuni Stål ikäänkuin heräävän kamalaan todellisuuteen.

— Kaikki mennyttä! jupisi hän tuskan pidättämäl-

lä äänellä.

— Kyllähän sen näen, vaan tietysti oli omaisuus kaikki täydestä arvostaan palovakuutettu? uteli varatuomari Hjerta ja hänenkin kasvonsa lensivät kalpeiksi.

— Ei mitään vakuutettu, sepä se oli onnettomuus ja kaiken muun lisäksi. . . niin rahat. . . tehtaan perustamisrahat. . . kaksi sataa tuhatta. . . kaikki tuhkana, vaikeroi patruuni Stål.

— Ei vakuutettu! Te varmaan houraatte, sillä näin hän minä pari viikkoa sitte omin silmin vakuutuspaperit. Vaan olivatko todella kaikki kertyneet rahatkin kotona? Tehän lupasitte ne viedä pankkiin jo toissa päivänä, kysyi varatuomari Hjerta henkeä pidättäen.

— En tullut vielä vieneeksi ja nyt ne on porona, tuskaili patruuni Stål.

— Kuinka ihminen voi olla niin typerä. Se oli anteeksi antamaton tyhmyys. Vaan kentiesi puotimiehet tai palokuntalaiset ovat pelastaneet raha-arkun konttoorista, siitä pitää ottaa selvä, ehättihe Hjerta sanomaan ja riensi väkijoukkoon etsimään patruuni Stålin puotimiehiä. Vaan nämä eivät olleet mitään pelastaneet konttoorista. Talo oli ollut ilmi tulossa hei-

dän palopaikalle saapuessaan eivätkä he tienneet oliko kukaan uskaltanut käydä konttoorissa ennen kuin se oli liian myöhää.

Pari tuntia olivat palokuntalaiset saaneet ponnistaa kaikki voimansa saadakseen tulen levenemisen laajemmalle alalle rajoittumaan. Vihdoinkin oltiin varmat, että tulen voima oli saatu talttumaan. Vaan patruuni Stålin talo on kokonaisuudessaan hehkuvana hiilikasana ja pahasti oli vikaantunut pari läheistäkin taloa. Kamalan näköisinä töröttivät savustuneet uunien piiput hehkuvista raunioista, joista ilmoille ammahtavat liekit vieläkin valaisivat öistä pimeyttä.

Tullinhoitaja oli vienyt patruuni Stålinkin kotiaan ensi hetkiksi, kunnes perhe hankkisi väliaikaisenkaan asunnon itselleen. Patruuni Stål näytti edelleen aivan masentuneelta eikä vastannut enemmän vaimonsa kuin Leenankaan kysymyksiin kuin kiertelemällä. Tullinhoitaja koetti lohduttaa onnettomuuden kärsinyttä toveriaan, vaan tämä vain hoki, että hän oli tullut keppikerjäläiseksi yhdellä iskulla.

— Ei suinkaan asiat liene niin hullusti kuin sinä nyt luuloittelet. Onhan niitä onnettomuuksia ta-

pahtunut muillekin eivätkä ole mielenmalttiaan menettäneet. Sinä varmaan hätäyksissäsi luulet pahinta, vaan vahinko voi supistua vähiin, jahka oikein rauhoitut ja tulet järkiisi, lohdutteli tullinhoitaja.

— Ei, ei, minä joudun kerrassaan maantielle. Kaikki on mennyttä kalua, mitä kymmenien vuosien kuluessa olen kokoon haalinut, se on nyt porona, vaikei patruuni Stål, heltyen kyyneleihin.

Myöskin Leena ja hänen äitinsä sekä sisarensa itkeä nyhkyttivät nähdessään perheen isän näin lohduttomana. He eivät täysin käsittäneet onnettomuuden suuruutta, vaan pahaa aavistivat hekin.

Samassa tuli varatuomari Hjerta saapuville tulipalopaikalta.

— Oletko tavannut puotimiehiä? Tietävätkö he mitään jos arkku on pelastettu konttoorista, kiiruhti patruuni Stål kysymään Hjertan nähdessään.

Varatuomari Hjertan synkkä katse ilmaisi, ettei hänellä ollut mitään ilahuttavia tietoja tuotavana.

— Siis todella keppikerjäläiseksi ja näin vanhoilla päivillä, alkoi patruuni yhä edelleen kujerrella väennellen käsiään.

Mutta varatuomari Hjerta suhahti hänelle jotain

korvaan.

— Sinä olet oikeassa, kenties ainakin joku osa on autettavissa, kun ei hätää kovin suureksi huutele, jupisi patruuni ja hänen kasvonsa kävivät miettivän näköisiksi.

Samana päivänä jo pidettiin tulipalon poliisitutkinto. Mitään sellaista ei siinä ilmi tullut, mikä olisi oikeuttanut epäilemään tulen irti päässeen muuten kuin vahingon valkean kautta. Otaksuttiin patruuni Stålin sisäpiian vahingossa jättäneen tulen kytemään konttooriin siellä käydessään vähää ennen kuin nukui kyökkikamarin sohvalle.

* *

*

Pari viikkoa on kulunut tuon patruuni Stålin perheelle niin onnettoman tapauksen johdosta. Patruuni Stål oli perheineen muuttanut asumaan erääseen taloon, joka oli kokonaan vuokralaisten asuttavana. Hän oli käynyt kuin kymmentä vuotta vanhemmaksi ja näytti kerrassaan lohduttomalta. Kukaan ei kuulut hänen sanaakaan puhuvan enää liikkeensä uudelleen jatkamisesta tai tehtaan perustamishommista, jonka takia yleisesti puhuttiin, että tulipalo oli tehnyt

tuntuvamman vahingon kuin ensin luultiinkaan. Se vaan tiedettiin, että talo tavaroineen samoin kuin koko kauppavarasto oli ollut vakuuttamatta, joten niistä ei hän saanut pienintäkään palovahingon korvausta. Vakuutus oli näet noin pari viikkoa ennen tulipalon sattumista loppunut ja patruunilta oli unohtunut vakuutuksen uudistaminen, vaikka joka päivä oli se ollut aikomuksessa. Hän näet ei ollut osannut aavistaa, että vahinko tulisi niin odottamatta. Kuinka paljon häneltä oli puhdasta rahaa joutunut liekkien uhriksi, sitä ei kukaan syrjäinen tarkoin tiennyt, kun patruuni Stål ei poliisitutkinnossakaan tarkoin palaneitten rahain määrää sanonut muistavansa. Sen oli hän tehnyt varatuomari Hjertan käskystä, ettei hänen varallisuutensa asema tulisi kaikkien tietoon.

Vaan todellisuudessa oli tapaus sitä laatua, että patruuni Stålin omaisuudesta oli ainoastaan rippeet jälellä. Kävi selville, että raha-arkkukin oli joutunut tulen saaliiksi, sillä naapuritaloihin liekkien käsistä pelastettujen rihkamain joukossa ei jälestäpäin löytynyt mitään sellaista. Ei siis ihme, jos kauppias oli käynyt epätoivoiseksi ja neuvottomaksi eikä näyttänyt tietävän mitään, mitä eteensä ottaisi vastaisu-

nessa. Pirkkalassa oli hänellä vielä uhkea maahovi, vaan sen arvo ei noussut niin suuriin summiin ja sitä paitsi vastaisuudessa oli koko joukko useita liikevekselitä lunastettavana.

Patruuni Stål oli joutunut kerrassaan tukalaan asemaan. Hänen, joka ei olisi voinut uskoa koskaan joutuvansa taloudellisesti pulaan ja josta niin suuri joukko muita liikemiehiä sekä maalaisiäntiä oli ollut riippuvia, täytyisi vielä turvautua muiden apuun. Mikäs auttaisi, kun liikevekselit joutuisivat maksettavaksi. Hänen, jota kaikki olivat pitäneet pohjattoman rikkaana miehenä ja joka oli oppinut muita käskemään sekä vallanalaisuudessaan pitämään, täytyisi alistua toisten tahdon alaiseksi. Mikä nöyryytys!

Myöskin Leena näytti usein alakuloiselta ja itke-neeltä, Paitsi tätä onnetonta tapausta johtui hänen alakuloisuutensa muistakin syistä. Hän oli huomannut, miten varatuomari Hjertan käynnit hänen luonaan harvenivat päivä päivältä ja miten hänen sulhasellaan näytti olevan aina vähemmän sanomista. Ainakaan ei varatuomari Hjerta koskaan enää ottanut puheeksi heidän tulevaisuuttansa ja jos Leena koetti johtaa puhetta siihen suuntaan, osasi Hjerta kääntää

puheen toiselle tolalle.

Kerran päätti Leena päästä täyteen selkeyteen sulhasensa mielentilasta. Varatuomari Hjerta oli näet luvannut varmaan saapua muutamana iltana hänen kotiinsa hänen puheilleen ja silloin aikoi Leena avata sydämensä ja puhua mitä hänen povessaan liikkui. Olihan tällöinen epävarmuus sietämätön.

Koko päivän oli ollut niin pilvistä ja raskasta. Hänen äitinsä toraili pikku tyttöjen kanssa ja purki tyytymättömyyttään myöskin perheen isälle, kun tämä ei ruvennut mihinkään uusiin hommiin. Päästäkseen kuulemasta tavallista ärtyisämmällä tuulella olevan aviopuolisonsa nurinaa ja pistosanoja oli patruuni Stål pistäytynyt hetkeksi kävelemään raittiiseen ilmaan.

Viimeinkin iltahämärässä saapui varatuomari Hjerta patruuni Stålin asuntoon. Leena oli häntä hymyillen vastaanottamassa eteisessä. Hän oli pukeutunut sieväksi ja vasta puhjennut ruusu upeili hänen rinnassaan. Vaan hymy kuoli hänen huulillaan nähdesseen varatuomari Hjertan vakavan katseen. Voi kuinka toisellainen hän oli kuin ennen tuota onnetonta tulipaloa.

— Kiitos, Fridolf, että tulit. On ollut niin kauhean ikävä tämä päivä, ettei siitä ole tahtonut tulla ensinkään loppua. Ja ikäviähän nämä viime ajat ovat olleet kaikin puolin, jutteli Leena, kun olivat saapuneet hänen huoneeseensa.

Varatuomari Hjerta ei vastannut mitään.

Leena koetti uudelleen hymyillä, vaikka sydän oli alakuloisuudesta kutistua kokoon, kun hänen sulhasensa katse pysyi niin jäykkänä, kylmänä.

— En tiedä miksi lienenkin niin rauhaton. Sitte kun meille tuo surkea onnettomuus tapahtui, ei minulla ole ollut iloista hetkeä. Ei sen vuoksi, että surisin meille tullutta vahinkoa, vaan eräs toinen asia, Fridolf, kokonaan toinen asia ei minulle anna rauhaa yöllä eikä päivällä. Oi Fridolf, kun tietäisit, miten suuresti minä sinua rak. . . Vaan Fridolf, miksikä sinä katsot minuun noin kummallisesti? keskeytti Leena puheensa ja kyyneleet tunkeutuivat väkisinkin kätöks-tään esiin.

— En minä tietääkseni ole sen kummallisempi kuin ennenkään, murahti varatuomari Hjerta korotomalla äänellä.

— Et sinä ollut ennen noin. . . kylmä. Sinä olet kuin

kerrassaan muuttunut, niin ainakin minä olen ollut huomaavinani. Vaan älä minua kauvempaa pidä tässä kauheassa epätietoisuudessa. Sano suoraan mitä sinulla on mielessä, sillä en voi enää häilyä toivon ja pelvon välillä. Jos olen tietämättäni loukannut tai katkeroitannut mieltäsi, niin anna minulle anteeksi, vaan älä ole niin kylmä, oi Fridolf, minä joudun aivan onnettomaksi muutoin, jutteli Leena ja käänsi rukoi-levat silmänsä sulhastaan kohti.

— Olkaamme järkeviä, Leena. Minä luulin, että sinulla olisi jotain tärkeämpääkin minulle puhuttavaa eikä tuommoisia joutavia päähän pistoja, vastasi varatuomari Hjerta ja hänen kasvonsa muuttuivat yhä vakavammiksi.

— Eikö se ole sinun mielestäsi minkään arvoista, mitä minä nyt olen halunnut saada tietää. Oi Fridolf, kuinka voit olla niin. . . Minun koko sydämeni on niin täynnä kaikellaisia epäilyksiä sinun mielentilastasi, kun olen huomannut, että siinä on jokin muutos tapahtunut, vaan sinä pidät kaikki minun toiveeni joutavana päähän pistona. Tämäkin jo todistaa, että välimme ei ole niinkuin ennen. Et sinä ennen minulle noin puhunut, olit ennen kokonaan toisellinen, vai-

keroi Leena.

— Emmehän me enää ole mitään lapsia, vaan täysiä ihmisiä, joiden on katsottava elämää jo vakavamaltakin kannalta. Jos välimme olisikin muuttunut, niin pitäisihän sinun ymmärtää, ettei se ole minun syyni. Vaan siitä saamme vielä lähemmin vastaisuudessa puhua, nyt minulla ei ole aikaa. Minun on lähdettävä huomisaamuna matkalle ja nyt on minulla vielä paljon yhtä ja toista toimitettavaa ennen lähtöäni, puheli varatuomari Hjerta yhtä värittömällä äänellä.

— Fridolf, sinä lähdet matkalle, etkä minulle ole ennen hiiskunut siitä sanaakaan. Oi Fridolf, kuinka voit olla minulle niin . . . kova. Ja minnekä sinä matkustat? Täytyykö minun jäädä ikuiseen ikävään. Vie minut kanssasi vaikka maailman ääreen, kunhan pääsen pois näistä ikävistä oloista. Minä palvelen sinua kuin alhaisin palkkapiika, olen sinun orjasi. Oi Fridolf, et tiedä miten sydämeni ikävöi sinua, se janoo sinun rakkauttasi kuin santa taivaan kastetta, nyyhkytti Leena ja kietoi kätensä varatuomari Hjertan kaulalle. Tällä hetkellä läksivät Leenan sanat todella sydämestä.

Varatuomari Hjerta irroitti Leenan käden jotenkin säälimättä kaulaltaan ja siirtyi hiukan ulommaksi Leenasta. Hän ei luonut silmäystäkään vierellään istuvaan Leenaan.

— Fridolf, ymmärrätkö sinua oikein? Onko todellakin asiat niin kuin sydämeni on jo aavistanut, vaikka en ole uskaltanut sitä itsellenikään tunnustaa. Fridolf, sinä et rakasta minua enää ja minkä tähden? Minulla ainakin pitäisi olla oikeus saada se tietää, lausui nyt Leena loukattuna.

— Jätetään tällä kertaa tällaiset lapselliset teatteritemput, minulla ei ole todellakaan nyt aikaa eikä... haluakaan tällaisiin... näytelmäharjoituksiin, sillä minä todellakin matkustan pois joksikin aikaa, murahti varatuomari Hjerta kärsimättömänä.

Leenan posket olivat näitä sanoja kuullessa käyneet kalman kalpeiksi niin kuin jokainen veripisara olisi niiltä kadonnut. Vaan hetkisen kuluttua sitä valtavammin virtasivat, veret poskille. Leena loi sulhaseensa terävän säihkyvän katseen. Hänen naisellisuuttaan oli loukattu, hänen paraimpia tunteitaan arvottomasti kohdeltu. Kun hän avomielisyydessään oli tahtonut paljastaa sille, jota hän nyt todella rakasti,

koko sydämensä, niin tuolla tavoin häntä kohdeltiin. Rakkaus ja oman arvonsa tunto taistelivat kumminkin vielä hänen povessaan.

— Minä pyysin sinua tänä iltana luokseni siinä tarkoituksessa, että saisin varmuuden siitä, millä kannalla meidän välimme on. Vaan sinä kieltäyt kaikista selityksistä. Mitenkä minun on sinun kiertelemisesi ymmärrettävä voidakseni sen mukaan menetellä vastaisuuteen nähden, kysyi Leena nyt hiljaisella, lauhkealla äänellä ja kyynelet pyrkivät edelleen väkistenkin tunkeutumaan hänen kauneisiin silmiinsä.

Varatuomari Hjerta katsoi kelloaan.

— Kas peijakas, joko kello on niin paljo, ja minun olisi pitänyt jo aikoja sitte olla eräässä paikassa muutamana . . . tärkeän asian tähden, kiiruhti varatuomari Hjerta sanomaan kavahtaen seisalleen aikoen lähteä tiehensä.

— Vai niin, sinulla on muille tärkeämpiä asioita kuin minulle, joka olen tähän asti käynyt sinun morsiamestasi. Vaan tästä lähtien en tahdo sinua viivytellä. Sinun käytöksesi käsitän vastaukseksi taannoisille kysymyksilleni. Eikö niin Fridolf?, sanoi Leena arvokkaisuudella nousten hänkin ylös sohvalta.

— Minähän en ole oikeastaan puhunut mitään. Kun palajan matkaltani, niin ehdimmehän sitte lähemmin keskustella tulevaisuudestamme. Minun on nyt välttämättömästi lähdettävä ja huomenna matkustan minä, kuten sanottu, muutamaksi viikoksi pois paikkakunnalta. Kyllä kirjoitan, ole siitä varma. Hyvästi nyt Leena, voi hyvin tällä välin. Me näemme toisemme pian, hätiköi varatuomari Hjerta suudellen Leenan kättä. Seuraavassa silmänräpäyksessä oli hän jo eteisessä ja pian paukahti eteisen ovi kiinni hänen jälkeensä.

Leena kuuli miten kiireisin askelin varatuomari Hjerta poistui alas rappusia. Hän jäi hetkeksi seisomaan huoneeseensa keskelle lattiaa, sitte tyrskähti hän valtavaan äänekkääseen itkuun, jota hän vaivoin oli tähän saakka voinut pidättää. Nyt tunsu hän, että hän rakasti tuota miestä, joka niin tunnottomasti oli häntä kohdellut. Mennessään kihloihin varatuomari Hjertan kanssa, ei hän ollut oikeastaan tiennyt mitään tällaisista tunteista, hän oli vaan muuten mielistynyt tuohon komeaan, kohteliaaseen herraan, jota koko kaupungin naismaailma jumaloi. Ja kun hän oli suostunut varatuomari Hjertan kosimiseen, antanut

hänelle myöntävän vastauksen, niin olivat siihen syy-
nä muut vaikuttimet kuin rakkaus. Olihan niin haus-
kaa olla morsian ja Leena toivoi pääsevänsä ylhäi-
seen yhteiskunnalliseen asemaan varatuomari Hjer-
tan puolisona. Vaan vähitellen oli rakkaus vaurastau-
tunut Leenan sydämeen. Mieltymyksen tunteet olivat
hänen tietämättään muuttuneet voimaksi, joka val-
tasi viimein hänen sydämensä kokonaan. Viime ai-
kain tapahtumat varsinkin olivat olleet omiaan an-
tamaan yllykettä tälle tunteelle. He olivat menettä-
neet suurimman osan omaisuudestaan tuon onnet-
toman tulipalon kautta ja siitä lähtien oli kaikki rat-
toisuus ja viihtyminen, jota ei liiaksi ollut entuudes-
takaan, kokonaan kadonnut Leenan vanhempain ko-
dista. Hänen isänsä ei tosin ollut suoraan puhunut,
miten suuren vahingon tuli heille oli tehnyt, vaan
isänsä epätoivosta aavisti Leena pahinta. Yhtään ys-
tävälistä sanaa ei siitä lähtien ollut Leena kuullut
kotonaan, siis oli muuttunut hänelle ikäväksi, sie-
tämättömäksi. Myöskin isän entiset toverit näkyivät
vähän vetäytyvän syrjään. Eivät käyneet „katsomas-
sa” kuin sattumoilta ja silloinkin olivat säälittelevi-
nä tapahtuneen onnettomuuden johdosta. Myös-

kin Leenan kumppanit näyttivät ikäänkuin muuttuneilta, salaperäisiltä, entisen avosydämmisyyden sijaan oli tullut jonkunmoinen vieras kankeus, joka teki seurustelun kylmemmäksi. Kaikki tämä vaikutti, että Leenan sydän lujemmilla siteillä kiintyi sulhasensa. Näissä ikävissä oloissa kaipasi hän ystävää, johon saisi asettaa kaiken luottamuksensa ja sellaisen hän oli toivonut saavansa sulhasessansa. Olihan se luonnollista. Hänen sulhasensa varmaan oli vapauttava, toivoi Leena, hänet näistä ikävyyksistä oli valmistava hänelle sivullaan puolisonaan vakavan yhteiskunnallisen aseman. Hän oli kyllä huomannut, että varatuomari Hjertallakin oli sivutarkoituksia koessaan häntä, vaan hän toivoi rakkaudellaan voitavansa Hjertan sydämen täydellisesti omakseen ja valtoihinsa, sillä sydämestään rakastava nainen voi paljon aikaansaada. Vaan — tämäkin toivo, jolle Leena oli rakentanut koko tulevaisuutensa onnen, näkyi pettäneen. Tuolla tavalla oli Hjerta lähtenyt hänen luotaan — kukaties kuinka pitkäksi aikaa. Ei ainoakaan osanottavaa, lämmintä sanaa ollut Leena saanut häneltä vastaukseksi. Hän aavisti, oli vakuutettu, että hänen ja Fridolfin välillä oli kaikki lopussa.

Sen vuoksi sydän oli pakahtua ja rintaa kalvava tuska purkautui esiin äänekkäässä itkussa.

Seuraavana aamuna sai patruuni Stål varatuomari Hjertalta kirjelapun, jossa viimeksi mainittu ilmoitti tärkeitten asiain vuoksi olevansa aivan odottamattaan pakoitettu matkustamaan pariksi viikoksi Turkuun.

Kauppias Stål meni hämilleen näin odottamattomasta matkaan lähdöstä, josta ei hänen tuleva vävynsä ollut sanaakaan ennen puhunut. Hän arveli Leenan kumminkin paremmin tietävän varatuomari Hjertan matkasta ja sen vuoksi tahtoi tältä saada tarkempia tietoja. Vaan yhä enemmän joutui hän ymmälle, nähdessään tyttärensä silmät itkusta turvonneina ja punertavina.

Hän ei tiedustellut sen enempää, vaan riensi oitis varatuomari Hjertan asunnolle. Siellä sai hän kuulla, ettei varatuomari Hjerta enää ollut kaupungissa. Kuului jo varhain aamulla lähteneen matkaan.

* *

*

Työskennellessään työväen kohottamiseksi siitä henkisestä ja aineellisesta kurjuudesta sekä velttou-

desta, johon työväki yleensä oli sortunut, huomasi eno Topias että Juho Kovalalla oli kylvänyt vaarallisia ituja monen oleviin oloihin tuskautuneen työmiehen mieliin. Usein pyrki tämä tyytymättömyys heidän kokouksissaan ilmi tavalla, joka näytti eno Topiakselle arveluttavalta. Hän kyllä käsitti, että Juho Kovalalla oli ollut syytä nurjamielisyyteensä yhteiskunnallisia oloja vastaan ja että paljon totuutta piili siinä, mitä hän oli työkumppaniensa päähän takonut, vaan taitamattomuudessaan olivat he menneet laittomuuksiin ja siten enemmän vahingoittaneet kuin hyödyttäneet työväen pyrintöjä tilansa parantamiseksi.

Eno Topias koitti työmiesten pyrintöjä ohjata pysymään oikeuden ja laillisuuden rajoissa. Hän selitti työmiehille, miten paljon epäkohtia on olemassa yhteiskunnassa ja varsinkin työmiesten ja työnantajain välisissä suhteissa, vaan mihinkään väkivaltaisiin keinoihin ei kukaan ole oikeutettu. Epäkohdat ovat vähitellen ja vakaumuksen tiellä autettavat. Siiveellisillä keinoilla on saatava ihmiset tunnustamaan työväen harrastukset tilansa parantamiseksi oikeuteiksi ja aukaistava ihmisten silmät näkemään vallitsevia epäkohtia. Eno Topias toivoi, että ihmisten sy-

dämmissä löytyy vielä niin paljon oikeudentuntoa, että vääritys tunnustetaan vääryydeksi, kun asian oikea laita ensin kaikkien näkyviin esiin tuodaan oikeassa valossaan. Sen vuoksi koitti hän tarmonsensa takaa pois juurruttaa Kovalan aikaansaaman kiihkon vaikutuksen alaisten mielistä nurjuutta toisia kansaluokkia kohtaan.

Kun kiihkeimmät Juho Kovalan oppilaat väittivät, ettei työväen tila siitä parane, jos he kaunein sanoin toiveitansa herroille esiin tuovat, ja että työmiesten on yhtenä miehenä jyrkästi vaadittava mitä he tahtovat ja toivovat, sillä muuten herrat kyllä hymysuin kuuntelevat heidän toiveitaan, vaan selkensä käännettyä nauravat moisille tyhmyyksille, niin varoitti eno Topias lämpimin sanoin tällaisia vaarallisia neuvoja kuulemasta.

— Näette ja muistatte, selitti eno Topias, miten kävi niille miehille, jotka sokeasti seurasivat Juho Kovalan eksyttäviä neuvoja. Ja jos minä olisin ollut tuomarina, niin olisin tuominnut aivan samoin. Tekivät hän Kovala ja hänen toverinsa suoran varkauden, vaikka lohduttivatkin tuntoaansa sillä että muka ottivat vaan omaa palkkaansa tehtaansa makasiinista. Se

oli vastoin lakia eikä kukaan saa sitä rikkoa. Epäkohdat ovat autettavat laillista tietä ja laillisessa järjestyksessä, vaan ken „miekkaan tarttuu, se miekkaan hukkuu.” Ja jos jotkut halveksien kohtelevatkin työväen pyrintöjä, niin löytyy muissakin kansanluokissa yksi siellä toinen täällä, jotka huomaavat työmiesten toiveet oikeutetuiksi ja asettuvat niiden puolustajien riviin. Kun siveellisillä keinoilla pyrimme päämaaliimme, niin enemmän voitamme.

Paljon vaikeuksia oli eno Topiaksella pysyttävään työmiesten pyrintöjä aaltoilemasta yli rajojensa. Monta katkeraa sanaa sai hän itsekin niellä, kun hänen tarkoituksiaan useat väärin käsittivät. Vaan hän ei väsynyt, eikä suuttunut näihin harrastuksiin, toivoen että kerran oli päivä tuleva, jolloin häntä paremmin ymmärrettäisiin. Myöskin kaupungin virkamiesten puolelta sai hän usein mieliharmia näiden harrastustensa tähden. Hänen toimiaan näet pidettiin tarkoin silmällä ja usein oli niihin kokouksiin, joihin hän toimeen pani työväen kanssa, lähetetty työmiehiksi puettuja käytyrejä kuulemaan ja näkemään mitä kokouksissa hommattiin. Tarkoitus oli saada jotain aihetta kanteen nostamiseen työväestön kiihot-

tamisesta maan virastoja ja hallitusta vastaan. Ker-
ran jo hänet kutsuttiin läänin kuvernöörinkin puheil-
le tämän käydessä Tampereella. Tälle näet oli juurut-
tu miten yhteiskunnalliselle järjestykselle vaarallista
liikettä eno Topias koittaa virittää työväestön kes-
kuudessa. Varoituksilla eno Topias sillä kertaa pääsi,
vaan mitään takeita ei ollut, ettei häntä vastaan vas-
taisuudessa kannetta nostettaisi kansan villitsemises-
tä ja yhteiskunnalle vaarallisten oppien levittämises-
tä. Noiden urkkijain tarkoitus olikin mieleensä pai-
naa, jos hän sattuisi jonkun sellaisen sanan lausu-
maan, josta häntä vastaan voitaisiin syytöspuuhiin
ryhtyä. Vaan eno Topias, jolla ei ollut mitään yhteis-
kunnalle vaarallisia tarkoituksia mielessä, koitti joka
kerta julkisesti tai yksityisissäkin piireissä esiintyes-
sään työväen asianajajana tarkoin punnita sanansa
ja milloin hän huomasi jonkun työmiehen eksyvän
puheissaan liian pitkälle, niin heti takertui hän pu-
heeseen ja ohjasi sen oikealle tolalle.

Maunussa sai eno Topias ahkeran ja väsymättö-
män työtoverin näille harrastuksilleen. Ilman Mau-
nua kenties olisi hän usein tuskaantunut näihin vas-
tuksellisiin pyrinnoihin, joista useinkin sai vain kiit-

tämättömyyttä palkakseen, vaan Maunun kaikkia vastuksia säikkymätön luottamus oikean asian voittoon ja menestymiseen rohkaisi eno Topiaksenkin mieltä ja nuorukaisen innostus epäilyn hetkinä sytytti uutta lämpöä ja rohkeutta enonkin povessa.

Maunulla oli paljon työtä ja hommaa näinä aikoina. Työn toimissa unhottuivat entiset surumieliset ajatukset kerrassaan ja uusi toiminnan halu paloi hänen povessaan, jommoista hän ei ollut ennen koskaan tuntenut ja niin voimakkaana. Leenan kuva hänen povessaan oli haihtunut hämäräksi muistoksi, utukuvaksi, johon harvoin enää ajatukset osantuivat, vaikka hän Leenan tapasi silloin tällöin kaupungin kaduilla tai näki hänen puodin akkunan ohi menevän. Nyt ei tuo entinen tunne, joka oli ollut niin valtava että luuli sen kestävän koko elämän ajan, lainkaan lannistanut mieltä, ei tuottanut yhtään tuskallista hetkeä eikä ajatuksia aivoihin. ja vasta niin vähän aikaa oli kulunut siitä, jolloin vielä tuo tunne piti sydämen kahleissaan ja kääri ajatukset ympärilleen.

Viime aikoina oli Maunu huomaavinaan, ettei Leenan katseissa ilmennyt sama varmuus kuin ennen, hänen silmäyksensä oli harhaileva ja silmät oli-

vat kadottaneet entisen kiiltonsa, käyneet haaleiksi ja värittömiksi. Maunu luuli Stålin perheelle tapahtuneen onnettomuuden siihen syyksi. Leena parka kentiesi suri syvästikin, kun niin suuren vahingon oli tuli heille tehnyt, ajatteli Maunu. Kentiesi oli Stålin perheen täytynyt melkoisessa määrässä rajoittaa elämän mukavuuttaan ja tämä varmaan puutteisiin tottumatonta huoletti liiemmastikin. Kuinka lie-neekään, vaan kaikissa tapauksissa oli Leena entisestään muuttunut. Sen huomasi Maunu hätäiseltäkin vilkaisulta.

* *
*

Muutamissa päivissä voi jonkun ihmisen elämässä sattua suurempia käännteitä ja tapauksia kuin hänen koko ikänsä kuluessa. Yhden ainoan hetken tapahtuma saattaa tulla ratkaisevaksi koko elämän ajaksi. Sen sai patruuni Stålin perhekin kokea. Monta viikkoa ei ollut kulunut siitä kuin patruuni Stål onnettoman tulipalon kautta menetti suurimman osan omaisuuttaan ennen kuin taasen uusi, arvaamaton isku kohtasi häntä.

Patruuni Stål, kuten edellä kerrottu, oli aikonut

perustaa oman suuremmoisen tehtaan ja tätä tarkoitusta toteuttaakseen oli hän armottomasti ryöstättänyt lukuisilta velkojiltaan kaikki saatavansa, joten moni perhe joutui puille paljaille. Nämä suuremmoisat hankkeet olivat hänessä vaikuttaneet sen, että hän jo oli pitänyt itseään ylempänä muita liikemiehiä ja entisiä toimitovereitaan. Nehän olivat tavallisia kauppiaita, vaan toista oli saada esiintyä tehtailijana, satain työmiesten ja palvelijain isäntänä. Sen vuoksi oli patruuni Stål ollut vallan kiitollinen, kun insinööri Köller, Sarkalan tehtaan isännöitsijä, oli kerran valmistanut hänelle tilaisuuden tutustua Sarkalan tehtaan isäntiin näiden käydessä Tampereella. Muudan niistä, joka yksin omisti suurimman osan tehtaasta, oli viipynyt paikkakunnalla pari viikkoa ennen tuota onnetonta tulipaloa, jolloin patruuni Stålia usein kutsuttiin vieraaksi tehtaan isännän ja isännöitsijän kemuihin. Tätä oli patruuni S. pitänyt suurena kunnianaan, sillä eihän hän ikänään ollut seurustellut niin mahtavain miesten parissa. Hän, tuo renkipojasta rikkaaksi kauppiaksi kohonnut nousukas, jolla ei ollut mitään syvällisempiä tietoja ja joka oli kaiken aikansa kauppiaanakin ainoastaan puuhaillut kaup-

patoimissa, kuvitteli jo mielessään miten vastaisuudessa hänelle avautuisivat ovet ylhäisten asuntoihin ja että hänen yhteiskunnallinen asemansa muodostuisi astetta korkeamma. Kunnianhimo oli väkevänä voimana tunkeutunut hänen poveensa. Ja hän jo uskoi olevansa koko joukon korkeammalla ajellessaan Sarkalan tehtaan suurimman osakkeiden omistajan rinnalla uhkeissa ajopeleissä.

Vaan näille kunnianhimoisille tuumille oli tullut surkea loppu. Toiveet tehtaan rakentamisesta olivat kerrassaan rauenneet ja vaikka patruuni Stålille vielä jäi omaisuutta sen verran, ettei hän olisi hätäpäiviin perheineen joutunut, niin uusi yhtä odottamaton kuuilu avautui hänen eteensä niellen lopunkin omaisuutta.

Eräänä päivänä näet lakkautettiin työ Sarkalan tehtaalla. Tehdas jäi seisomaan ja sen omistajain puolesta oli asianomaiseen paikkaan jätetty konkurssihaemus. Kauhulla oli patruuni kuullut tätä kerrottavan. Hän näet muisti samassa, että hänkin noina suurruutensa hulluuden ja tehdashankkeittensa päivinä oli kirjoittanut nimensä takaajaksi muutama papeeriin, jota tehtaan isäntä oli hänelle näyttänyt. Kuu-

lui olevan 100,000 markan velkasitoumus tai jokin vekseli. Vaikka patruuni Stål oli muuten varsin varovainen tällaisissa asioissa, niin ei hän ollut rohenut kieltäytyä nimeään kirjoittamasta, kun hänelle vakuutettiin, ettei mitään seurauksia siitä tulisi kysymykseenkään, se olisi vain muodollinen asia, kun näet tällaisiin papereihin tarvitaan välttämättömästi muodon vuoksi joku muukin nimi kuin lainan ottajan. Ei hän ollut kehannut sen vuoksi olla nimeään kirjoittamatta, sillä olisihan se näyttänyt epäkohteliaalta, jopa tyhmältä ja patruuni Stål tahtoi olla hyvissä väleissä vastaisten liiketoveriensa ja seurustelukumppaniensa kanssa. Insinööri Köller, hänen hyvä ystävänsä, sitä paitsi oli Sarkalan tehtaan asioita kehunut kukoistaviksi.

Sarkalan tehtaan vararikko pysyi kuin pysyikin totena. Patruuni Stål huomasi, että hän oli joutunut sokeudessaan ja pyrkiessään lentämään korkeammalle kuin siivet kantoivat surkeaan pettymykseen. Häntä oli katalasti nenästä vedetty, kun oli viekoiteltu menemään noin suuren velan takaukseen, jonka uhriksi hänen viimeinenkin omaisuutensa hupeni.

Epätoivoaan kävi hän insinööri Köllerille puhu-

massa ja nuhteli tätä, kun oli ollut välikappaleena hänen onnettomuuteensa. Miksi olikin tehtaan asioita loistavimmiksi puhunut ja varta vasten saattanut häntä tehtaan isännän tuttavuuteen, vaikka ilmeisesti tiesi tehtaan taloudellisen aseman olevan perikadon partaalla. Olihan se ilmeistä petosta viekoitella viatonta ihmistä 100,000 markan takaukseen vähää ennen tehtaan konkurssiin joutumista.

Insinööri Köller nosteli vain olkapäitään ja toi esiin kaikellaisia tekaistuja selityksiä, niinkuin odottamattomia käännteitä tehtaan suhteissa ulkomaisiin rahamiehiin. Hän oli kyllä säälivinään vanhaa toveriaan, vaan mitenkäpäs hänkään voi auttaa mitä keran oli tapahtunut. Kukaan ei näet osannut uskoa, että niin tulisi käymään. Vaan eihän vielä kumminkaan siltä tarvitseisi pahimpia pelätä, lohdutteli insinööri Köller, sillä tehdas voi suoriutua taloudellisesta satunnaisesta pulastaan ja vaikka tehdas tulisi-kin konkurssihuutokaupalla myytäväksi ja koko pesä konkurssitietä selvitetäväksi, niin ei takaajilla pitäisi olla suurtakaan hätää, kun tehtaalla oli omaisuutta hiukan enemmän arvosta kuin velkoja.

Nämä toiveet eivät kumminkaan pitäneet paik-

kaansa. Tehdas myytiin polkuhinnasta ja joutui se insinööri Köllerin käsiin. Samoin muu tehtaan omaisuus suli kuin lumi kuumille kiville konkurssipesän hoitajain hoidossa. Näiden hoitajain joukossa oli muutamana insinööri Köller, jonka sanottiin hyvin käsiään käyttäneen tässä toimessa. Vaan patruuni Stålin jälellä oleva omaisuus sekä hänen maahovinsa olivat jo aikoja ennen, kuin Sarkalan tehtaan velkojille vähäinen jako-osuus jaettiin, myyty huutokaupalla puheena olevan 100,000 markan lainan takauksesta ja patruuni Stålin perhe oli siis puilla paljailla.

Niin kauvan kuin tynnyrini tippui,
Kaikki minusta kiinni rippui,
Olut tynnyristä puuttui,
Kohta kaikki minuun suuttui,

sanoo vanha suomalainen sananlasku. Sen sai tuo ennen mahtava ja kaikkien liiketoveriensä — varsinkin niitten, joilla oli hänelle maksamista — kunnioittama patruuni Stålkin nyt jos milloinkaan kokea. Ei häntä enää oltu näkevinäänkään, kun sattui joskus tapaamaan kadulla entisiä tovereitaan, kaikki riensivät ikään kuin häntä huomaamatta ohi tai jos hädin tus-

kin hyvän päivän sanoivat, niin siinä oli kaikki. Siihen sijaan naurettiin häntä selän takana ja sanottiin vanhaksi hupakoksi, joka oli antanut sokeasti puijata itseään. Miksikä ylpistyikään niin paljon, ei mies paraka enää sopinut omiin housuihinsa, kun niin oli paisunut. Ylpeys käy lankeemuksen edellä. Kyllä sen arvasi, että loppunsa edellä ukko paha niin pöyhkeäksi kävi, ja ajatteli vaan tulevaista suuruuttaan, ivailtiin patruuni Stålia pisteliäästi, niinkuin monelle muulle on käynyt, ja jolla ei ole suuria säästöjä takanaan.

Viime aikain tapahtumat olivat vieneet viimeisetkin ruusut Leenan poskilta. Harvoin häntä enää nähtiin missään ja oliko hän vielä kihloissa varatuomari Hjertan kanssa, siitä ei tiennyt kukaan mitään. Itse hän ei ollut koskaan sitä ottanut puheeksi, kun jonkun kerran, mikä tapahtui hyvin harvoin, sattumoilta ja pikimmittäin osautui tapamaan tyttötuttujaan.

Tällä välin oli Heikki Vaarakin, patruuni Stålin entinen kauppapalvelija, alkanut oman kauppaliikkeesä muutamassa kaupunginosassa. Seitsemän vuoden paikoille hän oli vasta ehtinyt patruuni Stålia palvella, joten suurta liikkeen pohjapääomaa hänen palkastaan ei tämän ajan kuluessa olisi pitänyt ko-

koon karttua, vaan oman kauppaliikkeensä hän kum-
minkin sai toimeen ja tavaraa hänen puodissaan nä-
kyi olevan runsaat varastot. Mutta tähän aikaan oli-
kin vielä helpompi pienemmilläkin pääomilla päästä
omintakeiseen asemaan. Kunhan vaan aluksi oli va-
roja vähänkään, niin tavarat menivät pian kaupoik-
si, sillä kauppiaita oli vähemmän, maaseuduilla mo-
nessakaan paikassa ei niitä ollut ensinkään, ja siten
vähästä alusta usea vähävarainenkin yrittelijä paisui
äveriääksi patruuniksi.

Heikki Vaara ei ollutkaan niin älyä vailla, hän osa-
si katsoa eteensä. Jo patruuni Stålin apulaisena olles-
saan oli hän osannut tulevaisuuttaan ajatella, vaika
tosin hänen tavallaan. Olemme kertoneet, miten
hän menetteli maalaisten kanssa esim. voita heiltä ostaessaan. Se tosin ei nyt käynyt niin aivan rehellisesti,
vaan oma syynsä, jos antoivat vetää itseään nokasta. Miks'eivät pitäneet silmiään auki, naureskeli Heikki
Vaara. Vaan turha olisi ollut uskoa, että kaikki, mitä
hän ostajilta tai myyjiltä näin osasi puijata, olisi tullut talon hyväksi. Kiertyi siitä osa hänen yksityiseen
kassaansakin, eihän hän silloin taloa varastanut. Patruuni Stålkin oli kyllä ovelan puotimiehensä vehkeet

huomannut, vaan hän ei ollut siitä tietääkseenkään, olihan se eduksi molemmille.

Kun sitte patruuni Stålin tehtaan perustamishankkeista ruvettiin hölyämään, otaksui Heikki Vaara, että hänen isäntänsä kentiesi lakkauttaa kauppaliikkeesä, josta eno Topiaksen kauppa olikin jo suuren osan kauppatuttuja puoleensa vetänyt, niin tahtoi hän ajoissa etuaan katsoa. Hän suostutteli kaikki kauppatutut puolelleen, jaellen runsain käsin kaupantekijäisiä, jolla tavoin hänellä oli tiedossa tuttu ostajajoukko, kun hän sitte oman kauppaliikkeesä aukaisi. Hänelle näyttikin yrityksensä onnistuvan ja kun Heikki Vaara oli liukaskielinen, sukkelatoiminen mies, osasi hän vetää lukuisan yleisön kauppuotiinsa kaupantekoon. Kuten sanottu, näytti hänen liikkeesä kaikin puolin menevän eteenpäin.

Kesä oli taasen mennyt ja syksyn kolkot henkäykset muuttaneet lehtimetsät kellertäviksi. Maa-kuntaan oli tullut hyvä vuosi, joka vaikutti virkeyttä ja eloisuutta kaikilla aloilla. Vaan patruuni Stålin perheessä olivat mielet yhtä synkkiä kuin katovuonna. Ei kummakaan, kun huolettomasta, yhtäkylläisestä elämästä oli sorruttu puutteen päiville. Patruuni Stålin

omaisuus oli näet kerrassaan mennyttä kalua: tuli oli tuhonnut suurimman osan ja lopun oli niellyt Sarkalan tehtaan konkurssi sekä muutamat velkojat, joita on varakkaimmillakin liikemiehillä. Patruuni Stålin tukka ja parta oli tämän lyhyen ajan kuluessa käynyt aivan lumivalkeaksi ja niska koukistunut kumaraan huolesta. Hän oli kerrassaan neuvoton millä tavoin voisi hankkia jokapäiväisen toimeentulonsa tulevaisuudessa, kun entiset varat olivat loppuneet ja puute jo pyrki jokapäiväiseksi vieraaksi.

Viimein hänen entiset liiketoverinsa, joilla oli valta päättää kaupungin asioista, toimittavat hänelle vähäisen tarkastusmiehen viran kaupungin satamassa. Mutta palkka oli pieni, jonka takia Leenankin täytyi ruveta ajattelemaan, millä tavoin jonkun vähän ansaitseisi ylöspidokseen. Varatuomari Hjertan sormusta ei enää nähty hänen sormessaan. Pahat kielet kertoivat, että varatuomari Hjerta oli kirjeessä vaatinut sormuksensa takaisin, kun patruuni S. ei voinut enää tyttärelleen mitään perintöä antaa.

Leenalla oli varsin kaunis käsiala ja kun kaupungin muuan liikemies tarvitsi konttoori-apulaista, niin meni Leena tarjolle, ja otettiin tähän toimeen.

Päivät pitkään sai Leena työskennellä uudessa toimestaan kirjoitellen kirjoihin puotilaskuja sekä toisille kauppiaille meneviä ja niiltä tulleita laskuja. Eihän se ollut hauskaa työtä, vaan ikäväähän se oli siellä köyhässä kodissakin istua ja tienasihän siten edes hiukankaan toimeen tulokseen ja vaatteisiin, jotka nyt olivat hänellä paljon yksinkertaisemmat kuin ennen. Leena näkyi osaavan kantaa onnettomuutensa jotenkin tyynesti. Tosin oli tuo entinen hilpeys ja huolettomuus tiessään, vaan hän koetti piiloittaa surunsa niin syvälle poveensa, ettei se ainakaan kaikkien silmiin pistänyt. Vakaviksi kyllä olivat hänen kasvonsa käyneet, vaan joskus voi joku kuulemansa kokkapuhe vetää hänenkin huulensa hymyyn.

Kauppiaalle, jonka konttoorissa Leena päivillä työskenteli, saapui usein laskuja myöskin eno Topiaksen kaupasta, sillä molemmat kauppiaat olivat liikesuhteissa toistensa kanssa. Ensi kerran nähdessään, että eno Topiaksen laskut olivat Maunun kirjoittamat, säpsähti Leena. Hän näet tunsikin Maunun käsialan. Vielä kävi hänelle selville, että eno Topias oli valtuuttanut Maunun hänen puolestaan kirjoittamaan liikkeen toiminimen. Maunu siis oli enonsa uskottu ja

liikekumppani. Eikä eno Topiaksen kauppaliike ollut pieni, päinvastoin oli siitä näin pienessä ajassa muodostunut paikkakunnan suurimpia kauppaliikkeitä.

Kummallisia ajatuksia nousi Leenan päähän. Siinä päivänä eivät työt tahtoneet oikein luistaa. Hän kirjoitti monta väärää numeroa ja teki monta kirjoitusvirhettä kopioidessaan lähetettäviä kirjeitä. Kun hänen isäntänsä siitä huomautti kirjoittaissaan nimeään lähetettävien kirjeiden alle, niin vieno puna sarasti Leenan kalpeilla poskilla. Hän selitti päänkiivityksen syyksi hajamielisyyteensä. Leena parka! Se päivä tuntui hänestä tavallista pitemmältä.

Vihdoinkin tuli ilta, se aika, jolloin konttooritoimet päättyivät. Joutuin asetti Leena konttoorikirjat pulpettien laatikkoihin ja riensi kotiaan, vetäytyen tavallista aikasemmin perheen yhteisestä asuinhuoneesta vähäiseen makuukammariinsa, jossa hän nukkui pikku siskojensa kanssa.

Leenan ajatuksissa pyörivät nuo Maunun kirjoittamat laskut ja niiden avulla saamat havaintonsa. Maunu oli vaatimattomasta puotipojasta, alhaisesta kauppa-apulaisesta näin yhtäkkiä tullut osakkaaksi isoon kauppaliikkeeseen ja enonsa uskotuksi, Ja kun

Maunun eno kuului olevan naimaton mies, vanha poika, niin varmaan oli Maunu perivä kaiken enon omaisuuden ja melkoisen kauppaliikkeen.

Vaan miksikä hänen — Leenan — piti näihin ajatuksiin ja mietteisiin joutua? Samanhan se hänelle teki, kuka eno Topiaksen omaisuuden peri. Ja miksi tuo Maunu antoi nyt niin paljon ajattelemisen aihetta?

Sitä ei Leena itsekään tiennyt ja häntä suututtiinkin, että oli pakotettu Maunua ajattelemaan, vaan yhtähyvin sittekin ajatukset väkisten ryöstäytyivät sille taholle. Vai lieneekö sen vaikuttanut ylpeys. Hän oli ollut, ei kauvan sitte, Maunun isännän varakas tytär, jonka kenkiäkään riisumaan ei Maunu olisi ollut kylliksi hyvä, vaan nyt täytyi hänen toisen palvelijana kirjoihin merkitä Maunun lähettämiä laskuja ja toimittaa Maunun tekemiä tavarain tilauksia tai ikään kuin käskyjä. Tuttujen kauppaliikkeiden kesken näet oli tavallista, että jos jokin tavaralaji sattui loppumaan tai ei itsellä ollut myytävänä jotakin ostajan haluamaa tavaraa, niin tilattiin sitä toisilta liiketutuilta ja tällaisia tilauksia tulisi nyt saapumaan eno Topiaksen kauppaliikkeestä, joten Leena joutuisi siten toimittamaan Maunun kirjallisia käskyjä. Hä-

nenkö, joka oli Maunun entisen isännän tytär ja jota ennen oli niin suuressa arvossa pidetty, nyt täytyisi alentua laillaan Maunun palvelijaksi!

Tämä ajatus oli Leenan itserakkaudelle ja ylpeydelle kovin katkeraa. Miten suuresti olivatkaan heidän suhteensa muuttuneet ja näin lyhyessä ajassa. Vaan minkäpä sille taisi, parasta olisi mukautua olojen mukaan ja jättää kaikki entiset muistot unholan helmaan.

Parin viikkoa oli Leena jo työskennellyt uudessa toimipaikassaan, kun hänen isäntänsä muutamana päivänä iltapuoleen lakkautti konttooritoimensa tavallista aikasemmin. Hänelle kuului tulevan muutamia vieraita ja Leenakin käskettiin illemmalla tulemaan iltaa viettämään kauppiaan perheessä. Leenan isäntä näet oli perheellinen mies.

Leenalla ei ollut laisinkaan halua myöhemmällä isäntänsä perheeseen palaamaan, vaan kun olisi näyttänyt kovin epäkohteliaalta, jos ei olisi kutsua noudattanut, niin saapui hän kun saapuikin isäntänsä perheeseen.

Hänen taloon tullessaan osui hänen isänsä pistäymään eteiseen ja kiiruhti heti Leenaa saattamaan sa-

liin, vaikka Leena olisi halunnut talon rouvan huoneisiin.

Salissa oli ainoastaan muutamia vanhoja, Leenalle tuntemattomia herroja ja joku kaupungin liikemies sekä kauppiaan rouva. Selin häneen, akkunasta katsellen kadulle, seisoi muuan nuori mies, jonka kasvoja ei Leena voinut nähdä. Kauppias esitti Leenan noille tuntemattomille herroille, jotka kuuluivat olevan maaseudun virkamiehiä ja kauppiaan sukulaisia.

Nuori mies akkunan edessä oli kääntänyt päätään. Leena tunsu hänet nyt Maunuksi.

— Tässä saan esittää kauppias Maunu . . . tulevan kauppaneuvoksen . . . ja neiti Stålin . . . vaan nythän muistan, että te olette vanhoja tuttuja, vai kuinka? virkkoi kauppias H., Leenan isäntä nauraen.

Maunun kasvot olivat silmänräpäyksessä lentäneet tulipunaisiksi. Hän kumarsi Leenalle kohteliaasti vain kylmästi. Vielä tuskallisemmaksi näkyi tämä kohtaus muodostuvan Leenalle.

— No et kai sinä minun leikkipuheestani pahastu tai kun minä tulevaksi kauppaneuvokseksi sinua puhuttelin, sillä kauppaneuvoksen alkujahan me liikemiehet kaikki olemme. Sinä sitä paitsi olet vielä niin

nuori ja nyt jo niin hyvällä alulla, ettei se olisi mitään mahdotonta, jos jonakuna kauniina päivänä kauppaneuvoksen arvonimen saisitkin, selitteli kauppias H.

— Leikkiä kyllä suvaitsen, vaan kernaammin toisenlaista, sillä en ikänäni tule tavoittelemaan minikäänlaisia kunnianimiä ja minua ylhäisempäin suosiota. Olen syntynyt ja kasvanut kansan keskellä enkä sitä seikkaa koskaan tule katumaan. Kansan keskellä minä viihdyn, sen oloihin olen tottunut ja surkuttelen niitä, jotka kunnianhimon hurmaamina pyrkivät ylemmä kuin siivet kantavat. Kunnian kukkuloilla harvoin löytyy tosionnea ja tyytyväisyyttä ja varsinkin alhaisemmista piiristä lähtenyt tuntenee itsensä toisissa oloissa yhtä vieraaksi ja turvattomaksi kuin kala kuivalla maalla, vastasi Maunu vakavasti vaan samalla vähän ivallisesti.

Leena tunsu povessaan sellaisia pistoksia kuin puhe olisi ollut tähdätty häntä kohden. Oliko Maunun tarkoitus nöyryyttää häntä noiden tuntemattomien herrain kuullen kunnianhimoisista aikeistaan. Leena päätti asettua puolustavaan asemaan ja antaa piston pistosta, jos niin tarvittiin. Sen vuoksi kokosi hän kaiken mielenmalttinsa ja ihmetteli itsekin että hän näin

pian voi tointua ensi silmänräpäyksien synnyttämäs-
tä hämmästyksestä.

Leena oli vetäytynyt kauppias H:n rouvan sivulle ja herrain puhe kääntyi pian toiselle tolalle. Vanhat herrat pian istuivat leikillisessä keskustelussa maljainsa ääressä salin toisessa päässä. Maunu oli yhtynyt heidän ryhmäänsä, vaan ollen raittiusmies, ei hän osaa ottanut maljain tekoon.

Kohtelias kauppiaan rouva huomasi tämän ja viittasi häntä tulemaan luokseen sohvan ääreen. Vähäisellä sohvapöydällä oli joukko korukantisia albumeja, joita rouva H. alkoi selailla ja selitti albumissa olevia kuvia. Leena istui rouva H:n sivulla ja tällöin tuli hän joskus vilkaiseeksi Maunuun, joka istui pöydän päässä heitä likellä. Vaan hetkisen kuluttua täytyi rouva H:n poistua antamaan emäntänä joitakin käskyjä palvelusväelleen keittiön puolella.

— Suokaa anteeksi vaan emännän velvollisuus vaatii minua hetkiseksi poistumaan ja pyydän minä, että kauppamies sillä aikaa aikaa tekee neiti Stålille seuraa, sanoi rouva H. hymyillen ja katosi salista.

Maunu ja Leena jäivät siten toistensa läheisyyteen kahden kesken, sillä muut vieraat olivat salin toises-

sa päässä innokkaassa keskustelussa. Heillä ei tuntunut olevan kummallakaan toisilleen mitään puhumista. Äänettöminä he vaan selailivat kumpikin eri albumiansa.

Viimein virkkoi Leena nostamatta silmiään albumista.

— Te varmaan ette odottanut minua tapaavanne täällä tänään?

— Jos sanon suoraan, niin siten kyllä oli laita . . . vastasi Maunu tuskin kuuluvasti.

— Ehken ette olisi tullutkaan tänne, kun olisitte tiennyt minun myöskin tänne saapuvan, pitkitti Leena, nostaen nyt silmiään hetkiseksi albumista.

Myöskin Maunu kohotti hiukan päätään, jolloin hänen katseensa sattui hetkiseksi Leenaan. Hän oli huomaavinaan katumuksen ja ylpeyden taistelevan noilla entistään vaaleimmiksi käyneillä kasvoilla, joiden piirteet esiintyivät nyt entistään särmäkkäämpinä. Vaan mitä tarkoitti Leena noilla sanoillaan ja mitä oli hänen vastattava.

— En tiedä, mitä syytä minulla olisi ollut jäädä tulematta sen vuoksi, että . . . tekin tulitte, vastasi Maunu koettaen tehdä äänensä niin levolliseksi kuin suin-

kin.

— Arvelin, että olette minuun ja koko meidän vä-
keemme niin suuttunut ja onhan teillä siihen syytä-
kin, virkkoi Leena matalalla äänellä ja hänen kasvonsa
ilmaisivat nyt syvintä surua.

Maunu päätti pitää silmällä Leenan mielenilmei-
tä. Oliko tuo todellista vai teeskenneltyä?

— Jos ihmiselämässä joitakin ikävyyksiä sattuu,
niin onhan velvollisuutemme unhoittaa ja — anteek-
si antaa, vastasi Maunu hetkisen kuluttua.

— Herra Kanerva, voisitteko todella niin tehdä. Se
ilahuttaisi minua suuresti. Olen viime aikoina ollut
niin ikävissäni, kun tulimme väärin ymmärtäneeksi
ja kohdelleeksi teitä. Se on todella vaivannut niin suu-
resti mieltäni, vaan jos te anteeksi annatte teille teh-
dyn vääryyden, niin olen niin . . . onnellinen, lausui
Leena ja hänen silmänsä ikään kuin kirkastuivat.

— Jos te todella tarkoitatte, mitä nyt sanoitte,
niin . . . kaikissa tapauksissa olette liioitelleet. Minulle
ei ole tapahtunut mitään vääryyttä, olin niin lapselli-
nen ja kokematon . . . Nyt kun olen asiaa tarkemmin
miettinyt, niin . . . Vaan miksikä koskettelemme näi-
hin menneisiin asioihin? Antaa niiden olla . . . virkkoi

Maunu, jota ei haluttanut johtaa puhetta sille tolalle.

Leena huokasi kuuluvasti.

— Niin, onhan ne ikäviä teillekin ja teillä on niin paljon tosimurheitakin ollut näinä aikoina, ettei joutavia tarvitseisi ajatella.

Kuka todella olisi osannut uskoa, että sellainen onnettomuus isäanne voi kohdata, pitkitti Maunu puhettaan.

Leenan kasvot olivat tulleet tulipunaisiksi. Hän vainusi Maunun tarkoittavan noilla „tosimurheilla“ Hjertan ja hänen kihlauksensa äänetöntä, noloa loppumista. Leenan ylpeyttä loukkasi se, että Maunukin häntä sääli. Vaan entäpä jos Maunu ei mitään sellaista tarkoittanut, jos Maunu olikin puhunut todellisesta osaaottavaisuudesta? Leenan huulille kuoli ulospäsemättä Maunulle aiottu katkera viittaus siitä ettei hän sääliä kaivannut ja siihen sijaan sanoi hän melkein kuiskaamalla, surunvoittoisella äänellä:

— Kova kolaushan se oli meille, kun menetimme omaisuutemme, vaan kovinta kaikista on nähdä ettei ne olekaan ystäviämme, joita sellaisina ennen olemme pitäneet.

— Kyllä minäkin uskon sen olevan kaikista ikävin-

tä, vakuutti Maunu.

— Meilläkin oli niin paljon ystäviä, kun olimme rikkaita, vaan . . . nyt eivät ole näkevinäänkään. Luulin teitäkin yhtäläiseksi kuin muut, ja teillähän olisi ollut syytäkin siihen, vaan tulin niin iloiseksi, kun . . . vakuutitte että ette katkeruudella . . . meitä muistele, Onnettomuus olisi paljon helpompi kantaa, kun olisi edes jokukaan — oikea ystävä, jatkoi Leena katsoen Maunuun kysyvillä, suruisilla silmillä.

Maunu joutui ymmälle. Hän ei tiennyt mitä hänen oli vastattava. Samassa kumminkin ilmestyi saliin keittiön puolelta rouva H., jonka saapuville tulo sai keskustelun kääntymään toisille aloille.

Illallispöydässä Maunu sai vierustoverikseen Leenan. Maunu otaksui sen sattumukseksi, jolla ei ollut mitään tarkoitusta.

Vieraitten pois lähtiessä otti Maunu jäähyväiset talonväeltä. Leenalle, joka seisoi talon rouvan sivulla, hän myöskin kumarsi „hyvää yötä,” vaan tämän käsi silloin ojentui häntä kohden. Olisi ollut kovin epäkohteliasta ja moukkamaista, ellei hän myöskin olisi tarjonnut kättään.

— Hyvää yötä! Kiitos seurasta! sai hän vaivalla sa-

notuksi koskettaissaan Leenan kättä. Hän luuli tunteensa, että hänen kättään vienosti puristettiin. Vaan kentiesi hänen mielikuvituksensa petti.

Maunu oli jo eteisessä, poislähdössä ja päällystakkiinsa pukeutuneena, kun talon kohtelias emäntä, rouva H. ilmestyi eteisestä saliin vievälle ovelle.

— Herra Kanerva, te varmaan olette niin kohtelias ja saatatte neiti Stålin kotiin. Kyllä miehenikin sen tekisi kernaasti, vaan. . . minä suoraan sanoen vähän pelkään lähettää häntä semmoisille asioille. Täytyy pitää vaaria noista miehistä, vaan te, joka olette nuori, naimaton mies, teille se kyllä ei ole vaarallista ja varmaan mielellännekin teette tämän palveluksen. . . lasketteli rouva H. leikkiään.

— Kappas meidän muijaa, vai olet sinä niin mustasukkainen. Neiti Stålko nyt välittäisi minusta vanhasta ukosta. . . Vaan pertteli, nythän puhuin palturia, enhän minä niin vanha vielä ole. . . kyllä minä vielä nain nuoremman, jahka sinusta aika jättää, ivaili kauppias H. taputellen rouvaansa olalle. Leikkiä laskivat talon väki ja heidän vieraansa vielä hetkisen, vaan tällä välin oli Maunun jo täytynyt auttaa Leenaa päällysvaatteeseensa pukeutumisessa. Kuin-

ka mieluista se ei olisi ollutkaan ennen.

Lieneekö Leena huomannut sen, että Maunu ei ollut tehtävästään niinkään huvitettu, vai oliko hänellä kiire kotimatikalle, vaan kaikissa tapauksissa kiiruhutti hän eteisen ovelle. Maunun velvollisuus oli seurata muassa.

Oli jo jotenkin myöhä, iltayö käsissä, kun Maunu Leenan sivulla asteli katuä pitkin. Yön hämäryys oli levittänyt himmeän huntunsa koko kaupungin yli, kaikki oli niin hiljaista ja ainoastaan joku tuikkiva tähti säehti himmeällä taivaalla. Maunu ei puhunut mitään, eikä Leenallakaan pitkään aikaan ollut mitään sanomista. Tämä äänettömyys alkoi Maunusta tuntua kiusalliselta. Hänen ajatuksensa lensi silmänräpäyksen ajaksi aikaan, jolloin hänellä olisi ollut henkilöille, joka nyt asteli hänen rinnallaan, niin paljon — paljon puhumista. Hänellä ei olisi ollut silloin niin paljon sanoja kuin olisi tarvittu ilmoittaakseen kaikkea, mitä hänen sydämessään liikkui, mitä hän povessaan tunsii. Vaan nyt! Voi kuinka toisellaisiksi olivat olot muodostuneet, kuin hän oli ajatellut!

— Saanko luvan sanoa, mitä te nyt ajattelette? kuului ääni hänen sivullaan.

Maunu säpsähti. Hän heräsi ajatuksistaan. Leenan ääni oli kuin saanut entisen sointunsa.

— Mitäkö nyt ajattelen? En minä ajatte juuri mitään, sopersi Maunu hämillään.

— Te varmaan ajattelitte, että kovin pitkä matkapa sinne minun nykyiseen kotiini onkin, eikös niin, kysyi Leena uudelleen ja hänen äänensä väreili taas kummallisesti. Ilmaisiko se leikillisyyttä vai katkeruutta?

— Arvasin oikein, teistä on tämä matka liian pitkä ja te toivotte vaan, että se olisi lopussa, vai kuinka? kysyi Leena nostaen silmiään Maunuun päin.

Maunu ei tiennyt, miten hänen oli käsitettävä Leenan kysymys. Tahtoiko Leena tosiaan lähestyä jälleen häntä ja hän pysyi näin jäykkänä. Eikö ollut tartuttava tarjottuun käteen.

— Te ette vastaa. Olisihan minun pitänyt se arvatakin, että olette loukkautunut minuun entisistä. Ja mitäpä tekään — tämmöisestä köyhästä — vaan minä uskalsin uskoa ettette olisi niinkuin muut, kun olen niin paljon hyvää kuullut teistä ja mitä te olette tehnyt muitten — köyhien ja sorrettujen hyväksi, virkkoi Leena kun Maunu ei vastannut mitään, ja jotain

kostea tipahti Maunun paljaalle kädelle. Maunu luuli sen kyynelkarpaloksi, joka oli vierähtänyt Leenan silmästä.

Maunu tunsu povessaan sydämensä alkavan sykkiä entistä kiivaammin ja jonkummainen lämpö virtasi hänen jäseniinsä joka sydämensykhdyksellä.

— Te liioittelette, neiti Stål, nyt niinkuin äskenkin. Minä en ole lainkaan katkeroitunut teitä kohtaan ja taas toisekseen en ole esiintynyt minäkään tuommoisena jalomielisenä sorrettujen puollustajana ja ritarina, kuin te suvaitsette minusta luuloitella, vastusteli Maunu ja hänen äänensä soi hyvin lauhkealta. Leenan sanat, vaikka hän ei voinutkaan uskoa niitä toiseksi tai tulevan sen syvemmältä kuin huulilta, olivat tehneet mielen niin sovinnolliseksi.

— Minä en liioittele ollenkaan ainakaan mitä siihen tulee, että teillä olisi syytä muistella minua ja vanhempiani katkeruudella. Sillä . . . pelastittehan te minun henkeni ja me . . . olimme teille niin kiittämättömät. Vaan silloin olin niin . . . sokea, erään hurmauksen vallassa . . . Olin niin vähän vasta nähnyt elämää, en tuntenut sen vakavia puolia, vaan nyt olen muutaman kuukauden kuluessa saanut kokea niin

paljon. . . Olen ikäänkuin saanut nyt vasta silmäni auki. . . Vaan miksikä jatkaisin, sillä eihän tällaiset kujerrukset varmaankaan teitä huvita. Toisekseen en luule vähääkään menneeni liikoihin, kun sanoin teidän esiintyneen köyhien ja sorrettujen puollustajana sekä ystävänä, sillä olenhan sen niin monelta kuulut, puheli Leena lisäten ikäänkuin itsekseen: Miten jaloa eikö olekaan tehdä uhrauksia lähimmäistensä hyväksi.

— Pyydän anteeksi, jos tartun siihen, mitä te puhutte ollessamme kauppias H:n luona. Minä näet kentien en oikein käsittänyt mitä te tarkoittitte, kun sanoitte, että olisi lohdullisempaa, jos olisi edes joku-kaan, jolle voisi mielialansa ilmaista. On kait kullakin joku. . . ystävä ja eikös teilläkin. . . ? Maunu ei hennot mennä puheessaan sen lähemmä.

— Niin minä. . . luulin, vaan. . . nyt olen kerrassaan ilman ystäviä. Tultuamme köyhiksi luopuivat kaikki meistä, sanoi Leena katkerasti.

— Kokemukset ovat useinkin ikäviä, vaan ne eivät saa masentaa mieltämme, sillä suurimmatkin ikävyydet unhoittuvat. ja aika tuo muassaan paljon uusia näköaloja, jotka vetävät huomiotamme puo-

leensa antaen ajatuksillemme toisen suunnan, uutta työskentelyä. Sen olen minä saanut kokea, jutteli Maunu.

— Luuletteko todella niin?

— Olen siitä täysin vakuutettu ja luulenpa jotain sellaista minäkin kokeneeni.

— Mutta ettekös tekin usko, että se on kaikista masentavinta, kerrassaan mitä katkerinta olla voi, että on pakotettu muuttamaan mielipiteitään niistä henkilöistä päinvastaisiksi, joita on pitänyt ystävinään. Minä ainakin olin aivan tulla hulluksi, niin kovin se koski. Ja mikä oli tuon muutoksen heissä tehnyt? Minun käsittääkseni ei muu kuin se, että olimme kadottaneet omaisuutemme, olimme tulleet köyhiksi, vaikei Leena.

— Se on kyllä ikävää yksityiselle, jos joutuu aineellisessa suhteessa tukaliin oloihin, vaan mitä ihmisarvoon tulee, niin ei kukaan järkevä ja enemmän ajatteleva ihminen pane rikkaudelle itsessään mitään arvoa. Köyhä on yhtä kunnioitettava ja useinkin köyhän vaatimaton puku kätkee jalompia ihmisominaisuuksia kuin rikkauden loisto. Vaan muutoin tuntuu minusta mahdottomalta, että te voisitte tuntea itsenne

niin yksinäiseksi. Onhan teillä vanhemmat ja siskoja, joihin voisitte sitä lujemmilla siteillä liittyä, huomautti Maunu.

— Onhan minulla vanhemmat kyllä, vaan en tiedä. . . kaipaisi sitä joskus jotakin. . . oikeaa ystävää, joka ymmärtäisi, käsittäisi ihmisen oikealta kannalta ja jolle voisi sydämensä tunteet ja ajatukset ilmaista, jutteli Leena vetäytyen lähemmä Maunua.

— No entäs varatuomari Hjerta? Eikö hän. . . muistutti Maunu keskeyttäen arastellen kysymyksensä.

— Hänkö? Hän oli samallinen kuin muut. Meidän välimme on jo aikaa ollut lopussa. Hän vain halusi. . . rikkautta, vaan kun meillä sitä ei enää ollut, niin. . .

— Pyydän anteeksi, että tulin näin ikävään asiaan puheeni kääntäneeksi. En tiennyt, että kihlauksenne oli purkautunut, vaikka kyllä sitä aavistin. Kaikissa tapauksissa antakaa anteeksi epähieno sekaantumiseni teidän arimpiin yksityisasioihinne.

— En ole siitä niinkään ikävissäni, päinvastoin olin hyvin levollinen, jota itsekin ihmettelen, ja katson laillaan onnekseni, että siten kävi kuin kävi. Hän ei ollut se oikea. . . ja luulen, etten häntä koskaan ra-

kastanutkaan. Se oli hetkellistä väärää hurmausta, joka hävisi yhtä pian kuin syntyikin. Olin silloin niin kokematon, en itsekään tuntenut sydämen tunteita oikein. . . vaan nyt en olisi enää niin ajattelematon, että. . . mielistyisin johonkin henkilöön yhtä ajattelemattomasti, vakuutti kiihkeästi.

He olivat jo saapuneet keskustellessaan Leenan vanhempain asunnon portille. Maunu ojensi kätensä Leenalle ottaakseen jäähyväiset. Leena tarttui siihen ja pitäen Maunun kättä omassaan lausui:

— Monta tuhatta kiitosta hauska seurasta. Ja jos milloin päähänne pistäisi käydä tapaamassa vanhoja tuttavianne, niin te olette aina tervetullut meille ja minulle olisi se erittäin mieluista. Vaan kenties teille olisi se vastenmielistä. Kaikissa tapauksissa tuhannet kiitokset. . . olihan niin hupaista vielä edes kerran puhua kanssanne.

Maunu vakuutti, että hän kiitollisuudella oli Leenan ystävällistä kutsua muistava. Vielä kerran pistettiin kättä ja sitte läksi Maunu astelemaan kotiaan päin ristiriitaisten tunteitten ajelehtiessä hänen povessaan.

Kotiin tultuaan ei Maunu voinut vielä paneutua

vuoteelle, vaikka yö jo oli hyvälle lovelle kulunut. Hänen mietteensä palasivat siihen keskusteluun, joka hänellä oli ollut Leenan kanssa. Miten monesti ennen oli hän lausuttuja sanoja miettinyt, paitsi viime aikoina. „Nyt on hän vapaa, aivan vapaa”, kuiskasi muuan ääni hänen povessaan ja Leenan piirteet, joskin epäselvinä olivat kuvastavineen hänen silmiinsä. Kaunis oli Leena vieläkin, vaikka kasvot olivat niin vakaviksi käyneet ja tuo entinen veitikkamaisuus, joka Maunua oli niin hurmannut, oli melkein jäljettömiin kadonnut.

— Hän kaipaa ystävää, jolle saisi sydämensä avata. Kaipasinhan minäkin sitä, kaipasin, toivoin, luulin löytäneeni. Vaan nyt! En tiedä, tuntuu kuin vieläkin häntä kohtaan tuntisin samaa, vaikka en niin voimakkaasti, selvästi kuin silloin.

Näin jutteli Maunu yksin. Hänen toisessa, viereisessä huoneessa nukkuva enonsa liikahti vuoteellaan. Se katkaisi Maunun yksinpuhelun.

* *

*

Seuraavina päivinäkin pyöri Maunun ajatuksissa keskustelunsa Leenan kanssa. Hän koetti näitä aja-

tuksia karkoittaa mielestään, vaan ne palasivat huomaamatta aina uudelleen. Leena oli Maunua pyytänyt kotonaan käymään, jos niin haluttaisi. Vaikk’ei häntä sinne erityisesti haluttanut, niin suurta vetovoimaa ei hänellä vielä ollut Leenan kotiin, vaan pikemmin jonkinmoinen uteliaisuus tuntui häntä sinne viekoittelevan. Olisihan hauskaa kuulla enemmän, minkälaiset ajatukset Leenalla nyt oli hänestä. Eihän hänen siltä tarvinnut vaivoin voitettua sydämensä rauhaa alttiiksi antaa, sillä olihan hän jo tuosta taudista parantunut eikä nyt voinut enää olla mitään vaaraa tarjona.

Eräänä iltana Maunu oli lähtenyt kävelylle ulkoilmaan. Hän käveli katuja ristin rastin. Vaan kuinka olikaan osui hän Leenan vanhempain asunnon portille. Hän pysähtyi hetkiseksi. Olisiko mennä Leenan kotiin, kysyi hän itseltään. Vaan ei, mitäpä se hyödyttäisi kumpaakaan. Kentiesi Leena silloin heidän viimeksi tavatessaan toisiaan oli ollut tavallista alakuloisempi, tuntenut itsensä liiaksi yksinäiseksi sillä hetkellä ja sen tunteen vaikutuksesta mitään enempää sanoillaan tarkoittamatta puhunut salaisesta sydämensä kaipiosta.

Maunu lähti eteen päin astelemaan, Hän ei tahtonut enää omissa silmissäänkään näyttää heikolta. Vastaisuudessa, jahka hänen tunteensa vakaantuisivat, voisi hän levollisesti antautua jutteluun Leenan kanssa, vaan nyt ei hän voisi olla vielä niin varma.

Maunu sai tästä lähtien usein asiaa kauppias H:lle, jossa Leena oli konttooriapulaisena. Kauppias H. ei näyttänyt tätä kummastelevan laisinkaan, päinvastoin hän Maunun käydessä tavallisesti poistui konttoorista, joten Maunu ja Leena saivat hetkiseksi jäädä kahden kesken. Maunu ensin uskoi kauppias H:lla todella olevan syytä poistumiseen, vaan viimein kävi hänelle selville, että kauppias H. tahtoi vaan valmistaa tilaisuutta kummallekin tapautumaan ilman toisten ihmisten seuraa. Maunu ei kumminkaan tästä välittänyt, vaan kävi asioilla niin kuin ennenkin. Leenan ja hänen suhteensa oli tullut jotenkin ystävälliseksi ja avomieliseksi, kumpikin saattoi keskustella jotenkin vapaasti toistensa kanssa. Leena osotti melkein peittelemättä, että hän suosi Maunua ja olisi ollut valmis menemään vieläkin pitemmälle. Varatuomari Hjertan nimi ei enää erehdyksissäkään tullut hänen huulilleen.

Vaan Maunun sekä Leenan suhteessa tuli jonkun ajan kuluttua odottamattomia vaihteita.

Maunun äiti oli käynyt varsin kivuloiseksi ja vanhaksi viime aikoina, jonka vuoksi hänen oli täytynyt luovuttaa torpan pito toisiin käsiin. Surullisella mielellä oli eukko parka lähtenyt eräänä aamuna kodistaan, jossa hän niin monta vuotta oli viettänyt onnellista elämää ensin miehensä ja sitte poikansa kanssa, matkustaakseen kaupunkiin poikansa hoitoon. Vaan Maunu ei tahtonut jättää äitiään yksinään maalle, varsinkin kun Niemen taloonkin, lähimpään naapurisiin oli tullut uusi omistaja, joka oli vallan tuntematon, ja hänen äitinsä terveys viime aikoina oli ollut hyvin horjuva. Maunu tahtoi välttämättömästi, että äiti muuttaisi asumaan kaupunkiin, jossa lääkärinhoitoakin oli paremmin saatavana ja niin oli hän saanut äitinsä viimein tähän esitykseen suostumaan.

Maunu oli tullut äitiään kaupunkiin noutamaan ja jonkunmoisella kaipauksen tunteella hänkin erosi rakkaasta lapsuuden kodistaan, jossa hän oli viettänyt ensimmäiset ilonsa ja surunsa.

Muistui pa nyt eron hetkellä hänen mieleensä myöskin lapsuuden leikkiveri Aina, vaan hän ei ol-

lut enää Niemen talossa, hän oli muuttanut Ainan kotitalon jouduttua uuden omistajan haltuun, naapuripitäjään eikä Maunu ollut häntä tavannut sen koitoa koommin kuin Stålin palveluksesta erottuaan oli tullut kotiinsa äitinsä luo.

Sattumalta sai Maunu vuokratuksi äidilleen asunnon aivan sen talon läheisyydestä, jossa Leena Stål asui vanhempineen. Eno Topias ja Maunu, jotka itsekin asuivat jotenkin ahtaasti, kummallakin kun näet oli ainoastaan muutama huone omaa yksityistä käyttöänsä varten lukuunottamatta vierashuoneita, eivät näet voineet vielä Maunun äitiä ottaa luokseen asumaan, ja sen vuoksi siis Maunu äidilleen oli vuokranut asunnon muualta.

Pitkää aikaa ei Maunun äiti ehtinyt olla kaupungissa, ennen kuin se oli Leena Stålin tiedossa. Millä tavoin hän lienee siitä tiedon hankkinutkaan.

Kerran kun Maunu iltatöistään päästyä tuli äitiään tervehtämään tapasi hän odottamattaan Leenan äitinsä luona. Eikä se jäänyt siihen, vaan vastaisuudessaakin kävi Leena usein vieraana Maunun äidin luona ja hän näkyi melkein kuin tietävän milloin Maunukin sinne, sillä tavallisesti oli hän jo siellä

Maunun tullessa.

Neiti Stål näkyi ilmeisesti pyrkivän hyviin väleihin Maunun äidin kanssa ja kun tällä ei ollutkaan entuudesta juuri monta tuttavaa Tampereella, niin näki hän mielellään, että Leena silloin kävi hänen luonsa hetkisen juttelemassa ajan ratoksi. Se ainoastaan Maunun äitiä huoletti, että hän huomasi neiti Stålin käyntien tarkoittavan ainakin yhtä paljon Maunua kuin häntä. Neiti Stålilla siis täytyi olla jotain aikeita Maunun suhteen, vaan oliko neiti Stålin luonne sellainen, että Maunu voisi hänen kanssaan tulla onnelliseksi, jos nimittäin heillä olis sellaiset aiheet, sitä ei Maunun äiti vielä tuntenut ja sen vuoksi poikansa onnea huolehtivana äitinä hän oli huolissaan. Ei hän olisi suonut poikansa takertuvan sellaisen naisen verkkoihin, joka ei sitä ansainnut, ei ollut kyllin arvokas ihmisluonteeltaan.

Vaikka Maunun äidillä ei oikeastaan ollut mitään tiedossaan, josta hän olisi voinut neiti Stålia moittia, niin ei hän kuitenkaan voinut häneen oikein mieltä. Neiti Stålin käytöksessä ja koko olennessa oli jotain, joka ikäänkuin töykkäsi, teki vastenmielisen vaikutuksen, vaikka hän olikin esiintyvinään ystävänä.

Maunun äiti ei voinut voittaa tätä vastenmielistä tunnetta ja hän oli huomaavinaan, että Stålin käytöksessä oli paljon teeskentelyä. Tekeytyessään ystävälliseksi oli hänellä joitakin tarkoituksia ja aikeita, joiden oikean luonnon hän huolellisesti salasi. Sen vuoksi muutaman ajan kuluttua Maunun äiti ei enää niinkään suosiollisilla silmillä katsellut poikansa jatkuvaa tuttavuutta ja tapautumisia Leenan kanssa, joskin tämä ulkopuolisesti muuten oli varsin komea tyttö.

Kokonaan toista olisi ollut, jos Maunun ja hänen lapsuutensa leikkiverinsa Ainan väli olisi ollut entisellään. Vaikka Aina olikin köyhä ja paljon vähemmän saanut oppia tai ulkonaista kiilloitusta kuin tuo ennen niin rikkaan kauppiaan tytär, niin Aina oli kumminkin luonteeltaan kerrassaan toisellainen, Ainan sydän oli kullan arvoinen. Näin ajatteli Maunun äiti useinkin muistellen ikävin mielin, miten paljon palvelusta Niemen Aina oli hänellekin tehnyt ja aina osottautunut siivoksi, nöyräksi tytöksi kaikille.

Vaan tämä asia ei varmaan enää ollut autettavissa. Aina oli muuttanut isänsä kuoltua ja talon jouduttua toisiin käsiin, kuten sanottu, naapuripitäjään erään

sukulaisensa luo. Paljon kuului tyttöparalla siellä olevan työtä, eikä kohtelukaan kuulunut olevan kaikin ajoin niin ystävällistä, vaan köyhän lapsihan on luotu kärsimään, minkäpä sille teki.

Leenan kodissa oli perheen isän ja äidin väli käynyt kerrassaan sietämättömäksi vähitellen. Rouva manasi lakkaamatta miestänsä siitä, että olivat joutuneet puutteen päiville. Riitaa ja toraa kuultiin aamusta iltaan, josta oli seurauksena, että kauppias Stål mieluummin pysytteliin poissa kotoaan. Kesä kun oli, kuluikin hänen aikansa satamahommista ja illoin pistäysi hän johonkin kaupungin ravintolaan, josta vasta myöhään yöllä saapui kotia. Entisten kumppanien syrjään vetäytyttyä ei patruuni Stål enää seuraa valinnut, vaan voi viettää iltansa missä hyvänsä. Rouva Stål taasen harmissaan eli kuin viimeistä päivää. Hän ei ollut sellaisia luonteita, joita kohdannut onnettomuus jalostaa ja yllyttää yhä suurempaan kärsivällisyyteen. Siihen sijaan että hän olisi, niin kuin olisi pitänyt, lieventänyt miehensä murheita, esiintynyt itsensä kieltävänä, lohduttavana kodin hyvänä henkenä, muuttui hän kerrassaan kotinsa pahennukseksi. Jo onnen päivinä oli rouva Stål vähin erin tottunut

nauttimaan viiniä, vaan se ei ollut tapahtunut siinä määrässä, että sitä olisi kukaan huomannut viaksi eikä hän liiemmäksi ollut koskaan näitä nautintoaineita käyttänyt. Vaan vähitellen oli niiden nauttiminen tullut hänelle tavaksi ja nyt haki hän niissä viihdytystä katkeroituneelle mielelleen. Toisin sanoen rouva Stål vähän kerrassaan joutui juoppouspaheen valtaan. Hän kyllä koetti salata tätä etenkin naiselle inhoittavaa taipumustaan ihmisiltä ja tietysti myöskin lapsiltaan sekä mieheltään, vaan eihän se voinut kauvan salassa pysyä ja se sai aikaan, että Leenan koti muuttui päivä päivältä kurjemmaksi. Perheen isän poikessa ollessa nähtiin patruuni Stålin asunnossa kaikellaisia naisolentoja, joiden kanssa rouva S. vietti päivänsä surujaan haihdutellen päihdyttävillä juomilla. Mille kannalle kotielämä tällaisissa oloissa muodostui, sen arvanee kukin.

Kukaan perheen jäsenistä ei tuntenut kodissa enää mitään viehätysvoimaa. Leenan nuoremmat sisaretkin, jotka jo edellisenä talvena olivat alkaneet koulunkäyntinsä, oleskelivat omin päin missä halusivat. Äiti ei heistä paljon välittänyt paitsi silloin kuin ei muita tovereita sattunut olemaan saapuvil-

la, joilla olisi noudattanut puodista surunsa lievennyslääkettä. Sen verran oli hänellä vielä kunniantuntoa, ettei hän itse viihtinyt päihdyttäviä juomia mennä myymälöistä ostamaan, vaan tähän tarkoitukseen käytti muita, tavallisimmin noita nykyisiä seurustelutovereitaan, jotka tietysti olivat yhtäläisiä. Varsinkin muudan pesuämmä, Matleena, joka kävi Stålin perheessä muka auttamassa rouvaa talouden toimis-
sa, oli tällaisissa asioissa rouva S:n toinen käsi. Tämän kanssa tyhjensi rouva S. monta viini- ja olutpulloa. Niinikään erään käsityöläisen leski, joka ennen naimisiin menoaan oli ollut yleisenä naisena pääkaupungissa, nähtiin ahkeraan seurustelevan rouva Stålin kanssa Leenan ja perheen isän kotoa poikessa ollessa. Ajattelevat ihmiset puistivat päätään nähdessään, minkälaiden ihmisten parissa rouva S. nyt aikansa kulutti, vaan kukaan ei hennonut Leenalle huomauttaa asian oikeaa laatua, ja varsinkaan tuon käsityöläislesken entisyyttä. Leenalla sitä paitsi oli omat pyrintönsä ajettavana, joten hän vähän pani huomiota siihen, miten kotona elettiin.

* *

*

Sukulaisensa luona oli Aina ollut koko kesän. Vaan jokin salainen vetovoima veti hänen mieltään lähtemään kaupunkiin etsimään jotain toimeentuloa sieltä. Kun syksyn tultua naapuritalosta palvelustytö niinikään läksi kaupunkiin palveluspaikkaa etsimään lyöttäysi Aina mukaan eikä häntä juuri paljon siitä esteltykään.

Aina tiesi, että Maunu oli Tampereella, vaan hän oli päättänyt, ettei ikinä menisi nuoruuden kasvinkumppaniaan tapaamaan, kun kerran heidän välinsä oli niin auttamattomasti rikkoutunut. Olihan Maunu kohdellut häntä loukkaavasti, halveksinut hänen ystävyyttään, rakkauttaan. Myöskin aikoi hän olla hiiskumatta mitään Tampereella olostaan Maunun äidille, vaikka se olisikin hänelle kuinka vaikeaa. Eivät site tarvitseisi ajatella, että hän oli saapunut kaupunkiin muka Maunun takia.

Turhaan oli Aina hakenut itselleen sopivaa tointa parin viikon ajan ja hän jo katui, että oli lähtenytkään kaupunkiin tuntemattomien ihmisten turviin. Maalla sentään olisi vaikeissakin oloissa elänyt. Viimein kumminkin sai hän paikan muutaman neulojan tai ompelijattaren luona. Hän siis joutui muoti-

ompelijattaren oppiin.

Niin kauvan kuin Ainalla riitti entisiä pieniä varoja pienen palkkansa lisäksi, ei hänellä ollut mitään valittamista, vaikka istuminen aamusta varhaisesta myöhäiseen iltaan kovasti rasittikin maalaisoloihin tottunutta tyttöä. Vaan pian hupenivat pikku säästöt ja kun hänen täytyi ensimmäiset kuukaudet työtä tehdä melkein ilman palkkaa, niin alkoi elämä käydä hyvin ahtaaksi. Hänelle kyllä luvattiin palkkaa korottaa, jahka ensin oppisi paremmin ammattiin, vaan palkankorotuksesta ei ruvennut kuulumaan mitään. Ja vaikka Aina kuin koetti supistaa menojaan, niin häntä pyrki joka päivä vieraaksi,

Ompelijatar, jonka luona Aina työskenteli, asui kaupungin laidassa ja siellä muutamassa työmieperheessä Ainakin oli majaa. Oma, erityistä asuinhuonetta ei hänen ollut ajatteleminenkaan. Keskemällä kaupunkia ei hän liikkunut koskaan, joten hän ei milloinkaan ollut tullut tilaisuuteen Maunua tai hänen äitiään näkemään. Ei häntä laitakaupungissaakaan nähty kaduilla muulloin kuin mennessään kortteristaan työpaikkaansa ja sieltä palatessaan. Eikä kukaan häntä, maalta tullutta outoa tyttöä tuntenut,

joten hän sai kulkea ihmisten ohi niiden edes vilkai-
sematta häneen.

Usein paloi hänen halunsa kuulustella missä pai-
koin kaupungissa Maunu asui ja mennä hänen äiti-
ään tapaamaan, vaan silloinhan saisi Maunukin tie-
tää että hän oli Tampereella.

Ei, vaikka viekoitus sinne olisi ollut kuin väkevä,
niin sinne ei hän tulisi jalkaansa astumaan, ottakoon-
pa kuinka kovalle hyvänsä, ja kukapa tiesi jos hänes-
tä mitään enää huolittaisiinkaan, sillä olihan Maunu
nyt kenties jo niin ylpistynyt, tullut herraksi, joka var-
maan köyhää maan tyttöä ei olisi tuntevinaansakaan.
Johan sen huomasi silloin, kuin Maunu oli kaupun-
gista maalle äitinsä luokse. Ei silloinkaan enää ollut
muita näkevinäänkään, karttoi entisiä tuttaviaan ja
osotti niille melkein julkista halveksumistaan.

Eräänä päivänä ilmestyi Ainan työpaikkaan neiti
Stål. Hän oli entuudestaan tuttu ompelijattaren kans-
sa, jonka luona Aina oli opissa, kun oli ennenkin om-
peluttanut tällä vaatteensa. Sitä paitsi oli ompelijatar
R. aikoinaan palvellut patruuni Stålin perheessä ja
jo silloin ollut Leenan uskottu sekä sittemmin naut-
tinut neiti Stålin luottamusta, vaikka erään harha-

askeleensa takia siveellisessä suhteessa oli saanut muutaman vuoden viettäa kruunun kehruhuoneessa. Vaan siitä oli neljä viisi vuotta, joten koko juttu oli unhoittunut ja tuttavuus neiti S:n ja hänen välillään oli uudelleen jatkunut.

Stål tuli tilaamaan itselleen uutta leninkiä. Aina, joka työskenteli etumaisessa huoneessa ompelijattaren kotona, ei tietysti tuntenut neiti Stålia, josta hän ei ollut kuullut vähääkään. Hän kohotti silmänsä työstään, katsellen tuota outoa kaunispiirteistä naista. Mutta hän meni hämilleen nähdessään tuikean, kiukukuisen katseen oudon naisen silmissä. Tuon tuntemattoman herrasnaisen silmäykset olivat niin terävät, että ne tuntuivat ikäänkuin tunkeutuvan ihoon.

— Onko neiti R. kotona? kysyi vieras nainen tyyllä äänellä.

— Hän on tuolla toisessa huoneessa, selitti Aina viitaten kädellään huoneen ovea kohden.

Vielä kerran loi neiti Stål silmäyksen Ainaan ja sitte vetäytyivät hänen huulensa pilkalliseen hymyyn. Hän kohotti päänsä pystympään ja jupisten jotain meni ompelijattaren huoneeseen.

Aina oli vieläkin hämillään, Hän mietti, miksi tuo

tuntematon nainen häntä niin kummallisesti katsoi että oikein teki paha ja mitä hän tarkoitti ohimennessään itsekseen jupistessaan. Aina oli kuullut hänen sanovan: „Ja tuotako minun tarvitsisi peljätä!” Hän luuli myös kuulleensa vieraan naisen ompelijattaren huoneeseen mentyään kysyvän: „Onko se tuo tuolla?”

Vaan kenties tuo vieras nainen oli muuten kiihtynyt. Ei suinkaan hänellä voinut olla syytä olla suutuksissaan hänelle, Ainalle, joka vasta ensi kertaa näki tuon naisen.

Hetken kuluttua poistui Ainalle outo nainen ompelijattaren saattamana. Hän ei luonut silmäystäkään Ainaan huoneen läpi mennessään, vaan ovelta hän jälleen lähetti terävän, uhkaavan katseen Ainaan ja katosi sitte eteiseen. Jonkinmoinen vaisto tai aavistus sanoi Ainalle, ettei hänellä ollut mitään hyvää tuolta oudolta naiselta odotettavissa, vaikka toisekseen hän ei tiennyt millään lailla häntä loukanneensa, kun näkikin häntä vasta ensi kertaa elämässään.

Leena Stål kulki tavattoman kiireisin askelin kotiaan kohti. Hänen kasvoillaan olisi tarkka havainnon

tekijä huomannut rauhattomuuden ja lujan päättäväisyyden kiistelevän voitosta.

Kotiin tultuaan meni hän suorastaan huoneeseensa. Hän avasi ikkunan, vaan sulki sen jälleen kiinni. Hänen mielensä tila näytti edelleen levottomalta.

— Vaan joskin pelkäänkin suotta. Tuommoisesta ei minulle pitäisi olla mitään vaaraa, jutteli hän ajatuksissaan. Vaan kenpä tietää, ne miehet ovat joskus niin hulluja. Ei, Maunun ei pidä saada vihiäkään siitä, että tuo tyttöletukka on kaupungissa. Maunu on hänet kyllä jo unhoittanut, vaan jos hän sattuisi hänet tapaamaan, niin. . . vanha rakkaus ei ruostu ikinä — Leenan povesta varastausi hiljainen huokaus — ja kun tyttö on nyt niin köyhässä tilassa, niin voisi Maunu alkaa sääliä häntä ja siitä ei olisi kuin askel rakkauteen. Ei. . . se ei saanut millään ehdolla tapahtua. . . tuo mitättömältä näyttävä tyttö ei saa tulla minun ja Maunun väliin. Onhan Maunu jo puolittain tunnustanut minulle rakkautensa, vaikkei aivan suorastaan ja olenhan huomannut, että hän on mielistynyt minuun. . . se oli hän jo ennen varatuomari. . . sen uskottoman Tampereelle tuloa. Olkoon Maunun äiti miten paljon tahansa aikeitani vastaan, niin kun

minä vaan voitan Maunun sydämen. . . Vaan ennen kuin niin pitkällä ollaan. . . on tyttö jollain tavoin toimitettava pois tieltä. Minä en salli, että minulta riistetään kaikki. . . kaikki. Leena polki kiivaasti lattiaa ja hänen kätensä vetäysi nyrkkiin.

— En sitä sallisi, että tuo tyttö tulisi minun tielleni, kun olen jo näin kauvas päässyt. . . en, en. . . ennen hän sortukoon, niin kuin ompelijatar R. ehdotti. . . jatkoi Leena. Vaan hänen povensa alkoi aaltoilla valtavasti. Hän näytti taistelevan kahden tunteen välillä. Miksi pitäisi tuon hiljaisen, siivon tytön sortua hänen tähtensä? Vaan miksi olikaan hän tullut Tampereelle, olisi pysynyt poikessa, hautautunut maaseudulle johonkin tuntemattomaan paikkaan eikä tullut riistämään muilta ihmisiltä heidän onneaan. Sillä ei hän Maunu tuota kasvinkumppaniaan kumminkaan enää rakastanut, se oli ollut vaan lapsen mieltymystä lapsuuden leikkitoveriin, eikä tuo sivistystä saamaton, oppimaton maalaistyttö enää soveltunut Maunulle, joka oli joutunut kokonaan toisellaisiin oloihin, rikkaan enonsa liikekumppaniksi ja oli saava periä enonsa suuren omaisuuden.

Leenan povessa taistelivat mustasukkaisuuden

raivoisat tunteet ihmissydämen parempien äänien kanssa. Olihan väärin ruveta vihaamaan syytöntä tyttöä, jonka hänen oma emäntänsäkin, tai neiti R., oli sanonut olevan varsin siivon ja hiljaisen tytön. Niin kuiski parempi ääni Leenan povessa. Vaan mustasukkaisuuden tai lemmenkateen käärme myrkyllään kuoletti tämän paremman äänen. Olihan häntäkin kauheasti petetty, olihan hänkin niin perin onneton, miksi hänen siis jalomielisesti pitäisi väistyä tuon tytön takia siltä tieltä, joka vielä voi hänet saattaa jonkunmoiseen onneen tai jos ei juuri onneen, niin kumminkin johonkin varmaan asemaan yhteiskunnassa? Toisen täytyi tieltä väistyä, vaan se täytyi olla tuo hinteloinen, vaaleaposkinen tyttö.

Vaan miten Leena oli saanut tietää, että Aina oli Maunun kasvinkumppani ja että se oli juuri sama tyttö, joka kävi ompelijattaren opissa neiti R:n luona?

Olemme edellä kertoneet, miten neiti S. usein kävi Maunun äidin asunnossa, jolloin Maunun äiti avomielisesti tuli kertoneeksi Maunun lapsuuden vaiheista ja myöskin Ainasta. Maunun äiti, joka vaistomaisesti huomasi mitä aikeita neiti Stållilla oli, tahallaankin usein puhui Ainasta ja miten hyviä ystäviä

Aina ja Maunu olivat. Tämä oli pistellyt Ainan itserakkautta, vaan hän ei ollut tietävinäänkään, sillä hän oli melkein vakuutettu, ettei Maunu enää Ainaa muistellut. Neiti R. taasen oli sattumoilta, käydessään neiti S:n kotona, tullut neiti Stålille kertoneeksi, että hän oli saanut uuden ompelijataroppilaan, jolloin neiti S. oli tiedustanut, mistä tuo uusi oppilas oli kotoisin. Tällä tavoin oli tullut ilmi, että tyttö oli samalta paikkakunnalta, jossa Maunukin oli lapsuutensa ajan viettänyt. Silloin Leena, joka salaisesti kumminkin pelkäsi tuon tuntemattoman kilpailijan tulevan mahdollisesti vaaralliseksi, oli antanut neiti R:lle toimeksi urkkia tytöltä itseltään, oliko hän todella Maunu Kanervan lapsuuden toveri.

Neiti R. olikin sitte Ainalta, joka ei voinut aavistaakaan että hänen salaisuuksiaan urkittiin, emännälleen lähemmin kertonut lapsuuden vaiheistaan ja myöskin Maunusta.

Tällä tavoin oli Leena S. saanut nämä asiat tietoonsa. Hän tiesi myös, että neiti R. oli hänen uskottunsa, joka jo oli tarjoutunutkin olemaan avuliaana Leenan tuumien toteuttamisessa.

Leena taisteli näinä päivinä ristiriitaisten tunteit-

ten vallassa. Öilläkin havahtui hän usein levottomien unien ahdistamana ja päivillä kiusasi häntä lakkaamatta ajatus, että tuo vaaleaposkinen maalaistyttö riistäisi häneltä vielä Maunun, jonka rakkauden hän toivoi palkitsevan jossain määrin viime aikain kärsimykset. Hän vihasi äärettömästi tuota tyttöä ja olisi ollut valmis vaikka tikarin työntämään sen sydämeen. Vaan toisen vuoron taasen nuhteli häntä tuntosensa tällaisten aikeitten takia. Eihän Aina ollut mitään pahaa hänelle tehnyt ja olisihan väärin eroittaa kaksi sydäntä toisistaan, jos ne kerran toisiaan rakastivat. Kunpa hän tietäisi, rakastaako Maunu todella vielä Ainaa, niin hän vetäytyisi syrjään ja etsisi lohdu- tusta unhotuksessa, yksinäisyydessä. Mutta jos Maunu rakastikin häntä? Eikö hän ollut silloin oikeutettu menemään puolitiehen ja huomauttamaan Maunulle, että hän suostuisi tulemaan Maunun vaimoksi ja silloin — täytyi tuon valkeaposkisen tytön väistyä hänen tieltään.

Neiti Stål saapui jälleen eräänä päivänä ompelijatar R:n asuntoon. Hän näytti tavattoman kiihtyneeltä ja hermostuneelta. Käydessään edellisenä päivänä Maunun äidin luona oli hän näet kuullut Maunun

kirjoittaneen äitinsä käskystä Ainalle siihen pitäjään, jossa he luulivat Ainan nyt olevan sukulaistensa luona. Niin ainakin rouva Kanerva, Maunun äiti, kertoi. Vaan jos se oli totta, niin silloinhan sekä Maunu että hänen äitinsä pian saisivat tietää Ainan olevankin Tampereella. Vaan se ei saanut tapahtua, päätti Leena. Mustasukkainen nainen on valmis minkälaisiin tekoihin hyvänsä. Neiti Stålkaan ei kammonnut keinoja peljätyn kilpailijansa tieltään raivaamiseksi, hän päätti, jos niin tarvitaan, turvautua minkälaisiin keinoihin tahansa.

Neiti Stål ja ompelijatar R. olivat tulleet vähitellen hyväksi ystäviksi. Naisen syntyperäisellä oveluudella oli ompelijatar R. Leenan puheista huomannut, mitä aikeita hänellä oli Maunun suhteen. Myös oli hän käsittänyt, että neiti S. sydämestään vihasi Ainaa, joka oli hänen tiellään. Kun neiti S. nyt näin kiihtyneessä mielentilassa saapui ompelijatar R:n luo, oli tällä keino valmisna tämän pulan auttamiseksi. Hän vakuutti Leenalle toimittavansa niin, ettei tuo maalaisyttö, joka minkälainen huitukka lieneekään, kun ei ollut pysynyt palveluspaikassaan, lentäisi korkeammalle kuin siivet kantavat. Ompelijatar R:n mielestä

oli se maailman mahdotonta, että Aina, oppimaton maantyttö, jolla ei ollut edes minkäänlaista ulkonäköä neiti S:n soraan vartaloon ja miellyttäviin kasvoihin verraten, uskaltaisi ajatellakaan voivansa tunkeutua neiti S:n ja Maunun väliin.

Ystävänsä vakuutukset saivat neiti Stålin hiukan rauhoittumaan. Vaan todella oli hän sittekin hyvin rauhaton, ehkei tahtonut ompelijatar R:llekään sitä näyttää. Hän oli viimein nauravinaan koko jutulle ja sanoi olevansa hassu, kun oli semmoisia hullutuksia päähänsä saanut. Sillä tiesihän Maunukin, että tyttö oli vähemmän hyvässä maineessa ja tungetteleva. Minkäpä Maunu sille taisi, että olivat lapsena kasvanut samalla paikkakunnalla.

Vaan neiti R. huomasi ystävänsä tarkoittavan kokonaan toista kuin hän puhui. Ja kun hän Leenan lähtiessä kuiskasi Leenalle: Minäkin olen alkanut huomata, että tuo tuntematon maalaistyttö on sopimaton olemaan kauvempaa minun työssäni, hän voisi huonoon kuntoon saattaa ompeluliikkeen, kun kuuluu olevan sellainen, mikä liekkään, niin ei neiti Stål voinut tyytyväisyyttään salata. Kyllä minä uskon että hän pian saa täältä lähdön, lisäsi ompelijatar R., sillä

Eetu jo on häntä sen verran silmällä pitänyt. Eetu oli neiti R:n rakastelija ja ammatiltaan muuan kaupungin poliiseja.

— Mutta en minä kumminkaan hänelle syyttömästi mitään pahaa soisi, oli Leena muistuttavinaan, vaikka sydämessään ajatteli kokonaan toista.

— Kukapa häntä syyttömästi, vaan sen minä sanon, ettei hänestä pitkällistä kaupungin asukasta tule, selitti ompelijatar R.

Saman päivän illalla oli neiti R. Ainalle erittäin ystävällinen ja osaa ottavainen. Lupasipa piakkoin korottaa Ainan palkkaakin, kun Ainan työstä jo alkoi olla liikkeelle melkoista hyötyä. Mutta Ainan oli välttämättömästi muutettava parempaan asuntoon, sillä eihän sellaisen lapsilauman keskellä köyhässä työmiesperheessä saanut yölläkään rauhaa. Sanoi-pa hän jo saaneensa tietoon muutaman hyyrättävänä olevan pienoisen kamarihuoneen eräässä talossa aivan kaupungin laidassa. Aina saisi muuttaa sinne vaikka jo seuraavana päivänä ja neiti R. lupasi pitää huolta hyyryn maksusta.

Kevennetyllä sydämellä läksi Aina sinä iltana työpaikastaan, menen vielä entiseen kortteeriinsa yök-

si. Seuraavana päivänä muutti hän uuteen kortteeriinsa. Samasta käytävästä, mikä vei hänen huoneeseensa, päästiin myöskin kahteen toiseen huoneeseen, jotka niinkään olivat parin nuoren naisen asuttavia. Vaan jo ensi silmäyksellä herätti naisten julkea katse ja ulkonäkö hänessä vastenmielisyyttä. Illalla kotiin tultuaan tulivat naiset hänen kamariinsa ja laulaa renkuttivat kevytmielisiä lauluja, jotka oikein vihloivat Ainan korvia. Naiset olisivat vieneet Ainan heidän huoneisiinsa, vaan hän selitti olevansa väsyksissä ja jäi kamariinsa ruveten heti levolle.

Yöllä havahtui hän kolinasta, jota kuului eteisestä. Ja hän oli kuulevinaan jonkun mies- ja naishenkilön kuiskeita ovensa takaa. Aina pelästyi, mutta kun hän muisti että hän oli ottanut avaimen huoneensa ovelta, niin rauhoittui hän hiukan. Yhtäläistä kolinaa, ovien aukomista ja kuiskeita kuuli hän seuraavinkin öinä. Luontaisen viettinsä avulla aavisti hän, ettei nuo kaksi naista, joitten huoneeseen mentiin saman eteisen kautta, eläneet aivan niin kuin olisi pitänyt. Myöskään ei Aina koskaan heillä nähnyt mitään varsinaista työtä, jonka vuoksi hän epäili naisten hankkivan toimeentulonsa vähemmin kunnialli-

sella tavalla. Vaan niin kauvas kuin hän sai rauhan omassa pienoisessa huoneessaan, ei hän tahtonut sekaantua hyyrytoveriensa asioita tiedustelemaan. Sitä ei hän osannut aavistaakaan, että hänen maineensa mahdollisesti voisi kärsiä, kun asui tällaisten epäiltävään ihmisten läheisyydessä. Ja toisekseen ajatteli hän, että kentiesi naisilla sittekin on joku oikea elinkeino tai toimi, vaikkei hän, joka aamusta iltaan viipy työpaikassaan, ollut sitä saanut selville.

Eräänä iltana tapansa mukaan aikoessaan ottaa avainta kamarinsa oven ulkopuolelta ei sitä löytynytkään. Hän luuli sen pudonneen eteisen lattialle, vaan ei sitä sieltäkään löytynyt. Aina kummasteli suuresti avaimen katoamista, vaan paneusi kumminkin viimein levolle aikoen seuraavana päivänä tilata sepältä uuden avaimen, ellei entistä löytyisi. Ennen maa-ta menoaan tunsii hän vähäisen janoa ja aikoi juoda vesituopistaan vettä. Vaan siinä tuntui olevan outo maku. Muutaman kulauksen hän vaan ehti niellä sitä alas ennen kuin hän laski tuopin takaisin pöydälle. Hän vaipui heti sikeään uneen. Yöllä oli hän kuulevinaan jotain kolinaa huoneessaan. Hän koetti avata silmiään, vaan hänen jäsenensä olivat kuin halva-

tut, hän ei saanut silmiään auki eikä voinut liikuttaa ainoatakaan jäsentään. Hän yritti huutaa, vaan mitään ääntä ei hän kuullut. Oliko tämä unta? Ei, hän oli muuten ainakin puoleksi tajussaan, vaikkei voinut itseään liikuttaa. Hän tunsu että joku kädellään kosketti hänen otsaansa. Aina ponnisti kaikki voimansa ja hän onnistuikin saamaan jäsenensä liikkumaan ja silmänsä auki. Kamari oli pimeässä, vaan hän erotti kumminkin akkunaverhon laidasta ulkoa virtaavassa vienossa valaistuksessa jonkun henkilön seisovan vuoteensa ääressä. Aina säikähti. Ensin yritti hän huutaa apua, vaan sitte veti hän peitteen silmilleen uskaltamatta puhua mitään. Hän luuli jonkun pahan tekijän, rosvon tai murhaajan tunkeutuneen huoneeseensa. Parasta siis olisi pysyä hiljaa ja antaa hänen viedä muassaan mitä huoneessa oli otettavaa.

Siinä samassa paukahti ovi auki ja sisään ilmestyi ompelijatar R:n rakastaja, poliisi Eetu, pitäen palavaa kynttilää kädessään.

— Vai niin. Vai tämmöistä elämää tekin vietätte. Ilmankos ihmisiltä, joitten kanssa seurustelette, rahoja häviää. Niin — älkää ruvetkokaan puolustamaan itseänne. Kyllä tunnen nuo verukkeet. Ja sinä saat heti

lähteä matkaani. Näin sanottuaan tarttui hän miehen kaulukseen kiinni ja veti hänet muassaan etehiseen. Ovea kiinni paiskatessa näki Aina että etehisessä oli toinenkin poliisi. Sitten kuului poistuvia askeleita.

Aina oli hirveästi hätäyksissään. Hän ei ollut käyttänyt poliisin puhetta, vaan sen hän aavisti, että jotain ilkeätä siinä alla piili. Hän pukeutui heti vaatteisiinsa ja odotti mitä olisi seuraava. Kenenkään turviin hän ei voinut kääntyä ja noitten käytös oli ollut semmoinen, että hän ei voinut niiltä mitään neuvoa kysyä. Aina valvoi huoneessaan ja odotti aamua. Hän luuli joka hetki, että nuo yölliset tapaukset uudistuisivat. Ei mitään kumminkaan kuulunut, kaikki oli niin rauhallista.

Aamu valkeni viimein. Aina teki lähtöä työpaikkaansa oudoissa ajatuksissa yöllisten tapausten johdosta. Vaan silloin ilmestyi taasen virkapukuun puettu poliisi erään kumppaninsa seuraamana hänen huoneeseensa.

— Te lähдете mukaan, me tulimme teitä noutamaan.

— Mihinkä ja minkä vuoksi? kysyi Aina hätääntyneenä.

— Älkää teeskennelkö, kyllä kohta saatte lähempää selkoa tehdä. Samassa tarttui hän, sen enempää sanomatta, Ainan käsivarteen ja talutti hänet eteeseen. Siellä tarttui toinen poliisi Ainan toiseen käteen.

Maunu oli ollut myöhään neiti Stålin kodissa. Hän tiesi, että Leenan syli nyt tästä lähtien oli hänelle avoinna. Sen oli hän huomannut silmistä ja koko olennosta. Hän oli jo ollut melkein valmis painamaan tuon viehkeän tytön sydämelleen, vaan oli jättänyt vielä toistaiseksi sen vuoksi että hän tiesi Leenan olevan hänen vallassaan. Myöhään hän oli tullut kotiin ja oli muistellut tuota sievoista kättä, joka oli vähäisen värissyt etehisen ulko-ovea aukaistessa. Ja nuo sanat „hyvää yötä Maunu” vielä kaikuivat hänen korvissaan, soivat kuin suloisin musiikki. Maunu haukoteli ja nuo suloiset muistot ajelehtivat mielessä. Mutta silloin näki hän akkunastaan miten kaksi poliisia raasti Ainaa mukaansa tuolla ulkona kadulla. Hän näki Ainan kasvot, niissä kuvastui suurin hätä ja neuvottomuus. — Onko tuo todella Aina? — Maunu oli siepannut takkinsa ylleen. Nyt oli hän jo kadulla. Aina kurotti kätensä häntä kohden.

— Mitä teillä on tämän asian kanssa? ärjäsi poliisi

Maunulle.

— Päästäkää irti ja heti! läähätti Maunu.

— Me irti, tuommoinen tyttö ja teidän käskystänne, kuului kylmä vastaus poliisin suusta.

— Kuulinko oikein? Kaikissa tapauksissa välttää sanaa tuommoinen, kun on puhe tästä työstä. — Mutta, Aina, minkä vuoksi nuo ajokoirat ovat sinun kintereilläsi?

— En ole tehnyt mitään, en tiedä itsekään miksi nuo minua häiritsevät ja mitä ne tahtovat, sanoi Aina hätäyksissään.

— Ikäänkuin et tietäisi, sinä tuommoinen naikko. Maunu paukautti poliisia poskelle.

— Vai niin, varmaan herra on tämän hienohelman hempeitä ystäviä, ymmärtäähän sen, vaan tehkää hyvin ja tulkaa tekin mukaamme, niin saamme perillä lähemmin puhua, sinä Kaarlo pidä huolta tästä katusankarista.

Toinen poliisi tarttui heti Maunuun käsiksi. Vaan silloin riuhtasihe Maunu irti ja tahtoi temmata myöskin Ainan poliisien käsistä. Syntyi pieni ottelu.

Kuinka olikaan, niin seuraus oli se, että Aina vietiin poliisikamariin ja Maunu jäi kadulle. Hän juok-

si poliisien perässä ja tahtoi päästä puhumaan Ainan puolesta, vaan poliisikamarin ovi suljettiin hänen nokkansa edessä. Hän kolkutti, vaan kaikki tuntuivat tänä päivänä olevan kuuroja, ei yksikään tullut ovea avaamaan.

Maunu löi uudelleen ovelle nyrkillään minkä jaksosi. Viimeinkin aukesi ovi ja kaksi virkapukuista poliisia ilmestyi eteiseen.

— Mitä te tahdotte? kuului kuiva kysymys.

— Minä tulin tänne sanomaan, että teitte väärin te . . . Aina on viaton . . .

— Hän houraa. Ihme että tähän aikaan päivästä mies jo on niin pöhnässä. Vaan annetaan hänen olla, emme siitä sen enempää, lausui toinen poliiseista kumppanilleen.

Maunu päätti mennä kaupungin viskaalin puheille ja selittää hänelle, mitä oli tapahtunut ja että Aina varmaan syyttömästi tai jonkun ikävän väärinkäsityksen takia oli joutunut poliisin kynsiin. Viskaali lupasikin ottaa asiasta heti selon ja toimia niin, että Aina, jos hän oli syytön, päästettäisiin vapaalle jalalle.

Mitään raskauttavaa seikkaa poliisit eivät voineet

esiin tuodakaan Ainaa vastaan, vaikka he koettivat. Selville tuli päinvastoin, että Aina oli joutunut poliisin käsiin väärinkäsityksen, perusteettomien epäluulojen ja toisten juonittelujen johdosta. Ainaa vastaan oli ryhdytty juonitteluihin, vaan mistä syystä, se näytti vaikealta saada selville. Neiti R:n ansiota oli se melkein kokonaan, että Aina vietiin poliisikamariin tutkittavaksi. Tarkoitus näkyi olleen saada tuo tuntematon maalaistyttö, jolla ei ollut kaupungissa mitään sukulaisia ja ystäviä, toimitetuksi kruununkyydillä kotiseudulle, pois kaupungista.

Jo samana päivänä pääsi Aina vapauteensa. Viskaali oli tiedustellut työmiesperheeltä, jossa Aina ensin oli asunut, millä tavoin Aina oli siellä elänyt. Vaan kaikki viskaalin saamat tiedot olivat päinvastoin Ainalle edulliset, sillä mainittu työmies ja hänen vaimonsa kehuivat Ainaa siivoksi, hiljaiseksi ja kunnialliseksi tytöksi. Eikä viimeisessä asuntopaikkaansaankaan hänestä voitu muuta kuin hyvää sanoa. Poliisit kyllä olivat yöllä hänen huoneessaan mieshenkilön tavanneet, vaan Aina vakuutti pyhästi, että hän oli siihen syytön ja että iltasella ennen hänen maata menoaan oli hänen huoneensa avain salaperäisellä

tavalla kadonnut ja sitte oli hänen tietämättään tuntematon mies hänen huoneeseensa hiipinyt. Viskaali käsitti, että kaikki tämä oli muiden vehkeilyjä, yksinäistä tyttö parkaa vastaan, jonka maine tällä tavoin oli tahdottu tahrata. Vaan kuka oli näitten vehkeitten alkuunpanija?

Maunu oli mennyt poliisikamariin juuri silloin kuin Aina päästettiin vapaalle jalalle. Hän vei Ainan heti äitinsä luo, joka tietysti suuresti ihastui nähdesseen pitkän ajan perästä taasen Maunun lapsuuden ystävän kodissaan. Ja kun Maunun äiti sai kuulla minkälaisiin selkkauksiin Aina oli syyttömästi joutunut, niin kohteli hän turvatonta tyttöä vielä ystävällisemmin, Ainan piti jo samana päivänä muuttaa asumaan Maunun äidin luo, ja siihen suostuikin hän varsin mielellään, kun Maunukin häntä niin ystävällisesti kehotti. Maunun entinen kylmäkiskoisuus näkyi kerrassaan kadonneen.

Illalla työstään päästyä saapui Maunu äitinsä luo. Vaan samassa tuli sinne myöskin neiti Stål. Nähdesseen Ainan Maunun äidin kodissa näkyi neiti Stål joutuvan aivan hämilleen. Hänen poskensa kävivät kerrassaan kalpeiksi, niin että Maunu kysyi, voiko hän

pahoin. Neiti Stål vaivoin sai jotain sanotuksi, että hän todella ei voinut hyvin, vaan toivoi pahoinvointinsa olevan ohimenevää laatua. Myöskin Ainaan oli neiti Stålin ilmestyminen tehnyt oudon vaikutuksen. Hän näytti ikäänkuin pelkäävän neiti Stålia ja siirtyi istumaan Maunun läheisyydestä huoneen loukkoon.

Maunu ja hänen äitinsä olivat huomanneet, mikä muutos niin hyvin neiti Stålissa kuin Ainassa oli tapahtunut, kun olivat nähneet toisensa. Se näytti kerrassaan kummastuttavalta, sillä eihän Ainan ja Leenan olisi heidän tietääkseen pitänyt ennen koskaan olla tavannut toisiaan.

Neiti Stål ei viipynyt kauvan Maunun kodissa tällä kertaa. Hän selitti voivansa pahoin ja poistui sen vuoksi hetken kuluttua. Neiti Stålin poistuttua pysyi Aina harvapuheisena ja äänettömänä. Kun Maunu kysyi häneltä oliko hän neiti Stålia ennen koskaan nähnyt tai jotain hänestä kuullut, kertoi Aina, miten neiti S. oli kahdesti käynyt ompelijatar R:n luona ja silloin oli hän näyttänyt kuin olisi hänen käyntinsä tarkoittanut häntä tai olevan jossain yhteydessä niiden selkkausten kanssa, joihin Aina sitten joutui. Sen vuoksi oli hän saanut jonkunmoisen vaistomai-

sen vastenmielisyyden neiti Stålia vastaan.

Maunu ja hänen äitinsä tulivat yhä hämmästyneimmiksi, kuullessaan Ainan puhetta ja varsinkin Maunu näkyi saavan miettimisen aihetta sen johdosta. Voisiko se todella olla mahdollista, että Leenalla olisi jotain osaa Ainaa kohtaan toimeen pantuihin vehkeisiin? Vaan mikä olisi antanut aihetta tällaiseen menettelyyn. Jotain käsittämätöntä piili tässä ikäväsissä jutussa. Maunun epäluulot Leenan suhteen kumminkin pian hälvenivät, sillä eihän voinut olla mitenkään mahdollista, että Leenalla oli jotain osaa näissä vehkeissä. Ainan vastenmielisyys Leenaa kohtaan saattoi olla ainoastaan luuloittelua tai sulaa, petollista mielikuvittelua. Ja muuan petollinen ääni kuiskasi Maunulle, että jos Aina todellakin oli sellainen, jommoiseksi häntä nuo poliisit uskottelivat. Tämä ajatus tuntui niin katkeralta ja vihloi kuin veitsellä sydämen juuria. Ei, se ei voinut olla mahdollista sekään, sillä miten olisi Aina silloin saattanut niin avosydämisesti katsoa hänen ja hänen äitinsä silmiin.

Sinä yönä ei neiti Stål ummistanut silmiään hyvin pitkäksi ajaksi. Hän mietti vain, millä tavoin hän voisi tuon vaarallisen kilpailijan tieltään karkoittaa, sillä

hän oli päättänyt sittenkin yksin omistaa Maunun sydämen ja vieroittaa hänet Ainasta, vaikka olisikin pakotettu käyttämään tämän tarkoituksen toteuttamiseksi minkälaisia keinoja tahansa.

— Se keino on auttava. Saadaanpa nähdä eikö Maunu tule kerrassaan toisiin ajatuksiin, jahka huomaa, että tyttö onkin ollut sellaisissa suhteissa. Minun käsialani hän tuntisi, vaan neiti R:n käsialaa hän ei tunne ja neiti R. kyllä tekee minulle tämän pienen palveluksen. Saadaanpa sitte nähdä, saadaanpa nähdä, jupisi hän yksin hiljaa väännellen itseään vuoteellaan.

Kun Maunu taasen muutamana iltana tuli äitinsä luo, tapasi hän äitinsä asunnon portilla muutama hänelle tuntemattoman miehen, jolla oli jotenkin huonot vaatteet päällään. Mies näytti kuin olisi odottanut hänen tuloaan. Miehen ulkonäkö jo herätti Maunussa uteliaisuuden sekaista epäluuloa.

— Saisinko luvan kysyä, asuuko neiti Aina Niemi tässä talossa, kysäsi mies nöyrästi ja salaperäisesti kuiskaamalla Maunulta.

— Kyllä hän asuu, olisiko teillä hänelle jotain asiaa, tiedusti Maunu.

— Olisi minulla muuan kirje hänelle jätettävä, vaan ainoastaan hänelle itselle, sillä kirjeen lähettäjä varoitti etten sitä muille antaisi.

— Siinä tapauksessa saatte sitte sen viedä tuonne, hän asuu tuossa rakennuksessa, neuvoi Maunu, jota tuommoinen salaperäisyys suuresti kummastutti ja hän kulki miehen edellä äitinsä asuntoon. Vaan Aina ei sattunut olemaan kotosalla, hän oli pistäytynyt Maunun äidin kanssa jotakin asiaa toimittamaan kaupungille, joten piika oli yksin kotona. Maunu neuvoi miehen tulemaan hetken kuluttua uudelleen takaisin, vaan hän sanoi luottavansa, että kirje tulee silti oikeisiin käsiin, jos hän sen jättää Maunulle.

Tämän numeron muassa jaetaan viimeinen arkkilehdessämme tänä vuonna julkaistuun „Kokemuksen koulussa” nimiseen nowelliin.